

NEJSTARŠÍ BREVIÁŘ CHRVATSKO-HLAHOLSKÝ.

(PRVÝ BREVIÁŘ VRBNICKÝ)

ÚVODEM A BIBLIOGRAFICKÝMI POPISY HLAHOLSKÝCH
BREVIÁŘŮ STARŠÍ DOBY OPATŘIL

JOSEF VAJS.

SE SEDMI AUTOTYPICKÝMI SNÍMKY A MAPKOU.

V PRAZE.

NÁKLADEM KRÁL. ČESKÉ SPOLEČNOSTI NÁUK.

1910.

ÚVOD.

Památky literatury chrvatsko-hlaholské poutají ode dávna pozornost slovanských filologů, a ačkoliv tito nejednou se vyslovili o důležitosti a vážnosti textů obsažených zejm. a v bohoslužebných knihách řečené recenze staroslověnské, význam těchto knih v příčině kritiky textů dosud nebyl dosti oceněn¹⁾.

Jaké bylo v té příčině mínění Dobrovského, který o starším písemnictví hlaholském nic věděti nechtěl²⁾, snadno uhodneme z toho, jak pohlížel na hlaholici samu. Tuto nepokládal za starší století XIII.³⁾. Nepřímé ocenění hlaholských breviářů z doby předtridentinské leží též v jeho posudku o breviáři Levakovičově, o jehož žaltáři tvrdí, že zachoval čtení starší redakce staroslověnské⁴⁾. Určitěji se vyjádřil o těchto památkách P. J. Šafařík a poukázal k vážnosti jich tím, že srovnáv řadu míst památek cyrillských s hlaholskými došel k závěru, že v knihách hlaholských trvala hlaholská recensis neporušeně, kdežto v cyrillských rukopisech byl starý překlad často přehlížen a jinačen. (Památky str. XL). Šafařík sám uznává, že jeho pozor-

¹⁾ Srov. V. Jagić: Zur Entstehungsgeschichte der kirchen Slavischen Sprache. Denkschriften d. k. Akademie. Wien 1900, § 46.

²⁾ Srov. Šafaříkovy Památky hlaholského písemnictví. V Praze, 1853, str. XXIX.

³⁾ »Antiquissimum... monumentum literis glagoliticis exaratum est saeculo XIII., quo ego lubens concedo studio excogitatum characterem glagoliticum fuisse«. Srov. Vzájemné dopisy Josefa Dobrovského a Fortunáta Duricha z let 1778—1800. V Praze, 1895. K vydání upravil Adolf Patera, str. 19.

⁴⁾ »Ego... post collatos aliquot Psalmos deprehendi nondum in omnibus minutis convenire Psalterium hoc cum Vulgata, immo retinere lectiones veteris versionis slavonicae, quae manifesto ostendant Levacovichis antiquiora Psalteria glagolitica penitus concordasse cum versione cyrillica« Vzájemné dopisy str. 42.

rování jsou pro nedostatek pramenů kusá a nedostatečná, bylof mu omeziti se na Nový zákon (zejména na Evangelia) a na žaltář. Ve studiu započatém Šafaříkem v příčině žaltáře pokračoval Mat. Valjavec,¹⁾ dále máme řadu prací prof. A. V. Michajlova²⁾ odnášejících se ke knize Geneše a studie R. Nachtigala,³⁾ jež se týče knih prorockých a Královských. Konečně zmiňují se i o svých pracích a to o knize Ruth⁴⁾ a prorocích Joelu a Oseáši,⁵⁾ jimiž jsem začal řadu studií o knihách Menších proroků, podrobnějších a úplnějších nežli mohl podat Nachtigal.

Každá z těchto prací jest zároveň příspěvkem k dějinám slovanského překladu Písem, o němž budeme mít bezpečnějších zpráv teprve tehdy, až budou prozkoumány všecky jednotlivé texty. I v době nynější máme velmi neurčité zprávy o rozsahu původního překladu Písem⁶⁾; bezpečné rozřešení této otázky může podat toliko kritika textů. Velikou pomůckou bylo posud při tomto studiu dílo J. Brčíče Uломci svetoga Pisma. U Zl. Pragu, 1864—71. Dnes ovšem známe řadu textů, které u Brčíče nejsou; vedle toho záslužný svod Brčíčův nepodává žádných zpráv o památkách, z nichž byly texty vyňaty a sebrány, ač by ovšem takové poznámky velice prospěly badateli při studiu. Jedna z příčin, proč zůstávají tak dlouho nezpracovány hlaholské texty, leží v tom, že známe sice ojedinělé texty, ale neznáme památek samých, jich osnovy a zařízení, čímž jest velice znesnadněno hledání a srovnávání textů mezi sebou.

¹⁾ О пријеводу псалма и некијем рукописима хrvatsко-српско и bugarsko-slovenskiem. Rad, svazek XCVIII, XCIX a C; srov. článek prof. Fr. Pastrnka: Die griechischen Artikelkonstruktionen in der altkirchenoslav. Psalter u. Evangelienübersetzung. Archiv für slav. Philologie XXV. 366 a nás!

²⁾ Къ вопросу о литературномъ наслѣдіи свв. Кирилла и Мефодія въ глаголическихъ хорватскихъ миссалахъ и бревіаріяхъ. Варшава 1904. — Тѣоѣз: Книга Битія пророка Моїсея въ древнеславянскомъ переводѣ. Варшава 1908.

³⁾ Нѣсколько замѣтокъ о слѣдахъ древне-славянскаго паримейника въ хорватско-глаголической литературѣ. Древности. Труды слав. ком. Императ. Москов. Арх. Об. Москва 1902.

⁴⁾ Liber Ruth ex codice bibl. Palatinæ Vindobonensis transcriptum notis bibliographicis in eundem codicem ornavit Jos. Vajs, Veglae 1905.

⁵⁾ Prophetæ Joel, Veglae 1908 — Prophetæ Oseas, Veglae 1910.

⁶⁾ Srov. V. Jagić, Zur Entstehungsgeschichte I. str. 45—46.

I jest mým úmyslem v úvodu ke studii o I. breviáři Vrbnickém vedle historického přehledu rozvinouti obraz starší literatury hlaholské nejen co do rozsahu ale i co do obsahu, podati pokud možno přehledně jich popis a ukázati zejména k oné části, která má pro nás cenu největší, t. j. k textům biblickým, hlavně v breviářích¹⁾.

Při tom dovoluji si připomenouti, že drobnějších zlomků chci si všimati jen potud, pokud mají zvláštní důležitost (palaeografickou neb jazykovou), ježto myslím, že není na místě zastavovati se u drobnosti tam, kde máme neprozoumané folianty.

Památky, o něž běží, mohli bychom roztrídit buď dle stáří, neb ohledem na jich obsah, nebo konečně podle místa — domoviny, naleziště, pokud se týče i podle archivu neb knihovny, v níž se chovají. Pro starší epochu, v níž se potkáváme se zlomky rozmanitého obsahu, jest lhostejno uvésti jedno neb druhé, objemnější památky doporučuje se rozvrhnouti podle archivů, ježto se tím poslouží badatelům při studiu památek. Takovými středy (centry), do kterých jsou sneseny naše památky, jsou: Lublaň (c. k. Studijní knihovna, Rudolfinum), Novi v chratském Přímoří (kapitolní archiv), Praha (fideikomisní knihovna Lobkovická, musejní a universitní), Řím (knihovna Vatikánská, archiv kapitoly sv. Petra, Angelica), Vídeň (c. k. Dvorní knihovna), Vrbaň (na ostrově Krku, farní archiv), Záhřeb (archiv Jihoslovanské akademie, král. knihovna universitní a metropolitní). Některé památky vyskytují se ojediněle roztroušeny; tak sám kodex Pařížský (národní knihovna) a evangelistář Remešský²⁾, kodex Sienský v municipální knihovně v Sieně³⁾, jiný v Portu⁴⁾ a v Budapešti (v národním museu)⁵⁾.

¹⁾ Podobným způsobem v studii o nejstarším misálu hlaholském míním popsat i ostatní hlaholské misály.

²⁾ Srov. *L'Evangeliaire Slavon de Reims...* par Louis Leger, Reims-Prague 1899 a literaturu tam uvedenou.

³⁾ Viz článek prof. Fr. Pastrnka: Chrvatsko-hlaholský rukopis Sienský ve Věstníku Králov. České Společnosti Náuk 1900.

⁴⁾ Článek prof. V. Jagiće Ein glagolit. Manuscript in Porto (Portugalien), Archiv für slav. Philol. VIII. str. 547—48.

⁵⁾ Těhož autora: Ein Beitrag zur südslavischen Bibliographie, Anzeiger der kaiserl. Akademie d. Wissenschaften 1895 XXXII. str. 3—6. O misálu Her-

I. HISTORICKÝ PŘEHLED LITERATURY CHRVATSKO-HLAHOLSKÉ.

Období nejstarší.

Nemáme, jak známo, ani jedné památky, která by pocházela přímo od apoštolů Slovanských; nejstarší památky tetraevangelia Zografské¹⁾ i Mariinské²⁾, evangelistář Assemanův³⁾, žaltář a euchologium Sinajské⁴⁾, kodex Klozův⁵⁾, listy Ochridské⁶⁾ a Makedonský⁷⁾ nejsou leč přepisy ne starší věku X.

Avšak již v řadě těchto nejstarších památek sluší hledati zástupce textů, s nimiž se chceme zde blíže obírat. Jak povědomo, stojí kodex Mariinský a Klozův v čele památek recenze srbsko-chrvatské, kterážto po přestálých bojích o své bytí rozvinula se utěšeněji než ostatní recenze staroslověnské s písmem hlaholským⁸⁾.

Ovšem, že mezi památkami XIII. a XIV. stol. a nejstaršími zástupci recenze srbsko-chrvatské jeví se časová mezera dvou století; tuto však vyplňují především zlomky Vídeňské⁹⁾, ano podle prof. V. Vondráka pocházel by i přepis zlomků Kijevských

vojově, o němž máme skvostný spis: *Missale glagoliticum Hervoiae ducis Spalatensis. Recensuerunt V. Jagić, L. Thalloczy, F. Wickhoff, Vindobonae 1891*, mám z bezpečného pramene zprávy, že »zmizel«.

¹⁾ Quattuor Evangeliorum codex glagoliticus olim Zographensis nunc Petropolitanus. Ed. V. Jagić, Berolini MDCCCLXXIX.

²⁾ Quattuor Evangeliorum versionis palaeoslov. codex Marianus glagoliticus V. Jagić, Berolini 1883.

³⁾ Assemanovo izborné Evangeliye, Dr. Ivan Črnčić, u Rimu 1878; srov. též vydání Dra Fr. Račkého, Assemanov ili Vatikanski Evangeliistar v Záhřebě 1865 s úvodem o filologické stránce této památky od V. Jagiće.

⁴⁾ Euchologium. Glagolski spomenik manastira Sinai brda. Dr. L. Geitler. U Zagrebu 1882. — Psalterium. Glagolski spomenik manastira Sinai brda; tamže 1883.

⁵⁾ Glagolita Clozův. V. Vondrák, v Praze 1893; srov. též vyd. Kopitarovo ve Vídni 1836 a čl. Miklosichův: Zum Glagolita Clozianus, Denkschriften d. k. Akademie, Wien 1860; Srezněvského: Древніе глаголические памятники. С.-Петербург. 1866.

⁶⁾ Viz: J. Srezněvského Древніе глаг. памятники 1866, str. 76—87.

⁷⁾ U Srezněvského I. c. str. 220—34; G. A. Iljinskij: Македонский глаг. листокъ. С.-Петербургъ 1909. (Памятники старослав. языка I., вып. 6.)

⁸⁾ Srov. V. Jagić: Zur Entstehungsgeschichte I., § 12., str. 43—44.

⁹⁾ Srov. V. Jagić: Glagolitica II., Denkschriften d. k. Akademie, Wien 1890.

z území srbsko-chrvatského¹⁾. Nad zlomky Vrbnické, uveřejněné dílem Iv. Brčićem²⁾, dílem ode mne³⁾, vynikají stářím dva proužky evangelského textu původem z Bašky. Dosud o nich psáno nebylo; nemaje k tomu svolení, dotknut se jich jen příležitostně ve statí o palaeografických zvláštnostech I. breviáře Vrbnického. Kromě uvedených fragmentů jsou v téže přičině pozoruhodny zejména 2 Lublaňské (v Šafaříkových »Památkách« č. 1. a 5.) ze Záhřebských: Mihanovićův⁴⁾ a Grškovićův⁵⁾ ze Zaderských ten, který uvádí Šafařík pod č. 2.

Domnění Šafaříkovo, který kladl všecky tyto zlomky, pokud mu byly známy, do prvního občasí chrvatské hlaholštiny či před rok 1200, jest po nových objevech v oboru hlaholské palaeografie neudržitelné. On kladl příliš velký důraz na polohlásku ъ, s níž se potkáváme ještě v I. breviáři Vrbnickém, kterýž sotva je starší konce století XIII.

Buď tomu však jakkoli, uvedené zlomky tvoří nepřetržitý řetěz, spojující chrvatsko-hlaholské památky stol. XIII. a XIV. s nejstaršími památkami hlaholskými vůbec, podávajíce zároveň obraz organického vývoje hranaté hlaholice chrvatské z původního písma okrouhlejšího. Tolik o důležitějších zlomcích po stránce palaeografické a obsahové.

V přičině obsahu jsou všecky z uvedených zlomků části hlaholských textů, o nichž máme i jinde zprávy a doklady; jsou to především překlady Písma, z bohoslužebných knih misál a breviář. Z pozdější doby není lze mlčením přejít dva zlomky, zbytky to samostatného hlaholského rituálu a graduálu, o nichž jsme měli dosud zprávy velmi sporé neb žádné. Zlomky

¹⁾ O původu Kijevských listů a Pražských zlomků v Praze 1904, str. 40; srov. V. Jagić uvedené Glagolitica II, str. 44—58 a Srezněvského: Сборникъ отдѣленія русскаго языка и словесности. С.-Петербург. 1877.

²⁾ Viz jeho Čitanku staroslov. jezíka. U Zl. Pragu, 1864, str. 35—38.

³⁾ Recensio croatico-glagolitici fragmenti Verbenicensis, Veglae 1903; Martyrii s. Georgii et Periodorum s. Joannis fragmenta glagolitica ve Slavorum litterae 1907, str. 123—43.

⁴⁾ V. Jagić: Gradja za glagolsku palaeografiju. Rad II. 1—25.

⁵⁾ Téhož: Grškovićev odlomak glagolskog apostola. Starine XXVI. 1893.

Selcské¹⁾ jsou novým dokladem, že chrvatští hlaholité měli i samostatnou knihu obřadní, fragment pak Strahovský²⁾ svědčí, že nezůstávali pozadu za latinským duchovenstvem ani v příčině zpěvu.

Období druhé.

Za dobu rozkvětu a zlatý věk hlaholského písemnictví v Chrvatech slùší právem počítati epochu čtyř věků mezi XIII.—XVI. stoletím. Její hranice tvoří jednak známé dekréty papeže Innocence IV. (1243—54) z r. 1248 biskupu senjskému Filipovi a 1252 Fruktuosovi, biskupu krčskému, jednak nařízení obecného sněmu Tridentského o revisi, pokud se týče i opravě bohoslužebních knih. Obě ustanovení zněla pro hlaholáše příznivě. Výnosy papeže Innocence byly slavným uznáním a potvrzením staroslověnského jazyka v liturgii, dekrét pak sněmu Tridentského, který směřoval k opravě liturg. knih, měl skutečně za následek jakous opravu i v knihách hlaholských³⁾.

Přihlédneme-li blíže k věci, můžeme říci, že hlaholáši sami to byli, kteří nedovedli užiti výsad a výhod zmíněnými výnosy jím podávaných. Příliš úzkostlivě vykládajíce znění dekrétu papeže Innocence⁴⁾, měnivali i oni dosti často zbytečně texty vzdělané na základě předloh řeckých, přizpůsobujíce je latinskému znění Vulgaty, nebo pořizovali nové texty na podkladě latinské Vulgaty⁵⁾.

¹⁾ Srov. můj článek: Hlaholské knihy obřadní a zlomky Selcské ve Věstníku K. Č. Společnosti Náuk 1909 (IX.).

²⁾ Über den liturgischen Gesang der Glagoliten (II.). Archiv für slav. Philologie 1910 str. 430—42.

³⁾ Srov. můj článek: Etwas über den liturgischen Gesang der Glagoliten der vor- und nachtridentinischen Epoche. Archiv für slav. Philologie 1908, str. 229 a násł.

⁴⁾ »Nos igitur attendentes, quod sermo rei et non res sermoni subiecta, licentiam tibi in illis dumtaxat partibus, ubi de consuetudine observatur premissa, dummodo sententia ex ipsis varietate littere non ledatur, auctoritate presentium concedimus postulatam.« Cfr. Potthast, Regesta Rom. Pontif. n. 12.880.

⁵⁾ Srov. Liber Job, Vegiae 1903 a Liber Ecclesiastis ex breviario I. Verbenicensi... Jos. Vajs, Vegiae 1905.

Bulla papeže Pia V.¹⁾) položená v čelo breviáře, upraveného z nařízení obecného sněmu Tridentského, zaručovala hlaholášům, že mohli i oni podržet starobylé texty svých breviářů dál. Tito však, věci méně znalí a výsady snad méně dbali, vydali své památky, po stránce jazykové tak velice cenné, na milost a nemilost oprávcům, kteří jen stěží dovedli odstraniti vady starších knih tak, aby neuškodili spolu dobrému jich jádru.

Ostatně i přes změny a opravy, jež se v liturgických knihách chrvatsko-hlaholských staly pod dojmem dekrétu Innocencova, zachovaly se nám v řečených památkách této epochy texty tak vzácné, že se jimi nemůže vykázati ani bohatá literatura cyrillská²⁾). Srovnamo-li seznam památek z této epochy, jak jsou nám nyní přístupny, s výčtem podaným od Šafaříka (v Památkách, str. LII.—III.), shledáme, že se počet jich rozmnожil. V Studijní knihovně v Lublani máme 2 misály a 2 breviáře (jeden z nich dvoudílný), v kapitolním archivu v Novém 2 objemné breviáře a misál (velmi kusý), v Národní knihovně v Paříži známý kodex (slav. č. 11), v knihovně Lobkovické v Praze rukopis žakna Kvirina ze Senji předešlému obsahem v mnohem podobný, v Remeši chvalně známý evangelistář pod jménem »Texte du Sacre«, v Římě 2 misály a 2 breviáře (jeden z nich dvoudílný) v knihovně Vatikánské, jiný rovněž rukopisný v archivu sv. Petrské kapitoly vedle několika výtisků (defektních) kodexu Brozićova v knihovně Vatikánské a Angelice (úplný); v c. k. Dvorní knihovně ve Vídni 2 misály Ročský a knížete Nováka, kodex Vítův (breviář), žaltář a větší fragment breviáře (*Propria Sanctorum*); ve farním archivu na Vrbníku, jak již Šafaříkovi bylo známo, 2 misály a 4 breviáře (o pátém jsem se dozvěděl, že byl

¹⁾ Bullou »Quod a nobis« jsou výslovňě vyjmuty breviáře více než 200 let (textem) staré, kterých se mohlo užívat volně dál: »Illis tamen exceptis, quae ab ipsa prima institutione a Sede Apostolica approbata, vel consuetudine, quae vel ipsa institutio, ducentos annos antecedat, aliis certis breviariis usa fuisse constituerit, quibus inveteratum illud ius dicendi et psallendi suum officium non adimimus«. Viz: *Breviarium Romanum ex decreto ss. concilii Tridentini restitutum*.

²⁾ Srov. v té příčině ocenění hlaholského textu knihy Ruth v Rus. filolog. Věstníku z r. 1908 prof. A. Michajlova.

prodán do kterés soukromé knihovny bar. Branda v Terstu, nemohl jsem však dosud nic bližšího vypátrati). Co do počtu nejbohatší jsou ovšem knihovny a archivy v Záhřebě; máme v archivu Jihoslovanské akademie: breviář zvaný Pažmanský, Vinodolský a jiné 2 (tři poslední ze sbírky Kukuljevićovy), misály 2 rovněž ze sbírky Kukuljeviće Sakcinského (z jednoho z nich původem z Krku toliko větší fragment, t. j. jeden kvatern), dále řeholi kláštera Rogovského a 2 kvaterny rituálu; v král. knihovně universitní 1 breviář rukopisný vedle inkunábulí misálu z 1483 a Baromičových; v knih. metropolitní 1 breviář a 1 sacrificále (výtah z misálu). V archivu bratří sv. Františka provincie Illyrské rituál Klementovićův (v Zadru) a 1 ascetický traktát se životy Svatých (na Glavotoku).

Vedle liturgických knih sluší dotknouti se i památek obsahu právního¹⁾ (zákon Vinodolský, Vrbnický, Krčský, Kastavský, Veprinacký a Trsatský), pokusů umělé poesie²⁾ (výpravné i lyrické), překladů a skládání prosovu³⁾ (životy Svatých s dogmaticko-mravoučnými traktáty).

Pokud mi známo, máme tudíž z tohoto období zachovány 24 breviáře (některé dvoudílné), 12 misálů a 2 rituály vedle řeholy Rogovské a to buď celé anebo větší části řečených knih vedle řady drobných zlomků.⁴⁾ Avšak již poslední literární plody této epochy (hlaholské pravotisky: misál z 1483, inkunábule Baromićovy z r. 1493, 1494 a 1496, Naručník plebanušev z r. 1507, misál Pavla z Modruše 1525, Kožičićův z 1535 a kodex Brožićův 1561) ukazují v nových textech neznalost starého jazyka; cena jich záleží zejména v textech starých, přejatých z domácích vzorů a památek rukopisných.

¹⁾ Srov. Hrvatski pisani zakoni. Dr. Fr. Rački, Dr. V. Jagić, Dr. J. Črnčić; u Zagrebu 1890 (Monumenta Historico-Juridica vol. IV.). Законъ Винодолскій (Общество Любителей древней Писменности LIV.) С.-Петербург. 1880.

²⁾ Starohrvatske duhovne pjesme, Josef Vajs (Starine XXXI.) u Zagrebu 1905.

³⁾ Prilozi za literaturu hrvat.-glagolskih spomenika, Iv. Milčetić (Starine XXIII.) u Zagrebu 1890.

⁴⁾ Míním zde zejména památky rukopisné.

Období třetí.

Opravy bohoslužebných kniž z nařízení obecného sněmu Tri-dentského byly provedeny v knihách hlaholských mnohem později než v latinských. Prvý biskup spojených diocesí seňsko-modrušské Jan Kř. Agalić zasazoval se na synodě r. 1624 svolané do Bri-biru (v chrv. Přímoří) o nové vydání misálu a breviáře; avšak práce svěřená františkánu Fr. Glavinićovi neměla žádoucího vý-sledku. Teprve Rafael Levaković¹⁾, pozdější arcibiskup ochrid-ský (Primae Justinianae), vykonal tuto úlohu z rozkazu papeže Urbana VIII. Do hlaholského breviáře zavedl nové hymny s nále-žitým métem podle vzorů latinských, odstraniv tak nejednu vadu v přičině hymnů starých památek; co do jazyka vedl si byť ne důsledně²⁾ přec dosti šetrně nahlédaje i do starých památek hla-holských, zejména měl po ruce žaltář Mikuláše rábského z r. 1222 (Šafařík, Památky L.).

Nové vydání misálu a breviáře upraveného Levakovičem po-řídil J. Pastrić s podobnou mírností a opatrností jako jeho před-chůdce mnoho nenapraviv, ničeho však nezkaziv (Šafařík, Pa-mátky L.).³⁾

Z visitačních protokolů biskupů osorských jde na jevo, s jakými obtížemi zápasilo tehdejší duchovenstvo hlaholské, chtělo-li si osvojiti alespoň nejnutnější znalost bohoslužebného jazyka staro-slověnského. Klerikové hlaholských chrámů scházivali se po služ-

¹⁾ Viz jeho *Missale Romanum slavonico idiomate*, Romae 1631 — *Brevi-arium Romanum slavonico idiomate*, Romae 1648.

²⁾ Srov. V. Jagić: История славянской филологии. С.-Петербургъ 1910, str. 37 a násl. Již u Levakoviće objevují se počátky recenze rusko-slověnské, následek to jeho styků s M. Terleckým a druhými horliteli o unii a nepřímými šíriteli řečené recenze, o níž se domnívali, že jest pravé znění jazyka církev-slověnského. Levaković jest nedůsledný nejen v hláskosloví (srov. Jagić: История I. c. str. 38), ale i v zásobě slovní koltář mezi názvoslovím starých hlaholášů a knih rusských; na př. *година* (*hora canonica*) vedle *час* a pod. Viz můj čl.: Die Nomenclatur in kroatisch-glag. liturg. Büchern. Archiv für slav. Philol. XXIX., str. 561 a násl.

³⁾ Srov. Часословъ Римскыи славинскыи Беникомъ... Romae 1688; Миссаль Римскыи въ ѡзыкъ словенскыи... Romae 1706.

bách božích a cvičvali se v četbě »nových knih« pod vedením některého z kněží, jenž byl v nich sběhlejší¹⁾. V ostatních dioecesích nebylo v té přšině postarano lépe. Ze vzpomenutých akt jest patrno, jak horlivou činnost rozvinul Matouš Karaman jako biskup osorský tím, že pečoval, aby jednotlivé chrámy byly opatřeny potřebnými knihami bohoslužebnými²⁾; za to však méně šťasten byl v činnosti literární. I on se uvázel k vybídnutí Vincence Zmajeviče, arcibiskupa zaderského, o novou revisi (třetí) bohoslužebných knih³⁾, avšak s takovým neúspěchem, že z toho povstal v duchovenstvu tuhý spor. Tím, že zavedl do řečených knih mnoho jazykových změn (na podkladě bohoslužebných knih recenze rusko-slověnské) odvrátil pozornost hlaholášů chrvatských od starých památek domácích, čímž ovšem se víc a více stupňovala ochablost na poli hlaholštiny dávno před tím rozličnými okolnostmi přivozená. Ani píle J. Petra Gociniče, biskupa rábského⁴⁾ a Antonína Juraniče, představeného františkánů provincie Illyrské⁵⁾ s bohoslužbou slovanskou, v též směru nebyla s to udržeti na živu tento neorganický novotvar v literatuře chrvatsko-hlaholské. V posledních desíletích 19. století vyvolali jakés obrození Ivan Brčić, prof. centrálního semináře v Zadru, přípravnými pracemi k novému vydání misálu na základě starých vzorů domácích (z XIII. a XIV. stol.) a Karel Parčić, kanovník u sv. Jeronyma v Římě⁶⁾, který přivedl nové vydání římského misálu v jazyku staroslověnském ke konci, pořídil sám k tomu účelu nové typy hlaholské pro tiskárnu Propagandy v Římě. Druhé vydání téhož misálu, na jehož doplňcích jsem se sám též činně zúčastnil,

¹⁾ Srov. moji rozpravu: *Memoria liturgiae slavicae in dioecesi Auxerensi*. Ex archivo dioecesano Auxerensi excerptis J. Vajs, Vegiae 1906, str. 68.

²⁾ Viz str. 48—56.

³⁾ Srov. *Missale Romanum slavonicō idiomate...* Romae 1741; *Breviarium Romanum Slavonicō idiomate...* Romae 1791, 2 svazky.

⁴⁾ Srov. *Officia Sanctorum slavonicō idiomate...* Romae 1791 v 8° str. 270.

⁵⁾ *Мисс за вѣрнѣшъ з г. 1767 а Молитвеник прѣжде и посѧк мисс з г. 1765.*

⁶⁾ Srov. článek prof. V. Jagiće: *Missale Romanum Slavonicō idiomate ex decreto sacrosancti concilii tridentini restitutum*. Romae 1893. Archiv für slav. Phil. XVI., str. 210—16.

vyšlo rovněž v tiskárně ústavu de Propaganda fide v Římě 1905 pod názvem: *Римъски Мисаль словѣнскимиъ езикомъ... Romae MCMV.*

Prof. Jagić, který se jinak na toto čilejší hnutí hlaholitů nedívá právě optimisticky, přece se zájmem sleduje každou známku života, kterou o sobě dává mladé literární družstvo, založené biskupem Dr. A. Mahnićem v dioecesi Krčské pod jménem Staroslověnská akademie. Tomuto šlechetnému mecenáši v první řadě děkuji za to, že mi bylo umožněno při delším pobytu (čtyřletém) na ostrově Krku důkladněji studovati památky pocházející ze starší epochy písemnictví hlaholského. Na jeho žádost byly mi půjčeny na dlouhou dobu z farního archivu z Vrbníku všecky kodexy Vrbnické laskavosti děk. Jak u ba D m i n i ē, nyní kanovníka v Krku, a oba objemné breviáře Novljanské ochotou Mat. Cvetka, kanovníka v Novém (chrv. Přímoří). Do této doby mého pobytu na ostrově Krku spadají dvě studijní cesty, jichž předmětem byly hlaholské památky v cizině. První vykonal jsem podporou slavné České akademie r. 1903 do Paříže, kdež jsem studoval v Národní knihovně důležitý kodex breviář-misál-rituál, na jehož základě jsem upravil některé texty ku příštímu vydání hlahol. rituálu. S vděčností tu vzpomínám vzácné přízně J. Em. kardinála Lorenzella a nevšední laskavosti kustoda řečené knihovny H. Omonta, z nichž jsem se při studiu těšil. Druhá cesta čekala mne roku následujícího 1904, kdy jsem byl povolán do Říma, abych tam pracoval o výše vzmomenutých doplňcích k novému vydání misálu. Volné chvíle jsem užil ke studiu hlaholských kodexů v římských knihovnách, zejména v knihovně Vatikánské, kteráž mi zůstávala přístupna laskavostí ředitele P. Ehrle i v době jinak badatelům omezené, a co mi zůstalo i přes to pouhým přáním, ochotně doplňovaly zprávy vdp. Fr. Stejskal a, tehdy vicerektora českého kollegia v Římě, vedle cenných bibliografických záznamů kan. Parčíče. Kdykoliv jsem se vracel přes Lublaň nebo Záhreb, Vídeň nebo Budapešť do Prahy neb na zpáteční cestě na Krk, zastavil jsem se v té neb oné knihovně, tak že mohu říci, že všecky památky, o nichž v knize píši, studoval jsem z autopsie.

Cítím se povinna vděčně připomenouti ochotu a laskavost, kterou mi při tomto studiu opět a opět prokazovali P. P. vládní rada kustos F. Menčík a prof. V. Vondrák, skriptor v c. k. Dvorní knihovně ve Vídni, předseda Jihoslovanské akademie Thad. Smičíkla s a tajemník téhož ústavu A. Mušić, univ. profesor v Záhřebě, dále bibliothekář universitní knihovny záhřebské Iv. Koštrenčić a kustos c. k. Studijní knihovny v Lublani L. Pintar, J. J. kn. Jiří Lobkowicz, jenž dal laskavé svolení, aby mi byl půjčen vzácný rukopis hlaholský z fideikom. knihovny do archivu městského v Praze k delšímu studiu, jinak i k pořízení potřebných snímků; J. Magnif. prof. A. Vrěšťálovi, bibliothekáři řečené knihovny, jakož i Dru J. Teigeovi, městskému archiváři, vzdávám tímto díky za všecky služby, jež mi v té věci prokázali. Konečně vděčně připomínám časté ochoty, již mi projevili slov. pp. Dr. Č. Zíbrt, bibliothekář musea král. Českého, a † A. Tadra, kustos c. k. universitní knihovny v Praze, jakož i rad a pokynů, jichž se mi dostalo při vydání tohoto díla od slov. universit. prof. Dra Františka Pastrnka a Dra Jiřího Polívky.

II. POPISY BREVIÁŘŮ HLAHOLSKÝCH STARŠÍ DOBY.

A. C. K. STUDIJNÍ KNIHOVNA V LUBLANI.

(Srov. Iv. Brčić, Dvie službe rim. obreda za svetkovinu ss. Ćirila i Metoda. U Zagrebu 1870, str. 13—14 pod d) a e). — V. Jagić, Ein fünfter bibliographischer Beitrag. Anzeiger der philos.-hist. Klasse der kais. Akademie der Wiss. Wien 1899, XX., 1—13. — V. Jagić, Analecta romana V. (Archiv für slav. Philol. 1903, str. 36—47.)

1. Breviář zn. C 161 1/2.

Pergam. kodex z konce XIV. stol. (později převázaný v kůži), čítá 180 fol. listů (32×22 cm) v devatenácti kvaternech, z nichž první má devět, 17. tý osm, poslední tři listy, ostatní po desíti.¹⁾

¹⁾ Kvaterny obsahují pořádkem tyto listy: I. 1—9, II. 10—19, III. 20—29, IV. 30—39, V. 40—49, VI. 50—59, VII. 60—69, VIII. 70—79, IX. 80—89, X. 90—99, XI. 100—09, XII. 110—19, XIII. 120—29, XIV. 130—39, XV. 140—49, XVI. 150—59, XVII. 160—67, XVIII. 168—77, XIX. 178—180.

Text jest napsán ve dvou sloupcích (35 řádek), počáteční písmena jsou většinou úhledně psána suříkem.

Obsahuje: 1. *Proprium Sanctorum* (l. 1—167) s nadpisem: *Погрешне слоѹжась ѩ ст҃ль по в’ссе мѧто.* Z tohoto Propria zejména sluší uvéstí text knihy *Canticum Canticorum* (Píseň Šalomounova) a sice v oktávu svátku narození P. Marie — l. 119 d až 124 b — (*К’ ивѹри Ропиства Бѹре Мѹре*). První část l. 120 a—c hl. I. v. 1—16; druhá část hl. III.—VIII. v. 14 na ll. 121 d—124 b. Druhá pozoruhodná staf jest text legendy Pannonské o sv. Cyrillu, ll. 34 a—35 b a text legendy o sv. Václavu na l. 134 a—136 a nadepsány: *Также венгеръ (т. ѿ 27. зáří) Накауерие Венгеслава ймѧ.*¹⁾

2. Na l. 168 čteme po celé šíři psanou hymnu: *Ииси на ропиство Хво.*

3. LL. 169 r—175 r obsahují část kalendářní, a sice velkonoční tabulku s kalendariem.

Tabulka (na l. 169 r) počíná přestupným rokem 1396 a končí 1423.²⁾ Kalendarium (ll. 169 v—175 r) obsahuje na prvním místě zlaté číslo, na druhém písmeno nedělní, na třetím dátování po způsobu našem, na čtvrtém konečně datování podle kalendáře římského. V měsících únoru, březnu a dubnu klade na druhé místo literu lunární (paschální), písmeno nedělní na třetí atd. V pamětních dnech kalendáře čteme na den 20. února: *Коѹрилла и Методиус ии и Валентина* (t. j. Cyrilla i Metoda vyznavačů a Valentina).

4. Na l. 175 v hymnus *Тебе ишти хвлимы* (s nadpisem *Ииси ст҃ль Мѹре на вссе дни се*) a jiné dodatky k breviáři.

5. Přidané dva listy papírové obsahují opět liturgické texty, jako sequenci Dies irae a j. v.

Záznamy na posledním listě (180) svědčí, že kodex pochází z Istrie (z Berma); tak jeden z r. 1494 zní:

¹⁾ Srov. článek prof. V. Jagiće: Легенда о Св. Вячеславѣ (Русский Филологический Вестникъ, Варшава, 1902, № 3, str. 92—108).

²⁾ Tabulka lunárních písmen počíná takto:

<u>р</u>	<u>р</u>	<u>ѡ</u>	<u>р</u>	<u>ѡ</u>	<u>и</u>
<u>р</u>	<u>ѡ</u>	<u>и</u>	<u>р</u>		<u>и</u>
<u>ѡ</u>	<u>и</u>	<u>и</u>	<u>ѡ</u>		<u>з</u>
<u>и</u>	<u>и</u>	<u>б</u>	<u>и</u>		<u>и</u>
:	:	:	:		:
последní řada	<u>р</u>	<u>и</u>	<u>и</u>	<u>и</u>	<u>и</u>

**Въ иже Хъо аи́н' ат' Хеих' .Ф.Ф.Г.х. исчла Августа први дн' да то ато
би в Истрие обнанѣ пшенице и вина задовохно и такое блохъ люди здрави
и приде гласъ от крала римскага како иша поинтъ всаки .Ф. ти иметъ на
Тоуpre (sic).**

V jiném záznamu téhož listu se dozvídáme, že jakýs duchovní u sv. Kateřiny v Pole jménem Dominik (upr. Mořenigo) půjčil kterečmus pánu Dominiku z Bojuna (v Istrii) [příjmi nečitelnou] 4 zlaté a vzal od něho v zástavu tento kodex 27. máje 1444. Tyto a všechny ostatní záznamy jsou z doby mnohem pozdější; velkonoční tabulka udává pravděpodobně pravou dobu, kdy byla kniha napsána.

2. Breviář zn. C 163 a/2.

(Díl I.)

Pergam. kodex XV. věku, formátu malého folia $30 \times 20,5$; čítá 264 listy ve 27 kvaternech,¹⁾ mimo kteréž z předu jsou 3 listy přidány ke knize, snad když byla kniha převázána. Text jest psán ve 2 sloupcích o 33 rádkách; dosti úhledné iniciálky jsou provedeny rudkou, modří a sepí. Od listu 40. jest psána kniha rukou méně úhlednou. Obsahuje: Proprium de tempore s nápisem: **Въ иже ежне и сте Мрре аиинь. Похетие бр'кала по зикоу рим'скаго двора
и ежною аплю Стра и Пика** (l. 1 a).

Pořádek a obsah čtení biblických.

L. 1 b **Недъле пр'ке пришествия и ютре... Нина покладают се книги
Исаии пророка и уточт' се до конства Хва. Is. 1—6, 7—14, 14—20;**

l. 5 a **В пон'дѣнии Jeremiáše XXXI. 21—34, l. 5 c Sofoniáše III.
14—15, 16—19;**

l. 7 a **В оутори Is. II. 1—2, 2—3, 3—4; l. 7 c В средоу v. 4—6,
6—8, 8—9: tamže В четвртакъ v. 10—11, 11—16, 17—18; l. 7 d В пе-
такъ v. 20, III. 1, 2—4, 5—6; l. 8 b В суботоу v. 7—9, 9, 9—14.**

¹⁾ Kvaterny obsahují tyto listy pořádkem: I. 1—9, (list 3^a není označen) II. 10—19, III. 20—29, IV. 30—39, V. 40—48, VI. 49—58, VII. 59—68, VIII. 69—78, IX. 79—87, (list 85^a není označen), X. 88—95, XI. 96—103, XII. 104—113, XIII. 114—124, XIV. 125—130, XV. 131—140, XVI. 141—50, XVII. 151—60, XVIII. 161—70, XIX. 171—81, XX. 182—91, XXI. 192—201, XXII. 202—11, XXIII. 212—21, XXIV. 222—32, XXV. 233—43, XXVI. 244—53, XXVII. 254—63; mají tudíž po osmi listech kvaterny: desátý a jedenáctý; po jedenácti listech: třináctý, devatenáctý, dvacátýčtvrtý a dvacátýpátý. Pátý čítá devět, čtrnáctý pouze šest; ostatní mají po desíti listech. Na konci přidán 1 list.

L. 8 c Недле .ж. Є пріштва Is. VII. 1—6, 7—17, VIII. 1—4, 9—10, 13—18 : tamže XLVI. 12—13, XLVII. 1—3, 5—9;

I. 12 a В понедѣль IX. 13—15, 16—17, 18—19;

I. 12 b В оутори v. 19—21 ; tamže Jerem. XXXII. 37—39, 40—42 ;

I. 12 c В средоу Zachariáše VIII. 7—13 ; rubrika na I. 12 d praví :

К уетртии утени иции є недъле, на патек а на суботу neklade žádných.

L. 13 a Недле .ж. Is. X. 1—4, 5—7, 9—13 ;

I. 15 c В понедѣль XLIV. 21—23, 24—25, XLIII. 1—4 ;

I. 16 a В оутори утение XXVIII. 14—16, 17—19, 21—22 ;

I. 18 a В уетр'як' V. 18—22, 25—29, VI. 5—9 ; ve středu, v pátek a v sobotu (kvatembru) se čtou homilie.

L. 20 b. Ндле .ж. Є пріштва Is. XVIII. 7, XIX. 1—3, 3—8, 11—12 ;

I. 20 d XIV. 12—17, 1—2 (též hlavy) ;

I. 22 c В прости дни (čtení jest veskrze souvislé) Is. XLV. 18—25, IV. 2—6 ; I. 23 a V. 1—7 ; Jerem. XXXII. 37—42.

L. 25 d На роиство Хво к' ютрини Is. hl. IX. 1—7, LII. 1—5.

L. 55 a На єфиантию на ютрини Isai. hl. LV. 1—3, LX. 1—6, LXI. 10—11, LXII. 1—3.

L. 69 a Недиле по октви (!) єфиантие... bez nadpisu epišt. Pavlova k Řím. hl. I.—VI. 11.

L. 82 Недиле дроузе по октви єфиантие... утение кнігъ вѣнаго Павла апла ка Коренитномъ ; hl. I.—III. 23.

L. 84 d Ндле трете по октви єфиантие... ути епистолию Павлю ка Корентномъ (t. j. druhou) ; hl. I.—IV. 18.

L. 86 d¹⁾ Ндле .ж. по октви єфиантие... утение к'нигъ Павла апла вѣл (sic) Гтомъ t. j. ke Galatum ; hl. I.—III. 29.

L. 89 a Ндле сед'модесет'и... Уте (bez nadpisu kniha Genesis), hl. I—V. rodokmeny podává volně, ne přesný překlad.

L. 93 c bez nadpisu t. j. neděle první po Devítňku a klade knihu Genese o Noemovi a potopě hl. V. 31, VI.—VIII. 3.

L. 96 a Ндле на месопоучть книги Абраамле (sic) t. j. čtení z knihy Genese o Abrahámovi ; hl. XII—XVII. 23 některé části volně.

L. 101 a Ндле прве пос'та... Уте Павле к' ирен'тио t. j. z druhé ep. Pavlovy ke Kor. ; hl. VI. 1—10.

L. 106 d Ндле .ж. поста ; bez nadpisu čtení z knihy Genese o Isákoví hl. XXVII. 1—29.

¹⁾ Na listě 86 d jest méně vkusný obrázek sv. Pavla ap. při počátku epištolky ke Galatům ; iniciálky hlaholské zaměňuje někdy latinskými, tak na př. *B* (latinské) na l. 50 b, *S* (lat.) l. 74 a.

L. 113 a И́де трете по(ста); bez nadpisu čtení z Genese o Josefovi Egypt. hl. XXXVII. 2—22.

L. 119 d И́де .ж. поста; bez nadpisu čtení knihy Exodus, hl. III.—IV.; některé části volně.

L. 127 d И́де .ж. поста; bez nadpisu čtení z proroka Jeremije, hl. I. 1—17, 19; II. 1—3.

L. 137 a Неделе цквтие...; bez nadpisu čtení Jeremije pror. hl. II. 31—37; IV. 1—12.

L. 143 d В четыртки велики... α) Поученье плахи Еремии пророка; hl. I.—II. 7; β) Три утни уточт' се б еплие Пасле на Коринфомъ t. j. čtení z ep. Pavlový první ke Kor.; hl. XI. 20—XII. 11.

L. 149 a Въ пятак велики; α) bez nadpisu čtení z pláče Jeremije pror., hl. II. 8—III. 20;

β) l. 151 d утни ути б еплие Пасле къ Евреям; hl. IV. 11—V. 12;

Къ советою (t. j. na Bílou sob.) α) l. 152 d bez nadpisu z Pláče pror. Jerem. hl. III. 22—IV. 9; β) hl. V. 1—16 nadepsáno: Еремии пророку се утение; γ) l. 155 opět bez nadpisu čtení z listu Pavlova k Židům hl. IX. 11—X. 7.

L. 163 c И́де на оятвоу Паски... Бытия ути б Девяти апль a sice hl. I. 1—11.

L. 165 b Ути в просте дни б Девяти (sic) Апль, hl. I. 12—14, 15—26; II. 1—21, 22—32, 37—47.

L. 167 c И́де прва по октави Паски покладают' се книги Апокалипсиса вжнго Ивана апла и уточт' се .ж. дни; hl. I. 1—II. 3, II. 4—XX. 10.

L. 178 И́де .ж. по октави Паски bez nadpisu čtení z Apokalypse, hl. XX. 11 až XXII. 20.

L. 180 a И́де .ж. по Пасху вкладоут' се книги канонијаске и уточт' се да же до Къзнесеникъ. Поучноут' книги еплие Іакова апла; hl. I.—II. 23.

L. 181 d В просте дни... Поучноут' еплие Птра апла в просте дни; t. j. čtení z prvé epistolky Petrovy, hl. I. 1—23.

L. 182 b Еплии .ж. Птра апла в просте дни; hl. I. 1—8.

L. 182 c И́де .ж. по Пасху ути книги б еплие Ивана (!) апла; hl. I.—II. 8.

L. 183 d В просте дни утет' се дроуѓа еплии и трета Ивана и Пюди... čtení z druhé ep. Janovy bez nadpisu vv. 1—11; na l. 184 a В оутори ути еплию Ивана не лажи (!) t. j. z ep. Janovy třetí vv. 1—14.

L. 184 b В средоу книги Юоди апла; z ep. Judovy vv. 1—11.

L. 203 b И́де прва по октави Петињость... В сию ноќ' покладают' се книги (jména knih oproštěných) и уточт' се до календri Ав'гоуста. Поучноут' се книги цркве (!) t. j. čtení z první knihy Královské; hl. I., II. 1, 11—36; III. 1—18.

L. 207 a **Поу'ноут'** книге цркве дроуге; hl. I.—III. 21.

L. 209 b **Книги цркве .ѡ.**; hl. I. vv. 1—47. L. 210 b **Покладают'** се книги цркве .ѧ.; hl. I.—II. 25.

L. 228 b **Ндле в исць Августъ** клаудоут' се книги Соломоуне. Прит'че Сыненеистника. Преноудости и утет' се (sic) Ѱ кни (sic) даже до Сентевра. Поясненьть Прит'че Соломоуне; hl. I.—VI. 22*).

L. 232 c **Ндле .ѡ. поу'нть** книги (název neudává t. j. Eklesiastes); hl. I.—II. 15.

L. 233 b **Ндле .ѡ.** (více neudává; t. j. třetí neděli klade knihu Moudrosti); hl. I.—III. 16 nepřesný překlad.

L. 234 b **Ндле .ѧ. Августа;** opět bez nadpisu klade knihu Sira-chovu hl. I.—II. 19.

L. 236 b **Ндле прк Сентевра** исцца (sic) покладают' се книги Новле и утоут' се до осамъ дни (sic); z knihy Jobovy čte se ne 8 ale 14 dní, jak jest patrno též z toho, že následující knihu Tobiášovu klade na III. neděli měsice září. Z Joba jest tu pouze hl. I.—V. 9.

L. 239 c **Мисца Сентевра** ндле .ѡ. покладают' се книги Товне и утоут' се до осамъ дни; hl. I.—III. 11.

L. 241 d **Нде .ѧ. исцца Сентевра** покладают' се книги Нюдити и утоут' се до осамъ дни; hl. I.—V. 4.

L. 244 a **Лще Сентеваръ** имати воует .ѧ. ндль Естори утена (sic) клаудоут' се к петоу ндлю. аще ли не тада клаудоут' се уетврте ндле в кватрех (t. j. v Suché dni či Quatembr) ... ути нелажи (!); hl. I.—III. 4.

L. 246 b **Ндле в исць Октеваръ ...** в сию нць клаудоут' се книги Махавенске и ути за .ѡ. ндли; hl. I.—II. 17; III. 1—38.

L. 250 a **Поуни .ѡ. книге Маха** (sic) t. j. čtení z druhé kn. Machabejské, hl. I.—II. 23.

L. 251 c **Ндла прва календи Новем'бра.** утп книги Езекиела пророка и утє (!) .ѡ. ндли; hl. I.—III. 7.

L. 253 a **Ндле .ѡ. Новем'бра** (bez nadpisu) pokračuje ve čtení z pror. Ezechiela, hl. III. 8—IV. 8.

L. 254 a **Ндле .ѡ. исць Новем'бра** клаудоут' се книги Даниела пророка и утоут' се за .ѡ. дни; hl. I.—III.

L. 256 a **Ндле .ѧ. исць Новем'бра** покладают' се книги .ѡ. пророков. Поу'ноутъ книги Осне пророка; hl. I. 1—11. L. 256 b **У книг Оила** прорoka; hl. I. 1—20. L. 256 d **У книг Амоса пророк**; hl. I. 1—12. L. 257 b **Абдиоса** (sic) t. j. čtení z proroka Abdiáše; hl. I. 1—7; tamže утє книг **Иони** пророка hl. I. L. 258 a **Михея прор**; hl. I. 1—12.

*) Od l. 232 do konce jsou přivázány listy z jiného breviáře; perikopy Proverbia II. 20—22, III. 1—19 opakuji se.

L. 258 b Иао́нна проро́ка; hl. I. 1—9.

L. 258 c Амбаку́фа про; hl. I. 1—10.

L. 258 d Книги Сопоние пророка; hl. I. 1—12.

L. 259 a Но́е (sic) прор t. j. čtení pror. Aggaea hl. I. 1—10.

L. 259 b Захарие пророка; hl. I. 1—10.

L. 259 c Утне Мелехие (sic) пророка t. j. Malachiáše hl. I. 1—8.

L. 259 d Сказъ ѿ хина по завоиъ римски како е држати t. j. rubriky či předpisy o tom, jak sluší modlitbu breviáře uspořádati.

Přípisy v této části připojené opět svědčí o Istrii jako domovině kodexu; tak na listu 260: .Ф.Ф.в. да краљ Максимилијан заѹкъ опети Истроу ча моя екъ Ененци заѹгли (sic) и още имъ... взе. Na l. 263 z r. 1504: Еа име Хвълтъ Кенихъ .Ф.Ф.в. екъше в Истрѣ лепъ гладъ. Tamtéž z r. 1508: Еа име Хвълтъ Кенихъ .Ф.Ф.в. да сѣти Марко взе Пазинъ и все ча поданъ салиши.

3. Breviáře zn. C 163^{a/2} dil II.

Pergam. kódex XV. stol., později převázaný v kůži s lepenkovými deskami; čítá 176 (ne 175, jak je označeno) listů malého folia ($21 \times 30\text{ cm}$) v sedmnácti kvaternech.¹⁾ Text jest psán ve dvou sloupcích o 33 rádkách; iniciálky a obrázky svatých malovala různými barvami ruka neumělá. Po stránce grafické sluší ještě upozorniti na nadpis Утление се на л. 119 psaný písmenami с у и л л скымъ. Obsahuje Proprium Sanctorum s nadpisem Поустие слѹжавъ ѿ стацъ по в'се лето по закону римски . на днъ сго Сагоурнинъ ІІка.

Legendy jdou obvyklým pořadem roku církevního; poslední: На сте Катарини дни. K těmto přidána jsou patrně jako pozdější doplněk dvě officia Mariánská: К памуер'є сте Марие похождениј (l. 171) a Зачетие сте Мрие дни памуер'є, l. 173 do konce.

I v tomto Propriu čteme biblický text knihy Писнѣ Шаломто и ной v oktávu Narození P. Marie, l. 128 b: В памуерне Ронства вжине Мрие дни; hl. I. 1—16 (l. 128 c), III. 1—VIII. 14 (l. 130 d a následek). Z přípisů na konci knihy dozvídáme se opět, že knihy se užívalo v Berme; tak na př. na l. 175 čteme:

.Ф.Ф.в. месецъ Дектера на виплю (sic) ронства Хвъ сне писахъ та жикли Теодор Крижанич родомъ з Барвадиа стоеши в Берме.

¹⁾ Kvaterny obsahují tyto listy: I. 1—9, II. 10—18, III. 19—28, IV. 29—37, V. 38—45, VI. 46—55, VII. 56—65, VIII. 66—77, IX. 78—87, X. 88—97, XI. 98—106 (list 102^a není označen!), XII. 107—16, XIII. 117—26, XIV. 127—36, XV. 137—46, XVI. 147—54, XVII. 155—64, XVIII. 165—72, XIX. 173—75. Mají tudiž I., II., IV. po devíti, V., XVI. a XVIII. po osmi, ostatní po desíti listech, vyjma osmý, který má 12 a poslední, který čítá 3 listy.

B. KAPITOLNÍ ARCHIV V NOVÉM (VINODOLU).

(Srov. Fr. Rački, Katolički list, Zagreb 1857. — M. Mesić, Tisućnica, Zagreb 1863, str. 67—84. — Iv. Brčić, Čitanka, str. XV., č. 36; téhož Dvije službe, Zagreb 1870, str. 37 a násl. — M. Valjavec, O prijevodu psalama, Rad 1888, str. 1 a násl.)

1. Breviář č. 1.

Pergamenový kodex XV. století, vázaný v kůži s dřevěnými deskami, foliového formátu, čítající 466 (ne 462, jak jest označeno) listů, složených v 48 kvinternech.¹⁾ Vlastně jsou tu svázány v jednu knihu breviáře dva, první rozměrů $36 \times 28\text{ cm}$, druhý 36×24 ; první čítá 374 listy v 39 kvinternech, druhý 92 ll. v 9 složkách. Jak bylo výše připomenuto, nejsou listy všude správně označeny: I. 16, 83, 78 a 306 mají za sebou listy nečíslované. Text jest psán v obou ve dvou sloupcích; v prvé části o 37, ve druhé, počínaje I. 371 s písmem hustejším a méně úhledným, o 40 řádkách.

K okrasné knihy přispívají velmi vkusné iniciálky kreslené sůrkem a modří; tak na př. **I** na I. 16 d, totéž na I. 35 d, **II** I. 44 c, **B** I. 103 b (20 cm), **C** na I. 110 (11 cm), **A** I. 130 ($17,5\text{ cm}$), **K** na I. 141 (8 cm), **II** I. 152 ($22,5\text{ cm}$), totéž na I. 183 (25 cm), **P** I. 267 (20 cm), **G** I. 312 (21 cm). Pozoruhodnou zvláštnost poskytuje slovo **mevъ** na I. 15 d v 21 řádku s literou **ee** (ゑゑゑゑ) ovšem nenáležitě.

Kniha obsahuje úplný breviář t. j. Proprium de tempore, Proprium a Commune Sanctorum, žaltář s kantiky a kalendarium; ano ježto kniha jest složena ze dvou samostatných breviářů, byť ne celých, řečeté části, alespoň některé, se tu opakují dvakrát. Jednotlivé oddíly jdou za sebou v tomto pořádku:

I. Proprium de tempore, počínající pondělkem po I. neděli adventní; II. 1—231:

II. Po krátké mezeře následují rubriky (ll. 232—33) a kalendarium, z něhož však zbyl pouze měsíc prosinec a velkonoční tabulka (I. 234).

III. Žaltář a kantika na ll. 235 a—276 c počínající slovy **Б** **и** **дно** **юти** t. j. Psalterium dispositum per hebdomadam.

IV. Commune Sanctorum, bez zvláštního nadpisu, počínající officiem apoštolů — **На поемнне апли'**; II. 276 c — 301 d s off. za mrtvé na konci.

¹⁾ Počet listů v kvinternech není stejný. Na počátku knihy chybí 1 list, zbylo tudíž ve složce 7 listů; podobně poslední složka má 7 listů. Kvinterny 24 a 31 mají po osmi, 17 a 26 po devíti, 41, 43—46 po jedenácti listech. Zbývající složky čítají po 10 listech, vyjma 25, z níž zbyly pouze 3 folia.

V. Commune Sanctorum — Поутне слоўжъ Ѹ Стп' по все ато около. Идь сго Сыториинна; l. 302 a a konč officiem Идь сго Петра апли т. j. Památku okovů sv. Petra (1. srpna). Druhá část knihy počíná officiem pap. Pia — Идь стога Пиѣ иши a končí На венер сте Ании l. 455 (26. července) jest tudiž kusá na počátku i na konci.

Po delší mezeře následuje několik officií z Commune Sanctorum o apoštolech, evangelistech a mučenících; kniha končí neúplným officiem на роистко .т. Щника.

Z Propria de tempore vedle textů biblických zaslhuje povšimnutí text litanií, kde na l. 74 d mezi jmény sv. biskupů objevuje se i jméno sv. Cyrilla na místě posledním:

Сти Непе златоусти Аи
Сти Аселе Аи за ись
Сти Коуриле Аи за ись
Кси сти архиерки исповедици (!).

V Propriu Sanctorum na ll. 420—21 máme úplný text slovanské legendy sv. Václavské. (Vydal prof. Fr. Pastrnek, Praha 1903.)

V přičině osudů knihy poskytují důležité údaje dva přípisy o paměti-hodných událostech místních.

Na desce čteme přípis o moru panovavším v Novém r. 1496, psaný kursivní hlaholicí:

Б име бжже амен. лѣтъ господнихъ .Ф.Ф.Р.Э. бы оүзидан ол(тарк въ царк) кви светихъ Филиппа и Іакова апостол. Б част бжже дѣви Марии. мученик фасиѣна и Шевестиѣна. и святаго Рока исповедника. Кн ...ва то врѣме зидан ...сентенции и каштигъ коу каштигъ с(енте)нци(ю) више гдн въ послал зврху овога града или мѣста за грѣхи негове а вон (sic) каштига или сентенциѣ бы коугра ка се ёви ...ва том градоу или мѣстн да кандр и пак веле бы смоуриен... та сентенции ... гдн енскоуп Крнштофъ¹⁾ оукрипивши редовинике како има плаха божихъ не оставити него да има гоубернар бити како пристоит правимъ хѣномъ католикомъ. Иэнде ван из мѣста свои оуэрокъ рекши да има овиди бити. Бидивши пак да е пошал пастиръ от стада и пак се разбенка. Гдн Петар плован тада боудори речене цркве стпихъ Филиппа и Іакova оста (сь) своимъ редовинцамъ а то гднол Йантономъ в гднол Іакovomъ и с попомъ Филиппомъ кн ва то врѣме виходъ капеланъ речене цркве и реченога гдна плованя

Shora na téže desce touž rukou se čte přípis o přelití zvonu r. 1464.

И име гдне амен лѣтъ гднъ .Ф.Ф.Р.Э. То писа жакан Іаков... в Новом... када се звон ...прѣлиѣти. Мисеца дн .26.Р. ...опет излиѣ и оучинен. и гоуштѣ прѣлиѣне дѹжкатое .26... плован гдн Петар.

¹⁾ Byl biskupem v letech 1486—1499, 18tý v řadě biskupů Seňských (Srov. Schematismus cleri dioecesis Segniensis et Modrušiensis seu Corbaviensis Segniae 1896).

Obsah a pořádek biblických čtení.

- L. 1 a К пн́дни t. j. po I. neděli adventní Jerem. XXXI. 31—34; Sofon. III. 14—19; Isaiáše II. 1—18, 20—21; III. 1—3, 4—5, 7—10, 16—17;
 l. 2 d И́дле .е. б приш... Is. VII. 1—15, 16—17; VIII. 1—4,
 9—10, 13—14, 16—18; XLVI. 12—13; XLVII. 1—5, 8—9; IX. 13—15;
 16, 18—21; Jerem. 37—42; Zachar. VIII. 7—13; Is. VII. 18; IV. 1—4;
 l. 6 a a násl. И́дле .е. б прше Is. X. 1—4, 5—11, 12—14, 22—27;
 XI. 6—7; XIII. 2—10; XLIV. 21—23, 24—25; XLIII. 1—4; XXVIII.
 14—22; V. 18—23, 25—29; VI. 5—9;
 l. 13 a a násl. И́дле .е. б пришаства к ютрини... Is. XIX. 1—25;
 XX. 1—4, 5—6; XXI. 1—16; XXII. 1—25; XXIII. 1—9;
 l. 16 a Is. IX. 1—7; XL. 1—6; LII. 1—5;
 l. 35 c На ютрини Ефифание... LV. 1—6; LX. 1—6; LXI. 10—11;
 LXII. 1—3.
- L. 44 b И́дле .е. по Ефифании к ютрини. к нои' сию кладоут се еплие
Пекле и утет се ткмо (sic) в идлии и в ферне када е б идле уши до
седмодесет'не а (!). Поуенеть еплие Пекла к Римлянам I.—XV.; XVI. 1—24;
 l. 51 c И́дле .е. по Ефифании ... ути еплио к' Карентионъ (sic); klade
 však tu pokračování epistolky Pavlovky k Řím. hl. VI. 3—XI. 10;
 l. 54 c И́дле .е. по Ефифании. ути еплие Пекле к Крите; opět však
 pokračuje v epistolce k Řím. XI. 11—XVI. 15;
 l. 57 c И́дле .е. по Ефифании епли Пекле ут; opět pokračuje v ep.
 k Řím. hl. XVI. 16—24;
 l. 58 a bez zvláštního nadpisu počíná ep. I. ke Kor. I.—IX. 19.
 L. 62 a Недле .р. не к ютрини ... К сию нои' кладоут се книги Битих
 и утоут' се до прке среднি коризме к ушиоу ида' в ферне.
 Gen. I.—V. 30; rodokmeny volně.
 l. 65 c И́дле пред' постомъ к ютрини — bez nadpisu pokračuje ve
 čtení z Genese o Noemovi: V. 31; VI.—IX.; rodokmeny opět volně;
 l. 69 a И́дле на месопоут' к ютринi XII. 1—20;
 l. 78 И́дле .е. поста к ютре ... еплие Пекле к Крите t. j. z druhé
 ep. ke Kor. VI. 1—10;
 l. 82 a И́дле .е. по (t. j. поста); bez nadpisu pokračuje ve čtení
 z Genese XXVII. 1—29; v parafrasi do XXIX. 30;
 l. 88 c И́дле .е. поста к ютринi Gen. XXXVII. 2—22;
 l. 95 b И́дле .е. поста к ютринi čtení z knihy Exodus III.—IV. 14;
 v parafrasi až do XV. 4.
 L. 103 c Недле .е. поста к ютринi bez nadpisu počíná čtení z pror.
 Jeremiáše I. 1—16;

I. 110 a **В и́длю Ієтиноу к ютру** pokračuje ve čtení Jerem. II. 31—37 ; III. 1—5 ;

I. 115 a **В уетрткъ велики венере гнѣ к' ютрини...** Пояснěт' плау' **Єремиє при:** I.—II. 7 ; na druhém nocturnu I. 117 a **Три утена уточт'** се б' episc. .b. k' **Крітиль** t. j. z první ep. Pavlový ke Kor. XI. 20—XII. 11 ;

I. 118 a **В пткъ велики к' ютрини...** pokračuje v Pláči Jerem. II. 8—20 ; III. 1—20 ; na druhém nocturnu I. 119 d ohlašuje **Епіне Нелє к' Кріен'тнемъ** (sic), klade však jako obyčejně z listu k Židům IV. 11—VI. 3 ;

I. 120 c **В свточ влкоу к ютру...** утешн (!) **Єремиє пророки** III. 22—39 IV. 1—9 ; V. 1—16 ; na druhém nocturnu I. 122 a bez nadpisu z ep. Pavlový k Žid. IX. 11—X. 7 ; v oktávě velikonočním se kladou homilie na evangelia.

L. 127 a a následující. **Иде на октсоу Паски к' ютрини...** утешн б' **Джини** t. j. ze Skutků Apoštolských : I. 1—14, 15—26 ; II. 1—13, 14—21, 22—32, 37—47 ; III. 1—11 (I. 20. VI. 1—15) ;

I. 130 d **Иде з. ппсїв...** ути книги **Апокаліпсисе** ; I.—XX. 10 ;

I. 139 c **Иде з. по октев Псии** (bez titly) pokračuje v Apokalypsi XX. 11—XXII. 21.

L. 141 c **Иде з. ппсїв** **кладоут'** се книги **канониые** (sic) и уточт' се do **Взысес' тиа.** ути книги **Тикока апла** I.—V. 20 ;

I. 144 c **В просте д'ни уточт'** се **еплие Птра апла ...** t. j. z první ep. Petrovy : I.—II. 8 ;

I. 145 **В уетврти ути еплие Птра апла дроут':** I.—II. 14 ;

I. 146 a **Иде з. по октев Псии утешн б' еплие Пеки апла** I.—II. 22 (t. j. z první ep. Janovy) ;

I. 146 d **В просте дни уточт'** се **дроут' еплие и трете Ивана и Юоди .** утешнě překr. t. j. z druhé ep. Janovy : v. 1—13 ;

I. 147 a **В оутру** bez nadpisu z třetí ep. Janovy 1—14 ; tamže b **В средоу** ути **еплие Юоди апла** v. 1—11. V oktávě svatodušním se čtou homilie.

L. 163 c **Иедла .б. по октев Пткстъ...** **В сию нои кладоут'** се книги **Црске и уточт'** sе do kalendri avgusta ; z první knihy Král. I. 1—28, II. 1, 11—36 ; III. 1—21 ;

I. 166 d **Пояснот' книги .б.** t. j. druhá Královská : I.—II. ; III. 1—21 ;

I. 168 d **Поясню книги Црске трете:** I. 1—47 ;

I. 169 d **Покладают се книги Црске уетврте:** I.—II. 25.

L. 183 c **Иде в календри avgusta** kladit' sе knihy **Соломоуне.** **Прит'є** **Екліпсистика** **Примоудрости и уточт'** sе do kalendri mýsečna sektembra a jako sе v rukou vili o údžji. **Пояснот' Прит'є Соломоуне:** I.—X. 21 ;

I. 188 d **Пояснот' книги Екліпсиста иде з.** t. j. druhý týden v srpnu : I.—XII ;

I. 193 b И́де .в. кла́т' се кни́ги При́д t. j. kniha Moudrosti I.—VI. ;

I. 195 d И́де .ж. поуенють кни́ги Святынства ис́ца ав́густа t. j. z Ekklesiastika či Siracha I.—III. 14.

L. 197 c Поуеню кни́ги Но́ва првоу́ и́длю се ки́тва и ут се до .ж. дни: I.—XIII. 14;

I. 202 c И́де .ж. ис́ца сектев'ра покладают се кни́ги Товие: I.—XIV. 17;

I. 209 a И́де .ж. (!) сектва кла́т' се кни́ги Но́дти и ут се за .ж. и́длю .ж. дн: I.—XVI. 31;

I. 218 Ако се́ктвъ нимети бо́дат .ж. и́дль Е́стри кни́ги кла́т' се в и́тоу и́длю ако не тъгда в утроу и́длю в прост днъ... Е́стри t. j. kniha Esther I.—II. 18.

L. 220 a И́де пр'ке октев'ра к ютрин... В сию но́вь покладают се кни́ги Маха́бескe и уточт се за днъ неде́ле. а дро́гте кни́ги за дро́гте днъ неде́ле... Ути кни́ги Мах t. j. z první kn. Machabejské hl. I.—II. 17;

I. 222 b И́де .ж. ути кни́ги Маха́бескe t. j. pokračuje v první kn. Machab. III. 1—38;

I. 223 a И́де трете ут t. j. třetí neděli v říjnu i čtvrtý týden, ač ho zde zřejmě nejméně, čte se z druhé knihy Machab. I.—II. 23; překlad z Vulgaty méně zdařilý.

L. 224 c И́де прве кла́ди Но́вембра покладают се кни́ги Е́зекиела пр́ка и уточт се за .ж. и́дли: I.—III. 7;

I. 226 a И́де .ж. дро́гте (sic) но́вем'ра pokračuje ve čtení z Ezechiela III. 8—IV. 17;

I. 227 a И́де .ж. ис́ца но́вем'ра покладают' се кни́ги Дашиела пр́ка и уточт (!) до .ж. t. j. čtení Daniela na 1 týden: I.—II. 49;

I. 229 a počátek čtení 12 Menších proroků (bez nadpisu); čtení pror. Ozeáše: I.—II. 9; tamže c Книги Ошиа пр́к I. 1—14; tamže d Книги Амоса пр́ка I. 1—10; I. 230 a Книги Амоса opraveno Авдие пр́к I. 1—11; tamže b Книги Шioni пр́ka I.—IV. 11; I. 231 b Книги Михея пр́ka I. 1—7; tamže c Книги Ісаоха пр́ka I. 2—12; tamže d Книги Амвако́уха proroka ути пр́во pouze 12 řádek (I. v. 1—4); mezi tímto a násled. listem jest mezera. Zde sluší vzpomenouti statí z pror. Sofoniáše a Zachariáše, které má tento kodex zahrnuty mezi čteními z Isaiáše v adventě (viz výše).

Pozn. U slov. p. Vladimíra Mažuraniče, předsedy »Bánského stolu« (zemského soudu) v Záhřebě, nalezl jsem letos o prázdninách některé z chybějících listů z 1. Novljanského breviáře (viz str. XXI.—XXV.). Dle přípisu na jednom z nich psal jej pop Juraj (Jiří), kaplan v Novém r. 1459. Postscript zní: „Атк гданих .Ф.Ф.Ф.Ф. ми́сца ма́к на днк .Ф.Ф. ...к поп Юран понеже писацъ ки писа та брнѣлкъ“.

2. Breviář č. 2.

Pergamenový kodex z konce XV. věku, vázaný v kůži s tuhými deskami, čítá 500 listů formátu velikého folia ($26 \times 35\text{ cm}$), seřazených v 52 kvinternech. Tyto jeví co do počtu listů velikou nepravidelnost. Nejčastěji máme ovšem pravé kvinterny o 10 listech; výjimku činí složky: 2, 9, 14, 21, 26, 28, 32 a 41, které mají po osmi listech, dále složky 20, 27, 51 po devíti listech; složky 13, 15 a 25, čítající po jedenácti listech, složka 35 o dvanácti listech, složka 8 o čtrnácti listech. Kvintern 39 má totíklo šest, 47 sedm listů. Text jest psán ve dvou sloupcích s nestejným počtem řádek; počet těchto kolísá mezi 36 a výše, na l. 69 máme dokonce 51 řádek. Knihu zdobí četné iniciálky kreslené suškem, modří a jinými barvami; někdy zaměňuje iniciálu hlaholskou s latinskou, tak na př. S na l. 294. Zvláštního povšimnutí zasluhují litery A na l. 131 b, II l. 162 c, jakož miniatury Boha Otce na l. 309 a v písmeně P a Krista vzkříšeného na listě 121 a.

O původu knihy máme určité zprávy ve třech přípisech (postscriptech), jež se v kodexu zachovaly; a to na l. 260 d z r. 1494:

Хвлено иже Ихъко и всѣи ст҃ихъ.

Мартиницъ ппъ сие писахъ и.

Гробници . К' лѣхъ гніхъ . ф. в.р.ж.

Dále na l. 267 d z r. 1493 se zprávami o porážce vojska krále uherského od Turků (srov. článek M. Valjavce v Radu 1889); patrně psal tuto část nejdříve.

Třetí přípis, obsahující všecky podstatné zprávy o této knize, jest na l. 381 b z r. 1495 a zní:

Хвлено иже твоє гн Ихъко и дн Мрнє вкни амнъ.

Азъ иного грѣши ппъ Мартиницъ

сие писахъ в Гробници цркви и

колоштровѣ вжине Мрнє днъ подъ Но

вимъ Винодоли (sic) и тоу превика

хочъ устинъ слѹжителемъ Хви

Франтишику Пикала прѣлаго ремет

и ихъже приношу бше ої Франко . ф. в.р.ж.

Všecky zprávy se shodují v tom, že knihu napsal kněz Martinec rodem Lapčan v Hrobníku (Grobnik as 2 hod. nad Rjekou v chrvat. Přimoří) kostelu P. Marie v Novém Vinodolu s klášterem poustevníků Pavlínů.

Jako předešlý zahrnuje v sobě i tento kodex všecky části brevíáře a sice:

I. Proprium de tempore — **Поутне бркнѣла по закону римскаго двора.** В сокоту^т право (sic) Ѱ пришества — tedy počíná I. ned. adventní až do poslední po Letnicích; II. 1—260 d;

II. Rubriky — **Сказъ Ѱ хина по зѣни римскаго двора ико држати подовлетъ;** II. 261 a—267 d;

III. Kalendarium s velikonoční tabulkou; II. 268—275; v kalendariu jest svátek 14. února **Кофила и Метоудие** вс^т ис^т и **Валентина** м^у, a opět 4. dubna **Метоудие** вис^т ис^т; 24. dubna **Адалберта** ис^т м^у; 20. srpna **Бриарда оптл.** и **Стипана** крала; 28. září **Венеслава** м^у; 5. listopadu **Чембриха** крала ис^т; 19. téhož **Елизаветы**.

Vedle paměti svatých obsahuje kalendář na prvním místě zlaté číslo (po němž v únoru, březnu a dubnu jsou připojeny písmeny lunární), pak písmeno nedělní, datování po způsobu Římského kal. a konečně datování naším způsobem (1—31).

Tabulka lunárních písmen jest složitější než v druhých kódexech hlaholských a počíná takto:

прест и и и и и и и и.

Vedle tabulky jest opět vročení 1495.

IV. Na l. 276 a počíná žaltář bez nadpisu s kantiky, po němž bezprostředně počíná officium za mrtvé, II. 322 c—24 c.

V. Commune Sanctorum v čele s officiem apoštolů — **В иаку'и апль,** II. 224 c—354 c; k této části přiléhají officium P. Marie — **Поутне хине Мре** I. 356; off. sv. Pavla poustevníka s oktávou jakožto patrona Pavlínů, **В иаку'и стго Павл прваго речети** I. 359 c a násl.; off. sv. Augustina s oktávou, jehož řeholi poustevníci zachovávali — **В иаку'и стго Августине вис^т ис^т,** I. 368 d; jakož přídavek některých officií snad nově zavedených, jsou to tak zv. off. P. Marie v sobotu, off. Proměnění Páně, sv. Ludvíka biskupa a sv. Ludvíka krále francouzského, II. 375—381.

VI. Na l. 382 a počíná Proprium Sanctorum s nadpisem: **В име вѣжне амнъ.** **Поутне слѹжаль Ѱ Ст҃ацъ по ксе лето около.** **Ии Ѹтъ ст҃а-**
торина .б. мук; končí na l. 500 neúplným officiem **Ии стихъ мук .з.**
кроющиихъ (SS. Quattuor Coronatorum). V této části jest proslulé off.
 ss. Cyrilla a Metoda na ll. 407—8, z off. sv. Václava tolíko modlitba
 na l. 487 b; následující list s legendou sv. Václav. jest vyříznut.

Obsah čtení biblických.

L. 1 a **В** субото^у **про**ко (sic) **Ђ** Причастна... (1 d) **В** сию нощъ **кладоут'** се книги Исле **прѣ** и утоут' се до Рониства Хва в' **идле** и в' **просте** дни: Is. I. 1—4, 5—8, 9—14, 14—21, 22—28, 29—II. 5, 6—18, 19—21, 22—III. 8, 9—13, 14—26; IV. 1—6;

l. 7 a a násl. **Идле .ш.** **Ђ** Причастна... Is. V. 1—5, 6—10, 11—17, 17—23, 23—28, 29—VI. 2; VI. 3—8, 9—13; VII. 1—2; 3—7, 8—9, 10—15;

l. 10 b a násl. **Идле .ш.** **Ђ** Причастна XI. 1—9, 10—15, 16—XII. 6; XIII. 1—3, 3—7; mezi l. 14 a násl. jest mezera; XIV. 5—10, 11—15;

l. 16 c a násl. **Идле .ш.** **Ђ** Причастна к' **ютрини**... Is. XIX. 1—10, 11—22, 23—25; l. 17 XX. 1—6; l. 18 b XXI. 1—17; l. 19; XXII. 1—25; l. 19 b XXIII. 1—9;

l. 21 b IX. 1—7; l. 21 b XL. 1—6, LII. 1—5;

l. 41 c **На** **Єффанию**...; Is. LV. 1—6; LX. 1—6; LXI. 10—LXII. 3.

L. 50 c **Идле .ш.** **по** **Єфифании**... **В'** сию нощъ **кладоут'** се **єплие** **Пеке** и **уютут'** се в' **идле** дни и в' **просте** дни до **идле** **седмодесет'не** **Поуметь** **єплие** **Павла апѣ** к' **Римлянонъ** **ути** **про**ко **некоре** (sic): I. 1—7, 8—15, 15—25, 26—II. 11; I. 52 12—20, 21—29; I. 54 III. 1—IV. 3;

l. 56 d a násl. **Идле .ш.** **по** **Єфифании**... **єплие** **Пеке** к' **Корентиномъ** **ути**: I. 1—9, 10—17, 18—25, 26—31; I. 57 II. 1—9, 10—16; I. 58 III. 1—11;

l. 58 b **Идле .ш.** **по** **окт'вѣ** **Єфифание**... **єплие** **Павла апѣ** t. j. **druhá** **ke** **Korint.**; I. 1—4, 5—7, 8—11, 12—14, 15—18, 19—II. 2; I. 59 III. v. 1—17;

l. 59 c a násl. **Идле .ш.** **по** **окт'вѣ** **Єфифание**... **єплие** **Павла апѣ** **на** **Галатомъ** **пета** (sic): I. 1—24; I. 60 II. 1—4; a z ep. k Efezským I. 1—16.

L. 61 a **Идле .ш.** **не** к' **ютрини**... (t. j. Septuagesima). **В** сию нощъ **кладоут'** се **к'ниги** **Битиѣ** и **уютут'** се до **про**ве **среди** **коризме** в' **хиной** **идль** и **Фери**; I. 1—28, 29—II. 10;

l. 63 b a násl. **Идле** **шецдесет'не** к' **ютрини** (t. j. Sexagesima); pokračuje ve čtení Genese: V. 31; VI. 1—22; VII. 1—13;

l. 66 a **Идле .ш.** **не** к' **ютрини** (t. j. na Quinquagesimu) Gen. XII. 1—20; XIII. 1—16; I. 68 XV. 4—15; I. 68 v XVII. 1—9, 15—27; XVIII. 20—33; I. 69: XIX. 1—8, 10—19, 24—33; XXI. 1—16; XXII. 1—19; I. 70: XXIII. 1—2.

L. 73 c **Идле .ш.** **пос** к' **ютрини** **ути**; bez nadpisu klade čtení z druhé ep. sv. Pavla ke Kor. VI. 1—18;

- I. 79 d И́дле .в. поста к ютрини opět z Genese XXVII. 1—29;
- I. 85 d И́дле .в. поста... uti Gen. XXXVII. 2—11;
- I. 91 d a násl. И́дле .в. поста к ютрини утеш (sic) bez nadpisu klade čtení z knihy Exodus; III. 1—22, IV. 1—13.
- L. 99 a a násl. И́дле .в. б' моуки гнє... (t. j. dominica »Passionis«) ути Еремие Пророка: I. 1—16, 17—19; II. 1—3; IV. 3—7. III. 6—11;
- I. 106 b И́дле цвете к ютрини... ути утеш bez nadpisu pokračuje ve čtení z Jeremiáše: II. 31—37; III. 1—11;
- I. 111 c В ютрань велики кувере гнє... Поганють плахи Еремии пророка: I. 1—22; II. 1—7; na druhém nocturnu se čte z ep. Pavlovky ke Kor. I. 114 a Tri učená уточ се б' еп'стма (sic) Пк к Корен' XI. 20—XII. 11;
- I. 115 b В петакъ велики к ютрини bez nadpisu pokračuje v Pláci Jerem. II. 8—20; III. 1—20; na druhém nocturnu I. 117 b б' еп' Пк к' Епра (sic) t. j. z ep. Pavlovky k Židům IV. 11—VI. 3;
- I. 118 В суботоу ютрина... ути bez nadpisu z Pláče Jerem. III. 22—31; IV. 1—9; třetí čtení nadepsáno Ермии V. 1—16 (I. 118 v); na druhém nocturnu z ep. Pavlovky k Židům (bez nadpisu) IX. 11—X.
7. V oktávě velikonočním se čtou homilie na evangelia.
- L. 125 b a násl. И́дле на октавоу Паски к ютрини... ۴. .в. б' Два t. j. tři čtení ze Skutků apoštolských; I. 1—14;
- I. 127 a a násl. v. 15—26; II. 1—47; III. 1—16 (I. 25 a VI. 1—11);
- I. 131 b И́дле прже по октави Паски вladouť се книги Апокалипсисе Ивна апла и уточ се за дни недели (!) celá: I.—XXII.;
- I. 143 b И́дле .в. по октави Паски ути книги канониускé Йкова апла до Кзнесенија; z epištoly Jakubovy I. 1—17, II.—III., IV. 1—6;
- I. 145 d В просте д'ни ути еп'лине Петровъ: I.—II. 7;
- I. 146 c Ути Еп'лине Петровъ t. j. z druhé ep. Petrovy I.—III. 13;
- I. 148 a И́дле .в. t. j. po Velikonoci bez nadpisu klade první epištolu sv. Jana: I. 1—10, II. 1—7, 15—22;
- I. 148 d В пондми уте t. j. čtení z druhé ep. Janovy (celá);
- I. 149 a В' огтори еп' Нике t. j. třetí v. 1—8, 11—14; tamže *b* В срэдоу ути еп'лине Нюдн апла v. 1—11. V oktávě svatodušním se čtou opět homilie na evangelia.
- L. 169 c a násl. И́дле .в. по октави Пткст... В сию ноць покладают' се книге Цркве и уточ се до календи авгуастa. Поганоу книге Цркве прже; I. 1—28, II. 1, 11—36, III. 1—21;
- I. 173 b a násl. Поганоу книге Цркве дроуче I.—II., III. 1—21;
- I. 175 b книге трете Цркве ۴; I. 1—47;

I. 176 c **Поу'ночъ книге Цркве уетрте I.—II.**; mezi II. 190 a následující mezera, do níž spadá počátek čtení z knih Šalomounových.

L. 191 počátek knihy Přísloví I. 23—33; I. 191 v II. 21—22; tamtéž III.—VI.; I. 193 v VII. 1—8; VIII. 1—21, 32—36, I. 194 IX. 1—5; X. 1—22; XI. 3, 5—12, 19—31;

I. 195 d **Иде .в. августа покладаю се книги Екклесиаста**; I.—XII. (celá);

I. 200 d bez nadpisu se klade kniha Moudrosti hl. I.—VI.;

I. 203 c **Поуночъ книги Екклесиаста** t. j. Sirachova: I.—II., III. 1—14.

L. 204 c a následující neděli měsíce září počíná kniha Jobova bez nadpisu, z níž jsou tu hl.: I.—XXVIII., XXIX. 1—18, XXX. 18—31, XXXI.—XXXVII., XXXVIII. 1—3, XL.—XLII.;

I. 219 d **Иде .в. юна сектября покладают' се книги Товне и .в. .в. днп; hlavy I.—XIV.**;

I. 226 b **Иде .в. юна сектября покла книги Нюдити и уте до .в. днп; hlavy I.—XVI.**;

I. 234 d Rubrika praví, že kniha Esther se čte pátý týden v měsíci září; nemá-li toho roku měsíc 5 neděl (podle počítání církevního), čte se z ní čtvrtý týden na suché dny: I.—VII.

L. 238 c **Иде прк юна октобра к юти... Сию нощъ кладоут' се книги Махавенске прк и уточ се за дкв идлъ а дроут' за дкв идлъ; z první knihy Mach.: I.—IV., V. 1—8;**

I. 244 c bez nadpisu počíná druhá kniha Mach.: I.—II., III. 1—17, IV.—V.

L. 249 b bez nadpisu v první neděli měsíce listopadu klade se počátek proroka Ezechiela: hl. I.—IV. 17;

I. 252 a **Иде .в. юна ноембра ути книги Даниела пррка: I.—II. 49;**

I. 253 d **Недле уетрте юна ноембра покладают се книги .в. пррка; bez nadpisu bezprostředně následuje Oseáš: I.—II. 19;**

I. 254 c **Ионна пррка I.—II. 5;**

I. 255 a **Амоса пррка I.—III. 14;**

I. 256 b **Лв'дие vv. 1—21; tamže d Ионна пррка: I. 1—12;**

I. 257 a **Михаил пррка I.—II. 11; tamže c Илоумъ пр: I.—II. 12;**

I. 258 b **Амбакуфка пррк I.—II. 8; tamže d Книги Сопониже: I.—II. 8;**

I. 259 b **Уте Ах'ехе (t. j. Haggaeus) I.—II. 10; tamže d Захария I.—III. 8;**

I. 260 c **Уте Малакије пррк I. 1—8.**

V Propriu Sanctorum v oktávu Narození P. Marie máme text písnně Šalomounovy, a sice na ll. 478 d—479 b hl. I.; na ll. 480—82 II. až VIII. (podle Vulgaty).

C. NÁRODNÍ KNIHOVNA PAŘÍŽSKÁ.

(Srov. P. J. Šafařík, Památky hlahol. písemnictví str. LII. — P. Martinov, Les Manuscrits slaves de la bibl. Impériale. Paris 1858 str. 70 a násł. — J. Brčić, Čitanka staroslovenskoga jezika, str. XI., č. 14.)

Kodex slav. č. 11.

Pergamenový kodex ze stol. XIV., vázaný, čítá 200 pergamenových listů formátu malé osmerky ($11 \times 17\text{ cm}$). Na přední desce jest přilepen pergamenový list popsaný velikonoční tabulkou, s jejíž obsahem se budeme níže zabývati více; mimo to na konci knihy byl při vazbě přidán papírový list s poznámkou, o níž bude řeč při kalendariu.

Text jest psán po celé šíři listu, zpravidla po 29 řádkách; výjimku od tohoto počtu máme zejména v kalendáři. Na l. 86b, který tvoří rozhraní mezi dvěma oddíly prvej části knihy, máme 40 řádek; odchylka tato se stala tím, že asi později využili prázdného místa a vepsali sem text, jinak nenáležitý (Миса апъломъ). Písmo jest sice hranatá hlaholice chrvatská, ne však tahů tak ostrých, jaké vidáme v památkách XV. a pozdějších věků; též poměr šířky k výšce jednotlivých písmen svědčí o době dřívější.

K ozdobě knihy přispívají četné iniciálky, které nevynikají v kusem ani dovedností; i v těch máme doklad pro stáří knihy. Z ostatních zejména uvádíme některé větší iniciálky v žaltáři: **К** na l. 1 a (8 cm vys.), **К** l. 17b ($7\cdot5\text{ cm}$), **Г** l. 18b ($4\cdot5\text{ cm}$), **Р** na l. 26a ($10\cdot5\text{ cm}$), **Р** na l. 33a (4 cm), **С** l. 40b (4 cm), **Р** na l. 49a ($6\cdot5\text{ cm}$), **К** na l. 57b po celé výšce textu $12\cdot5\text{ cm}$ velmi úhledné, **Р** na l. 67a (10 cm), **К** na l. 81b (4 cm); ostatní jsou drobnější.

Na l. 201, bez vlastního textu, jest vyobrazen v obrysech nějaký světec (s gloriolou a knihou? v ruce); po straně jest svismo hlaholicí psáno: **То миса попъ Доменико.** Nezáleží nic na tom, vztahuje-li se tato slova pouze k přípisu či ke knize celé, ježto nepovídají nic určitého; mimo to v druhé řadce postscriptu jest potupný dodatek **еси га врати даникъ** (Futuet eum diabolus!).

Písař kodexu byl asi poustevnické řehole Pavlínů, kteří měli v chrvatském Přimoří ve středověku klášter nejeden; tak na př. v Novém a v Bašce. Usuzují to z toho, že v litaniích na l. 178, čtu: **Сти Пеле ир'ки поустиниye**, což jest zřejmá zvláštnost, vysvětlitelná tím, že knihu napsal nějaký mnich Pavlín neb alespoň pro klášter mnichů řečené řehole. Mínení P. Martinova, že jej psal nějaký Františkán, sotva bude lze držeti. Řečený auktor se toho domnívá

proto, že tu čteme v kalendáři řadu svátků františkánských (Sv. Františka, Sv. Antonína, Sv. Kláry); avšak tytéž paměti nalezneme v breviáři Martincově (Novljanský č. 2), který, ač kněz, psal pro Pavlíny. Na osobě písářově nezáleží, platí-li však mé tvrzení, že knihu psal buď nějaký poustevník Pavlín neb někdo jiný pro klášter Pavlínů, tím se dostaváme poněkud blíže k místu, kde as pravděpodobně byla kniha napsána, t. j. do chrvatského Přímoří z důvodu výše vyloženého.

O době, z níž kodex pochází, neliší se valně mínění učenců. Šafařík soudě z tvaru písma (M. Silvestre pojál z něho snímek do své Paléographie universale, T. IV. pl. 289) kladl jej za soudobý s kodexem žákna Ivana Kvirina ze Seni z r. 1359 (nyní v knihovně Lobkovické v Praze); P. Martinov potvrzuje mínění Šafaříkovo na základě některých svátků v kalendáři i v misálu. Na l. 163 b totiž čteme vzorec *Миа в устъ тѣлѣ вѣни*. Svátek Božího těla byl zaveden Urbanem V. (1264) a potvrzen pap. Klimentem V. (1321). Podobně jest tu na l. 162 b mešní vzorec: *Миа за .к. рань вѣни*, kterýž byl zaveden pravděpodobně za papeže Innocence VI. (1352—1362). Vedle toho máme v kalendáři našeho kodexu památku sv. Vorsily (Ursulae et sociarum) panny a mučenice s družinou: *.к. ф. тисоюще дѣвь и иу* zavedený as r. 1330; ale památka Stigmat sv. Františka (nejpozději zavedená r. 1337) tu není, ač byla obecně záhy rozšířena, tak že ji písář mohl zaznamenati.

K témtu dvěma důvodům připojuji třetí, který na věci nic podstatně nezmění, spíše potvrdí, že sluší klášti kodex do století XIV. — spíše však ku konci než do poloviny. Důvod, kterým se poněkud určitěji blížím k roku, kdy kodex pravděpodobně byl napsán, čerpám z tabulky paschálních (lunárních) písmen, napsané, jak jsem podotkl, na listě nyní přilepeném ku přední desce První řádka této tabulky jest:

э ш в в ф ѿ ирестояны.

Podle ní by nálezel kodex do roku 1380. Ovšem apodiktického důkazu nepodává, ježto není vyloučena možnost, že tabulka byla později připsána; ve spojení však s předešlými důvody potvrzuje mínění, že klademe kodex právem do druhé poloviny století čtrnáctého.

Z ostatních osudů knihy nevíme, leč že roku 1706 náležel kterémus oratoriu pařížskému; na l. 1 a čteme dole připsáno: *Oratorii Parisiensis catalo (sic) inscriptus 1706.* Rovněž

na listě přilepeném k přední desce čteme nad tabulkou: »Ms. Sclavon de l'oratoire«; v levo svismo a rovnoběžně s tabulkou: »Ms. Sclavon en caractères de St. Jérôme«. Na též listu jest vigneta knihovny: Slave 11, na protějším pak l. 1 a exlibris Národní knihovny s monogramem R J a s nápisem v kruhu Bibliothèque Nationale.

Kodex obsahuje ve stručném výtahu všecky tři nejpřednější liturgické knihy breviář, misál a rituál; tímto složením podobají se mu kodexy Baromićův z r. 1493 a Brozicův z r. 1562, co do obsahu však je mezi nimi nejedna neshoda. Zařazují jej sem t. j. mezi breviáře, ježto větší část knihy, bez mála $\frac{3}{4}$, jest věnována textům breviářním; o zbyvající čtvrtinu knihy dělí se misál a rituál rovnou měrou, jak vysvitne z obsahu. V čele knihy jest úplné kalendárium (ll. 1—6), na konci pak jest přidána sbírka duchovních písni a básní obsahu nábožensko-mravního.

A. Breviář.

1. Žaltář s připojenými antifonami a kantiky, jak je obyčejem na církevních hodinkách (Psalterium dispositum per hebdomadam) ll. 7—86; tento oddíl breviáře jest nadepsán :

— В и м е Х в о . а м е н .
п о ч е т н и е с а л ' т е р а по з а к о н ъ р и
и с к о г а д к о р а . В и е д л и о ю т р и а .

Vlastní žaltář sahá až k l. 84 b, kde počíná a) hymnus Тебе ве
хвимъ prostě bez nápisu (l. 84 b—85 a);

b) Canticum trium Puerorum — Благите вса дѣла гнѧ га — ll.
85 a—b;

c) C. Magnificat — Келиунит' дїша мок' га tamže;

d) C. Benedictus — Блнъ гъ въ излкъ — l. 85 b—86 a;

e) C. Simeonis — Ицие отпогураеши — l. 86 a, po němž bezprostředně následuje později vepsaný vzorec mešní, o němž byla řeč výše.

Ostatní kantika, která v jiných breviářích se objevují na tomto místě, v kodexe našem nalezněs roztroušena v žaltáři samém; tak

α) na l. 25 b—26 a Canticum Isaiae (XII.) Confitebor tibi Do-
mine — Испам се твѣ ги;

β) na l. 32 b—33 a Cant. Ezechiae (u Isaiáše XXXVIII. 10—20)
Ἐγὼ εἰπω Ἐν τῷ ὅψει τῶν ἡμερῶν μου — Δεὶ ρεκὴ εἴποστε δῆμ μονχ
Vulg. in dimidio dierum meorum);

γ) na l. 39 b—40 a Canticum Annae (I. Reg. II.) Exultavit cor meum — Взрѣда се сређе мое о гт;

δ) na l. 48 b—49 a Cant. Moysis: Cantemus Domino — Попи' рен (Exodi XV);

ε) na l. 56 b—57 a Cant. Habacuc cap. III.: Domine audivi auditioinem — Ги ослушаши словъ твои;

ζ) na l. 65 a—67 a C. Moysis (Deuteron. XXXII.) Audite coeli — Бити ибо;

η) na l. 70 b—71 b jest Symbolum Athanasianum — Иже колиждо хорист' списи бити — které se klade v tomto kodexu po žalmu 118. Beati immaculati — Бжии непорочни — ježto obě se říká při Primě (I. hodině kanonické).

2. Commune Sanctorum či zbor neb komođny (скетыцемъ)¹⁾ zvané t. j.: officia svatým společná na ll. 87—146 b. Rubrika v ritiálu na l. 190 odkazuje k této části slovy ици в зборѣ (viz v officiích společných). Tento »sbor« v čele s nadpisem В име Хко амии počíná officiem sv. Trojice — В уст сте тронце и' вхрии — pokračuje obvyklým pořádkem officií o apoštolech, evang., mučenících, vyznavačích, pannách, vdovách a končí hodinkami za mrtvé. Z Propria Sanctorum tu není ničeho.

B. Misál (Sacrificale)

sestává 1. z mešního řádu (Ordo missae) s kánonem a obvyklým díkůčiněním kněze po mši; počíná slovy:

В име хко и дни ирие амии.

хоте ерти отреждати се к иши гать.

(t. j. Ve jméno Krista i Panny Marie amen. Kněz hodlaje připravit se ke mši říká l. 147.—154;

2. z řady mešních vzorců dílem z Propria Sanctorum, dílem z Commune Sanct., dílem ze mší votivních a zádušních (l. 154—174). Pro jich zajímavost uvádíme alespoň nadpisy s připojeným výkladem Římského misálu:

Миса в устье стие тронце, l. 154, Missa in honorem s. Trinitatis;

М. пр'ва дна сго, M. prima sancti Spiritus;

М. в. (дна сго), M. secunda;

М. в устье сго крка, l. 155, M. in honorem sanctae crucis;

¹⁾ Srov. můj čl. Die Nomenklatur in den kroatisch-glagolitischen liturgischen Büchern. Archiv für slav. Philologie XXIX. 559—560.

М. въжие ирне от пришества до рођства, l. 156, M. beatae Mariae (ab Adventu ad Nativit.);

М. ирне магдалини, l. 158, M. Mariae Magdalena;

Мса сго никоули, l. 159b, M. sancti Nicolai;

Миса в устье апла, l. 161, M. in hon. unius Apostoli;

Мноозъ апль, l. 162, Plurium Apostolorum;

Миса за .в. рань вжих', l. 162b, M. quinque vulnerum Christi;

М. в уст' тла вжихъ, l. 163b, M. in hon. Corporis Chr.;

М. за кающаго се, l. 164b, M. pro poenitentibus;

М. за все грхы, l. 165b, M. pro peccatis omnibus;

М. ервю за се, l. 166b, M. sacerdotis pro semetipso;

М. лилоу птра и пвла, l. 167, M. Apost. Petri et Pauli;

М. просити поими стхъ, l. 167b, Ad poscenda suffragia Sanctorum;

М. за ходещее на поут', l. 167b, Pro peregrinantibus;

М. .в. мунка и архиеръ, l. 168, Unius martyris pontificis;

М. в устье .в. мунка не епископа, In honorem unius mart. non episcopi;

М. мноозехъ мункъ, l. 168b, Plurimorum martyrum;

от есипъ и мункъ, Episcoporum et martyrum;

от испвдника архиер, Confessoris pontificis;

Миса .в. опта, l. 169, Unius abbatis;

Миса .в. дки не моуженице, Unius virginis non martyris (bis);

Мнооземъ дки моуженициъ, l. 169b, Plurium virginum, martyrum;

Миса скозъ събъжданне пати, Ad postulandam continentiam;

М. отногудти зле мисли, l. 170, Ad repellendas malas cogitationes;

М. за того иже грхни свое испестъ, Pro confitentibus peccata sua;

М. за творецихъ наимъ ал'моужика (!), l. 170b, Pro facient.eleemosynam;

М. стон линъ тже есть мти вжие ирне, M. sciae Annae, quae est mater beatae Mariae;

Мантъ сте катарине и мар'гарите, и ирне ильгд, l. 171, Oratio sciae Catarinae et Margarite et Mariae Magd.;

Миса за ир'тких', l. 171, Missa pro defunctis;

М. за моужка оғир., l. 172b, Pro defuncto viro;

М. за женоу оғирвашоу, Pro defuncta muliere;

М. за сочурес в цимитеръ, l. 173, Pro sepultis in cimiterio;

М. за доўшоу оілъ и матере, Pro anima patris et matris;

М. в днъ .в. яан .м. или .в. ии, Missa die tertio vel trigesimo vel quadragesimo;

М. пороўхух' (sic) се дше, M. pro animabus, quae sese commen-daverunt (?);

М. павлац'на за все дше, l. 174, M. specialis pro omnibus animis.

Podobné výtahy z misálu byly i v latinském jazyku; doklad toho máme na př. v tisku »*Sacrificale itinerantium*« z roku 1521 (v Universitní knihovně pražské zn. XXXIII. G 10), kterýž co do obsahu málo se liší od výtahu z misálu v kodexu pařížském. Obsahuje vedle kalendáře a mešního řádu (l. 1—20) z *Propria de tempore* také sedm mešních vzorců (Narození Páně, Zjevení P., Velikonoce, Nanebevstoupení, Letnice, Sv. Trojice, Boží tělo), Preface s kánonem a řádu mší jak z *Propria* tak *Commune Sanctorum*, votivní i zádušní, všeho všudy na 69 listech! Z toho jest na jevě, že i kodex pařížský byl asi pořízen podle takového *Sacrificalia*, jímž si pomáhali v nedostatku úplného misálu.

C. Rituál.

Obřadním textům jest v této památce věnováno poměrně více místa nežli v ostatních hlaholských kodexech; zabírají plných 20 listů od 174—193 a obsahují vedle svátosti křtu, oddavek a posledního pomazání nejpřebnější žehnání a modlitby v tomto pořádku:

1. *Katechismus a exorcismus* (obřady předcházející křtu) s nadpisem *Егда знаменати отроке нарекоутъ имѧ емоу*, s připojeným či vloženým obřadem svěcení křestní vody — *Хинъ кр'щеникъ како обицанъ есть придоу къ водѣ* — po němž následuje vlastní obřad křestní, nadepsaný: *И пристоите коуми ки хоте кр'ст'*. l. 174—181;

2. *Žehnání vody* očistné (ilustrální) v neděli před slavnou mší — *Знаменати соль и воду всакоу неділю* — l. 181—182;

3. *Obřad oddávací* se mší za snoubence a žehnání prstene — *Влине пр'стенъ по м'ш* (sic), l. 183—184 a;

4. *Obřad postřížin* — *Мтв постриции власи* l. 184 a—b;

5. *Žehnání příbytku* — *Мтв благити храмъ* l. 184 b—185 a;

6. *Poslední pomazání* — *Хинъ дати немоющ'коу мазь ол'кемъ стиимъ* l. 185 a—187 a;

7. *Poručení duše* — *Хинъ напорогути душоу чюкоу* — l. 187 a až 190 b;

8. *Obřady pohřební* v příbytku, v chrámu i u hrobu l. 190 b až 193 b.

Obřady a modlitby uvedené pod č. 1, 2, 3, 5 c a 6 jsou pořízeny dle předloh latinských, texty pod č. 4 a 5 a—b jsou původu řeckého. Obřad postřížin jest tentýž jako v jiných kodexech chrvatsko-hlaholských; žehnání domu — *Мтв благити храмъ* jest něco

dosud neznámého. Touž modlitbu nalezl jsem také v rituálu Klimentovičovu na l. 206 b—207 a, ale nikde jinde.¹⁾ Text hlaholský shoduje se s Euchologiem sinajským a již prof. Geitler nalezl k němu předlohu řeckou u Goara str. 484 εὐχὴ ὅταν μέλλει εἰσελθεῖν εἰς οἶκον νέον.

Vedle těchto textů důležit jest svým obsahem i kalendář umístěný v čele knihy. Z údajů v něm obsažených uvádí tyto:

Ен'яр — Leden.

- 7. Икона пр'ститла — Jana Křtitele;
- 27. Пренесение мощи Икона златоустаго — Přenesení ostatků sv. Jana Zlatoustého;
- 29. Обретение мощи иконы апостола — Nalezení ostatků sv. Klimenta.

Первяр — Únor.

- 14. Кондрата и Валентина мук — Cyrilla a Valentina mučeníka.

Мар'я — Březen.

- 16. Ікона аполя — Jakuba apoštola.

Апр'яр — Duben.

- 6. Методие еск — Methoda biskupa;
- 23. Йеор'иј мук — Jiří muč.;
- 24. Адальберта еск и мук — Vojtěcha biskupa a muč.

Май — Květen.

- 7. Доминик ескпа и мунка — Dujma (Dominius) biskupa a muč.;

Мюнь — Červen.

- 27. Ладислава крала — Ladislava krále.

Мюнь — Červenec.

- 14. ю. оцемъ санамъ мук — Sném 600 Otců mučeníků.

Акгоусть — Srpen.

- 20. Степана крала и Барнада (sic) ис — Štěpána krále a Bernarda vyznavače.

¹⁾ Srov. čl. Hlaholské knihy obřadní a zlomky Seleské. Věstník Král. České Spol. Náuk 1909; VIII.

Сентъръ — Зáří.

5. Оуе́н'е Захарие и́х — Zavraždění Zachariáše muč.;
 24. Тѣкли дви — Thekly panny;
 28. Венеслава мъ(?) — Václava muč.;
 30. Єронима прозинтъл исповдник — Jeronyma presbytera, vyznavače.

Октябръ — Říjen.

5. Венеслава иу'к — Václava muč.;
 6. Томи апла — Tomáše apoštola;
 21. .тв. тисоу же дки и мъ — Jedenácti tisíc panen mučenic t. j. sv. Voršily a družiny.

Ноябръ — Listopad.

5. Емериха крака и́с — Emericha krále, vyznavače.
 10. Людмила дкти(?) — Ludmily vdovy;
 14. Ивана златоустаго и́с Jana Zlatoustého vyzn.
 24. Кр'шевана мунк — Chrysogona muč.

Декъбръ — Prosinec.

21. Томи апла доу и — Tomáše apošt., duplex:
 23. Еугени дки — Eugenie panny.

Na posledním listě kdosí poznamenal, že tento kalendář jest řecko-slovanský. Tvrzení toto není sice zcela správné, ale též ne bez důvodu. V podstatě jest kalendář kodexu Pařížského pořízen po způsobu církve Západní; důkazem toho jest vedle četných svátků a památných dnů, jež bychom v Hemerologiu církve Východní marně hledali, zejména o s n o v a, dle níž jsou upraveny určité skupiny svátků obřadu Západního. Tak na př. oktáv vánoční, oktáv Zjevení Páně, oktávy svátků mariánských (Narození a Nanebevzetí Panny Marie) a vigilie svátků apoštolských.

Proti tomu však máme tu zřejmé stopy kalendáře východního, a sice:

1. Svátky a památné dni, jichž v kalend. západním vůbec není; na př. 29. ledna Nalezení ostatků sv. Klimenta; 9. května sv. Krištofora mučeníka; 14. července památku obecného sněmu v Chalcedonu.

K prvnímu památnému dni sluší připomenouti, že se shoduje s údajem v synaxáři kodexu Assemanova, kdež čteme: Мѣса тога (ledna) 30. обрѣтеніе честыныиъ моштии свѧтаго Klimenta пapeжа

rimska. (Assemanovo izbornō Evangelie Dr. J. Črnčić.
U Rimu 1878 str. 158).

O druhém svátku (sv. Krištofora) píše P. Nilles (Calendarium manuale utriusque ecclesiae. Oeniponte 1896. Tom. I., pag. 156): »In Menologio Basil. proprio synaxario colitur h. d. (t. j. 9. května) s. Christophorus ὁ χυνοχέφαλος, martyr sub Decio, cuius tamen Papebrochii sententiā in Ephemerid. graec. ad h. d. quam facile est probare cultum ...«

O památce sněmu Chalcedonského, mimo jiné, zmiňuje se též kalendář kodexu Assemanova (I. c. str. 170): Mēca i. jul. 16 sънmъ světyhъ ось, iže vъ halkidonē 630; a opět na str. 133: »... paměť světyhъ отьсемъ събравъши мъ се vъ světěmъ i въселенstêmъ съборе«, kdež spisovatel připomíná, že Řekové slaví památku VI. sněmu obecného 14. září. P. Nilles (I. c. str. 14.) v Hemerologiu 17. července uvádí: τῶν ἀγίων πατέρων τῶν ἐν ταῖς οἰκουμενικ. Συνόδοις.

Podobně sluší uvéstí, že i u svátků sv. apoštolů Slovanských Cyrilla a Methoda shoduje se údaj kalendáře kod. Pařížsk. se synaxarijem Assemanovým, kdež čteme (I. c. str. 160): »Mēca togo 14 (fevřá) staago otýca našego Kyrila filosofa«; a na str. 164: »(Mēca apríl.) 6 प्रमेत us̄peniē prêpodobňnaago otýca našego Methodia archieppa výšeňe moravy, brata prêpodobňnaago kyrila filosofa.«

2. Dalším důkazem, že kalendář tohoto kodexu pořízen jest i podle předlohy řecké (východní), jsou slavnosti a paměti, jež objevují se v kalendářích obojí církve, ale v kalendáři našem po způsobu církve Východní. Na př. 5. září Zachariáše proroka shodně s kalendářem kod. Assemanova: Mēca sep. 5. světaago proroka zaharije, otýca ivana prêdětčę krstitele (Srov. Nilles I. c. str. 271). Martyrologium římské uvádí památku tohoto světce 5. listopadu. Podobně 24. září sv. Thekly panny s Řeky, kdežto na Západě slaví se již 23. září. (prov. Nilles I. c. str. 283). Svátky sv. apoštolů Tomáše a Jakuba uvádějí se tu dvakrát, po způsobu církve řecké i latinské. Sv. Tomáše 6. října a 21. prosince; sv. Jakuba 23. října ('Ιακώβου τοῦ Ἀδελφοθέου καὶ Ἀποστόλου) a 1. května (srov. Nilles, str. 296 a 305.).

Převaha obyčeje Západního v kalendáři našem jest patrná v tom, že dni 1. května a 21. prosince (t. j. svátky řečených apoštolů podle obřadu Západního) jsou označeny jakožto duplicita (větší, dvojně svátky) červeně, kdežto na druhých dvou místech jsou zaznamenány jako ostatní prosté dni černě.

3. Zvláštním důkazem, že pisatel našeho kalendáře nahlédal i do předlohy řecké, jest den 7. ledna. Po slavnosti Zjevení Páně čteme tu svátek и́вна кр'ститла — Jana Křtitele. Obě slavnosti tohoto světce, Narození totiž i Stětí, klade náš kalendář shodně s kalendáři obojí církve 24. června (Ро́жество и́вна кр'стита до́н я); a 29. srpna (Очище́ние гла́ви и́вна кр'стита я); kromě toho však připomíná památku Předchůdce Páně i na tomto místě 7. ledna po způsobu církve Východní. Řecké kalendáře mají pro tuto svéráznou slavnost zvláštní pojmenování: Η ούναξις τοῦ Προδόμου — sънемъ svetaago ioana krъstitelѣ (Assem. str. 156). P. Nilles podává výklad této památky v ten smysl, že dle řeckého obyčeje za čelnějšími svátky Páně a P. Marie uvádí se i památka oněch svatých, kteří měli v předchozí slavnosti zvláštní účastenství; tak na př. po Zjevení Páně památku sv. Jana Kř., po Obětování Páně, sv. Simeona starce, po Zvěstování P. Marie synaxin sv. Gabriela archanděla a p.

Z uvedených příkladů jest na jevě, že jde o kalendář pořízený dle předloh obojího obřadu, Západní církve totiž i Východní, při čemž první tvoří základ, kdežto z druhých byla kniha doplněna. Věc lze vysvětliti asi takto. Náš kalendář jest, až na nepatrné výjimky, úplný, t. j. obsahuje na každý den památku některého světce, někdy klade i více světců na jeden den. Srovnáme-li však kalendář kod. Pařížského s kalendáři soudobých kodexů chrvatsko-hlahol. (na př. Vatikánského č. 4 ze stol. XIV.) neb i pozdějších (na př. obou breviářů Novljanských ze stol. XV.), nalezneme v těchto mnoho mezer či dnů prázdných, na něž kalendáře nekladou žádného svátku. Písářům řečených památek nebylo vodítkem při sestavování kalendáře Martyrologium, jež obsahuje památky světců, které se slaví na různých místech světa křesťanského, ale spíše denní officium místa, pro něž byl misál neb breviář sepsán. Nebylo-li u nich v obyčeji činiti vzpomínky o některém světci ve mši a na církevních hodinách, nepoložili jeho jména ani do kalendáře. Písatel kodexu Pařížského pak vyplnil tyto mezery, kde byla toho potřeba a pokud jeho známost sahala světci známými netoliko na Západě, ano neváhal nahlédnouti i do předlohy řecké či do kalendáře obřadu Východního.

Zaslhuje zmínky, že v našem kalendáři jsou pečlivě zaznamenáni památní dnové domácích světců. Tak na př. 4. června sv. Kvirina, patrona dioecese krčské, 7. května sv. Dujma patrona dioec. spljetské, dále sv. Ladislava, Štěpána, Emericha a Alžběty patronů zemí koruny sv. štěpánské. Ne méně bedlivě jsou tu uve-

den památky patronů českých (v té míře nenalezl jsem toho v žádném jiném kodexu hlahol.): 24. dubna sv. Vojtěcha, 28. září sv. Václava, 10. listopadu sv. Ludmily (den přenesení z Tetína do Prahy!). Svátek sv. Václava opakuje se tu i 5. října, což jest poslední den oktávu řečeného světce (Srov. Proprium arcidioecese pražské).

Jakož pověděno výše, uzavírá knihu řada duchovních písni (l. 193—200), psaných sice hlaholicí ale živým jazykem domácím — chorvatským. Celkem jest tu 9 písni, a to:

1. ke cti sv. Jiří s nadpisem: *Песнь стго Йорѣ пои людемъ, разоум'но;*
2. o umučení Kristově — *Пѣ ђ мки хви;*
3. o Panně Marii — *Мртвна ѣ;*
4. s nápisem *От | ѡ;* obsah vede nás doplniti jej *От рождѣства*
t. j. o Narození Páně;
5. za zemřelé (bez nápisu);
6. opět za zesnulé, jež se zpívala při pohřbu — *иад' гробомъ
поють глаголюще сне;*
7. píseň mravně-poučného obsahu, v níž si pisatel stýská do mravní zkázy a zlořádů osob duchovních tehdejšího věku (bez nadpisu) ;
8. píseň o sv. Michalu archan. (bez nadpisu);
9. pod nápisem *Пои жено* lyrická báseň plna zbožných vzdechů k Pánu Ježíši; posledních 16 řádek není lze přečísti. (Srov. můj článek Starohrvatske duhovne pjesme. Starine kn. XXXI. U Zagrebu 1905.)

D. FIDEIKOMISNÍ KNIHOVNA LOBKOVICKÁ V PRAZE.

(Srovnej můj článek v ČČM 1907, str. 282—289, i literaturu tam uvedenou.)

Kodex sign. MS 562.

Pergamenový kodex z poloviny XIV. stol. (1359), vázaný v úhledné vazbě safianové se zlacenými okrasami, šestnáctkového formátu ($12 \times 10 \text{ cm}$), čítá 160 listů složených v 16 kvinterech. Kvintery mají po 10 listech vyjma druhý, který čítá 8 a poslední 12 listů.

Text jest psán po celé šířce listu, na stránce po 25 řádkách. Písmo jest úhledné a čitelné. Z řady iniciálek psaných suříkem uvádím zejména tyto: **B** na l. 1 a (5 cm), **P** l. 25 a ($4\cdot5 \text{ cm}$), **P** l. 34 b (5 cm), **B** l. 64 b, **P** l. 73 (3 cm), **B** l. 88 b ($4\cdot5 \text{ cm}$), **T** l. 98 ($3\cdot5 \text{ cm}$).

Jako grafickou zvláštnost sluší vytknouti o na l. 29 a jakož i zaměňování písmen latinských za hlaholské v iniciálkách, tak na př. B na l. 19, A na l. 92.

Důležité údaje z dějin kodexu obsahuje přípis na l. 159 b, který ukončuje text knihy. Dle něho napsal kodex Kvirin, klerik u sv. Kozmy a Damiána v Seni roku 1359. Přípis zní:

**Се писа Кирин жакань бъ иноу помаган и са всими ии боудоу въ ии
пяти амни. В ииже амни леть гиихъ .Ф.т.к.к. када те книги бише писани
и дописаше се в стомъ Коузин и Домъжин в Сени.**

Poslední list prázdný obsahuje přepis uvedeného přípisu, psaný as rukou Dobrovského, přepis však není správný. Počíná slovy: Se pisa Kir Ivan Žakan atd.; nad čímž jest připsána oprava: Nikoli Kir Ivan Žakan, jak Jos. Dobrovský četl, nóbřz Kirin žakan (Quirinus diaconus) je psáno.

Již v uvedeném článku ČČM jsem připomenul, že ani tato vysvětlivka »diaconus« není přesná; jméno жаканъ se objevuje v hlaholských knihách za latinské »clericus«, neznačí tedy výhradně jáhna (srov. výše uvedený článek Die Nomenclatur in den kroatisch-glagolit. liturgischen Büchern, str. 569), který slove жаканъ е(как) љелски.

Na 1. papírovém listě přidaném z předu při vazbě napsal V. Hanka:

Citatus est Codex iste in Dobrovský's Geschichte der böhm. Sprache, Prag 1818, pag. 78 et eiusdem Slavino Prag 1833, pag. 398. Tu jest přitištěna i exlibris knihovny Lobkovické.

Na též listě v čteme dále: Breviarium romanum croatico-dalmaticum characteribus glagoliticis (vulgo Hieronymianis) Zengae 1359 scriptum. Olim bibliothecae C. de Palm Ratisbonae: nunc C(om). Franc de Sternberg Pragae.

Kniha jest důležita tím, že obsahuje text hlaholského žaltáře, že jest přesně datována a úplná.

Obsah:

1. **Žaltář** (Psalterium dispositum per hebdomadam) s nadpisem: **К ииже оида и сиа и дна сго амни. В идлю и ютруни** (ll. 1 a—92 a);
2. **Cantica**, a sice všech dní i všech kanonických hodin jednotlivých dní jsou připojena společně na konci žaltáře v tomto pořádku:

- a) В по́ни и мат: Ісповід се твѣ ги — Canticum Isaiae: Confitebor tibi Domine, Is. XII.; l. 92 a;
- b) В о́ттори Азъ речь въ висотѣ дни моихъ — Cant. Ezechiae, Is. XXXVIII.; l. 92 a—b;
- c) В средоу ꙗ О́ттерди се сре́де мое — Cant. Annae, I. Reg. II.; l. 92 b;
- d) В уетврти ис Пони гкѣ сменѣ бо прослав се — Cant. Moysis: Cantemus Domino, Exodi XV.; l. 93 a;
- e) В пети ꙗ Ги о́услишахъ слѹжъ твои — Cant. Habacuc, cap. III.; l. 94 a;
- f) V sobotu Външи нбо тже взгло — Cant. Moysis: Audite caeli, Deuteronom. XXXII.; l. 95 a;
- g) Трихъ отрокъ писаны — k Primě Dan. III.; l. 96 b;
- h) ꙗ Бреце Велкуну дше моя ги — Magnificat, Luc. I., l. 97 a;
- i) ꙗ Захаринна ис (!) — Benedictus, Luc. I.; l. 97 b; а Пись Семионна старца — Nunc dimittis, Luc. II., tamtéž;
- k) Tedeum — Тест! (!) ѿ хланиль — a symbolum Alhanasiánské — тже колиже — na l. 98 a—b;

3. Comune Sanctorum t. j. vlastní »sbor« či společná officia svatých ll. 99 a—149 a v tomto pořádku:

- a) На роение апль и курни — officium Apoštolů, l. 99 a—103 b;
- b) Мноземъ апль, па l. 103 b—105 a;
- c) На роение свѣтлы — off. evangelistů, l. 105 a—6b;
- d) На роение ф. мка виския jednoho mučeníka biskupa, l. 106b—10b;
- e) На роени (sic) ф. мка не виски — mučeníka, který ne byl biskupem, l. 110 b—12a;
- f) Мноземъ мукы, l. 112 a—18 a;
- g) На роение ф. испевдника вискиа — vyznavače biskupa, l. 118 a—22 b;
- h) На роение испевдники — prostých vyznavačů, l. 122 b—26 a;
- i) На роение девъ — sv. panen, l. 126 a—33a;
- k) На роение мнозимъ мукы или ф. мка от'. Паски — mučeníků v čas velikonoční, l. 133 a—37 a;
- l) В уасть сте троице — o sv. Trojici, l. 137 a—41 a;
- m) На дни посвещенія цркви и въ опходни днь — na posvěcení chrámu a výročí jeho, l. 141 a—45 a;
- n) Hodinky za mrtvé, l. 145 a—49 a;
- o) Officium P. Marie s předchozí rubrikou — Погенъ о́фредъ тиши въжни дни Мре, l. 149 a—56 b;

Knihu zakončuje obvyklý dodatek v breviáři t. j. žalmy kající (Psalmi poenitentiales) — Псми за грехи l. 156 b—59 b, dále Symbolum t. zv. apoštolské a přípis klerika Kvirina.

E. C. K. UNIVERSITNÍ KNIHOVNA V PRAZE.

(Srov. můj čl. Česká bible hlaholská ve Věstníku K. České Společnosti Náuk 1908. XIII. a literaturu tam uvedenou zejména čl. Jos. Koláře v Sitzungsberichte d. königl. böhm. Gesellschaft 1866 ze dne 3. prosince.)

Kodex sign. XVII. A 1.¹⁾

Kodex pergamenový z počátku XV. století (1416), vázaný v tuhé, snad původní vazbě, čítá 258 listů velikého folia $38\cdot5 \times 28\cdot5 \text{ cm}$. Listy jsou složeny ve 25 kvinternech a jednom kvaterně (posledním). Text jest umístěn ve dvou sloupcích a vyplňuje pole $27 \times 12 \text{ cm}$ počítajíc v to i nadpisy jednotlivých listů. Písmo jest chrvatská hlaholice, ostře hranatá, jinak zachovalé a dobře čitelné. Knihu zdobí četné iniciálky různé velikosti, kreslené rudkou a modří; z ostatních vynikají zejména ony, jež jsou v čele jednotlivých knih, na př.: **A** na l. 2a (4 cm), **Z** na l. 81a (5 cm), **K** na l. 169a (4 cm), **B** na l. 200b (5 cm). Někdy jsou písmeny hlaholské zaměněny latinskými; tak na l. 4b *S*, na l. 8a *P*. Azbuka hlaholská jest rozmnожena o cyrillské *r*, jehož užívali písáři za české *ch*.

Přípis na l. 258 psaný rudkou dí:

Тито книги доконани ћесоу но лѣтънъ нароzenіи сна вожнаго по .Ф.Ф.Ф.Э.
за ѧкоу книзѣ Крзине опата слован'скаго. Писана тато библие ђ братрии
клавштерскихъ але икъ от писарзокъ харбат'скихъ.

Obsah knihy udává přípis na l. 1b:

«В томъ то свѧткоу дроѹгемъ | попсано естъ книгъ а ини | прѣвѣ Книги
паралипоменонъ | двие. Книги ездрашовы двое | Книги немиасъ (!) Книги
тобиасъ | Книги юдитъ. Книги естѣръ. | Книги ·новъ|. Книги прѣислопъ | не.
Книги мудрости. Книги екклесиастъсъ. Книги кантика кантикороюмъ. Книги
жалтаръзъ. На ти на кажде книги пржедъ | Мѹчи ст҃того еронима ћесоу попсаны
и последниемъ ква | терпие тиехто книги лѧтъ свѧткоу»; roznámka při-
dává: Книги екклесиастикоу.

Seznam ten dlužno doplniti, že v žaltáři jsou i kantika, z čehož jest patrno, že kodex ten jest bývalá kniha liturgická, z níž se četlo při hodinkách — jest to jakés Lectionarium — součástka breviáře. Jazyk jest ovšem staročeský, ne však bez stop staroslověnské předlohy, zejména v žaltáři (srov. výše vzpomenutý článek).

¹⁾ Obsahem a písmem, ne však jazykem, zasluhuje tento kodex, aby sem byl zařazen; uvádím jej pro úplnost jednak z té příčiny, že jest to naše nejobsáhlejší památka psaná hlaholicí, jednak proto, že jest skutečně vzácný pomník hlaholismu v Čechách.

Ostatních dílů bible zachovaly se toliko nepatrné zlomky v museu království Českého, a to:

1. Knihy Leviticus XIII. 1—7;
2. proroka Ezechiela XXXVII. konec, XXXVIII. konec, XXXIX. začátek; pror. Zachariáše hl. VII. 23—IX. 11, XIV. 6—21 a předmluva k Malachiáši, část předmluvy k Haggeu a první knihy Makabejské XIV. 31—46;
3. ze Skutků apoštolských I. 2, IX. 1—16 (srov. J. Kolář, O hlaholských zlomcích Dobřichovických. ČČM 1870 str. 391 a násl. — P. Syrku, Zur Geschichte d. Glagolismus in Böhmen. Archiv für slavische Philologie 1899, str. 179 a násl.).

Vedle opisů knihy Joba, Přísloví, Písni Šalam., Tobiáše, pořízených Ant. Pišelím, polním kaplanem pluku hr. Kinského, později farářem v Solopiskách u Kutné Hory r. 1796 († 30. března 1806), v muzejní knihovně pod zn. III. J 20, chová i knihovna král. kanonie Strahovské přepisy od téhož písáče (knihy Tobiášovy a Písni Šalom.)¹⁾ pod zn. D F III. 19. Formát tohoto přepisu jest velký kvart ($20 \times 25\text{ cm}$) a čítá 152 listy.

Písmo jest veliké — jednotlivá písmena $0\cdot6—1\text{ cm}$ vysoká, iniciálky jsou kresleny červenou a zelenou barvou; začáteční písmena jsou rubrována.

Pozn. Knihovna musea král. Českého nechová vyjma několika drobných zlomků hlaholských, ne starších stol. XIV., žádné objemnější chrvatsko-hlaholské rukopisné památky.

F. KNIHOVNA VATIKÁNSKÁ V ŘÍMĚ.

(Srov. V. Jagić, Analecta romana II., [Archiv für slavische Philol. XXV. str. 4—47] a literaturu tam uvedenou, zejména: J. S. Assemani, Kalend. eccl. univ. IV. cap. 4, § 6. — Iv. Kukuljević, Arkiv za povjestnicu jugoslawensku IV., str. 369—77. — Iv. Brčić, Čitanka, str. XII. a násl., č. 18 a 35; téhož Dvije službe, st. 13 pod c. — Iv. Črnić, Rimsko-slovenska služba, Starine XIV. str. 210 a násl.)

1. Breviář sign. Illyr. 5.

Kodex XIV. století, vázaný v pergamenu, formátu malého folia $31\cdot5 \times 22\cdot5\text{ cm}$, čítá 248 pergamenových listů. Tyto jsou složeny v 26 kvinternech většinou po 10 listech; výjimku činí složky

¹⁾ Tyto údaje sdělil mi laskavě slov. P. Cyril Straka, bibliothekář klášterní knihovny strahovské.

14, 18—19, které mají po 8 listech, dále 12—13 po 12 listech, složka 15 s jedenácti, sedmnáctá se 6 listy, složka 25 se čtyřmi a poslední s 9 listy. Na hřbetě ve štítku jest tištěno *Breviarium Illyricum T:I 1379*. Text jest psán ve dvou sloupcích o 36 řádkách. Iniciálky jsou úhledné a bohatě zdobené, hlaholské nahrazuje i latinskými; tak na př. A na l. 123d na počátku Apokalipsy zaujímá téměř půl sloupce.

Obsah.

1. Proprium de tempore počínající I. nedělí adventní, II. 1—237 b s nadpisem:

В и ме бжже амнъ Погеткъ унна
бр'внела по зкоуѣ риискому бжн
го Птра и Пвла цркве рииского д
вра. В пркоуѣ соботоуѣ є пришаства.

2. L. 237b—37d rubriky.

3. L. 238a—39b officium P. Marie.

4. L. 240a do konce část kalendářní; tabulka velikonoční (pouze Velikonoce l. 240b), úplný kalendář (241—46), na l. 247 tabulka všech pohyblivých svátků.

5. Na posledním listě jest stař nadepsaná Се є сказ о всѣль лин-
мези (?) a tak zv. Apoštolské symbolum s výkladem nadepsaným:
Се є штъ як рекоста штъ анила мено собою о квери Хви; na l. 248b—seznam zasvěcených svátků a zbývající prostor c—d téhož listu jest vyplněn historickými záznamy psanými kursivní hlaholicí.

Pro jich důležitost v dějinách kodexu samého podávám pokud jsou čitelný:

L. 248c.

Лет' гиих' .щ.щ.э.з. (1487) течаше када те книге откоуписмо є гпдана? Лоуке
з Отишк? ке виход' Тогуци взели а више є згуген' поп Радош' и откоупиш' е добри
мужи Окроуглане (и) Триниховицне зач оучиниш' помош' ки чим' море за те книге...
и є поп' Енко Палиници' виҳ ва то криме привапош' (sic) в Триниховицн' и оучиних'
помош' ва те книге едан' стар' пшенице и почах' ки слаишах' под' светога Ивана да ви
оучинил зает' мено собою, а онн' оучиниш' ки чим' море како добри и дууховни лоукан...
и поморе Павло добар' муж' ка те книге .об. дуукати... Числици' стар' пшенице... пле-
менит' чловик'... именом... помогоше.

L. 248d.

а добре же не те помогоше илка грошем' а илка солдином' бог' их' помогли и свети
Иван' та им' боуди поицник! и вси' ки помогоше ва те книге да не згновише є светога
Ивана а ва то вриме више одветник' в Окроуглах Иван Месоднир добар' муж' а в Трин-
иховицн' Петар Числици' ка оба добро настоех'хота цркви с етолю Ивану за то господо-

РЕДОВНЦИ КИ БОУДЕТЕ СЛОУЖЕОУ БОЖЕОУ ВА ТЕ КНИГЕ ВРШЛИ МОЛНТЕ БОГА ЗА ЕСИХ³ КИ ПОМО-
РОШЕ В ТЕ КНИГЕ ДА НЕ ПОГНЕОШЕ ОТ ЦРКВЕ СВЕТОГА ИВАНА... МОЛНТЕ БОГА ЗА ПОПА РАДОША
КИ ЗГОУБИ ТЕ КНИГЕ ДА ГА БОГ СПОМЕНЕ ДА НЕ...

Touto poznámkou, dle které kniha 1487 byla asi na útěku před Turky ztracena, od Turků vykoupena a zase kostelu sv. Jana v Tribichovicích vrácena, doplňují se záznamy, obsažené v druhém díle (srov. následující kodex).

Obsah čtení biblických.¹⁾

Podle osnovy obvyklé v ostatních breviářích čtou se i v tomto breviáři tyto knihy :

a) ze Starého zákona.

Genese : I.—II., III. 4—24, VI., VII. 1—14, 16—22, VIII. 1—21, XII., XIII. 1—16, XV. 4—14, XVI. 15, XVI. 15—22, XXVII. 1—29, XXXVII. 2—11 ; Exodus : III. 1—22, IV. 1—13 (na ll. 63b a násl.).

I. Královská hl. I.—III.; II. Král. hl. I.—II., III. 1—21; III. Král. hl. I. 1—47; IV. Král. hl. I.—II.;

Tobiáš I.—V., VI. 1—7, VII. 1—18, VIII.—XIV. (l. 202a a násl.); Judith I.—IV., V. 1—25, VI.—XVI. (l. 207d a násl.); Esther I.—VII. (l. 215d a násl.);

Job I.—XLII. (l. 186a a násl.); I. kn. Machabejská hl. I.—V.; II. kn. Machab. hl. I.—V. (l. 232b).

Přísloví : I.—VII., VIII. 1—6, 7, 8—21, 34—36; IX. 1—9, 12—13, 18; X. 1—22, XI. 4—11, 19—31, XII. 1, 4, 8—12, 23—25; XIII. 7—9, 19—25; XIV. 1—3, 4—6, 15—21; XVII. 25, 27, 28; XVIII. 1—4; XIX. 16—23, 25 (l. 172c a násl.);

Ekklesiastes : I.—XI., XII. 1—4, 6—14 (l. 177a a násl.); Kn. Moudrosti I.—III., IV. 1—19, V.—VI. na l. 181b a násl.; Sirach I.—II., III. 1—14 (l. 184a a násl.).

Isaiáš : I.—VI., VII. 1—15, IX. 1—6, XI.—XIII., XIV. 1—16, XIX.—XXIV., XL. 1—6, LII. 1—2, 4—5, LV. 1—6, LX. 16, LXI. 10—11; LXII. 1—3 (l. 1d a násl.); Jeremiáš : I., II. 1—3, 31—37, III. 1—10, IV. 3—7; Pláč Jer. I., II. 1—21, III. 1—18, 22—38, IV. 1—9, V. 1—16 (l. 97b a násl.); Ezechiel : I.—II., III. 1—27, IV. (l. 230c a násl.); Daniel : I.—II., I. 232d a násl.

Malí proroci : Ozeáš : I.; Joel I. 1—17; Amos I. 1—12; Abdiáš I. 1—7; Jonáš I., II. 1—7; Micheáš 1—12; Nahum I. 1—9; Habakuk I. 1—10; Sofoniáš I. 1—12; Aggeus I. 1, 4—10; Zachariáš I. 1—10; Malachiáš I. 1—8 (na l. 234v a násl.)

¹⁾ Podle záznamů kan. K. Paříče doplněných poznámkami vdp. P. Daniela Zeca.

b) z Nového zákona.

Skutky Apoštolské hl. I. 1—11, 15—26; II. 1—32.

Epištoly sv. Pavla k Řím. I.—III., IV. 1—3; I. Kor. I.—II., III. 1—11; XI. 20—32, XII. 1—11 (l. 59 a a násl.); II. Kor. I.—II.; VI.; Galat. I.—III.; Efezsk. I. 1—16; Žid. IV. 11—fin., V., VI. 1—3, IX. 11—28, X. 1—7. Jakubova I. 1—17, II. 1—23; I. ep. sv. Petra I. 1—16, 22—25; II. 1—5; II. Petrova I. 1—8; I. Janova I. 1—10; druhá 1—11; třetí 1—14; sv. Judy v. 1—19. Apokalipse I.—XXII. na l. 134 a a násl.

2. Breviář sign. Illyr. 6.

(Druhý díl předešlého, na štítku s nápisem: *Breviarium Illyricum T. II. A. 1379.*)

Pergamenový kodex XIV. stol. v pergamenové vazbě foliového formátu ($31,5 \times 22,5\text{ cm}$), čítající 217 listů složených ve 23 kvintech, z nichž 3 a 8 mají po šesti, 18 a 19 po jedenácti, 21 a 22 po osmi listech; čtvrtý čítá 9 a poslední pouze 4 listy. Listy 24 až 27 chybí, takže po l. 23 jest bezprostředně l. 28; podobně mezi l. 37 a násl. jest mezera jednoho listu. Text jest psán jako v prvním dílu ve dvou sloupcích o 36 řádkách. Písmo jest ostře hranať s četnými velmi úhlednými iniciálkami; zvláštní zmínky zasluzuji: K na l. 1 a po celé výši sloupce, totéž na l. 4v ($5,5\text{ cm}$) Γ l. 6, Ρ l. 9v, totéž l. 13r, opět l. 20v; M l. 21v, Π l. 32v, T l. 36v.

Obsahuje:

1. Žaltář s hymnami a kantiky (*Psalterium dispositum per hebdomadam*), nadepsaný

† К и м е о и а и с на и д на с г а а м и ′
Поетиie салтира по закону римскому
дара . ютрия в илю;

2. Commune Sanctorum s officiem za mrtvé na l. 40c — 70d, s nadpisem:

Поетиie комоунна скетцем Ѹ вр'
в'зла по закону римскому . К' нае
ческя апль к вурни.

3. Část obřadní (v breviářích méně obvyklá) a sice:

a) Уин дати немощником тело воине — *Communio infirmorum*, na l. 71a — c;

b) Уни мазти немоřnika ольемъ стынь. — Extrema unctio, na l. 71 c—72 c;

c) Уни напоровнити дшоу. — Ordo commendationis animae, exequiae, l. 72 c—76 a; po officiu ke cti sv. Trojice — К уасть сте Троице — následuje:

4. Proprium Sanctorum — Повечне слоўжбы Т сты по ис | е ато. На дњу съо Сатоурина. l. 77 a — 214 a. V této části jsou vedle textu Písne Šalomou novy¹⁾ důležité texty legendární, totiž text slovan-ské legendy o sv. Václavu. — На дњу съо Венеслава мунка на ll. 181 a až 182 d, a text (část) Pannonské legendy o sv. Konstantinovi — (Cyrillu) В ивурн Шоурила и Метоудне в скла на ll. 213 b—14 c;

5. Po některých doplňcích 214 c—17 a následují přípisy obsahující důležité údaje o původu kodexu, že byl totiž napsán r. 1387 pro chrám sv. Jana v Tribichovicích za vlády knížete Anže Frankopana na Krku, Seni a Gacce:

Летъ гиихъ ۷. ۸. ۹. ۱۰ (1387.)

Ќ Фаг'єнь комоу є з. мтн грекен вогтество а гробъ отачество писаҳ' сию рохерикоу а не тих' книгк. И писаше се юг на чети и стомоу Ивану в Трибиховире племнитимъ людемъ Синикравниемъ. Я тада биши кнез' Йинжъ гднъ Кр'коу и Гац'ки и Сеню и веире. И в то време биши смогут'на в оггрекомъ кралевстви велика по Карли кр'ли кога огвише Оуг'ре. И в то време биход в Окроуглахъ добра лжк и в Трибиховицихъ ки цркви своимъ благомъ офтешевахоу кадежи ризами книгали кровомъ и всакоу добротоу ка пристон стон цркви. И в то време биши добрар' лжк оу цркве стто Ивана Патръ ппк а отвѣт'никъ Иванъ Екатриц' в Окроуглахъ а в Трибиховицихъ Блаканъ Рат'чиц'. За то вскѣ проселъ гдо редовнинци ки бедете чи(стн) те книге да чточите исправланте ако би кади м'(р)а написана и да манит' ба за сонктъ сго Ивана Синикравние а... ки соу помагали вону те(1) книге да би се брже свршиле и за все деш крест'енске да исъ-вн имлюре садѣк и в жи вотъ вчимъ аминъ.

Přípis z r. 1411 dí, že kníže Mikuláš Frankopan putoval do sv. země:

۷. ۸. ۹. ۱۰. мисца априла иде кнз' Микупла. иш гдн' племнити в Европеани" к еже гробову и приде домов' июлеk веходне добро...

3. Breviar signi Illyr. 10.

Pergamenový kodex z konce XV. století (1485), převázaný, čítá 403 listy ošmerkového formátu (16·2 × 11·2 cm). Text jest psán ve 2 sloupcích po 28—30 řádkách, ozdoben vkusnými iniciálkami; tak na př. na l. 17 v, a 18 r, 20 r; i zlatem ozdobená písmena počáteční b, w.

V knize jest několik přípisů s důležitými údaji o původu kodexu. Tak na l. 165: Сие книга досвршила в доминик Михоиль в Кри-

¹⁾ Na ll. 170 v—173 v.

бири съдеши в моен хижи доминою Юриши на лѣтъ бжихъ. ф.Ф.э.л.; dle toho napsal jej kněz Michal v Bribiru (chrv. Přímoří) knězi Jiřimu r. 1485. Týž údaj poněkud doplněný čteme na l. 403 v (červeně po celé šíři textu), dle něhož řeholník Jiří daroval tuto knihu klášteru sv. Heleny u Seni.¹⁾

Kodex obsahuje:

I. Proprium de tempore na počátku kusé, počfná sobotou před 3. nedělí adventní (ll. 1—168).

Obsah a pořádek biblických čtení.²⁾

L. 1 v a násl. ned. III. adventní Isai. XI. 1—3, 4—5, 6—7; l. 7 v XIII. 1—3; l. 8 v. 4, 5—7; l. 8v 11—13, 14—15, 16—18; l. 10v XIV. 1—6;

l. 13 ned. IV. adventní: XIX. 1—8; l. 15v XX. 5—XXI. 2;

l. 18 na Narození Páně: IX. 1—3, 4—6, 7, XL. 1—3;

l. 39v na Epifanii: Is. LV. 1—2, 3—6, LX. 1—5.

L. 49 v ned. II. po Epif. z epištoly k Řím. I. 1—6, l. 50 v. 7—10, 10—13, 14—19; l. 50v v. 20—23, 24—27; l. 52v v. 28—29, 30—31; l. 54 II. 1—3, 4, l. 54v 5—8;

l. 55v ned. III. po Epifanii z ep. I. Kor. I. 1—4, 5—9, 10—12, 12—16, 16—20; l. 56 v. 20—23;

l. 56v ned. IV. po Epif. z ep. II. Kor. I. 1—4, 5—7, 7—9, 10—12; l. 57 13—16, 17—19;

l. 57v ned. V. po Epif. z ep. ku Gal. I. 1—5, 6—8, 9—12; l. 58 13—15, 15—19, 20—24; II. 1.

L. 59 a násl. na Septuagesimu: Gen. I. 1—24; l. 61 a násl. na Sexagesimu: Gen. V. 31, VI. 1—22; l. 63 a násl., t. j. na Quinquagesimu: Gen. XII. 1—19 (?).

L. 67v ned. I. postní z ep. II. Kor. VI. 1—5, 6—10; 10—12; l. 73 ned. II. postní z knihy Gen. XXVII. 1—3, 3—6, 6—10; l. 77 ned. III. postní Gen. XXXVII. 2—3, 4—7, 8—9; l. 82 ned. IV. postní z knihy Exodus III. 1—3, 3—6, 6—8; l. 88 ned. V. postní (Smrtelná) z pror. Jeremiáše I. 1—5, 6—8, 9—11; l. 94 ned. VI. Květná; Jer. II. 31—32, 33—35, 36—37, III. 1;

¹⁾ В име бжие амнъ леть гднхъ ф.Ф.э.л. Из линого гршни Мнховнкъ попъ родомъ греко-евръ софъ давашо ми десписаахъ сиє книгы съде в моен хижи в Брибери в ермѣ оца его ппе Иноценцикъ. и списаахъ в доброу моужкоу оцоу фра Юриши Парасочинцоу из Бужканъ и да є фратъ Юриша в клоштру сте блени поли Сенк...

²⁾ Na základě záznamů kan. K. Parčíče.

I. 98 v a násl. Zelený čtvrtok : Pláč Jeremiášův I. 1—3, 4—6, 6—9 ; na druhém nocturnu : I. Kor. XI. 20—22, 23—25, 26—29 ;

I. 101 v a násl. na Velký pátek : Pláč Jerem. II. 8—9, 10—11, 12—14 ; na druhém nocturnu pod titulem **Ka Kopent!** čtení z ep. Pavlovy k Žid. IV. 11—13, 13—15, V. 1 ;

I. 103 v a násl. na Bílou sobotu : Pláč Jerem. III. 22—29, 30—39 ; V. 1—6 ; na druhém nocturnu z ep. Pavlovy k Žid. IX. 11—13, 14—15, 16—19. V oktávu velikonočním se čtou homilie.

L. 111 a násl. na oktáv hodu bož. Velikonoč. ze Skutků Apošt. I. 1—9 ; II. 1—7, I. 15—17, 18—19, 20—22 ; II. 14—19 ;

I. 114 v ned. I. po oktávě velikonočním z Apokalipse I. 1—16 ; I. 116 v 16—20 ; v ned. II. po oktávě velik. II. 1—13 ;

I. 118 ned. IV. po Velikonocích (!) z ep. sv. Jakuba I. 1—10 ;

I. 118 v 11—(?) ; I. 119 z ep. Petrovy I. 1—7 ;

I. 119 v ned. V. po Velikonocích ; z ep. první sv. Jana I.—II. 6 ; v oktávě svatodušním se kladou opět homilie.

L. 137 ned. I. po oktávě svatodušním : z I. knihy Královské, hl. I. 1—14 ; I. 139 **К прости дни** II. 11—15 ; I. 139 v druhé knihy Královské ; I. 1—15 ; I. 140 třetí kn. Královské, hl. I. 1—14 ; I. 140 v čtvrté kn. Královské hl. I. 1—10.

L. 151 a násl. I. ned. v měsíci srpnu z knihy Přísloví Šalomounových I. 1—27 ; I. 153 z knihy Ekklesiasta, hl. I.—II. 3 ; I. 154 knihy Moudrosti, hl. I.—II. 3 ; I. 154 v ned. IV. měsíce srpna z knihy Ekklesiastika (Siracha) hl. I. 1—26.

L. 156 v I. ned. v měsíci září z knihy Jobovy, hl. I.—II. 7 (?) ; I. 158² II. ned. v září z knihy Tobiášovy I. 1—16 ; I. 159 v a násl. ned. III. v září z knihy Judith, hl. I.—II. 2 ; tamže ned. IV. neb V. z knihy Esther, hl. I. 1—10.

L. 162 první ned. v říjnu z I. knihy Machabejské I. 1—14 ; I. 162 v ned. II. v říjnu pokračuje čtení z I. kn. Mach. v. 14—27 ; I. 163 ned. III. v říjnu z II. knihy Machabejské, hl. I. 1—14 ; I. 163 v ned. IV., hl. I., v. 15—25.

L. 164 první ned. v listopadu z proroka Ezechiela I. 1—13 ; I. 165 ned. II., v. 13—23 (?) ; I. 165 v III. ned. v listopadu z proroka Daniela, hl. I. 1—12 ; I. 166 a násl. čtení z Menších prorokův ; a sice : Oseáše I. 1—2 ; Joela I. 1—4 ; Amosa I. 1—2(!) ; Abdiáše I. 1—3 ; Jonáše I. 1—3 ; Micheáše I. 1—3 ; Nauma I. 1—4 ; Habakuka I. 1—? ; Sofoniáše I. 1—3 ; Haggea I. 1—2 ; Zachariáše I. 1—5 ; Malachiáše I. 1—4.

II. Žaltář (v němž chybí prvních šest žalmů) od l. 169—245 v. Mezi ll. 224 a násł. jest mezera, list 234 při vazbě byl přemístěn.

III. Communie Sanctorum ll. 246—275 v čele s officiem sv. Trojice — **Унив. Троице ии сложи(!) ии оиктоу откстъ** — a officia za mrtvé na ll. 275—78 **Зл иртвх. и иотрви.**

IV. Proprium Sanctorum — **Похетие съяас' от Стъ по все ато.**
На с Сатори (иия) — ll. 278—394 v. Následující listy do konce, z nichž 396 a 398 jsou papírové, obsahující některé obecné texty k církevním hodinkám, jež se často opakují. Na l. 403 jest výše vzpomenutý přípis z r. 1485, za nímž následuje ještě jeden pergamenoový list, bez vlastního textu breviárního s jakous modlitbou na 27 řádkách; počínající slovy **О Госи добри atd.**

Pozn. Sluší se, abych se dotkl na 4. místě alespoň mimo-chodem Radosavova bogomilského rukopisu (zn. Illyr. 12), kterýž na 60 listech malé 16° obsahuje text Apokalypse (srov. Analecta l. c. str. 20—36).

G. ARCHIV KAPITOLY SV.-PETRSKÉ V ŘÍMĚ.

Breviář sign. D 215.

Pergamenový kodex XV. věku, vázaný, však ve vazbě velice sešlé, formátu osmerkového ($12 \times 16\text{ cm}$). Na hřbetě má nápis Breviarium Illiricum S. Hieronymi. Obsahuje 436 listů složených ve 43 kvinternech, z nichž čtvrtý čítá 14, sedmý a desátý po osmi, jedenáctý 17 listů; ostatní počtem 37 mají po desíti listech, vyjma posledních osm listů, o nichž jest těžko říci, ke kolika složkám náležely. Mezi ll. 112 a násł. a mezi 399 a násł. jsou mezery. Text jest psán po celé šířce listu, na stránce po 19—22 řádkách; písmo jest tahů ostře hranačých, iniciálky jsou vesměs drobné a nevynikají ničím.

O b s a h.

I. Proprium de tempore s nadpisem:

**Похетие бревиария по законам
римске въжнго Птра и Пвлы и
р'кке римскаго двора. К првоу с
овотоу є пришаства.**

II. L. 216 b—225 část kalendářní.

V kalendáři v prvním sloupci jest zlaté číslo, v druhém písmeno nedělní a kromě jmen svatých neb památky dne, jehož se

týče, nic jiného. V měsících únoru, březnu a dubnu jest vyplněn třetí sloupec písmeny paschálními. Památka sv. apoštolů slovanských jest zaznamenána při dni 14. února témito slovy: **Ко^нстана и Менто^ндия**. Na l. 224 b—225 b jsou rubriky.

III. Žaltář s nadpisem **Къ име вънне ани**, II. 226—322 b;

IV. Proprium Sanctorum — **Поучо^тте сло^жбе Ѹ ст^въ. иъ дн^ь сго Сато^нини**; II. 322 b—434; následuje ještě jeden list bez vlastního textu. Listy 391—420 jsou psány větším písmem a obsahují část Commune Sanct. Parčíć se domnívá, že náležejí nějakému staršímu breviáři. Od l. 421 jest opět text Propria do konce.

Pořádek a obsah čtení biblických.¹⁾

Иде **прѣ** **от** **Причастія...** l. 4 b a násł. **Къ** **сю** **нощъ** **кладо^{ут}** **се** **кини** **Исаие** **прѣ** **и уто^чт** **се** **до** **Роистія** **Хвѣ** **в** **дни** **Идліе** **и** **в** **просте** **дни**; Isai. I. 1—4, 5—9, 10—15; l. 13 a **Къ** **пондѣлкѣ** v. 16—18, 19—21, 22—24; l. 15 a **Въ** **о^тторо^н** v. 25—28, 29—II. 3, 3—5; l. 16 b **Къ** **срѣдо^у** v. 6—8, 8—11, 11—17; l. 17 b **Къ** **четвѣрткѣ** v. 17—21, 22—III. 5, 6—8; l. 18 a **Къ** **петкѣ** v. 9—12, 12—14, 15—17; l. 19 a **Къ** **сокото^у** v. 18—26, IV. 1—3, 4—6.

L. 20 a **Идлѣ .ш.** **от** **Причастія** Is. V. 1—6, 6—8, 8—10; l. 24 a **Къ** **по-**
недѣлѣ v. 11—13, 14—15, 16—19; l. 24 b **Въ** **о^тторо^н** v. 20—22, 23—24,
25—26; l. 25 a **Къ** **срѣдо^у** v. 26—28, 29—30, VI. 1—2; l. 26 a **Къ** **четвѣрткѣ**
v. 3—5, 6—8, 9—10; l. 26 b **Въ** **петакѣ** v. 11—13, 13 (druhá polovina),
VII. 1—2; l. 27 b **Въ** **сокото^у** l. 27 b v. 3—6, 7—9, 10—15.

L. 28 b **Идлѣ .ш.** **от** **Причастія...** Is. XI. 1—4, 5—9, 10—12;
l. 41 b **Въ** **пондѣлкѣ** v. 13—15, 16—XII. 2, 3—6; l. 43 a **Втори** XIII. 1—4,
5—8, 9—12; l. 47 b **Въ** **утрятакѣ** v. 13—14, 15—19, 20—22; ve středu,
v pátek a v sobotu se čtou homilie (Suché dny = quatember).

L. 52 a **Идлѣ .ш.** **от** **Причастія** Is. XIV. 1—4, 5—10, 11—16;
l. 55 b **Въ** **просте** **дни** Is. XIX. 1—6.

L. 60 a **На** **рождество** **гнѣ** Is. IX. 1—4, 5—7; XL. 1—5; l. 67 **На**
сго Степана ze Skut. Apoštol. VI. 1—4, 5—7; l. 100 a **На** **Ефи^плию**
Is. LV. 1—2, 2—3, LV. 46.

L. 113 a násł. **Идлѣ** **по** **Еф^плии** **Поучеть** **спѣ^х** c. **Певца** **въ Римомъ**;
z ep. Pavlový k Řím. I. 1—3, 4—5, 5—7; 8—9, 9—10, 11—12;

¹⁾ Podle záznamů kan. K. Parčíće doplněných poznámkami vd. P. Daniela Zeca.

I. 117 Ндле .ѹ. по Ѳф. z ep. první Pavlovy ke Kor. I. 1—2, 3—5, 6—8, 9—10, 11—12, 12—13;

I. 118 a Ндле .Ѡ. по Ѳифіану утеш еп Пвл к Корентію; čtení z ep. druhé ke Korinšanům: I. 1—4, 4—5, 6—8(½);

I. 118 b Ндле пете t. j. po Zjevení Páně; čtení z ep. ke Galatům: I. 1—11.

L. 119 b Ндле седм. t. j. Septuagesima čtení z Genese I. 1—11(!);

I. 122 Нед. седм одесет'не (sic) jest omyl, neboť jest to Sexagesima; pokračuje se ve čtení z Gen. V. 31(½), VI. 1—13;

I. 124 b Ндла покладна t. j. Quinquagesima; Gen. XII. 1—13(?); poslední verše jsou spíše parafrase nežli překlad;

I. 129 Ндле (!) .ѡ. поста; čte se z ep. druhé ke Kor. VI. 1—7(½);

I. 135 b Ндле .ѡ. поста vrací se zase k čtením z Genese XXVII. 1—6;

I. 141 a Нед. .ѹ. поста Gen. XXXVII. 2—4(!);

I. 146 a Нед. .Ѡ. поста čtení z knihy Exodus III. 1—5.

L. 151 b Нед. .Ѡ. поста Уте Єреміе прк; počínají čtení z pror. Jeremiáše: I. 1—8;

I. 157 b Недле цктие pokračuje ve čteních z Jerem. II. 31—34;

I. 162 b В четврт. всми čtení z Pláče Jerem. I. 1—4(?); na druhém nokturnu z ep. Pavlovy prvé ke Kor. XI. 20—24;

I. 165 a В пети t. j. na Velký pátek; na prvním nokturnu z Pláče Jerem. II. 8—10; na druhém nokturnu z ep. Pavlovy k Žid. IV. 11—14;

I. 167 a В суботу t. j. na Bílou sobotu; na prvním nokturnu z Pláče Jerem. III. 22—29(?); na druhém nočt. z ep. Pavlovy k Žid. IX. 11—15(½); v oktávu velikonočním se čtou homilie.

L. 174 b В падло на окт. Paschi ze Skutků Apoštolských I. 1—5;

I. 176 a a násł. Ндла .ѡ. по окт. Пск. čtení z Apokalypse I. 1—7.

L. 178 b Ндле .ѡ. по окт. Пск. pokračuje v Apokalypsi XX. 11 až XXI. 2;

I. 179 b Ндле .Ѡ. по ІІс. z ep. sv. Jakuba I. 1—11;

Недл .Ѡ. z epištoly Janovy I. 1—9.

L. 195 b v neděli po sv. Trojici začínají čtení z knih Královských; v ostatních památkách se klade toto čtení již na oktávu Letnic, což jest známkou, že tento breviář jest jeden z mladších památek. Na l. 189 jest Уні троїцни (t. j. officium o sv. Trojici, na l. 191 b Уні от тла Хба (svátek Božího Těla) a po něm teprve na l. 195 počíná čtení z první knihy Král. I. 1—5;

I. 197 a Книге цркве .ѡ. I. 1—6;

I. 197 b Книге цркве .ѹ. I. 1—5; Кн. цркв .Ѡ. I. 1—6.

L. 208 a Иде в ил. агроу... t. j. první neděle měsíce srpna počínají knihy didaktické: Притие Соломоне I. 1—10;

I. 209 a Книге Екклесијста I. 1—8: tamže Иде .в. илд се ии. Мог-дости I. 1—8;

I. 211 a Иде .в. агр. Погноут Книги Екклесијста t. j. Ekklesiastik či Sirach: I. 1—10.

L. 212 a Прая нед. сект. ии. Нова I. 1—5; tamtéž Иед. .в. ии. Товне I. 1—6;

I. 212 a Иед. .в. книги Иудити I. 1—5; I. 212 b Кнг. Естори I. 1—5.

L. 213 b Иед. прая окт.; kladě knihy Machabejské; z první kn. I. 1—7;

I. 214 b Иед. .в. z druhé kn. Machabejské I. 1—7;

I. 215 a Иед. .в. pokračování druhé knihy Machabejské II. 20—24.

L. 215 b Z Ezechiela I. 1—7; tamže z Daniela I. 1—5; z ostatních knih prorockých (Malých proroků) vždy jen nadpis a kratičký počátek.

H. KNIHOVNA ANGELICA V ŘÍMĚ.

Kodex Brozićův (sign. G 8, 21).

(Úplný výtisk chová i knih. »Jugoslav. akademije« v Záhřebě, jehož vzpomíná Kukuljević ve své Bibliografii pod č. 54 [Glagolitica]. Srov. M. Mesiće článek: »Služba ss. Čirila i Metoda« v Tisućnici str. 67—84, u Zagrebu 1863. Viz též u Brčiće v Čítance str. XVI., č. 42; téhož: Dvile službe str. 14 pod K. V knih. Vatikánské jsou výtisky Brozićovy zařazeny pod zn. Illyr. 19, 20 a 21; o tomto posledním mám pochybnost, není-li to defektní výtisk Baromićův.)

Tištěný v Benátkách r. 1561 čítá 543 papírových listů malé šestnáctky. Tisk jest umístěn ve dvou sloupcích o 32—33 řádkách; iniciálky jsou drobné, hlaholské zaměněny někde i latinskými; knížku zdobí i několik drobných rytin, na př. na l. .в. (počátek žaltáře), na l. .м.в. (počátek Propria de tempore), na obou místech latinské B s obrázkem krále Davida, na l. .в.в.в. (počátek Propria Sanctorum) jest rytinka ss. Petra a Pavla. Přední list jest ozdoben kruhovitou tabulkou velikonoční (velikonočních písmen a zlatého čísla) uprostřed s letopočtem 1562 a s přípisem:

С привилієм з величеною господи Генететуке.

Con privilegio della Illustriss. Signoria de Vinegia.

Na druhé straně vodnatý přípis začínající slovy Ки хоће знати; dalších šest listů (neoznačených) obsahuje úplný kalendář¹), list 8.

¹) V kalendáři na den 14. února čte se: Щефрила и Мтвуди ие даг са ћа (červeně) и. Бантина (černě); o sv. Václavu se tu neděje žádné zmínky.

velikonoční tabulkou s rubrikami. Teprve následující list, jímž počíná vlastní text — žaltář — jest číslován hlaholsky (v pravo nahore).

Kodex obsahuje:

I. Breviář, a to:

1. Žaltář a kantika nadepsaný: К иже вже и вже дни Мре
дни. Покетие патра по зкноу римске цркве на I. 1—64 (и.—м.ж.).

2. L. м.ж. (65) a násl. Proprium de tempore s nadpisem:
К иже вл всигоцеркв оца и сна и для стго дни. Покетие врк'ла по
зкноу римскаго двора и цркве бжиних апль Птра и Пла. В право сочтой
б пришства гна.

3. L. ж.ж. (281 c) a násl. rubriky: Сказ ё уши по закону рим-
скаго двора како држати подовает; sem je zařazeno: officium Navští-
vení P. Marie spadající do části, která teprve následuje.

4. L. ж.ж. a (285 a) Proprium Sanctorum s titulem: Покетие
слѹжасъ ё ст҃цъ около по все мѣто. На днъ стго Саторинка иука.

5. L. ж.ж. (467) Commune Sanctorum; bez zvláštního nad-
pisu počíná bezprostředně: На роени апъ к вури (In nativitate apo-
stolorum ad vesperas).

II. Missál, vlastně toliko:

1. mešní řád, počínající hlaholským číslováním dole v pravém
uhlu listu (na II. и.—ж. = 1—4);

2. vzorce mší votivních (II. 5—8).

III. Rituál, v němž jsou listy označeny arabskými číslicemi
podobně jako v předešlé části dole v pravém uhlru listu (na I. 9
a násl.).

Část rituální obsahuje:

1. Žehnání pokrmů mléčných — Матка блати сирь и тѣ — a ma-
sných: Агнай иши иеса, I. 9 a;

2. svěcení vody dne nedělního — Блати соль и воду в скону идя, I. 9c;

3. Матвь блати прстень — žehnání snubního prstene, I. 10c;

4. Матвь блати власи — postřížiny, I. 11 a;

5. Зжигание (sic) иладанай — exorcism a obřady křestní, I. 11c;

6. Уши дати болнику тло вже — Přijímání nemocných, I. 14 a;

7. Poslední pomazání — Наущеть мазати творе ириже — poručení
duše a exequie, I. 14 d a násl.; od I. 19 b počínají mešní vzorce za
zemřelé.

Breviář uzavírá přídavek nových officií a přípis tiskaře¹⁾:

**Свршение брикетами хироманіи
штангами въ Биеннио по синихъ
Зан Франуниска Торрикани с величими
коризонами и жонктоу знова очищени
по пре Микоху Брозиши пловданіи
омишёлскомъ именемъ маруа .Ф.Ф.М.Ф.**

Apud filios Gio : Francisci Turresani | Venetiis mense Martio MDLXI.
Na zadní straně téhož listu erb rodiny Torresaniův: věž (torre
= turis) s trojnásobným křížem.

Pořádek a obsah čtení biblických.

L. 65. (л.в.) **К проку сочтю** є пришествия гна... К сию поірь
кладт се книги Исаии прока и утт се до Ронства Хва; I. 1—4, 5—7,
8—11; К пондли v. 16—18, 19—23, 23—26; К оутори v. 26—30,
31, II. 1—3, 3—5; К срдю v. 6—8, 8—11, 11—16; na čtvrtek, pátek
a sobotu se nekladou zvláštní čtení.

L. (р.в.) (72) **Иде ѿ Прш к ютрини;** Is. V. 1—3, 4—6, 7—10;
К пондли v. 11—13, 14—17, 18—20; К оутори v. 21—24, 24—25, 30;
К срдю VI. 1—3, 4—7, 8—10. Na čtvrtek, pátek a sobotu nemá zvláštních čtení.

L. (р.в.) (76) **К идлю ѿ. Принаствия к ютрини** (bez nadpisu) Is. XI.
1—5, 6—9, 10—12. К понедѣлкѣ утн: XIII. 1—4, 4—8, 9—11 (list
.в. = 82); К оутори v. 11—14, 15—18, 19—22; I. .в. (84) d К утре-
тии XIV. 1—2, 3—6, 7—10; na středu kvatembrovou, pátek a sobotu
klade homilie.

L. .в. b (87) **Иде ѿ Прш... XIX.** 1—4, 5—10, 11—15; I. .в. (89)
К просте дни до Ронства Хва си въ уннъ гокорет се v. 16—25, XX. 1—6.

L. .р. b (90 b) **На вівіанію Ронства...** bez nadpisu Is. IX. 1—4,
XL. 1—5, LII. 1—5. (.р.в. b = 92 b); I. .в. (112 c) **На Єпифанію...**
Is. LV. 1—6, LX. 1—6, LXI. 10—LXII. 3.

L. .в. а. (125 a) **Иде пркє по октави Єффине к ютрини...** К сию
ночи kladouc se epiphie Паке и уточт се в дніхъ піднімъ и в простинъ до
покріченъ як (t. j. alelophъ чи do neděle Septuagesimy — Devítňsku, od které
se vypouští »alleluja« až do velikonoc.

¹⁾ Vlastně na l. 508, ježto po l. 455 následují 4 neoznačené listy, z nichž
jeden jest prázdný; podobně po l. .в.р.в. (496) jest opět osm neoznačených listů.

Поучеть епистолиѣ Павла к Римономъ I. 1—7, 8—12, 13—17, 18—22, 23—25, 26—28; К пондли v. 29—30, 30—32, II. 1—3; К оутори v. 4—6, 7—11, 12—13; К срдоч v. 14—16, 17—20, 21—25; К четрткы v. 25—27, 28—29, III. 1—3; К петак v. 4—6, 7—11, 12—18; К свточ v. 19—20, 20—22, 22—26.

L. б.м.ф. (138 b) К идлю .ф. по Еффини... Епликъ прва ка Крнты: I. 1—3, 4—9, 10—13, 13—17, 18—20, 21—25 а 3 чтені homilie Origenovy (Омлк Оригена);

I. б.м.ф. (139 b) Идле .ж. по Еффини... ка Крнтомъ т. j. druhá ep. ke Korintanům; I. 1—2, 3—5, 6—7, 8—11, 12—14, 15—18; opět homilie Origenovy (омл Оригена);

I. б.б. (140) Неделе .в. по Епифани (sic) Поучене епликъ к Глтмъ; I. 1—5, 6—8, 9—12, 13—17, 18—24; II. 1—4.

L. б.б.ф. (142 a) К неделе седмадесетноу к ютрин... К сию ноуь покладают се книги Бития и уточт се до прве срдти коризме в идль и в просте дни .уты; Genese I. 1—5, 6—8, 9—13, 14—19, 20—23, 24—26;

I. б.б.б. (144 d) Идла пред исоп (t. j. месопоустомъ či Sexagesima); Gen. V. 31, VI. 1—4, 4—7, 8—15, 16—17, 18—21, 22; VII. 1—4;

I. б.б.б. (147 b) Идла на месост (t. j. Quinquagesima); Gen. XII. 1—4, 5—8, 9—13, 14—17, 18—20; XIII. 1—2, 3—7.

L. б.б.б. (155) Идле .в. поста к ютрини... Епликъ Пвл ка Крнтомъ; t. j. druhá ep. ke Kor. VI. 1—3, 4—7, 7—10, na všední dny v postě se čtou homilie;

I. б.м.ф. (161 d) Идле .в. ис к ютрини; bez titulu pokračuje ve čtení Genese XXVII. 1—4, 5—10, 11—13;

I. б.м.б. (167 c) Идле .ф. ис к ютрини... Gen. XXXVIII. 2—4. 5—8, 9—11;

I. б.р.ф. (173) Неделе .ж. ис к ютрини... ут Exodi III. 1—5, 6—10, 11—15.

L. б.з. (180 b) Идле .в. поста к ютрини... ут bez nadpisu z proroka Jeremiáše I. 1—5, 6—10, 11—16;

I. б.з.ф. (188 a) К идлю цвтноу к ютрини... Еремие иррка; II. 31—34, 35—37, III. 1—2;

I. б.р.ф. (193 c) К утрак веуре гне к ютрини... Плауъ Еремие прорка; I. 1—4, 5—7, 8—11; na druhém nokturnu I. б.р.б. (195 b) Епликъ Пвл ка Крнты t. j. z první ep. ke Kor. XI. 20—32;

I. б.р.з. (196 d) К пткъ вели к ютрини, pokračuje v Pláci Jerem. II. 8—10, 11—13, 14—16; na druhém nokturnu б.р.м. (198 c) Епликъ Пвл апла ка Еврковъ IV. 11—V. 6;

I. .б.р.е. (199 b) **К свточ и ютрини** t. j. na Bílou sobotu opět z Pláče, Jerem. III. 22—30, 31—39, třetí čtení z téhož pod titulem **Ориј Ефемиј** tamže V. 1—9; na druhém pak nocturnu z epištoly sv. Pavla s nadpisem **Свржомъ** hl. XI. 11—23. V oktávu velikonočním se čtou opět homilie.

L. .з.з. (207 d) **Идла на октвоу паски и ютрини...** утн; bez nadpisu se klade čtení ze Skutků Aprostol.; I. 1—3, 4—7, 8—11;

I. .з.п. (210 c) **В просте дни** v. 15—19, 20—22, 23—26; **Фериня трета** II. 1—4, 5—8, 9—13; **Фериня четвртая** v. 14—15, 16—18, 19—21; **Фериня пятая** v. 22—24, 25—28, 29—32; na pátek a sobotu neklade zvláštních čtení.

L. .з.в.п. (213 a a násle.) **Идле прве по октви иски** покládají se knihy **Апокалипсие вжиго Ивана апла и ут се дни .з.п.**; I. 1—3, 4—6, 7—11, 12—16, 17—20; II. 1—3; **В просте дни ут**; II. 4—6, 7—10, 10—11, 18—19, 20—23, 23—29; III. 1—3, 4—6, 7—8.

L. .з.з.п. (217 a a násle.) **Идле .з. по октви писки...** утн knihy **Апокалипсие**; XVIII. 1—3, 4—6, 7—10, 10—14, 15—18, 19—20; **В посте дни** v. 21—22, 22—24, XIX. 1—3; **дргн дни** v. 4—6, 7—9, 10; (bez nadp.) v. 11—13, 14—16, 17—18; **четврти дани** v. 19—20, 21 a XX. 1—3, 4—5 ($\frac{1}{2}$).

L. .з.з.п. (219 d) **Идле .з. по пасхе** kladou se knihy **Библийске и уточт се до Взнесениј к идле и в просте дни. Поучне еплии Щк** t. j. ep. sv. Jakuba: I. 1—4, 5—7, 8—11, 12—15; 16—17 a II. 1—3, 4—7;

I. .з.з.п. (221 c) **В просте** (sic) t. j. na všední dny **Петра ап** (z první epištoly Petrovy) I. 1—2, 3—5, 6—7; tamže *d* **Еп дрѓа Петра**, I. 1—3, 3—4, 5—8;

I. .з.з.п. (222 b) **Идле .з. по пасхе утн се еплии Ивана апла**; hl. I. 1—2, 3—5, 6—8, 9—10; II. 1—2, 2—5, 6—8;

I. .з.з.п. (223 b) **В просте дни уточт се еплии дроџта и трета Иванова и еплии Нюдъ апостола. Поучне епистлы .з. Ивана** v. 1—3, 4—6, 6—8; tamže *c* **Еплии трета Ивана** v. 1—3, 4—6, 7—8, 11; tamže *d* **Нюдиниа епистолы** v. 1—3, 4—5, 6; v oktávu svatodušním se kladou opět homilie na evangelia.

L. .з.в.п. (245 d) **Идла прва по октви Пткст и ютрини...** В cию нощь покládají se knihy **Цркве** и уточт се дари до календи авгоустa. **Поучночт'** knihy **Цв сарке прве**: I. 1—3, 4—7, 8—11, 12—16, 17—20, 21—23 (?);

I. .з.з.п. (247 c) **Книги .з. Цркве** (bez titly); hl. I. 1—3, 4—6, 7—10, 11—13, 14—16, 17—20;

I. .з.в.п. (248 b) **Книги .з. Цркве утн**; I. 1—2, 3—5, 6—8, 9—11, 12—14, 15—18;

1. .z.k. (250 a) Книге .z. Цесарьске; I. 1—4, 4—6, 7—9, 9—10, 13—14, 15—17 ($\frac{1}{2}$); následují homilie ostatních neděl až do adventu.

L. .z.m.k. (264 b) Иде календари авгоуста влadoút se knihy Притчу Соломоуших и Екклесиаста и Премоудрости и утоúт се до календри сентяbera. Поуноúть книги Притчу (sic) Соломоуих; I. 1—5, 6—9, 10—14, 15—19, 20—25, 26—32;

1. .z.m.k. (265 d) Иде .z. авгоуста Ути t. j. z knihy Ecclesiastes; I. 1—6, 7—9, 10—11, 12—15, 16—18, II. 1, 2—3;

1. .z.m.z. (266 c) Иде .z. авгоуста книги Моúдрост: I. 1—4, 5—6, 11—13, 14—16, II. 1—2;

1. .z.m.z. (267 a) Иде .z. авгоуста книги Екклесиаста (sic) Ути t. j. z knihy Sirachovy (Ecclesiasticus): I. 1—4, 5—10, 11—15 (?), 16—19, 20—24, 25—28.

L. .z.m.z. (267 d) t. j. první neděli v září: Поуноúть книги Ноua и утоúт се првоú недěliо сект: I. 1—5, 6—8, 9—12, 13—16, 17—19, 20—22;

1. .z.m.k. (269 b) Неде .z. исця сентябрь покладают се книги Товиние и Ути се .z. идио: I. 1—3, 4—6, 6—10, 11—15, 16—19, 20—23;

1. .z.p. (270 d) Иде .z. исця сект покладают се книги Ноудт: I. 1—4 5—7, 7—11, 12, II. 1—3, 4—7, 8—11;

1. .z.p.c. (272 a) Поуноúть книги Естори цесарје (sic) Ути I. 1—2, 3—4, 5, 6—9.

L. 272 d Иде в исцъ октябрь... В сию ноúь влadoút se knihy Махабеинске прве и Ути се .z. иди: I. 1—5, 6—10, 11—12, 13—16, 17—20, 21—25;

1. .z.p.z. (274 c) Иде .z. Ути pokračuje ve čtení I. knihy Mach. hl. I. 26—27, 28—31, 32—34, 35—37, 38—41, 42—45;

1. .z.p.k. (275 a) Поуноúть книги Махабеинске дроúгє Ути: I. 1—5, 6—8, 8—10, 11—15, 16—18, 19—20;

1. .z.p.z. (276 a) Иде .z. исця октября pokračuje ve čtení z II. knihy Machab. 20—23, 23—27, 27—29, 30—33, 34—36, II. 1—3.

L. 276 d Иде прек календи ноября покладают се книги Єзекиела пррока и утоúт се .z. иди: I. 1—3, 4—7, 7—10, 10—12, 13—14, 15—18;

1. .z.p.z. (278 b) Неде .z. ноября pokračuje ve čtení z Ezechiela v. 19—20, 21—23, 24—26, 27—28, II. 1, 2—4, 5—6;

1. 278 d Иде .z. исця ноября покладают се knihy Даниелем пррока Ути: I. 1—2, 3—4, 5—8, 8—10, 11—13, 14—17;

1. .z.p.b. (279 c) Иде .z. ноября утоúт се knihy .z. Ф. пророкъ. Основ Ути — čtení z pror. Oseáše I. 1—4; tamže d knihy Ноула пррока Ути: I. 1—5;

1. з.е. (280 a) Аиосъ прорікъ: I. 1—4; tamže Книги Абдие пророка: I. 1—4; tamže b Книги Иоии пророка: I. 1—6; tamže c Мехехъ (to jest Micheáše) пророкъ I. 1—4; tamže Иакова пророкъ: I. 1—4($\frac{1}{2}$); tamže d bez nadpisu čtení z pror. Habakuka I. 1—3; opět Сопониже пророкъ (t. j. Sofoniáše pror.) I. 1—4($\frac{1}{2}$); 1. з.е.т. (281 a) Ахтъ т. j. Haggeus пророкъ I. 1—5; tamže Захарие пророкъ I. 1—4; Мелехие пророкъ (Malachiáše) I. 1—4.

Výtisk Brozičův jest důležitý zejména tím, že jest jeden z posledních, které se řídily starými domácími vzory hlaholskými. Zajímavé jest, že se drží důsledně starých názvů орицъ, проприцъ; jiný nadpis v zkrácené podobě и odnáší se k dřevnímu názvu: super oblata (иадь приношениемъ), podobně jako titul посвр., někdy úplněji по вращанию (post communionem). Podobně i v breviáři užívá starých názvů: Матоцтина, година, прима, терциа, шекста, nona, имна, верши, ржиница a t. p. Mně sloužil při popisu defektní výtisk kláštera Košljunského (Cassione) v zátoce krčské; rovněž v knihovně Vatikánské jsem viděl několik defektních výtisků. Úplný výtisk chová, jakž připomenuto, knihovna Angelica, podle něhož jsem doplnil popis poznámkami kan. K. Parčíče a zprávami Dra M. Kostrenčíče o výtisku Jugosl. akademije. Srovnáním kodexu Brozičova s inkunabulí Baromićovou (viz níže v král. knihovně universitní v Záhřebě) jest na jevě, že Brozić položil spis Baromićův za základ svého vydání. Dle Assemana (Calendaria IV. str. 425) byl prý kodex Brozičův přetištěn v Římě r. 1621 a opět 1629; Mesic běže tuto zprávu v pochybnost (v Tisućnici I. c.) a mně rovněž se nepodařilo zjistiti z výtisků, které jsem měl v rukou, co je pravdy na zmíněné zprávě.

I. C. K. DVORNÍ KNIHOVNA VE VÍDNI.

(Srov. I. E. Schaler, Einige altslav. Handschriften in der k. Hofbibl. zu Wien (Jahrbücher für slavische Literatur, Kunst und Wissenschaft 1852, II. 67, 2). — Dr. Iv. Crnčić, Katolički list, u Zagrebu 1859 č. 43—44; téhož: Rimsko-slovinska služba, Starine XIV., str. 212 a násl. — Iv. Brčić, Dvie službe, str. 15 a v pozn. a něco málo z textů uveřejněných v jeho Úlomcích. — J. Vajs, Liber Ruth, Veglae 1905 v předmluvě.)

1. Breviář Vítá z Omišlje.

(Cod. slav. 3.)

Pergamenový kodex z konce XIV. století (1396), vázaný v tuhé vazbě kožené, foliového formátu (345 × 27 cm), čítá 468 listů složených v 49 kvinternech. Tyto jsou většinou pravé kvinterny

o 10 listech, vyjma 5, 16, 17, 19, 21, 28, 29, 37—40, které mají po osmi listech. Prvý čítá pouze 7, osmnáctý 9 a čtvrtý konečně 14 listů. Text jest psán ve dvou sloupcích vyplňujících pole 26×19 cm, zpravidla o 28 řádkách, a jest ozdoben úhlednými iniciálkami kreslenými suříkem. K zvláštnostem grafickým náleží mísení liter cyrillských s hlaholskými; tak na př. ve slově αριτο (= αριτο) na l. 120 d, neb nadpis υτη na l. 120 d, 291 d, 292 a, 298 dvakrát. Na l. 41 c, jest drobnokresba, ničím nevynikající symbol sv. Jana Evang. s cyrill. písmeny съ Ивнъ. Též latinská písmena jsou míšena s hlaholskými. Tak na př. lat. B na l. 54 d, 55 a, 68 a; lat. A na l. 67 d; lat. N na l. 81 d, 93 b; lat. R na l. 68 d; lat. S na l. 69 c; lat. T na l. 78 d; lat. P na l. 81 a (vedle hlaholského 81 c) opět na l. 93 c atd.

Obsah.

Kniha obsahuje Proprium de tempore; tedy vedle rubrik a modliteb zejména biblická čtení soustavně přidělená jednotlivým nedělím (týdnům) v církevním roce. První list r jest prázdný, na druhé straně s poznámkami méně důležitými. Na l. 2—6 jsou rubriky či pravidla o pořádku officia a to obecná i zvláštní v čele s nadpisem Сказ є упна по закону сте рим'ске цркви (sic) Птра и Павла апостолу (na l. 4); II. 6v—7r jsou opět prázdné, na 7v jakýsi hymnus Слово виши'не с иссе.

Počátek vlastního officia počíná teprve na l. 8d po některých obecných textech liturgických, které se denně při hodinkách opakují pod záhlavím Отръщеница-Absolutiones; tu jest i vlastní nadpis breviáře:

В име вже поуенет' уши' брикшала (sic)
по закону римскому бжиго Птра и Павла.

Z přípisu na l. 8a nahoře se dovídáme, že knihu psal písar Vít z Omišle (na severo-západním pobřeží ostrova Krku v Rákovském Přímoří) r. 1396 a sice pro kapitolní chrám v 'Roči (v Istrii). Toto usuzuji z přípisu, v němž se dovolává přímluvy sv. Bartoloměje, patrona řečeného kostela, jakož patrona filiálního chrámu v Nuglě (sv. Antonína).

Přípis zní: Въ име Иса́ко ами' лет' грих' .Ф.Ф.Р.Э. исуга марка .Ф.Ф.
поуенет тє книги писат (!) от Вида писца з Омишала. всака квадърна
за пол' марки и .ш. со(лди) на мою хартоу. ки коли в не помоле шамем'
и велицием' помози моу гдани в и ста Мрк и сти Бартоломеки и сти
Антони' и вси бжиги сти и стище.

Pořádek a obsah čtení biblických jest tento:

- L. 8d **И́де пр'ке є Праишиства...** В сно почи покладают се **иинги**
Исаие пр'ка и уточт се до Рожд'ства Хвла. в идае и в просте дни.
- L. 9 a Is. I. 1—6; 7—14, l. 9 d—10 b 14—31;
- l. 15 b a násł. В пондли ютруна... Jerem. XXXI. 31—32, 33—34;
Sofon. III. 14—15 (1/2);
- I. 17 c В оутори' Sofon. III. 16—17, 18—19, Is. II. 1—3; l. 17 d
a násł. К срдоу Is. II. 3—4, 5—7, 8—9;
- l. 18 a a násł. В уетртыи... v. 10—11, 11—18, 20—21; l. 18 c
В пети III. 1—3, 4—5, 6—7; tamže d В светоу v. 7—9, 9—10,
12—14 (1/2).
- L. 19 a **И́де .ш. є Праишиства...** l. 19 b Is. VII. 1—6, 7—15, 16—17
v souvislosti ještě pod týmž záhlavím VIII. 1—4;
- l. 22 a В пондли ютруна ў Is. VIII. 9, 10—14, 14—15; tamže b
В оутори в 16—18, l. 22 c XLVI. 12—13, XLVII. 1—2; l. 22 c В срдоу
2—3, 5, 7—9, 9—10; l. 23 a v. 11;
- l. 23 a В уетртыи Is. IX. 13—15; l. 23 b 16—17, 18—19; tamže
В пти v. 19—21; l. 23 c Jerem. XXXII. 37—38, 38—42; l. 23 d В светоу
Zachariáše VIII. 7—9; l. 24 a v. 10—12, 13.
- L. 24 b **И́де .ш. є Праишиства...** Is. X. 1—4, 5—7, 8—14 (1/2);
- l. 28 a В пондли XLIV. 21—23, 24—26, XLIII. 1—6;
- l. 28 d В оутори... XXVIII. 14—17 (1/2). (l. 29 a) 18—20, 21—22;
ve středu, v pátek a v sobotu Suchých dnů klade se homilie;
- l. 31 a В уетртыи V. 18—23, 25 (1/2)—29, (l. 31 c) VI. 5—9.
- L. 33 c **И́де .ш. є Праишиства...** Is. XVIII. 7 (konec hlavy), XIX. v 1;
- l. 34 a 2—3; 3—4, 7;
- l. 35 c В просте дни утныи ниже писана уточт се до **икура** (t. j. do
Vigille vánoční); tamže počínají čtení pondělní, bez zvláštního nadpisu
pokračuje v hl. XIX. v 7—8, 11—12; XIV. 12—13; 14—16; l. 35 d
В оутори v. 16—18, 1—2 (též hlavy); XLV. 18—20.
- L. 36 a В срдоу (pokrač.) v 20—21; 22—25; IV. 2—4; l. 36 b
В уетртыи (pokrač.) v 5—6; V. 1—2 (v souvislosti s předešlým čtením);
2—4, 5—7; l. 36 d В светоу Jerem. XXXII. 37—38, 39—40, 41—42.
- L. 38 b na Narození Páně (bez vlastního nadpisu) Is. IX. 1—7;
XL. 1—6, LII. 1—5;
- l. 68b На Еффиню на ютруни.. LV. 1—3, LX. 1—6, LXI. 10—11, LXII. 1—3.
- L. 81 a **И́де .ш. по Еффини...** В сно почи кладоут се **еппие** Павле
и уточт се в идлине дни и в просте дни до месопоуста; l. 81 c **Поченет'**
~~еппие~~ Павла к Римланам', hl. I.—XV. 12;

1. 102 d И́де .в. по Е́ффани... ути еп̄нио пр'коу къ Коренитном', hl. I.—XV. 29;

I. 114 c И́де .в. по Е́ффании ... Ѳ еп̄нио къ Корен'тиом' .в. hlava I.—IX. 5;

I. 120 c И́де .в. по Е́ффании... ути еп̄нио Паклю Галатом' пр'коу (sic), hl. I.—VI. 18.

L. 126 a И́де седмодесет'не ... К сно ноиъ кладоут се книги Битиъ и утоут се до пръве срди поста в уиноу ида' и простих' дни; Gen. hl. I. až V. 21¹⁾;

I. 132 a И́де прѣдъ месопоустомъ... Gen. hl. V. 31, VI.—XI. 9 vyjma rodokmeny, které podává volně²⁾.

L. 139 d И́де месопоуст'не... ути книги Битиъ о Абраамъ, hl. XII. 1—7; ostatek až do XXII. 19, až na malé výjimky pouze co do obsahu.³⁾

¹⁾ L. 126 b—d Gen. I. 1—11, 12 (tentot ne celý), 19; I. 127 a—c v. 20—26, 27—31; bezprostředně počíná v téže perikopě hl. II. 1—3; I. 127 d v. 4—9, I. 128 a—c v. 10—24 (poslední verš chybí); I. 130 c Е просте дни чти книги Битиъ II. v. 25, III. 1—3, 4—6, 6—7; I. 130 d Е отори (sic) 8—9, 10—13, I. 131 a 14—15; Е рѧдъ (t. j. ερέδας) 16—17, 17—20, 21—24; I. 131 c Е чроти IV. 1—5 (tentot verš s počátku jest kusý), 6—9, 10—15 (½); I. 132 a Е пти v. 15—18, 19—23, 24—26; I. 132 b Есстов V. 1—8, 9—20, 21—22; od v. 22 počíná spíše obsah nežli překlad do konce hlavy (v. 31).

²⁾ L. 133 b И́де прѣдъ месопоустомъ... I. 133 c—134 b Gen. V. 31 (½); VI. 1—22 (celá hlava) I. 134 b—d VII. 1—18, I. 135 a v. 18—24 (konec hlavy; v témito čtení bezprostředně počátek hl. následující); I. 135 b VIII. 1—9, 10—21; 21—22 (konec hl.); I. 136 b v témito čtení bezprostředně počíná opět násl. hl. IX. 1—17, I. 137 a v. 18—29 (konec hlavy; v témito čtení opět bezprostředně počíná následující hl.) I. 137 b X. 1—5, ale spíše obsah nežli překlad; I. 137 b XI. 1—9; následující rodokmeny spíše obsahem.

³⁾ L. 139 d И́де месопоуст'не... I. 140 a. Gen. XII. 1—7 v 8 a násl. pouze obsah a to hl. XII., XIII. a XIV. o cestě Abrahámově do Egypta a o vítězství jeho nad králem Senaar, i episoda o Melchisedekovi, králi Sálemském; I. 141 b opět obsah počátku hl. XV. 1—4; versem násl. počíná překlad na I. 141 c v. 5—15; konec hlavy opět chybí. Z násl. hl. XVI. opět pouze obsah na I. 141 d; tamže počíná hl. XVII. 1—9 (překlad) na I. 142 b—d: v. 15—27 ostatek (vlastní příkaz o obřízce) chybí. Na I. 143 a—d XVIII. v. 20—33 (překlad) rozmluva Abrahámová s Hospodinem o Sodomských. Na I. 143 d—144 c XIX. 1—19, 24—28 překlad s malými výpustkami — ale pozdější (latinism: Енди же ей има ютъ лѣки играющи глаголи: Visus est eis quasi ludens loqui. Vulg. versus 14); ostatek hlavy podán opět tolíko obsahem. Na I. 144 d a násl. počíná obsah hlavy XX. L. 145 a hl. XXI. (překlad) 1—10, 12—16; ostatek hlavy opět jen co do obsahu. L. 145 c hl. XXII. (překlad) 1(½)—19; konec hlavy chybí. Několika slovy zmiňuje se o manželství Isakově s Rebekou a o smrti Abrahámově konče slovy: Погрѣта же и от жени Гарри Исаак' и Змана' си'его (I. 146 c).

L. 154 И́дле .ж. поста и' ютрии... ути елхне Пакле къ Корентиом'
дроузе; hl. VI. 1—18 a VII. 1.

L. 165 a И́дле .ж. пост bez nadpisu pokračuje ve čtení z Genese o Isákovi; hl. XXVII. 1—41; ostatní volně až XXIX. 18¹⁾;

l. 176 c И́дле .ж. поста opět bez nadpisu o Josefově Egyptském; Gen. XXXVII. 2—22; ostatek z Genese volně²⁾;

l. 192 c И́дле .ж. поста; čtení o Mojžíšovi na poušti, Exodi hl. III.—IV.; ostatní volně až do hl. XV.³⁾

L. 207 c И́дле .ж. поста... ути Слвса Еремие пррка, I. 1—19, II. 1—12;

l. 221 a И́дле цктие... ути Хти .ж. Еремие пррка, II. 31—37, III. 1—5;

l. 230 b В уетратакъ велики вехере гнє... Поученет' плаху Еремие пррк; I. 1—22, II. 1—7;

¹⁾ Gen. XXVII. 1—41 (překlad; ostatek chybí) l. 165 a—166 c; l. 166 c XXVIII. 1—4 (překlad), 6, 10—20; po několika slovech parafrase a na překladu končí teprve první čtení II. neděle postní (na l. 167 b); l. 167 b a následující hl. XXIX. překlad s menšími výpustky, ale později a otrocky nesprávný; tak na př. v. 3 *Morisque erat ut cunctis ovibus congregatis devolverent lapidem: съмъшканне же бешаши да всѣми стади събраними пъстрии ^{тълъвъдъхъ} камень та.* (l. 167 c); vv. 1—17 l. 167 b—d; l. 168 a—b od v. 18—28 volný překlad leckdes s výpustky.

²⁾ L. 176 c И́дле .ж. поsta o Josefu Egyptském. Gen. XXXVII. 2—4, 6—22 (l. 176 c—177 b); od v. 23 do konce pouze obsah na l. 177 c—d. Text vypravování biblického jest interpolován apokryfní episodou o Josefově u hrobu jeho matky Rachel na l. 177 d—78 a. Hl. XXXVIII. chybí. Hl. XXXIX., XL., XLI. pouze obsah na ll. 178 a—179 a; text biblický jest opět interpolován episodou o Josefově a ženě Putifarově (po Josefově povyšení). Z ostatních hlav krátký obsah; požehnání Jakubovo nad Judou, doslovny překlad na l. 181 c—d. Gen. XLIX. 8—12, 32 (podle Vulgaty). L. 181 d—182 d hl. L. v. 1—25 překlad podle předlohy řecké; na př. v. 4 *Θράσους διηγεῖται πλαχα*, Sept. *Επειδὴ δὲ παρῆλθον αἱ γῆμέται τοῦ πένθους*, Vulg. *Et expleto planctus tempore;* Гла Осипъ к спаним' Парасоновом', Sept. *Ἐλάλησεν Ἰωακὼφ πρὸς τοὺς δυνάστας Φαραὼ*, Vulg. locutus est Joseph ad familiam Pharaonis, tamže atd. Bezprostředně v témtž čtení počíná kniha Exodu hl. I. (podle předlohy řecké) v. 1—22 na l. 182 d—83 b; mezi posledním versem této a následující hlavy jest text interpolován rodomenem Levi. L. 183 d—184 d hl. II. překlad opět podle Sept., tu a tam již měněn podle Vulgaty v. 1—22 (konec čtení); mezi tímto a následujícím čtením z Exodu jest opět text interpolován.

³⁾ L. 192 d—193 b. Exodi III. podle Sept. v. 1—18; l. 193 c v. 18—22; l. 193 d. IV. 1—15, ostatek hlavy toliko co do obsahu; l. 194 c. V. podle Vulgaty 1—8, ostatek jen co do obsahu; rovněž hl. VII. a následující obsah, pouze výčet desíti ran egyptských a vyjíti Židů z Egypta na l. 194 d—96 b; l. 196 b—197 d obsah hl. XIV. a XV. (třetí čtení).

I. 237 b **В петакъ велики ютриня;** pokračuje ve čteních Pláče Jerem. II. 8—14, 15—20, III. 1—20;

I. 242 a **В суботоу великоу ютрини** z Pláče Jerem. III. 22—28, IV. 1—9, V. 1—16 pod titulem **Оригинал Еремиине пророка.**

L. 254 a **Иде на октоябрь Пасхи в' ютрини...** утна є trh є Духовни апостольских; hl. I—VII. 30;

I. 265 a **Иде првке по октавѣ Пасхи...** ути книги Апокалипса (sic) до .в. дни; hl. I—XIV. 14;

I. 274 d **Иде .в. по октавѣ Пасхи...** ути книги Апокалипсисе; hl. XIV. 14—XXII. 21;

I. 282 b **Иде .в. по октавѣ Пасхи уточт се книги канониинъске до Взнесенинъ.** ути книги енне Єкока апостола; hl. I—IV. 6;

I. 285 d **В просте дни уточт се еплии Петрови.** К пондам ути (bez nadpisu) klade z první epistolou Petrovy I—V. 3;

I. 288 d **В честъти ути еплии Петрови дроузе;** hl. I—III. 18;

I. 291 b **Иде .в. по октавѣ Пасхи ути утна є сплне Ивна апла;** I.—V. 19; **В просте дни утет се дроуза сплнъ трета Ивна и Юоди;** bez zvlášt-ního nadpisu klade na I. 295 a čtení z druhé ep. Janovy v. 1—13;

I. 295 c **В огтори є сплне Ивне трете v. 1—14;** tamže **В срдоч є сплне Юоди апъ v. 1—21.** V oktavě svatodušním se kladou opět homilie na evangelia.

L. 311 a **Иде .в. по Пткстех...** **В спло поць покладают се (sic) книги Цркве и уточт се до кален'ди апгоуста;** počíná bezprostředně čtení první knihy Královské I.—III. 21;

I. 317 b **Похеноут' книги Цркве дроузе;** hl. I.—III. 21;

I. 320 c **Книги трете Цркве;** hl. I. 1—47;

I. 322 c **Покладают се книги Цркве честъти, hl. I.—II. 25;** ostatek jest spíše parafraze.

L. 350 d **Иде в исци апгоуст' покладуют' се книги Соломоуне...** и уточт' се do kalendi sestevora. **Похеноут' притуле Соломоуне;** hl. I.—XV. 3;

I. 361 b **Похеноут' книги Екклесијиста;** hl. I.—XI. 5;

I. 368 c **Ути книги Мощности;** hl. I.—VI. 27;

I. 372 d **Похеноут' книги Екклесијистика;** hl. I.—VI. 16.

L. 376 a **Иде првке исци сектевра покладают' се книги Новле;** hl. I.—IV. 9; kniha Jobova čte se 2 neděle;

I. 380 c **Иде трете исци сектевра покладают' се книги Товинини и уточт' се .в. идии за .в. дни;** hl. I.—IV. 20;

I. 385 **Иде .в. исци сектевра покладают' се книги Юдити и уточт' се за .в. идии .в. дни;** hl. I.—XVI. 31;

I. 400 c **Лице са септември и мъти вонде.** петъ **надъ** **Естори** **книги** **кладоут** **се** **в** **петоу** **надло...** Ути **книги** **Естори**; hl. I.—X. 10.

L. 407 d **Надле** **преке** **исциа** **октобра...** **Поученоту** **книги** **преке** **Махависке**; I.—V. 68; z první kn. Machab. čte se 2 neděle;

I. 421 c **Надле** **.в.** **Поученоту** **книги** **дроуге** **Махависке**; hl. I.—V. 27; z druhé knihy Machab. čte se opět 2 neděle.

L. 431 a **Надле** **преке** **в** **гавъ** **календи** **ноембра** **покладают** **се** **книги** **Езекиела** **прорка** **и** **утоут** **се** **за** **.ш.** **надли**; hl. I.—IV. 17;

I. 436. **Надле** **трете** **исциа** **ноем'бра** **покладают** **се** **книги** **Даниела** **пророку**; hl. I.—V. 4;

I. 445 a **Надле** **.ж.** **исциа** **новембра** **покладают** **се** **книги** **пророков'** t. j. 12 menších proroků; počíná bezprostředně čtení z Oseáše, hl. I.—IV. 5;

I. 446 a **Люсъсъ** **проркъ**, hl. I.—IV. 5;

I. 449 a **Михаилъ** **проркъ**, hl. I.—IV. 2;

I. 451 a **Онъль** **проркъ**, hl. I.—III. 5;

I. 453 b **Левдие** **пророкъ**, I. 1—21;

I. 454 b **Прорукство** **Шионино**, I.—IV. 11;

I. 456 b **Исаи** **Пророкъ** I.—II. 8;

I. 457 a **Амвакоусъ** **прр**, I.—II. 8;

I. 458 a **Софопинъ**, I.—II. 8;

I. 459 a **Ликеонъсъ** **Пророкъ**, I.—II. 14;

I. 460 b **Захарий** **Прр**, I.—IV. 4;

I. 462 a **Малакий** **Проркъ**, I.—II. 4;

I. 462 d **Роутъ**, I.—IV. 7;

I. 466 a—68 b »*Slovo*« na Oseáše proroka pod záhlavím: **Копацъ**
Осие **пророкъ.**

2. Kodex slav. sign. 77.

Kodex z části papírový, z části pergamenový z druhé poloviny XV. století (1463), vázaný ve vazbě lepenkové s koženým hřbetem, formátu osmerkového (13×20 cm.), čítající 132 listy složené v 10 kvinternech. Týto mají zpravidla po 14 listech, vyjma složku páťou, která se skládá pouze ze šesti listů. V každé složce jest prvý a sedmý, osmý a čtrnáctý (poslední) list z panenského (beránčího) pergamenu, ostatní jsou papírové; kvatern šestý jest celý složen z papírových listů. Značku 55 mají listy dva, takže páty kvatern sahá od l. 49 do 61. Text jest ve dvou sloupcích, zpravidla o 34 řádkách.

Kniha obsahuje žaltář a kantika s komentářem — тъкъ **псалтири** (srov. l. 130). Na l. 1 a jsou psána pouze první dvě slova.

I. žalmu: Бѣхъ ѿ—; остатній простор jest prázdný¹⁾; na l. 1 b pokračuje v žalmu v. 3. Ёже плодъ скон дастъ въ крѣме ское . и листъ его не опадетъ . и вса елико ствртъ поспѣютъ се.

Ihned připojuje komentář:

В ское крѣме плодъ скондъ (sic) спѣши сирѣу гроздъ жицотъни листине Хви вѣринци зокоутъ се. Ёко о немъ раждаеми и о немъ преинклиюще не отпадоутъ вса бо ёже Ха ради библютъ поспѣютъ се. atd.

Na l. 130 čteme přípis kursivní hlaholicí, dle něhož napsal kodex ten jakýs Petr Fraščić v Lindarě v Istrii. Postskript zní:

Еса има бѣхне и стѣ Марне и всѣхъ стихъ бѣхъ аминъ.

Лѣтъ гніхъ .Ф.Ф.Л.Ф. То писа попъ Пѣтръ и грѣши придѣвъкомъ Фрашчичъ комоу въ земля матъ а отачество гробъ а богатство грѣхи и када є писахъ и нѣ када бѣхъ въ мншленю да ме мисалъ прѣхѣши въ чѣмъ лѣтъ бѣхъ и прочаѣти и писахъ є въ Линъ дарѣ съѣдени и въ то исто лѣтъ бѣхъ въ Истрѣ мало житя и гладѣно бѣхъ и є доколе кратъ лачанъ бѣхъ. И въ то есъ просимъ братиѣ драга ки коли боуде чѣгълъ сне книги ако бимъ се кадѣ премъръсли просимъ есъ не прокланните ме на рѣците ако си живъ бѣ ти бѣгъстии грѣхи ако си мрѣтъ бѣ ти прили дшоу въ винн. И списахъ е гдѣноу пре Мати Коубодъскѣмѹ плаканоу въ то врѣме почтѣнномѹ моужкоу разоумнѹмѹ и онъ ме плати и дарова кко добра моужъ и почтѣнъ и къ томуу мнѣ поморе съ велике мое неволе въ конѣ вѣхъ. бѣ мојъ и плати. То писа рука грѣшина то є такъ псалтра бѣ съ наимъ аминъ.

Na l. 131 hlaholskou versálou:

И та милѣжъ згора рѣчи и писани еѣ писанъ Фъти данъ прво неже придоше кнеза Ивана люди пѣтнать Истри и поплѣнине Болонъ и Еранъ и Брѣкстъ и ксе подъ Оучкоу. И придоше отъ Пазина люди и хотѣхъ отетъ та исти пѣтнъ и повине є кнеза Ивана люди вели зло и еѣ ихъ мрѣтво да и .36.Ф. и .Ф. (I) люди а раненѣхъ да и .Ф. а цици²⁾ кнеза Ивана .3. ини .36. и то еѣ та бои створенъ на стга Фасиѣна и Шевастиѣна днъ леца сибра лтъ гніхъ .Ф.Ф.Л.Ф. (1463) бѣ съ наимъ аминъ.

3. Kodex slav. 121.

Dva pergamenové kvaterny — zlomek Propria Sanctorum kvartového formátu (23×28 cm), z nichž prvý čítá 11, druhý 10 listů. Šafařík klade jej do 2. polovice XIV. stol. (Památky LII.). Tomu se zdá nasvědčovati tvar písma; jiných údajů nemáme. Text jest psán ve dvou sloupcích.

¹⁾ Ostatní slova vv. 1, 2 a části 3, jakož i výklad k nim z neznámé příčiny nejsou dopisy.

²⁾ Srov. čl. prof. M. Rešetara: Die čakavština und deren einstige und jetzige Grenzen. Archiv für slav. Phil. XIII. str. 172.

Obsah:

- L. 1 a—d konec officia SS. Cyrilla a Methoděje;
 1. 1d На престол Птра апла (Cathedrae S. Petri Antiochiae);
 1. 3d Истго Мтнє апла;
 1. 4d Мар'я .36. днь Пер'пети и Фелицинати; tamže Мар'я Φ δηνί
Минни;
 1. 5d И днь сго Гргора пп.;
 1. 6d И старого Блажене вскпа и ихъ (list jest přemístěn);
 1. 8 И днь сго Бенедикта опата;
 1. 11 И н'курни Благовѣщеніи Бце;
 1. 13 d И днь стихъ йкъ Тиборціи Валеріана и Максимиана;
 1. 14 a И стихъ йкъ Сотеріи и Гаїи пп.
 1. 14 b—17 b На днь сго Іоакіма ихъ;
 1. 17 b—d И днь сго Адалберта вск и мъ;
 1. 17 d И сго Мар'я скільсти;
 1. 20 На сго Клінта пп и Мархеліана пп и ѽ;
 1. 21 a И сго Виталия;
 1. 21 c—d И днь стою аплоу Пилипа и Їкова.

J. FARNÍ ARCHIV VRBNICKÝ (NA OSTROVĚ KRČU).

(Srov. Iv. Brčic, Čítanka, str. X. č. 10; str. XII. č. 21 (mylně označen jako Propr. Sanctorum); str. XIV. ř. 23—24 a texty v jeho Úlomcích. — Výše uvedené rozpravy R. Nachtigala: Нѣсколько замѣтокъ о слѣдахъ древнеславян. паримейника. Древности 1902, str. 175—221. — A. V. Michajlova, Къ вопросу о литер. наслѣдіи св. К. и М. Варшава 1904, str. 56 a násl. — J. Vajs, Liber Ecclesiastis, Veglae 1905 — a čl. Hlaholské kodexy ve Vrbníku v ČCM 1908, str. 66—72.)

1. *Breviář zn. I.* viz níže.2. *Breviář zn. II.*

Pergamenový kodex z konce XIV. stol., formátu (20·7 × 36 cm.) velkého folia, čítající 295 (ne 296, jak jest nesprávně označeno) listů složených v 38 kvaternech. Tyto mají zpravidla po osmi listech; výjimku činí šestý o sedmi, sedmý o šesti listech, dále třicátý druhý, který čítá pouze čtyry a 37., jenž má 6 listů. Chyba v označení listů jest na l. 139, který jest označen jako 140; tento omyl pak se vleče do konce. Kniha jest svázána v tuhých deskách potažených hrubou koží; vazba však jest již velmi sešlá zejména na hřbetě. Text jest psán ve dvou sloupcích o 28 řád-

kách; písmo vyniká velkými tučnými literami bez zvláštních okras grafických. Zejména počáteční písmena prozrazují méně dovednou ruku; na l. 14d jest proti obyčeji knihy gotická litera **a**. Kodex má před ostatními breviáři Vrb. tu výhodu, že píseč poznamenal na l. 249 asi u prostřed vročení; v čele rubriky čteme totiž hlah. písmena s titlami **в.в.р.р.** t. j. 1391.

Breviář obsahuje Proprium de tempore, není však celý. Zpředu chybí celý advent, doba vánoční a neděle po Zjevení Páně; počíná čteními z Genese na neděli Devítík. Soudě z ostatních památek chybí na počátku knihy asi 100 listů; podobně na konci jest utrženo a odcizeno asi 5 listů. Končí čteními z proroka Haggea. Vedle kodexu Vidá Omišljana byl tento breviář jeden z nejobjemnějších.

Pořádek a obsah biblických čtení jest tento:

L. 1b **И́де .т.** тиे ютрии... В сно ноци влadoчт се книги Битие и уточт се до прве среди коризмы (Quadragesimae) в уиноу идль и простиць дни. I—V. 28;

I. 9a a násł. **И́де првд' месопоустомъ ютрии;** (bez titulu klade čtení o Noemovi) V. 31, VI.—IX., X. 1, 32, XI. 1—10; rodokmeny jen přehledně;

I. 15d **И́де месопоуст'не...** ути книги Битие о Аврааме; XII. 1—8, XV. 5—15, XVII. 1—2, 4—19, 24—27, XXI. 1—10, 12—16, XXII. 1—9; čtení končí hl. XXV. 9, však vyjma části označené podává spíše obsah nežli překlad;

I. 32b **И́де .т.** поста ути епле Павле к' Крістіонъ дроует глае; hl. VI. vv. 1—18;

I. 43b **И́де .т.** поста...

... pokračuje v čteních z Genese (bez titulu) o Isákově: hl. XXVII. 1—41, XXVIII. 1—4, 10—18, 22; poslední včetně opět více v parafrasi nežli v překladě;

I. 52d. **И́де .т.** поста...; čtení z Genese o Josefu Egyptském (bez nadpisu): XXXVII. 2—33; hlavy 43 obsah;

I. 65c **И́де .т.** пост...; čtení z knihy Exodus; hl. III. 1—22, IV. 1—14, 27, V. 1—4, 6—8, 21; VII. 7;

I. 79a **И́де .т.** поста ютрии; bez nadpisu klade proroka Jeremiáše; I. 1—10;

I. 92a **И́де цвятне ютрии...** У утил .т. Срецине прка; hl. II. 31—III. 5.

L. 101c **К** уетрткъ великии вуре гин... похене плауы Срецине прка; hl. I. 1—15; v druhém nocturnu l. 105a: тии утил уточт се ё епле Павле пр'ве к Крістіонъ XI. 20—XII. 11;

I. 108 c **В пт'къ велн ютрни...** утн... pokrač. Pláče Jerem., II. 8—16; na druhém nocturnu I. 112 b утн **о епѣ Паке къ Европомъ,** hl. IV. 11—VI. 3;

I. 112 c **В сбточ** (t. j. na Bílou sobotu) **ютрни** opět pokrač. Pláče Jerem. III. 22—39, IV. 1—9; V. 1—16, toto pod titulem **о ф Еремии пророка**; na druhém nocturnu 115 c утн утн **три о епѣ къ Европомъ** IX. 1—28, X. 1—18. V oktávě velikonočním klade homilie na Evang.

L. 127 d **Идле на октаву Паски и ютрни...** утеня утн **три о Духомъ апостолы** I. 1—14;

I. 131 b t. j. v pondělí po neděli Bílé утн утн **о Духомъ ап.** I. 15—26;

I. 132 d **В оуторни ютрни...**; hl. II. 1—13;

I. 133 b **В срдоч ютрни...**; hl. II. 14—21;

I. 133 d **В утрти ютрни...**; II. 22—36;

I. 134 b **В птн ютрни** v. 37—47;

I. 134 d **В (с)бточ ютрни** Т...; hl. III. 1—16.

L. 135 d **Идле пркे по октаве Паски...** утн **книги Апокалипса** .з. ф. дни; hl. I.—V. 10;

I. 144 (správně 143)c **Идле .ш. по октаве Паски...** утн **книги Апокалипса**; hl. XIX. 11—XXII. 20; poslední verš chybí;

I. 149 c (148) **Идле .ш. по октаве Паски** уточт се книги каноницкес до Взисканія. утн **книги Ієкова апла** епѣ I.—II. 7;

I. 152 b (151) **В просте дни** уточт' се епѣ **Петрови** утн; I.—II. 8;

I. 152 c **В утрти** утн **епѣ Пакле** (sic) дроуѓе; jest to druhá ep. Petrova I. 1—21; II. 1—10, 13—14(1/2);

I. 155 c **Идле .ш. по октаве Паски** утн **утеня** **о епѣ Ивана апала...** I. 1—10, II. 1—8, 13, 15—22;

I. 157 b **В просте дни** утет се дроуѓа епала. трета **Ивана и Юди;** **В пиданіи** утн t. j. II. Janovy vv. 1—13;

I. 157 d **В оуторни** утн **епѣ Иване** трете; vv. 1—8, 11—14;

I. 158 b **В срдоч** утн, **книги Нюди апала** vv. 1—11. V oktávě svato-dušním se čtou opět homilie.

I. 185 c **В сию ноць** (t. j. na první neděli po Letnicích) **помладают'** се **книги Цркве** и **утоč** до кален'ди Адвгоџта; **Поучено** **книги Цркве** t. j. První kniha Královská; I. 1—28, II. 1, 11—36, III. 1—21;

I. 191 a **Поучено** **книги Цркве** .ш. hl. I. 1—10, 17—27; II. 1—32, III. 1—21 (1/2);

I. 195 a Ути книги Чркесе трете; I. 1—45, 47 (1/2);

I. 197 a В просте дни Х покладают' се книги Чркесе .ж. I. 1—18, II. 1—8; na I. 198 c pod titulem Ути книги Чркесе пete pokračuje vv. 9—25; ostatních hlav (19) podává spíše o b s a h než překlad.

L. 227 c Идле в исці Лвгстъ кладоут се книги Соломоныe... Поученіть Приткы Соломоныe Ути: I.—III. 18;

I. 232 a Поученіо книги Екклесиаста Х: I.—X; XI. 1—5;

I. 240 c Ути книги Моудрости; hl. I.—VI.;

I. 245 c Ути книги Екклесиаста; hl. I.—V.; VI. 1—16.

Na ll. 249 c—250 d čteme rubriky s vročením výše vytčeným.

L. 251 a Идле пр'ве ицсеца сентябра покладают се книги Новле...; Ути (l. 252 a) hl. I.—III.; IV. 1—9; kniha Jobova se čte dva týdny;

I. 255 d Идле трете исці сентябра покладаютъ се книги Товиниѣ и утоутъ, се .ж. идлю за .ж. дни; hl. I.—II.; III. 1—9, 11—25; IV. 1—20;

I. 260 a Идле .ж. исці сентябра кладоутъ се книги Юдити и утоутъ се за .ж. идлю .ж. дни... I.—IV.; V. 1—23;

I. 264 c Поученіо книги Естори Ути I.—II.; III. 1—6.

L. 268 b Идле пр'ве исці (sic) октюбра... в сно ночи кладоутъ се книги Махабейскe. и утоутъ се за днѣ идли а дроуցk книги з(a) дроуցk дѣлъ идли. Поученоутъ книги пр'ве t. j. prvá kniha Machabejská; hl. I.—V. 51.

L. 283 a Идле пр'ве в глвѣ идлен'ди ноєбра покладаютъ се книги Езекиела пр'ка и утоутъ се за днѣ идли и в просте дни такое; hl. I.—III. 18; nyní jest v kodexu mezera, do níž padá i počátek násl. čtení z proročka Daniela;

I. 287 a (poč. Daniela pror.) hl. I. 4—II. 49;

I. 290 c Идле .ж. ицсеца ноєбра покладаютъ се книги пророковъ (t. j. 12 Menších proroků); Ут .ж. Осне пр'ка... и дроуցk, по редоц и утоутъ се до приньства; následuje čtení z Oseáše bez titulu: L 1—4, 6—11, II. 1—9;

I. 291 c Онілъ Х t. j. Joela proroka hl. I. 2—14;

I. 292 a Амоса Ути, hl. I. 1—10;

I. 293 a Нюни пр'ка Ути, I.—IV.;

I. 295 b Ноїма (sic) пр'ка Ути t. j. proroka Nahuma, I. 2—12; tamže c Ан'бакоу пр'к I. 2—11;

I. 296 a (poslední) Софониѣ пр'к I. 1—11; tamže c Ан'кеоусь t. j. pror. Haggeus I. 1—10; tamže d Захарии t. j. počátek proroctví Zachiášova. Počínaje Haggeem místy jest text velmi nečitelný.

3. Breviař zn. III.

Pergamenový kodex z XV. století, formátu velkého folia (28 × 37,5 cm), vázaný v tuhých deskách; vazba však jest velice sešlá. Čítá 299 listů (ne jak mylně označeno 296) vložených ve 34 kvinternech. Tento, druhdy jeden z nejúhledněji upravených kodexů hlaholských, ukazuje velké ztráty a mezery nejen na počátku a na konci, ale i uvnitř; tak na př. mezi ll. 116 a násled., ano leckde jsou i široké okraje listů uřezány. Chybějí jsou označeny listy 134², 253², 284²; listy v kvinternech ukazují velkou nepravidelnost. Po desíti listech čítají kvinterny: 3, 10—12, 16—21, 23—25, 27, 31—32; po devíti: 5—7, 9, 13, 26, 29, 33; po osmi: 1, 14, 28, 30, 34; patnáctý má 7 listů, čtvrtý 5 listů, osmý dva a konečně mezi první a třetí složkou zbývá jeden list volný.

Text jest psán ve 2 sloupcích o 26 řádkách, a ač kniha vyniká úzkým vysokým písmem, zůstávají zejména dole velké okraje, 7—9 cm šíř.

Písmo jest ostřejší než v kodexech předešlých, iniciálky jsou úhledně kresleny suříkem a ozdobeny úponkovitými čarami vlehoucími se někdy po celé výšce listu.

Na l. 200 byla iniciálka vyříznuta, podobně jako na l. 271 — nevkusný obrázek Salomouna dříve vystrižený, později do knihy všíty. Na l. 53 b nahoře jest méně čitelný přípis s vročením v čele ~~θ.θ.ρ.ρ.~~ = 1491; na též listě v sloupci čtvrtém jsou jiné dva letopočty 1471, 1477.

Kniha obsahuje Proprium de tempore, však kusé zejména z počátku a na konci; počíná slavností Obřezání Páně a končí čteními z knihy Jobovy. Chybí tudíž 1 měsíc na počátku a čtvrt léta na konci knihy.

Pořádek a obsah biblických čtení jest tento:

L. 7 **На Εφιφανιο ютрини** — čtení z Isaiáše bez titulu — hl.
LV. 1—3; LX. 1—6; LXI. 10—11; LXII. 1—3;

l. 26a **Недъле дрѹгте по Εφифании и ютрини...** z epištoly sv. Pavla k Řím. hl. I. 20—V. 1;

l. 40 **Недише .ѡ. по Εφифании (!) и ютрини... ѿ еплию Павла к' Коринт.** t. j. první ep. ke Korintanům; hl. I.—VII. 17.

l. 47b **Еплине к' Корентиону** t. j. druhá epištola ke Kor.; hl. I.—VIII. 1—7; čtení z epištol Pavlových končí ep. ke Galatům hl. VI. v. 16.

L. 54 a **Недиile седмодесетне...** В сию нощ' вкладоут се книги Битих, и утоут се до пркे среди коризмы в учию недиile и в простых дни; Gen. I.—II. 23; 24—25; III. 1—24, IV. 1—26, V. 1—28; mezi ll. 62 a násl. jest mezera, do níž vpadá počátek násl. čtení;

I. 63 pokračuje čtení Genese o Noemovi Gen. VI. 14—22, VII. 1—24, VIII. 1—22, IX. 1—29, X. 1, 32; ostatního podává spíše obsah;

I. 70 b **Недиile несопоустне к ютрини...** ути книги Битих о Аврааме (!) Gen. XII. 1—7; ostatní spíše v parafrasi až do hl. XXV. 9, věrnější překlad obsahuje tyto verše XIII. 11—18, XIV. 17—20, XV. 5—15, XVII. 1—9, 15—27, XVIII. 20—23, XIX. 4—9, 24—28, 30, XXI. 1—10, 12—16, XXII. 1—19;

I. 88 **Недиile прке поста к ютрини...** ути епке ка Корент t. j. druhé epištoly ke Kor. VI. 1—18;

I. 99 **Недиile дроуге поста к ютрини...** ути книги Битих (o Isákově); od hl. XXV. 19—33, XXVI. 8—12, 18—22; XXVII. 1—36; mezera; XXVIII. 15—20; XXIX. 1—6, 9—21, 23—24, 26—27, 31—35; XXX. 1—8, 14—18; ostatní opět spíše parafrasticky; mezi ll. 109 a násl. mezera. V třetím týdnu posledním čtení o Josefu Egypt. (hl. L Gen. celá), ve čtvrtém týdnu o Mojžíšovi; mezi ll. 116 a násl. opět mezera.

L. 134 b **Недиile пете поста к ютрини...** ути книги Еремие пррка I. 1—10;

I. 146 b **Недиile цвятне ютрини** ути утна .ꝝ. Еремие; hl. II. 31—37, III. 1—5;

I. 155 b **В четвртакъ вели вѣчере гнѣ...** поуки плау' Еремие пррка оумилено I. 1—15; na druhém nocturnu I. 158 c ти утена утоут се б' Епистолие Павле прке ка Корент (sic) XI. 20—XII. 11;

I. 161 d **В петакъ вели к ютрини ...** ути bez titulu pokračuje v Pláci Jerem. II. 8—16; na druhém nocturnu I. 164 b б' Епистолие Павле к' Евреям' IV. 11—16, V. 1—14, VI. 1—3;

I. 165 d **В суботоу клоу' к ютре ...** z Pláče Jerem. bez nadpisu III. 22—39; IV. 1—9; I. 166 d Орцих' Еремие пррка Ути pokračování téhož V. 1—4, 6—16; na druhém nocturnu I. 168 d ути утена Еплие Павле к' Евре (sic) t. j. z epištoly k' Žid. IX. 11—28, X. 1—11, 16—18. V oktávě velikonoční se kladou homilie.

L. 180 c **Недиile на онтавоу Пасхи...** утена ути ти б' Духни апакинъ гле; I. 1—14;

I. 183 c a násl. ve všední dny: **Ути б' Духни апакинъ** I. 15—26, II. 1—47, III. 1—17;

I. 187 d **Недиље прве по октави Пасхи...** ути книги Апокалипса за петнадесте (sic) дни; na počátku čtení jest mezera ; XXI. 5—27 ; XXII. 1—20 ;

I. 190 b **Недиље .в. по октави Пасхи уточт се книги канонијске до Възнесени (sic) т. j. usque ad Ascensionem Domini ;** ути книги Єкклезија апла еплие I. 1—15, 17 ; II. 1—7 ;

I. 192 d **В просте дни уточт се еплие Петрови... ,** ути ; I. 1—25 ; II. 1—8 ;

I. 194 b **В четврткы ути епли (sic) Павле ;** klade se tu čtení z II. epištoly Petrovy, I. 1—21, II. 1—10, 13—14 ; z rubriky, která ohlašuje nezávislý na druhém, ve kterém (starsím) jsme viděli týž omyl písarský ;

I. 196 a **Недиље .в. по октави Пасхи ути утеша ђ еплие Ивана апла,** hl. I. 1—10 ; II. 1—8, 13, 15—22 ;

I. 197 d **В просте дни утеш се еплии дроуга и трета Ивана апла и Иуди ;** в понедѣлкѣ ути klade bezprostředně II. ep. Janovy vv. 1—13 ;

I. 198 b **В оупори ути еплие Ивана апла трете. ути vv. 1—8, 11—14 ;** tamže d **В средоу ути книги Иуди апла vv. 1—11.** V oktávu svatodušním se čtou homilie na evangelia.

L. 218 **Недиље .в. по Пткостехи ути вси ђ Троице ;**

I. 231 b **В сию ноць (t. j. v pondělí po oktávě svatodušním) поисла-длют се книги Цркве и уточт се до календи Агоуста ;** Поучоут' книги Цркве (t. j. první kniha Královská) ут ; hl. I. 1—28, II. 1, 11—36, III. 1—21 ;

I. 237 b **Поучоут' книги цркве t. j. druhá kniha Královská, hl. I. 1—12, остатек parafrasticky ; 17—27 ; II. 1—26, potom chybí list ; III. 14—16, 17—21 ;**

I. 240 b **Ути книги Цркве трете, hl. I. 1—45, 47 ;**

I. 242 c **В просте (t. j. дни) ути книги Цркве .в. (mezi ll. 243 a násł. jest opět mezera) ;** hl. I. 1—18 ; II. 1—4, 23—25 ; následuje parafrasticky obsah hlav III.—VI., VII.—XV. 17 ; po tom opět mezera. Nyní kladou se homilie 24 neděl po Letnicích do adventu.

L. 274 c **Недиље в инсейц лагоуст' кладоут се книги Соломоуне Прнже (sic) Екклесијста и уточт се до календи сектевра.**

Bez zvláštního titulu následuje čtení z Přísloví Šalom, hl. I. až III.18 ;

I. 277 d **Поучоут' книги Екклесијста ути, I.—XI. 5, avšak mezi listy 281 a násł. máme opět mezuzu ;**

I. 284 c **Ути книги Мудrostи ;** hl. I.—VI. ;

I. 289 d **Ути книги Екклесијста, správně Ekklesiastika či Siracha, hl. I.—VI. 16.**

L. 295 a **Недиље прве календи сектевра к ютрин... bez nadpisu se klade kniha Jobova, hl. I.—II. 6.**

4. Breviář zn. IV.

Kodex pergamenový asi ze XIV. stol., formátu velkého folia ($25 \times 35\text{ cm}$); z vazby zbyly na něm toliko chatrné desky. Čítá 112 listů složených v 16 kvaternech. List následující po 26 jest označen jako 28 a chyba ta se vleče až do l. 73., kterouž značku mají listy dva; tu se omyl vyrovnává. Počet listů v kvaternech nyní jest nepravidelný; nejčastěji bývá po osmi listech. Výjimku činí kvaterny 2, 5, 7, 16 (poslední), které mají po sedmi, šestý a patnáctý po šesti listech; první a desátý čítají toliko po čtyrech listech.

Text jest psán ve dvou sloupcích o 28 řádkách; iniciálky jsou toliko suříkem kresleny. Písmo zejména v iniciálkách prozrazuje jakousi příbuznost s jinými památkami stol. XIV. na př. s breviářem Vida Omišljana. Ku přední i zadní desce přiléhaly dva pergamenové listy — zbytky hlaholského passionálu, obsahujícího zajímavé kusy legendárních čtení ze života sv. Jiří a Jana Evang.; mimo to přiléhal k zadní desce malý útržek pergam. listu obsahující kus jakési homilie. Tvar písma těchto zlomků ukazuje, že všecky tyto 3 listy náležely k jedné památce as ze stol. XIII. (Srov. čl. Martyrium s. Georgii et Periodorum s. Joannis apost. et evang. fragmenta glagolitica — Slavorum literae — příloha k Časopisu kat. duchovenstva 1907 str. 123—143 s fototyp. snímkem).

Obsahem se liší od tří breviářů předešlých, jest totiž větší zbytek Propria a Commune Sanctorum. Z Propria Sanct. jsou tu officia od 30. června (Památník sv. Pavla) do 25. listopadu (sv. Kateřiny panny a muč.) ll. 1—99; po krátké mezeře od l. 100—112 jest tu několik officií z Commune Sanct.

Pořádek officií jest tento:

L. 1—4 c kusé officium o sv. Pavlu;

I. 4 c На октавоу аиль t. j. na oktáv svátku sv. Petra a Pavla s větší mezerou;

I. 5 d На стго Пантелеона йка;

I. 6 a На стихъ йка Назара и Уелиса (sic) Виктора... огр'цик t. j. na den sv. muč. Nazaria, Celsa a Viktorie;

I. 7 b Тъжде днъ Ниоценцик пани и моученика;

I. 7 c На стихъ йка Филипцик Симплацик флощтина и Белтраије ор'цик;

I. 8 c Тъжде днъ стихъ йкоу Щиплицик Флощтина и Белтраије;

I. 9 a На дн' стою йкоу Абдона Синана ор';

1. 10 a На оүже стго Петра ꙗп; t. j. památka okovů sv. Petra (Scti Petri in vinculis in monte Esquilino);

l. 11 c Тъжде днь стихъ моѹенникъ ути ос'мо t. j. osmé čtení téhož dne o bratřích Machabejských;

l. 12 b Оврѣтеніе стго Степана ꙗп. йка;

l. 13 b Некурѣ сте Мрнѣ ꙗ снага t. j. Sctae Mariae ad Nives;

l. 17 b На сго Доминика еркъ оца продѣл ꙗ t. j. die S. Dominicis presbyteri patris (ordinis) Praedicatorum;

l. 19 a Истхъ йка Шик'ста Пелнуншими и Агапита ꙗ (Sixti, Felicissimi et Agapiti);

ibid. b Тъжде днь моѹка стго Шк'ста папи;

l. 20 a На днь стго Доѹната ꙗ ꙗр;

l. 21 b Истхъ йкъ Уир'ска Ларга и Змарарада ꙗ (Cyriaci, Largi, Smaragdi);

l. 21 d На днь стго Романа ꙗ ꙗ;

l. 22 a Накурѣ стго Ловренца ꙗка;

l. 26 a Мею оукбоу стго Ловренца;

l. 29 b На стнє Клари ꙗни;

l. 31 a На стго Иполита и Кастина;

l. 31 d Идни стнє Конкор'дие ꙗ;

l. 32 b На дн' сго Еусебія не'пвд ꙗ (Eusebii Confessoris oratio);

l. 32 c В накурѣ Взнесении сте Мрнѣ ꙗни...; mezi ll. 35 a následující mezera v textu;

l. 37 b На оукбоу сго Акренца ꙗ; tamže На днь стго Агапита ꙗ ꙗр;

l. 38 a На стхъ йкъ Тимотея Иполита и Шим'короситна (sic) ꙗрии (ss. martyrum Timothaei, Hippoliti, Symphoriani);

l. 38 b На днь стго Бартоломея апла ꙗр;

l. 38 c На стого Зеферина ꙗни и йка ꙗ;

l. 38 d На стго Агюстина ескуоу испедника и Ермита ꙗ;

l. 40 a Тъжде днь стго Ермита ꙗу;

l. 40 b Накурѣ Оѹславении гави Ивиц Крьтитела ꙗп; mezi ll. 41 a následující mezera v textu;

l. 42 a В накурѣ Рождества сте Мрнѣ ꙗни; tu se kladou biblická čtení knihy Písň písni s titulem: Междю оукбоу сте дни Мрнѣ уточт се три ути ꙗ Пѣн' Соломоѹнх' ll. 43 d — 44 a; I., III.—VIII.;

l. 50 a На днь сго Горгона ꙗка ꙗр; tamže с Стою йкоу Прота и Ахин'та ꙗ;

l. 51 a На К'здинжене стого Кржы (Exaltationis sciae crucis);

l. 54 a На днь стого Инкомѣдне ꙗуеника ꙗр; tamže в На стихъ йка Лоѹнле и Ерминишина и стѣ Еспиниме дни и иухи (Luciae, Geminiani, Euphemiae virg., martyrum);

- I. 55 c На днъ стнє Епинише днї ун; tamže На днъ сго Мткк аплл и екнбкс ор;
1. 56 d На днъ стих' моçченник' Маврикія и дроçжини его ор;
 1. 58 c На днъ стго Лінна ппн; tamtéž На днъ стих' йкъ Коупріана и Юстини (Cypriani et Justinæ);
 1. 59 c На стих' йкъ Коузмн и Дом'хна ор;
 1. 60 c На посвещеніе цркве сго Михаила архела тп;
 1. 65 b На стго Еронімл;
 1. 66 d Ндн сго Реміні (Remigii) ескпа и испвдк; tamtéž Ндн стго Франуніска ор;
 1. 67 c На стих' йкъ Стр'ка и Вакха (Sergii et Bacchi) Мар'хела и Апоултъ ... и воуди споменоутнє старого Марка папы испвдника;
 1. 67 d На стих' йкъ Девоножик (Dionysii) Рoштика (Rustici) и Еле-оуториц (Eleutherii);
 1. 68 a На днъ старого Калништа ппн и йкъ;
 1. 69 d На стго Иларіона опата;
 1. 70 c На стх' йкъ Крисан'та и Дария орцик;
 1. 71 c На ство аплоу Симоунна и Нюоди ор;
 1. 72 c Накуер'я всхъ... и воуди споменоутнє б стго Цезарія;
 1. 73 a Мсцк Ноєбра .ж. днъ Всхъ стхъ' ютра...;
 1. 76 b На ство йкоу Виталъ и Агрікома;
 1. 77 d И днъ стихъ йкъ .ж. кроçиники (sic) t. j. St. Quattuor Coronatorum;
 1. 79 a Нь стго Тводора йкъ ор; tamže с Истго Мар'тина ескп испвд... декето утенк б старого Мин'ин йкъ;
 1. 83 b На дн' старого Мартина ппн и йкъ;
 1. 84 На днъ стн(е) Епискпти;
 1. 85 c Нь стго Понциана ппн йкъ; tamže d На днъ стго Мавра й;
 1. 87 На сте Цецелие днї йкъе;
 1. 91 b На стго Климишта ппн и мусеника;
 1. 93 b На стого Кръсогони моçченника;
 1. 94 b На сте Катарини; následuje mezera, v níž spadá počátek Commune Sanctorum s officiem sv. Trojice v čele.
 - L. 100 Officium sv. Trojice (kusé);
 1. 102 b На рожденіе аплл;
 1. 107 a Мнозам' аплм';
 1. 109 c На рожденіе екнбкст';
 1. 111 b На рожденіе .ж. йкъ ескпа; tímto officiem nedokončeným kniha končí.

K. KNIHOVNA JIHOLOVANSKÉ AKADEMIE V ZÁHŘEBĚ.

(Srov. Iv. Brčić, Čítanka str. XII. č. 19; XV. č. 35 v texty na str. 51 a násł.; Dvie službe, str. 14 pod *f*, *g*, *h*, *i*, *j*. — I. Kukuljević, Jugoslov. Knjižnica, Zagreb, 1867.)

1. Breviár sign. Id 34

(sbírky Kukuljevićovy č. 1).

Pergamenový kodex XV. věku, vázáný v tuhých (dřevěných) deskách s kovanými rohy, čítající 165 listů velkého folia ($29 \times 39,5\text{ cm}$) složených v osmnácti kvinternech. Kvinterny 1, 3—5, 9, 11—12, 14—15, 17—18 mají po desíti, 6 a 12 po devíti, 7 a 16 po pěti listech. Druhý čtvrť 7, desátý 8 a osmý 12 listů. V knize jsou veliké mezery. Na konci chybí as 10 listů a ještě větší část jest vytržena z Propria de tempore; tu se nedostává všechno od první ned. po Zjevení Páně až do konce církevního roku. Mezi l. 13 a násł. schází list. Také list 90 jest téma celý utržen a za l. 91 chybí opět několik listů. Text jest úhledně psán velkým tučným písmem ve dvou sloupcích zpravidla o 33 řádkách; počáteční písmena jsou kreslena suříkem a modří. Z iniciálek vynikají nad ostatní písmeno Y ($15 \times 5,5\text{ cm}$) a K $12 \times 4\text{ cm}$ na l. 154.

Obsahuje:**1. Proprium de tempore s nadpisem:**

Више Искво и родителище его д |
тви Мре линь Погутне (sic) уинь врь |
в'ела по зкноу римского двора в |
жного Петра и Пекла цркве. К проку |
идлю ъ приш'ствиа... (l. 1 a).

Na l. 1 d čteme: К сию поць вкладоут се книги Исане прока и утоут се до роиства Хла в идле и в просте д'ни; rubrika oznamuje sice čtení z Isaiáše, jehož I. hlavou počíná, ale kniha sama se nedrží toho rozvrhu, jsou tu čtení vyňatá i. z jiných proroků: Is. I. 1—26 (l. 1 d a násł.); I. 4 d ze Sofoniáše III. 14—16, 17—19; I. 5 a Is. II. 1—5, 6—7, 8—9, 10, 11—18, 20—21; I. 6 a III. 1—6, 7—9, 9—14.

L. 6 c Идле ѿ ъ приш'ствиа, Is. VII. 1—7, 8—15, 16—17; VIII. 1—10, 13—15; I. 8 d VIII. 16—18; I. 9 a Is. XLVI. 13; XLVII. 1, 2—5, 7—11; IX. 13—15, 16—21; I. 9 c z Jeremiáše XXXII. 39—42; ze Zachariáše VIII. 7—9, 9—13.

L. 10 a Иде въ. (t. j. třetí adventní): Is. X. 1—4, 5—11, 12—14, 22—27; l. 10 c XI. 6—7; XIII. 2—8, 8—10; Joel. III. 9—13, 14—18; Ezechiel XXXIX. 26—?; l. 14 v. Is. V. 18—23, 25—29; VI. 5—9.

L. 15 b Иде въ. t. j. čtvrtá adventní: Is. XVIII. 7; XIX. 1—3; XIV. 12—18; XLV. 18—26; l. 17 XIII. 1—22; XIV. 1—16, XIX. 1—15.

L. 19 d (na Narození Páně) Is. IX. 1—7; XL. 1—6; LII. 1—5;

l. 43 d На ютрини Ефифание... Is. LV. 1—6; LX. 1—6; LXI. 10—LXII. 3.

Na l. 54 d Иде въ по Ефифании... нохене (sic) Письме епистолне к Римлянамъ, I. 1—32; tím se končí perikopy z Písma a samo Proprium de tempore (l. 56 d).

2. Proprium Sanctorum (l. 57 a). I toto na počátku jest kusé; počíná teprve svátkem sv. Jana Křtitelé 24. června, chybí tedy celá polovina: На вѣти (sic) стго Ивана Крестителя и вѣрни (bez titly) t. j. na vigilii sv. Jana Kř. k nešporám; Proprium pokračuje až k svátku sv. Kateřiny (l. 141 b). V tomto Propriu máme opět čtení z Písni písni v oktávě Narození Panny Marie na ll. 93 a násl. hl. III.—VIII.

3. Kalendarium s velikonoční tabulkou (l. 141 v—145 v). Na l. 145 čteme datum 1485 ve vysvětlení tabulky, jež dří: »А въ се писа табла на пять гини .щ.в.з.з. залто с вишне .ж.«

4. Commune Sanctorum, l. 146 a—165 d:

- a) Принесено чинъ трону́ни (l. 146 a—147 c) t. j. officium sv. Trojice;
- b) На роение апъль, l. 147 d—152 d;
- c) На роение евангелист, l. 152 d—54 a;
- d) На роение ап. Іоанна 154 a—57 b;
- e) На роение ап. Іоанна не есчѧ 157 b—59 c;
- f) На роение иконыъ Іоаномъ 159 c—64 a;
- g) На роение ап. Иосифа вси 164 a—65 d; ostatní chybí.

2. Breviář zvaný Vinodolský.

(Signatura III b 6, sbírky Kukuljevićovy čís. 2.).

Pergamenový kodex z druhé polovice XV. stol., vázaný v plátně a lepence, formátu malého folia ($19 \times 26\text{ cm}$). Čítá dvacet jeden kvintern se 199 listy. Kvinterny mají zpravidla po desíti listech; výjimku činí složka šestnáctá, která má 9, sedmnáctá pouze čtyry a poslední šest listů. Mezi listem 138. a násl. jest malá mezera. Důležitý v příčině datování knihy jest přípis z r. 1470 na l. 62 d.

Ten zní:

В и́ме ви́же а́мь лтъ
гнихъ .Ф.Ф.Р. мсја
Сек'тебра ул на днъ
.ж. мъ (sic) то писахъ роуефи
коу.

Obsah knihy:

1. Proprium de tempore na počátku kusé; počíná teprve Velkým pátkem.

Pořádek a obsah biblických čtení v Propriu jest tento:

L. 1-b Єп Пвл к Крітном IV. 11—V. 7;

I. 2 a В сокотоу велю — bez nadpisu pokračuje ve čteních z Pláče Jeremiášova hl. III. 22—IV. 9; v druhém nokturnu téhož dne se čte z ep. k Židům — Єплии Пвлл апла к Рим'ланом' (sic), IX. 11—26; v oktávě velikonočním se kladou homilie.

L. 10 a bez nadpisu počátek Skutků apošt. I. 1—11;

I. 11 d В прости дни I. 15—26, II. 1—8, 14—21;

I. 13 c Ндла .ж. по онтии (sic) паски и утоут' се книге Апокл'псне (bez titly) за .ж. д'ни, I. 1—IX. 9;

I. 19 b Недиле .ж. по октави паски... книги Апокл'псне. утено (sic), XVIII. 1—XIX. 21;

I. 21 b В прости дни утия, XX. 11—XXII. 13;

I. 21 d Недиле уетврте покладают' се к'ниге каноницкесе и ут' се дри до Взнесених гна. .ж. Унь ут Ѹ сго Щкка ап..., I.—II. 8;

I. 23 c В прости д'ни Уние еплии Птра апла, I. 1—9;

I. 23 d Єплии Птра апла (t. j. z druhé epištoly) I. 1—8;

I. 24 b Недиле .ж. пасци ѿе ут Ѹ еплии Иаква апла..., I. 1—8;

I. 25 b В прости дни ует' се д'га еплии и трета Иакva и еплии Нюдъ. поуена еплии Иаква апла, v. 1—8;

I. 25 c В оутори епли Иаква аплии (sic), v. 1—14;

I. 25 d В срдоу еплии Нюдъ апла, v. 1—7. V oktávě svatodušním opět se čtou homilie na evangelia.

L. 42 d Ндиле ед'не по октavii петиност к ютрини... В сию ноќь покладают' се к'ниге Цркве и утоут' се до кален'ди Августa Погуноу книге Цркве (t. j. první kniha Královská), I. 1—24;

I. 45 a В прости д'ни, II. 11—21;

I. 45 c Погуноут' книге Цркве дроуте, I.—II. 1;

1. 46 b Книге Цесар'ске .ф. утнте (sic) пра^{ко}, I. 1—35 ;

1. 47 b Книге Цесар'ске уст'крте, I.—II. 8.

L. 63 d Недиле к кален'ди Августа влadoч' се к'ниге Саламо^{чи}.

Притує... Пог'ноут' книге Прит'че Саламо^{чи}, I.—V. 2 ;

1. 66 c Пог'ноутъ к'ниге Екклесиа^с'ка недиле дро^гте, I.—III. 14 ;

1. 68 a Иде .ф. влadoч' се книга идр (sic) t. j. kniha Moudrosti, I. 1—16 ;

1. 69 a Недиле .ж. Августа влadoч' се книге Екклесиа^ста, I. 1—40 ;

1. 69 d Недиле прве Сек'тебра пог'ноут' се кни (sic) Но^вле у I.—VI. 4 ;

1. 74 b Иде .ф. исця Септебр пог' (sic) кни Твне (t. j. počátek knihy Tobiášovy), I.—V. 20 ;

1. 77 d Иде .ж. исця Сентебра пог' книги Но^днти, I.—V. 21 ;

1. 80 c Пог'ноутъ книги Естори утати (sic) t. j. kniha Esther, I.—II. 4 ;

I. 81 d К недилю исця Октября и ютви (t. j. na první neděli v měsíci říjnu). Сию ноути влadoч' се к'ниге Махабенске и .ш. идии I.—III. 31 ;

I. 84 b Иде .ф. исця Октября книге црскe (sic) jest tu však počátek druhé knihy Machabejské, jak toho vymahá i osnova breviáře ; I.—II. 23.

L. 85 d Иде .ж. календи Но^вебра ути кни Езекиела пррка и ут се .ш. идии, I.—XXIII. 23 ;

1. 87 d Иде .ф. исця Но^вебра книге Даниела, I.—II. 8 ;

1. 88 c Недиле .ж. исця Но^вебра покладлют' се кни .ш. пррко^{ко}. Пог'ноутъ Осне пррка, I. 1—11 ;

1. 88 d Пог'нт (sic) книги Но^ла пррка (sic) t. j. proroka Ioela ; I. 1—11 ;

1. 89 a Книги Амоса, I. 1—8 ;

1. 89 b Книги Альдие пррка, I. 1—7 ;

1. 89 c Пог'ноутъ книги Но^{на} пррка, I. 1—9 ;

1. 89 d Мехи^х прр t. j. počátek knihy proroka Micheáše, I. 1—8 ;

1. 90 a Книге Нек'нта пррка t. j. proroka Nahuma, I. 1—9 ;

1. 90 b Пог'ноч книге Амбаку^{чи} пррка, I. 1—9 ;

1. 90 c Книги Сопоние, I. 1—11 ;

1. 90 d Кни (sic) Альноса t. j. Haggaeus prorok, I. 1—9 ;

1. 91 a Пог'ноч книги Захарие прр, I. 1—9 ;

1. 91 b Пог'ноч книги Мелехие прр t. j. Malachiáš, I. 1—7.

2. Rubriky: Сказъ є унна по зко^ю римскага двора кио држати подова се, I. 91 c—94 a.

3. Žaltář s nadpisem: В иже вжне амьнъ похетие псалтира по закону римскому двору, l. 94a—146a s kantiky biblickými.

4. Commune Sanctorum — bez nadpisu — počíná bezprostředně: На роение иконы апостола . . . l. 146a—170d;

5. Čášť kalendární, l. 171r—177r.¹⁾

6. Proprium Sanctorum nadepsané: В иже вжне амьнъ. Похетие слоужаць Ѹ ст҃цъ по все лето павлащ'иихъ Ѹ брк'емъ по закону римскому двору цркви вжни апостола Петра и Павла. На днь сго Свточ'инна мунка;

Proprium není celé, sahá toliko do února a končí památkou sv. Agaty (5. února), l. 177c—199d.

3. Breviář Pažmansky.

Sign. III. b 10.

Pergamenový kodex XIV. věku, kvartového formátu ($27\cdot5 \times 20\cdot5$ cm) vázaný v tuhých kožených deskách. Cítá 414 listů (ll. 110², 236² a 401² nejsou v kodexu samém náležitě označeny) složených v 42 kvinternech; tyto mají zpravidla po desíti listech. Výjimku činí složka první o devíti, druhá o jedenácti, a konečně 28, 29, 37, které mají po osmi listech. Text jest psán ve dvou sloupcích o nestejném počtu řádek; počet těchto kolísá mezi 29—35. Iniciálky jsou méně úhledné a psány obyčejně suříkem nijakž nevynikajíce zvláštními okrasami. Poslední kvintern, jak se zdá, byl psán jinou rukou.

Ze záznamů psaných kursivní hlaholicí z poloviny XV. stol. uvedu alespoň dva pro jich větší historickou zajímavost, a to:

na l. 362r На литѣ вжихъ (1431). течам (sic) Ва иже воже и сте Марие аменъ наада оумре влажинъ моуж папа Мартинъ ил: даи мисцеца первара...;

na l. 362v: Ат гинихъ (1468) наада поровине Точрии Логкою (Liku?) мисцеца с'ктебра на данъ

¹⁾ V kalendáři čteme na prvním místě zlaté číslo, na druhém písmeno nedělní, na třetím datování podle římského kalendáře a konečně svátky. V měsících únoru, březnu a dubnu má na druhém místě písmena lunární (velikonoční). Mezi památkami svatých v únoru připomíná se tu svátek sv. Cyrilla a Metoda takto: на К Щоурила и Методиу и є Бантини и е то jest 16. před kalendami) březnovými či 14. února.

Breviář obsahuje:

1. Proprium de tempore s nadpisem: Поулатие брвнівла по законъ римскаго двора и вѣнаго Птра и Пвлл прпкъ (l. 1 b). Před textem tohoto Propria čtou se některé obecné texty liturgické, t. j. často se opakující verše (Absolutiones, Responsoria), které předcházejí jednotlivým čtením; tato stať jest nadepsána: К чиє вѣнне Амнъ. Поуленемо брвненна и' ученіемъ та же сиже држет се урлс' в'се лято (l. 1 a).

Vlastní text Propria počíná sobotou před první nedělí adventní — В' ирою сокотою, ѩ пришаства (l. 1 b), a končí poslední nedělí po Letnicích (l. 179 b).

Pořádek a obsah biblických čtení obsažených v Propriu de tempore jest tento:

Na l. 1 d В сию нощъ иллюдуетъ se knížky Исаие прорка и уточтъ se do ronistva Хва в иуде и в просте дни. Is. I. 1—6; l. 4 b В понедли I. 16—21;

l. 5 b II. 6—11 В' оутори; l. 5 d В срѣдоу III. 9—13; ve čtvrtku, v pátek a v sobotu nekladou se žádná čtení.

Na l. 6 b Иуде .ѡ., Ѳ пришаства... книги Исаие прк V. 1—8; l. 8 c В иуди V. 18—28; l. 9 a VI. 3—VII. 2; l. 9 c В срѣдоу VII. 3—14; na čtvrtku, pátek a sobotu opět žádná čtení.

Na l. 10 b Иуде .ѡ., Ѳ приш'ствія; XI. 1—12; В понедли I. 16 b XIII. 1—10; l. 16 d В оутори XIII. 11—21; ve středu, v pátek a sobotu kvatembru čte se homilie na evang., l. 19 a В уетрты XIV. 1—9.

Na l. 20 d Иуде .ѡ.... XIX. 1—10; l. 22 d XX. 5—XXII. 16 (ovšem asi s mezerami); l. 25 d IX. 1—7; l. 42 a На Еифилію на ютрини LV. 1—2, 2—3, 4—6.

l. 51 a В сию нощъ иллюдуетъ se еппие Пвле и уточтъ se в иуди дни и в просте до аль пощенъ. Поуленъ epiстолие Пакле к Римлянамъ I.—IV. 1;

l. 59 a Епапие Пк апла к Корен'томъ t. j. prvá epištola ke Korintanům, I.—II. 16;

l. 60 b Ути епапие Пкле к Корен'томъ t. j. druhá ke Kor., I.—II. 17;

l. 62 a Иуде .ѡ. по Еф (t. j. neděle 5. po Zjevení Páně), Книги Пкле (t. j. epištola ke Galatům) I. 1—17;

l. 62 d—63 b В просте дни bez nadpisu klade se tu epištola sv. Pavla k Efesským, I. vv. 1—16.

Na l. 63 c Иуда к ютрини (t. j. neděle Devítinský či Septuagesima). В сию нощъ иллюдуетъ se knížky Битих и уточтъ se до пр'ве срѣде коризме; Gen. I. 1—18; l. 65 v. 27—31; II. 1—17.

I. 65 c; I. 27—II. 17; I. 66 c, V. 31, VI. 1—16; I. 68 b VII. 5—VIII. 5;

I. 69 a И́дле на месопо́чт (t. j. druhá po Devítíničku či Quinquagesima) Gen. XII. 1—13; I. 71 a XV. 7—15; I. 71 b XVII. 1—XXI. 3 podává spíše obsah nežli věrný překlad.

Na I. 80 a—b И́дле .ж. пост (sic) t. j. na druhou neděli v postě pokračuje se ve čteních z Genese (na I. neděli v postě čte se z epištoly sv. Pavla ke Kor.), Gen. XXVII. 1—7;

I. 84 b—d И́дле .ж. к' ютрини Gen. XXXVII. 2—7;

I. 89 a И́дле .ж. поста ютрини (sic); Exodi III. 1—6.

Na I. 94 b И́дле .ж. Ё иконы гме (t. j. dominica Passionis či Smrtelná) Ути книги Еремии прорка, I. 1—16;

I. 100 c И́дле цвнти'не ютрини (sic) t. j. neděle Květná. Čtení nejsou dlouhá a panuje v nich zmatek; první začíná hl. II. 31; poslední končí hl. III. 1;

I. 105 c К уетрти' вели веуере гме (t. j. in Coena Domini či Zelený čtvrtok). Поуче плах' Еремии прорка I. 1—4;

I. 108 a К пети вели (Parasceves) II. 8—11;

I. 110 a К сокотою велик' ютрини III. 22—30; Слово Еремии пророка (t. j. Modlitba Jerem.) V. 1—4.

Po celý oktáv velikonoční čtou se homilie na evangelia.

Na I. 117 a И́дле на октавою пасхи t. j. I. neděle po Velikonoci; Три ўб' Йо́нг' (!) Ё Аптеши ам', I. 1—8;

I. 121 c И́дле .ж. по пасхе сию коиф' кладоут' се книги Апокалипсисе и утоут' се за .ж. идли, I.—VII. 4;

I. 128 a И́дле .ж. по пасхе кладоут' се книги каноницкесе и утоут' се дроф до Взнесения. шестъ ўни кладоут' се Ё сго Ікона апла, I.—II. 3;

I. 129 b К просте (дни) Епла Птара апла (t. j. první ep. Petrova), I. 1—13;

I. 129 c Поуче .ж. епла Петра апла, I. 1—? konec čtení jsou slova ep. sv. Jakuba I. 23;

I. 130 a И́дле .ж. по пасхе ѿ Йо́нг' се (sic) Ё еплие Ивна апла, I.—II. 8;

I. 131 a К просте дни утет' се дрофат епла и трета Ивна и епла Шиоде; II. Joh. 1—11; I. 131 c, III. Joh. 1—10;

I. 131 d К ср҃дою поунет' епла Шиоде vv. 1—8. Pozn. V oktávu Nanebevstoupení a Letnic čtou se opět homilie.

Na I. 147 a И́дле .ж. по Пткстх' Поученют' книги Црк (t. j. knihy Královské) I. 1—11;

I. 149 b К просте дни, I. 12—II. 1;

I. 149 d Поученютъ книги Црк .ж., I.—II. 1;

I. 150 d Книги Цркве трете, I. 1—47;

I. 152 b Покладают' се книги Цркве .ж., I.—II. 4.

Na I. 163 b Поученютъ книги прѣткѣ Соломоны, I. 1—26;

I. 164 d—165 a Поученютъ книги Еклесиас'я; toliko I. 1—13;

I. 165 a—с Иде .ж. Поученютъ книги иудости, I. 1—16;

I. 165 c—66 a Иде .ж. (správně třetí v srpnu) кладоутъ се книги Екзекиїстника; toliko I. 1—15.

Na I. 166 a Иде .ж. йца Сектебра покладаютъ се книги Иова, I. 1—12; vše ostatní z Joba, co máme u Brčíce v Úlomcích, jest vzato ze čtení officia zádušního;

I. 168 a Иде .ш. исця Сиктебра покладаютъ се книги Товне, I. vv. 1—16;

I. 169 c Иде .ж. исця Сиктебра покладаютъ се книги Юдиты, I.—III. 5;

I. 171 c Поученютъ книги Естори (t. j. kniha Esther), I. 1—11.

Na I. 172 b Иде в .ш' октѣбр'. Сию нощ' покладаютъ се книги Махабанскіе прѣ, I. 1—32;

I. 174 b Поученютъ книги Махабанскіе дроуге, I. 1—29.

Na I. 175 b Иде прѣ клади Новембра. Покладаютъ се книги Єзекиїла прѣка, I.—III. 25;

I. 177 d Иде .ж. йца Новембра покладаютъ се книги Даниела прѣка, I. 1—15;

I. 178 b Иде .ж. покладаютъ се книги .ш. прѣковъ йца Новембра. поученютъ книги Оснѣ прѣка, I. 1—3;

I. 178 c¹ Поученетъ книги Ноема прѣка, I. 1—3;

I. 178 c² Поученютъ книги Амоса прѣка, I. 1—4;

I. 178 d Поученѣ (sic) книги Абдноса прѣка (t. j. Abdiáš), I. 1—3; tamtéž: Поученютъ книги Ионѣ прѣка (t. j. Jonáš), I. 1—4;

I. 179 a Поученютъ книги Михаїла прѣка, I. 1—3; tamže Поученютъ книги Илоумы прѣка, I. 1—4 (1/2);

tamže Поучоутъ книги Альбакоука прѣка, I. 1—4;

I. 179 b¹ Поученютъ книги Сопопине прѣка I. 1—3;

I. 179 b² Поученютъ книги Абѣка прѣка, I. 1—4;

I. 179 c Поученютъ книги Захарии прѣка, I. 1—3; tamtéž Поученютъ книги Малакии прѣка, I. 1—4.

2. Rubriky — Сказ' що унна по закону римски како е дражати list 179 c—181 d.

3. Proprium Sanctorum (I. 181 d—284 d) s nadpisem: Въ име Иисуса Христа (!) Поучене слѹжаль ѿ ст҃ть по все мѧто; v něm se čte z Písni Šal. na II. 257 b a násl. I. 1—6; III. 1—11; IV. 1—11.

4. Žaltář (na l. 285 a—353 c) s kantiky a hymnami biblickými; hymny breviáře Římského na l. 353 c—358 d.

5. Úplný kalendář l. 359 a—361 d; na l. 362 rozličné přípisy (viz výše).

6. Commune Sanctorum a sice:

I. 363 a На рождение апли';

I. 367 a Мнозны' апли';

I. 368 d На рождение ебастъ;

I. 369 d На рождение ф. мух (t. j. jednoho mučeníka); totéž opět na l. 373 c;

I. 376 c На рождение мнозы' мухи';

I. 381 d На рождение ф. испвд вѣс';

I. 385 c На рождение испвдник' (t. j. na svátek vyznavače, který nebyl biskupem);

I. 394 b На днъ коажде стне днн млы (t. j. panny mučenice);

I. 401 c Почене се чинъ вжине Мрнне дки; na l. 402—411 jest dodatek novějších officií.

4. Breviář sign. III. b 25

(sbírky Kukuljevićovy čís. 183).

Pergamenový kodex z XV. stol. (velikonoční tabulka počíná tu r. 1408), vázaný, formátu malého folia ($29.5 \times 20.5\text{ cm}$). Listů jest 195 složených ve 26 kvaternech zpravidla o osmi listech¹⁾; výjimku činí složky 1, 7, 16, které mají po šesti, dále 3 a 26 po sedmi, 9 a 18 po pěti listech. Složka čtvrtá čítá 9 listů. Listy 43 až 44 a 57 jsou z větší části utrženy. Mezi ll. 63 a násl. jest mezera, podobně mezi 120 a násl., 156 a násl. Text jest napsán ve dvou sloupcích o 40—42 řádkách. Iniciálky jsou z větší části toliko suříkem nebo prostě i inkoustem psané, s hlaholskými smíšeny i latinské, na př. na l. 1 d lat. S vedle hlah. Q; nad ostatní vynikají A na l. 95, C na l. 124 v, D na l. 149, E na l. 155, tři poslední zvýší celého listu.

¹⁾ Pořad listů ve kvaternech jest tento: I. ll. 1—6, II. 7—14, III. 15—21, IV. 22—30, V. 31—38, VI. 39—46, VII. 47—52, VIII. 53—60, IX. 61—65, X. 66—73, XI. 74—81, XII. 82—89, XIII. 90—97, XIV. 98—105, XV. 106—113, XVI. 114—119, XVII. 120—127, XVIII. 128—132, XIX. 133—140, XX. 141—148, XXI. 141—156, XXII. 157—164, XXIII. 165—172, XXIV. 173—180, XXV. 181—188, XXVI. 189—195.

Obsah:

1. Proprium de tempore — na počátku kusé — počíná teprve Primo u na první neděli adventní. Vedle čtení v čase adventním¹⁾ obsahuje Proprium de tempore tato čtení biblická:

Na I. 42 b И́длे .ш. по Ефифани... к сию почи кладоут се епстлис Павле и уточт се в' дни недел'ин и в просте до месопоутии. Понусть спланъ Павла к Римлянамъ, hl. I.—III. 28;

I. 48 d И́дле .ш. по Ефифани... Еплис првя к Крітіонъ, I.—II. 16;

I. 49 d И́дле .ш. по Ефифани... Ути еплис Павле къ Корентіонъ (t. j. druhá ke Kor.), I.—II. 17;

I. 51 a И́дле .ш. по Ефифани... Еплис Павлъ поунть к Гласнемъ (sic)
t. j. ke Galatským, I.—II. 4;

I. 52 a В просте дни bez nadpisu ep. k Efezským, I. vv. 1—16.

L. 52 c И́длъ к' ютрини (t. j. Septuagesima) В сию почи кладоут се книги Битвы и уточт се до прве сріде коризме, hl. I.—II. 23;

I. 54 b В просте дни, II. 7—III. 23;

I. 55 c И́длъ пред' месопоустомъ (bez titulu), Gen. V. 31—VII. 4;

I. 58 c В просте дни, hl. VII. 5—VIII. 12;

I. 59 a И́дле покладне к' ютрини (opět bez nadpisu), Gen. XII. 1 až XIII. 10 (½), o Abrahámovi;

I. 60 В просте дни XV. 7—XXI. 3 ne však překlad, spíše parafraстický obsah; mezi II. 63—64 jest mezera;

I. 65 И́дле .ш. поста — pokračuje se ve čtení z knihy Genese — opět bez nadpisu, hl. XXVII. 1—13, o Isákově;

I. 70 c И́дле .ш. пост (sic) к' ютре (sic), Gen. XXXVII. 2—11, o Josefu Egyptu;

I. 76 a И́дле .ш. поста ютрини bez nadpisu klade z kn. Exodus, hl. III.—IV. 13 o Mojžíšovi;

I. 82 c И́дле .ш. поста к' ютрини bez nadpisu, klade čtení z proroka Jeremiáše, hl. I. 1—16, 17—19; II. 1—3, III. 6—10.

¹⁾ V adventě kladou se tu perikopy nejen z pror. Isaiáše, ale i z jiných knih prorockých po způsobu starších památek, a to: L. 1 v Jerem. XXXI. 31—34, Sofon. III. 14—15; l. 2 v Sofon. III. 16—19; l. 3 r a násl. Isaiáše II. 1—10; VII. 1—3, 4—7, 8—12; l. 5 r 13—14; VIII. 1—2, 3—10, 13—18; XLVI. 12...; XLVII. 1—10; IX. 13—17, 18—21. L. 6 r Jerem. XXXII. 37—42; tamže Zachar. VIII. 7—13; l. 6 v Is. X. 1—14, XI. 6—7; l. 7 r Is. XIII. 2..., Joel III. 9...; Ezechiel XXXIX. 25 atd.; s malými odchylkami jsou tu opět tytéž perikopy, které jsme již měli v jiných breviářích, na př. v kodexu I. d 34 a j.

I. 89 c И́де ю́тре и ю́тре pokračuje ve čtení z Jerem. opět bez nadpisu; v textu je tu zmatek: první čtení počíná hl. II. 31 a končí hl. I. 10; druhé I. 11—II. 3; třetí se opakuje jako na neděli předešlou;

I. 94 d К у́тре в́сии в́чера гн... Поху́т' плах' Ериме, I. 1—II. 7;

I. 98 b К петаки велики на паскою к' ю́тре — pokračování Pláče Jer. II. 8—III. 20; v druhém nokturnu téhož dne se čte z epištoly sv. Pavla k Žid.: Ђ епле к' Европом IV. 11—VI. 3;

I. 101 a К суботоу к' ю́тре t. j. na Bílou sobotu pokračuje nejprve v Pláči Jer. III. 22—IV. 9, dále z Modlitby Jerem. — ори Ериме пррка
I. 101 c—d, hl. V. 1—16; v druhém nokturnu opět z ep. k Židům bez titulu, a sice IX. 11—X. 7.

L. 108 b И́дда на би́твоу (sic) паске к ю́тре (bez nadpisu) čtení ze Skutků apoštolských, I. 1—11;

I. 109 d К прости дни .в. У́точт' се к прости дни от' А́лкини (sic) аплоу... I. 15—26, II. 1—32;

I. 111 c И́дда пррка по о́ктави паске у́точт' се книги А́покалипсие за .в. (!) дни И́вана, I.—XX. 10;

I. 119 b И́де .в. по о́ктави паске ... у́точ книги А́покалипсие XX. 11—XXII. 20;

I. 121 c И́де .в. по пасце покладают се книге а́какийские (sic) у́точт' се дары до Кинесен'я, šesté уте сго Йкона ... hl. I.—II. 23;

I. 123 a К прости дни у́точ се сплии П́трх а́пл I. 1—7 (neb i v. 13);

I. 123 b Похенеть сплии .в. Петра а́пла, I. 1—8;

I. 123 c И́дде .в. по пасце .в. утении уте се ђ сплии прв(е) И́вна, I. 1—8.

I. 124 c К прости дни уте се дроуга сплии и трета сплии И́вна .сплии Юде. Похене И́вна утение t. j. druhá Janova v. 1—6^{1/2};

I. 124 d Сплии трета И́вна v. 1—7; tamže Похночтъ (sic) сплии Юди v. 1—6; v oktávě svatodušním čtou se homilie.

L. 135 b Совоти приль пркоу и́длю по о́ктави пткость... К сию ночи покладают се книге Цркве ... Похеночтъ sе книге Цркве t. j. první kniha Královská I.—II. 2;

I. 137 c К прости дни pokračuje ve čtení I. kn. Králov. II. 11—III. 21;

I. 138 d Похночтъ (sic) книге .в. Цркве, I.—II. 7, II. 8—III. 21;

I. 140 c Книге .в. Цркве, I. 1—47;

I. 141 c Покладают се книге .в. Цркве, I.—II. 25.

L. 155 d И́де в .в. А́вгуста вкладуют се книге Саломоючие Прит'ye, Еклезистика, Ирмоюдости и Еклезиастка (sic) утет' се ђ книгу дары до Сек'тебра. Похночтъ Прит'ye Соломоючие, I.—II. 20.

Zde jest v kodexu větší mezera; chybějí všecka čtení kn. Moudrosti, Eklesiasta, Siracha a Joba;

1. 157 a И́де трете мс́ца Се́кtemвra. Покладают' се книги Товие, I.—IV. 20;

1. 159 b И́де ю. мс́ца Се́кт'яra влadoч се книги Иудити и уточ се за .ж. идли .ж. дн, I.—V. 23;

1. 161 b Rubrika praví, že kniha Esther klade se na pátu neděli měsice září; nemá-li měsíc září 5 neděl (podle počtu církevního), čte se řečená kniha o dnech kvatembrových; Покеноч се книг Естэр, I. 1—11;

1. 161 d И́де прве мс́ца Октевра... В сию ноци влadoч се книги Махаббанске и уточ се за д'въ идли. Покеноч' книги прве, I. 1—25, 26—48;

1. 163 c И́де ю. Покеноч' се книги Махаббанске (t. j. druhá kniha Machab.). I.—II. 14;

1. 164 d И́де прве в гáви календri Новембра влadoч' се книги Езекиела пррка и у'точ' се за д'въ идли и в прости дни ткое (sic); I.—IV. 17;

1. 167 c И́де ю. Новем'яra покладают' се книги Даниела пррка, I.—II. 49;

1. 169 c И́де ю. чс́ца Новем'яra. Покладают' се книгы пророуаске t. j. knihy dvanacti tak zv. Menších proroků; уточ .ж. Осне прорка I.—II. 9;

1. 169 d Онма ўн t. j. čtení z knihy proroka Joela I. 1—14;

1. 170 b Амоса ўт, I. 1—7;

1. 170 c Андже t. j. Abdaiáše I. 1—11;

1. 170 d Июни пррка, I. 1—16;

1. 171 a Михаэл пррка, I. 1—7;

1. 171 b Ньюмы (sic) t. j. Naum, I. 1—12;

1. 171 c Лыбкок t. j. pror. Habakuk, I. 1—11; 171 d Софония I. 1—11;

1. 172 a Либкоусь t. j. pror. Hageus, I. 1—11;

1. 172 b Закарие (sic), I. 1—7; tamtéž Малахии пррка, I. 1—8.

2. Na l. 172 c—176 c jsou rubriky.

3. L. 176 c—181 d hymny Římského breviáře počna adventem: Сие ппин пою се Ѹ приш'ствia.

4. Na l. 181 d—189 b přídavek nových officií.

5. LL. 189 v—195 v obsahují kalendarium s velikonoční tabulkou na konci (l. 195 v), jejíž počátek zde uvedu jakožto pomůcku k datování kodexu. V kalendáři na prvním místě se uvádí zlaté číslo, na druhém písmeno nedělní, na třetím datování po způsobu našem (od 1—31); v únoru, březnu a dubnu jsou v druhé řadě písmena lunární.

Tabulka zní:	П	ш	в	з	р	з
	з	к	м	з		з
	з	з	б	з		з
	з	б	з	з		з
	з	з	з	з		з

Písmeno *ш*, jak jsem výše připomenul, by ukazovalo na Velikonoce r. 1408.

5. Breviar (Communale) zn. III. c 12. (Sbírky Kuljevičovy č. 802.)

Pergamenový kodex XIV. věku čítající 70 listů kvartového formátu ($20\cdot5 \times 29\cdot5$ cm) složených v devíti kvaternech.¹⁾ Kniha jest sice svázána, má však jednoduchou vazbu lepenkovou s pláteným hřbetem, na němž ve štítku čteme hlaholicí Бревиар .Л. Ф. Куклевиц из Нестре. Jakou cestou se dostal do Jihoslovanské akademie, není mi známo; horlivý sběratel Kukuljevič, v jehož sbírce měla tato památnka signaturu č. 802, mohl věděti, odkud kniha pochází, ale v údaji stáří bude asi omyl. Nehledáme-li zde k vniterným známkám, jichž se chci dotknouti níže, máme tuším dosti bezpečné určení stáří této památky v připojené velikonoční tabulce na konci knihy l. 68 d. Lunární (paschální) písmeny totiž ukazují na r. 1384.²⁾

Text jest psán ve dvou sloupcích zpravidla o 42 řádkách drobného, ale dobré čitelného písma, vyjma místa, kde kniha utrpěla častým užíváním, jako je tomu na počátku l. 1, na l. 26 a v nejbližším sousedství obou jmenovaných listů; jsou to listy obsahující žalmy, které se denně říkají. Knihu zdobí řada velmi úhledných iniciálek, kreslených rumělkou; nad ostatní vynikají písmeny **Б** na počátku žaltáře (l. 1 a) a **Р** na čele žalmu 109 (l. 27 a); výška prvního měří šest, druhého 5 cm nečítaje v to ozdoby vedlejší.

O b s a h.

1. Kniha jest nadepsána slovy Богдан къ иже възнесъши, po nichž bezprostředně následuje žaltář s kantiky³⁾ počna nedělní hodinou jitřní 10 чара в надмо ll. 1 a—39 b.

¹⁾ Z kvaternů mají 1—3, 5, 7—8 po osmi listech; čtvrtý má deset, šestý sedm a poslední (devátý) pouze čtyře listy. List 66 jest z vazby vytržen.

²⁾ První řádek lunárních písmen sestává z těchto liter: П р и + з к ю Р э | ѿ

³⁾ Po žaltáři bezprostředně následuje nedělní hymnus Те же се хвалимъ на l. 35 b; po něm pak kantika v tomto pořádku: а) Иснѣхъ се тѣхъ гн (C. Isaiae)

2. Officia společná svatým v tomto pořádku:

На роение апамъ, l. 39 b;

Мноземъ апамъ, l. 42 b;

На роение сван'еелистъ, l. 43 d;

На роение а. ф. йка, l. 44 d;

На роение а. ф. йка икъ ескоупъ, l. 47 d;

На роение мноземъ йкъ, l. 49 d;

На роение мноземъ йкъ (po druhé), l. 52 c;

На роение единого исповѣдника есика, l. 53 c;

На роение исповѣдника, l. 55 d, s podružným rozdělením **И аще есть наочуителе, l. 56 a;**

На роение дами, l. 58 b; a opět jiné officium na l. 61 b;

На благыи стихъ б паске до петнисты, l. 62 d;

Похатие официе за мртвиц', l. 64 b;

Похатье официи бжиние Мрие дки, l. 66 a;

На дни коеждо стихе дки не мнице, l. 62 c tolíko rubriky.

3. Část kalendářní. Jest to především tabulka na l. 68 d, o níž byla řeč výše, že počíná rokem 1384. Po této následuje vlastní kalendář¹⁾ na ll. 69—70, jehož čtyři prostřední měsíce květen, červen, červenec a srpen chybí. Na každé straně folia jsou psány dva měsíce, oddělené od sebe vkusným ornamentem na způsob sloupů.

Kodex jest cenný opis hláholského žaltáře, z něhož si zachoval nejednu zvláštnost hláškoslovou, ale i ve tvarach a překladu; byl jsem nař upozorněn kan. Parčicem, který o něm poznamenal, že nenalezl mezi breviáři chrvatsko-hláholskými tak pěkného textu žaltářového. Na těch slovech jest sice mnoho pravdy, ale není nesnadno přesvědčiti se, že text utrpěl i ve znění žaltáře nejednu proměnu. (Srov. Abecedarium Pa-laeslovenicum, Veglae 1909, str. I.—XLIV.)

l. 35 b; β) Язк рѣхъ къ висотѣ дніи монхъ (C. Ezechiae) l. 35 d—36 a; γ) Оутвр'ди се срце мое (C. Annae) l. 36 a—b; δ) Псемъ г҃тѣ слѣнѣ ко (C. Moysis) l. 36 c—d; ε) Ги огеланиахъ слѹхъ твои (C. Habacuc) l. 36 d—37 b; ζ) Е'нми нбо ёже в'зглю (C. Moysis) l. 37 b—38 b; η) Клѧте вса д'ка (C. trium puerorum) l. 38 b; ι) Ег-личитъ днє мот (Magnificat) l. 38 b—c; ο) Бінк ги в'я излакъ (Benedictus) l. 38 c—d; κ) Нине єпѹтиашъ (C. Simeonis) l. 38 d; λ) Иже колиждо хоиуетъ спасенъ енти — Symbolum Athanasianum, l. 38 d—39 b.

¹⁾ Kalendarium obsahuje mimo svátky a památné dni církevního roku i tyto údaje: zlaté číslo, písmeno nedělní a datování po způsobu kalendáře Římského. V měsících únoru, březnu a dubnu jsou mimo to přidány i litery lunární (paschální), a sice po zlatém čísle; po nich následují písmena nedělní a na čtvrtém místě datování podle Kalend, Nonas a Idus.

L. KRÁL. UNIVERSITNÍ KNIHOVNA V ZÁHŘEBĚ.

1. Breviář sign. SM XI. C 7.

Pergamenový kodex XV. stol., vázaný v dřevěných deskách potažených hnědou koží, formátu malého folia ($19\cdot5 \times 30\text{ cm}$). 183 pergamenové listy jsou seřazeny v devatenácti kvinternech, čítajících zpravidla po desíti listech; výjimku činí toliko poslední složka o třech listech. Text, psaný ve dvou sloupcích o 29 řádkách, zdobí úhledné iniciálky psané toliko rukou; tyto jsou vesměs drobné vyjma **II** na l. 74a, **D** l. 113c, **H** l. 128b. Mimo to jest na l. 145b vkusná kresba perem, obrázek sv. Jeronyma (učitel církevní s kardinálským kloboukem, držící jako symbol v rukou kostel); podobně i na l. 170c máme obrázek — spíše hlavní rysy — sv. Kateřiny muč. Obě řečené kresby jsou vlastně drobnokresby vkreslené v počáteční velká písmena, první iniciálka jest latinské **V**, druhá lat. **C**. Na posledním listě se opakuje tfíkrát letopočet z konce století XV., jednou s přípisem. První letopočet psaný versálou jest z r. 1475; pod ním čteme (kursivou) přípis:

То писа (sic) & Шимоун жикаи' ве моу помози лех' гдих' .в.в.р.
(= 1490).

Na papírovém listě (přidaném ke knize asi když byla převázána) jest opět letopočet .в.в.р.э. = 1476.

Obsah. Kodex obsahuje toliko Proprium Sanctorum (úplné s nadpisem:

**Вс име Ихко. Амни. Погет
 не слоужев є стиъ по все а
 то. И стго Сатоурииа мү.**

2. Prvotisk Baromićův z r. 1493.

(Sign. SM 20 H 4.)

(Srov. Dr. Velimir Deželić, Incunabule zagrebačke sveučilišne bibl., u Zagrebu 1902, a literaturu tam uvedenou; str. 64—67.)

Prvotisk Baromićův označuji tímto titulem, abych se vyhnul méně správnému označení jeho »Breviar hrvatski« (u Deželiće a jinde), ježto kniha obsahuje nejen text breviáře, ale i misálu a rituálu. Král. knihovna university záhřebské chová dva výtisky této inkunabule, však oba kusé; jeden výtisk (u Deželiće l. c. pod č. 50) nemá prvých 119 listů vůbec, z ostatních zachovalých listů doplňují se mezery druhého výtisku, který koupila kr. vláda pro univ. knihovnu záhřebskou od Rosentala, takže jest lze podatí

přesný a úplný popis knihy celé. Po tom, co napsal o tomto prvotisku prof. Jagić zejména v druhém článku (*Ein zweiter Beitrag zur südslavischen Bibliographie-Anzeiger der kaiserl. Akademie der Wissenschaften, Wien 1896, str. 27—36*) pominu vše, co můžeme pohrešiti v bibliografickém popise, za to však chci zde uvésti podrobný obsah knihy, s nímž, pokud mi známo, dosud si nikdo práci nedal, zejména pokud se týče textů biblických; tento bod sám sebou pozoruhodný ukáže se důležitým ještě na místě jiném.

Inkunabule Baromičova čítá VII + 526 listů šestnáctkového formátu; zpředu i vzadu jest přidán čistý list. Text jest tištěn ve dvou sloupcích zpravidla o 33 rádkách. Jediná větší iniciálka jest latinské B na počátku žaltáře, táz se opakuje i v čele Propria de tempore na l. 65; ostatní jsou drobnější hlaholské smíšeny s latinskými. Na l. 1 stráncování hlahol. jest i dřevoryt krále Davida.

Obsah.

I. První listy (I.—VI.) nijak neoznačené obsahují úplný kalendář s velikonoční tabulkou (I. VII.). V kalendáři jest položen svátek ss. Cyrilla a Methoda na den 14. února — Цирила и Методије ис дօу съ тз и Квітна и. Tyto zkratky čtu: Cyrilla i Metudie i spro-vědniku duplex svoim čzikom. Až sem jsou tištěna slova červeně, následující »i Valentina mučeníka« již černě; kalendář tímto způsobem rozlišuje větší svátky (zvané duplia) od menších. Mimo to zaslhuje povšimnutí i ta okolnost, že jsou tu zaznamenány bedlivě svátky a památné dni řádu františkánského; uvedu pouze několik dokladů: 15. ledna Стих .а. иш реда сго Фрнуска д вл; 15. února Пренесение Антона ис реда иа дօу; 17. května Пренесение стго Бранардини ис иали дօу; 20. května Бранардини ис реда иали врте дօу вели; 25. května Пренесение сго фрнуска ис д вли; 17. května Октябрь сго Бранардини полъ дօу. Tyto údaje dostačí za doklad, že asi autorovi sloužil za vzor nějaký kalendář františkánský, protože o mnohých z těchto dní nečiní se jinde žádné zmínky. Příkladů bylo by lze uvést mnohem více, ale pomíjím je.

II. Žaltář s kantiky nadepsaný К иже вжне и вжне дни | Мре амы. Поутне псл | тра по зкию римске прк | ве. Tu začíná stráncování hlaholské .а.—.м.а. (= 1—64).

III. LL. .м.а.—.а.а.и. (= 65—281) obsahují Proprium de tem-
пore s nadpisem: К иже вл висигощер | а онд и сна и дна стго | амь.
Поутне вре'ема по зкию римскога двор | а и пркое вжниль аниль Птр | а
и Пвл. К пркоу сочестоу | б приинства гна.

Proprium de tempore obsahuje biblická čtení v tomto pořádku:

L. Л.к. (65) Идлे прве ѕ пришаства к ютрини... (zde se vyskytuje zřejmě slovíčko »и н т р и ч« = invitatorium); I. Л.э. (66) В сию ноцы кладт се книги Исаие првка и утт се до роиства Хва в идлे и в просте днин. Ученне Is. I. 1—11;

I. Л.к. (69) В пондми: I. 16—26;

I. Р.т. (71) В оутри (sic) I. 26—31, II. 1—5;

I. Р.т.с В срѣдоу II. 6—16; na ostatní dny neklade čtení žádných;

I. Р.т.в (72 b) Идлे .ш. приш к ютрини Is. V. 1—10;

I. Р.т.а (75 a) В пондми утн V. 11—20;

I. 75 b В оутри V. 21—30; I. 75 c В срѣдоу VI. 1—10; ostatní dny opět nemají vlastních čtení;

I. Р.т.с (76 c) В илю (!) .ш. пришаства к ютрини (bez titulu) Is. XI. 1—12;

I. а.з.а (82 a) В понедѣлки утн Is. XIII. 1—11 (1/2); I. 82 d 11—22;

I. а.з.д (84 d) В утրатаки у: XIV. 1—10; ve středu, v pátek a v sobotu (dny kvatembrové) se čtou homilie;

I. а.з.б (87 b) Идлे .ш. приш к ютрини Is. XIX. 1—15;

I. а.з.с (89 c) В просте днин до роистva Хва сиž чннк глат се Is. XIX. 16—25; XX. 1—6;

I. Р.т.в (92 b) bez nadpisu na Narození Páně; Is. IX. 1—4; XL. 1—5; LII. 1—5 (1/2);

I. Б.Ф.т.с (112 c) На Епифанию ютрини... у Is. LV. 1—6; LX. 1—6; LXI. 10—11; LXII. 1—3. V oktávu vánočním a Zjevení Páně se čtou homilie.

L. Б.З.к.а (125 a) Идлे прве по октави Еффине (bez titulu) к ютрини... В сию ноцы кладоут се сплис Пвле и утоут се в днѣхъ идлниx и в простихъ до поутренія аж (= амелоу) t. j. do neděle Devítňáku. Поучетъ епистоли Павла к Римлянамъ I.—III. 26;

I. Б.М.т.в (138 b) В идло .ш. по Еффини... Сплѣхъ првка к Крѣти' у: I. 1—25?;

I. Б.М.с (140 c) Неделе .ш. по Еффини (!)... Похине (sic) сплихъ к Гхтѣ I.—II. 4.

L. Б.З.к.а (142 a) В недѣлю седмодесетиоу к ютрини... В сию ноцы покладают се knihy Битихъ и утоут се do прве срѣdi korizme в идлѣ и в просте днин. утн. Gen. I. 1—26;

I. Б.Б.к.д (144 d) Идлъ пред исоп (t. j. Sexagesima); Gen. V. 31 (1/2), VI. 1—22, VII. 1—4 (o Noemovi);

1. б.в.б. b (147 b) Идла на иеспст t. j. Quinquagesima; Gen. XII. 1—20, XIII. 1—7; čtení o Abrahámovi.

L. б.к.б. a (155 a) Идле .ж. поста к ютрини Єпакъ Певлъ ка Крітомуъ t. j. čtení z ep. druhé ke Korinšanům, hl. VI. 1—10;

l. б.м.ж. d (161 d) Идле .ж. пос (sic) к ютрини pokračuje ve čtení knihy Genesis o Isákově, hl. XXVII. 1—13;

l. б.м.ж. c (167 c) Идле .ж. пос к ютрини, o Josefu Egyptském, Gen. XXXVII. 2—32;

l. б.р.ж. d (173 d) Идже .ж. пос к ютрини утн; o Mojžíšovi z knihy Exodus, hl. III. 1—15.

L. б.ж. b (180 b) Идле .ж. поста к ютрини утн — bez nadpisu počátek knihy proroka Jeremiáše, hl. I. 1—16;

l. б.ж.ж. a (188 a) В идлю цвтиноу к ютрини... Єремие пррка; II. 31(1/2)—37; III. 1—2;

l. б.р.ж. c (193 c) Кутркъ вели кеуре гне (in Coena Domini) к ютрини...; Плахъ Єремие пррка ут; I. 1—10; na druhém nocturnu se čte z I. ep. ke Kor.;

l. б.р.ж. b (195 b) Епакъ Певлъ к Крітому XI. 20—32;

l. б.р.ж. d (196 d) В пткъ вели к ютрини — pokračuje ve čtení z Pláče Jerem. II. 8—15; na druhém nocturnu opět z listu sv. Pavla: Епакъ Певлъ апла к' Европомъ, IV. 11—V. 6;

l. б.р.ж. b (199 b) В сбтоу к ютрини t. j. na Bílou sobotu z Pláče Jerem. III. 22—39; z téhož pod titulem Ориц Єремие пр V. 1—9; na druhém nocturnu čtení z ep. sv. Pavla jest nadepsáno: Къ Европомъ, IX. 11—23; v oktávě velikonočním se čtou homilie Otců na evangelia.

L. ж.ж. d (207 d a násł.) Идла на октбоу паски к ютрини... утн bez titulu počíná kniha Skutků Apoštolských, hl. I. 1—11;

l. ж.ж. (210) Утнъ утт се в просте дни о Днєни апакскихъ утн, hl. I. 15—26;

l. ж.ж.ж. c (!) = 211 c Фернъ трета к ютрини, II. 1—13;

l. ж.ж.ж. a = 212 a Фернъ четврта утнъ в. 14—21; tamže (212 b) Фернъ пета утнъ, 22—32; na sobotu neklade se žádné vlastní čtení.

L. ж.ж.ж. (213) Идле прке по окткп пскн покладают се книги Апокалипсисе вжиго Ивна апла и ут се дни .ж.ж.; Apoc. I. 1—20, II. 1—3(1/2);

l. ж.ж.ж. (217 a násł.) Идле .ж. по окткп пскн... утн книги Апокалипсисе; hl. XVIII. 1—20; 21—24; XIX. 1—21; XX. 1—5(1/2);

l. ж.ж.ж. (219) Идле .ж. по пскн кладоут се книги вновиуске и утоут се до Взнесения в идле и просте дни. Použne epakъ йк t. j. ep. sv. Jakuba ap.; I. 1—17(!) II. 1—7;

I. а.з.с (220 c) В пр̄сте Пт̄ра ап̄ t. j. o všedních dnech se čtou epištoly sv. Petra; z první hl. I. v. 1—7, tamže 220 d Ен̄ др̄га Пт̄ра, I. 1—8;

I. а.з.е.б (222 b) Ид̄ле .ж. по пасцѣ ути се сп̄лих Невна ап̄ла ут̄; z první epištoly sv. Jana hl. I. 1—10; II. 1—8;

I. а.з.в.б (223 b) В просте дни уточт се сп̄лих дроуѓа и трета Иванова шептлих Юоды ап̄остола. Поуине (!) сп̄истлих .ш. Ивана: vv. 1—8; tamže 223 c Еп̄лих трета Ивана vv. 1—11; tamže d Юодина еп̄истолињ vv. 1—6? V. oktávú svatodušním se čtou opět homilie na evangelia.

L. а.з.э.а (246 a) Ид̄ла прека по октви пт̄кст' к ютрин... В сию ноць покладают се книги Цркве и уточт се дары до календri Ávgoústa. Поуеночт' книги Цесарске преке; I. 1—23?

I. а.з.в.с (248 c) Книги .ш. Цркв t. j. druhá kniha Královská hl. I. 1—20;

I. а.з.в.б (249 b) Книги .ш. Цркв t. j. třetí kniha Královské, I. 1—18;

I. а.з.а (250 a) Книге .ж. Цесарске I. 1—17(1/2).

L. а.м.в.б (264 b) Ид̄ле календи Ávgoústa... Поуеночт' книги Причъ (sic). Соломоних (l); I. 1—32;

I. а.м.в.д (265 d) Ид̄ле .ш. Ávgoústa ут̄ (kniha Kazatel či Ekklesiastes), I. 1—18; II. 1—3;

I. а.м.э.с (266 c) Ид̄ле .ш. Ávgoústa. книги Моудрос (sic); I. 1—16; II. 1—2;

I. а.м.з. (267) Ид̄ле .ж. Ávgoústa книги Еклесиаста ут̄; I. 1—28.

L. а.м.з. d neudává, že se tu mímí první neděle v měsíci září; Поуночт' книги Нова и уточт се;

I. а.м.в.б (269 b) Ид̄ле .ш. исцѣ Сентябра покладают се книги Товинне. и утт се .ш. Ид̄ло; I. 1—23;

I. а.р.д (270 d) Ид̄ле .ш. исцѣ Сент покладают се книги Ніод, to jest kniha Judit, I. 1—12; II. 1—11;

I. а.р.е. (272 a) a Поуночт' книги Естори цесарїе утти, I. 1—6(1/2).

L. а.р.е. d (272 d) Ид̄ле и исцѣ Октября... в сию ноць кладочт се книги Махавиниске преке и ут се .ш. ид̄ли; I. 1—48;

I. а.р.ж.а (275 a) t. j. III. neděle měsíce října: Поуеночт' книги Махавиниске дроуѓе у, I. 1—20;

I. а.р.ж.а (276 a) Ид̄ль (!) .ж. Октября pokračuje z II. knihy Machab.: I. 20—36, II. 1—3.

L. а.р.э.д Ид̄ле преке календи Новембра покладают се книги Езекиила прека и уточт се .ш. ид̄ли; I. 1—18;

I. .з.р.в. (278 b) Неделе в. Ноября v. 19—28, II. 1—6; I. 278 d Ндле .в. исця Ноября покладают се книги Даниела пророка Ути; I. 1—17;

I. .з.р.в. (279 c) Ндле .в. Ноября Ути' (!) се книги .з.т. пророкъ. Оснк у т. j. z Oseáše proroka I. 1—4; tamže d Книги Ноииа пророка I. 1—5;

I. .з.э. (280 a) Амосъ пророк I. 1—4; tamže: Книги Амдие пророка I. 1—4;

I. 280 b Книги Ноиии пророка I. 1—6; I. 280 c Мехия пророк (t. j. Michaeas) I. 1—4; tamže: Наоумъ прр I. 1—4(½); I. 280 d bez nadpisu čtení z proroka Habakuka I. 1—3, 13—14; tamže: Сопоние пр I. 1—4(½);

I. .з.э.п. (281 a) Ах t. j. Aggaeus: I. 1—5; tamže: Захарие пророка I. 1—4; I. 281 b. Мелехие (sic) пророка.

IV. LL. .з.з.р.—з.з.з. 281 c—284 a rubriky.

V. LL. .з.з.р.—з.з.з. 285 a—456 d obsahuje Proprium Sanctorum s nadpisem: Погребне слѹжебнѣ б҃с | тѹи около по все лето. | На дны стго Спасоурии | а мѹка; Proprium jest zakončeno dodatkiem Конану ш’торне светаца Амина.

VI. LL. .з.з.з.—з.р.з. (457—496): Commune Sanctorum počna od officia apoštolův — На роени (!) ппль — obvyklým pořádkem až do officia mučeníků v čase velikonočním; k tomuto Propriu přiléhá od I. .з.з.з. officium P. Marie Погребне официум б҃же дни Мрнне opět pořádkem dob církevního roku (v adventě, o vánočích, postě, o velikonocích, a po letnicích), od I. .з.р.з. (495 a) officium za mrtvé — Погребне упимъ (!) за мртвих.

VII. Část rituální (ll. 497—508), jejíž listy nemají žádné paginace.

Jsou tu tyto obřady:

a) I. 497 a. Мтви блєти сирь и ти — žehnání pokrmů mléčných;

b) Агнать или меса t. j. žehnání pokrmů masných (beránka velikonočního), tamtéž;

c) Кпти соль и воду всакоу Ндлю — žehnání vody lustrální, ll. 497 c—98 c;

d) Мтви блєти прстенъ, ll. 498 c—99 a; obřady snubní, žehnání prstene;

e) Мтви блєти власи t. j. postříziny I. 499 a—c;

f) Знамение (sic) младенца — obřad křestní, ll. 499 c—502 a;

- g) Чин дати болникоу тѣло вѣже, ll. 502 a—b;
- h) Када ощеш изазать немоющника — obřad Posledního pomazání, ll. 502 c—3 d;
- i) Егда дѣла тѣло исходить — doporučení duše, ll. 503 d—505 b;
- k) Понесоут тѣло к цркви с крижемъ поюще — obřady pohřební, ll. 505 b—7 a;
- l) řada mešních vzorců za mrtvé:
- α) Миса прии дѣль мртвого;
 - β) М. трети дѣль или .з. или .л. или .р. низложении (depositionis) оумѣрк;
 - γ) Миса за дѣло оумѣркшаго бискуопа или ереѣ;
 - δ) М. за вратнио оумѣршоу;
 - ε) М. за дѣле поуникющ (!) к юнитии;
 - ζ) М. за все оумѣркше;
 - η) М. иаклашина сго Августина за жне и ир.
- m) Mešní řád počínaje ofertoriem a kánon; ll. 509 a—511 c.
- n) Řada mešních vzorců votivních, ll. 512:
- α) Миса проснти свѧтаго доѹха Мѣсти;
 - β) Миса сте Тронце;
 - γ) М. в уасть стго крижа;
 - δ) На вспоминанне вѣжне дѣви Марие: ѕ причастия (zase obvyklým porádkem);

ε) Миса сиа всагда за мртвихъ — tato však není celá! Následující list chybí. Prof. Jagić ptá se v popise této památky: Wie soll man sich die Einschaltung dieses Quaternions im Breviarium erklären? Ist das nur zufällig in unser Exemplar hineingebunden? oder geschah es so mit Rücksichtnahme auf die bedränkten Verhältnisse der Glagoliten? Kommt etwas Aehnliches auch in den lateinischen Ausgaben des Breviarium romanum vor?¹⁾ Na tyto otázky mohu odpověděti: 1. Jest jisté, že není tento — dodatek textů mešních a obřadních v breviáři — o jedinělý. Potkáváme se s ním v kodexu Brožičově, který, jak i jiná místa bezpečně dosvědčují, vzal si za vzor pro svůj breviář prvotisk Baromićův. Rovněž hlaholský kodex Pařížský má vedle textů breviárních i texty rituální a mešní. 2. V příčině knih latinských není mi sice známo, že by některý breviář obsahoval přídavek textů mešních, ale ovšem rituálních ano; mimo to měli i latínici misály pro potřebu cestujících kněží — vlastně jakés výtahy nej-

¹⁾ Anzeiger der kaiserl. Akad. d. Wissensch. XXXII., str. 34.

důležitějších mešních formulářů, jak to vidíme v rukopisných kodexech hlaholských: Pařížském, Záhřebském v knih. metropolitní. Takový latinský výtah z r. 1521 chová c. k. pražská knih. universitní pod názvem: *Sacrificale itinerantium* (sign. XXXIII., G 10).

VIII. LL. 516—526 obsahují jako téma každý breviář na konci nová officia, časem přibývající; na l. 516 a—25 b jest officium (s oktávou) sv. Pavla prvního poustevníka nadepsané: *На вѣрѣ сего
Печати пророка апостола Павла
Антона рѣда | Флорентіи наше врте.*

Z druhého velmi kusého výtisku též inkunabule, který se chová rovněž v universitní knihovně záhřebské, jest lze doplnit předcházející popis tímto:

1. Po posledním listě opatřeném číslováním hlaholským (—496) následovalo osm listů nečíslovaných, obsahujících rubriky nadepsané:

*Въ иже гдѣ ишго Исаи и
престе матре его и вси
сткъ. Ноутинотъ роубрике...;*

na posledním (osmém) listě čteme tištěn přípis:

*Свршение брвищъ хре
вашкихъ. Стампани въ
Кенециихъ по мештре Аид
рже Торизанъ из Ажоул
и. корежени по пре Клажи
Баромиши канонги црк
ве Сенъске. на дни .v. f. m
свята маруа .4.9.1493.*

níže čteme tištěno frakturou:

*Hunc breuitariuz
ipressit magister An
dreas de Thoresanis
de Uzula die .13. marci
.1493.*

Mimo tento přípis tiskaře Torresania jest tu i jeho rodinný erb: svislé břevno trojnásobného kříže dělící plochu kruhu ve dvě pole; v levém jest písmě A(sula) s titlou, v pravém věž (ital. torre).

2. Druhý doplněk se týká posledního listu v mešních textech, které jsou v předešlém výtisku (býv. Rosentalově) nedokončeny. Na tomto listě jest především dokončen vzorec mše: *Миса сиа всагда за мртвихъ*, dále *Миса за овѣтиише приступъ*. Prof. Jagić (viz Anzeiger I. c. str. 52) četl *M. за овѣтиише приступъ*; vedle toho jest lze postavit čtení *за овѣтиише приступелъ*. Toto čtení má podklad jednak v latinských předlohách missálu »pro devotis amicis« (»pro acquisitione amicorum« jsem nikde nenašel); jednak podobný či shodný nadpis v hlahol. missálu c. k. vídeňské dvorní knihovny č. 4 fol. 212 c *Миса за овѣтиише приступелъ*; čtení v mis. Novakově — *M. за овѣтиише (sic) приступелъ* — jehož se dovolává prof. Jagić, buď jest vzorec jiný neb i písarský omyl.

M. METROPOLITNÍ KNIHOVNA V ZÁHŘEBĚ.

(Srov. Iv. Brčić, Čitanka str. XV. č. 29 (mylně uveden jako misál), v textech na str. 67; Dvie službe, str. 14 pod h.)

Breviář sign. 34—6.

Pergamenový kodex z první poloviny XV. věku (1442) formátu osmerkového ($195 \times 13\text{ cm}$), vázaný v lepenkových deskách s koženým hřbetem. Obsahuje 469 listů složených v padesáti kvinternech; tyto čítají zpravidla po desíti listech vyjma 2, 4, 6, 34, které mají po dvanácti, dále 3, 5, 7, 16, 24, 26, které mají po osmi listech. Složka 27. čítá pouze čtyry, 48. šest a poslední pouze 3 listy. Větší neb menší mezery jsou mezi listy 158 a násl., dále mezi 221 a násl. a konečně mezi 243 a násl.; ll. 244—47 zdají se býti psány jinou rukou. Text jest psán ve dvou sloupcích drobným písmem po 27 řádkách. Knihu krášlí velmi uměle provedené iniciálky latinské; na př. T na l. 11, D na l. 42 c, totéž na l. 45 a M na l. 146, S na l. 224, L 225 c, T 231, A 233, I 235, P 322, U 385 c, D 388, L 401; kromě toho na l. 4 a jest velmi vkusná miniatura proroka Isaiáše.

Obsah knihy.

1. Rubriky ll. 1—6;

2. Kalendarium s velikonoční tabulkou (ll. 7—10). Na každé stránce jsou napsány dva měsíce, a sice na prvním místě zlaté číslo, na druhém písmeno nedělní, na třetím datování podle kal.

- I. 168 d **К просте дни уточт се дроуѓа еплии . трета Никла и Ниоди.**
в понеделк ути (t. j. z druhé ep. sv. Jana), v. 1—13;
- I. 169 b **В оутори ути епл Никне трет** (sic), v. 1—14;
- I. 169 c **В срд** (sic) **Ниоди ап**, v. 1—8; v oktávu svatodušním čtou se opět homilie na evangelia.
- L. 196 b **Надле ѕ. по Пткет и югр...** **В сию ноц'** kladočt se knihy **Црске** и уточт se do k'liidi **Агоуста** (sic) ути knihy p'rk'e, I. 1—20;
- I. 198 c **К просте дни сиѣ утина ути**, v. 21—28(?) ;
- I. 198 d **Книги Црске дрге**, I. 1—23;
- I. 199 d **К просте дни сиѣ уточт се** I. 24—II. 4;
- I. 200 a **Ути книги Црске трете**, I. 1—25; I. 201 c **К просте дни**, v. 26—39;
- I. 201 c **Ути книги Црске четрте**, I. 1—18;
- I. 202 c **Н оце ути книги Црске**, II. 1—16; I. 203 b **К просте дни** v. 17—23; mezi II. 221 a násl. jest opět mezera, do které spadá počátek čtení z knih didaktických, které se čtou v měsíci srpnu.
- L. 222 a počátek kn. Přísloví chybí; I. 11—33;
- I. 223 c **К просте дни ути** (pokračuje v knize Přísloví Šalomou-nových) II. 1—11(?) ;
- I. 224 d **Поумноть книги Еклесијста в сию п'длю ут**, I. 1—12;
К просте дни спе ути v. 13—19;
- I. 225 c **Ути книги Модрс** (t. j. z knihy Moudrosti), I. 1—II. 9;
- I. 226 c **К просте дни сиѣ ути** v. 10—13;
- I. 226 d **Ути книги Еклесијста** (sic) t. j. z knihy Sirachovy, I.—II. 7 ;
- I. 228 a **К просте дни ут** v. 8—17.
- L. 228 b **Надле ѕ. к'лиди исця Сентвра ютра...** книги **Нокле** (kníha Jobova), I.—II. 6;
- I. 231 a **Надле ѕ. исця Сентвра** kladočt se knigi Tobinini и уточт se за ѕ. п'длю, I. 1—II. 3; I. 233 a **К просте дни**, v. 4—9;
- I. 233 b **Надле ѕ. исця Сентвра** kladočt se knigi Niuditni и уточт se соч' п'длю и за осмь дни; čtení počíná slovy: Дрпаксть оубо ѡрь медински, соž jest počátek knihy Judith, končí však slovy да означеть всим' людем' добротоу єе више бо красна велиши, (t. j. verš 11. z knihy Esther).
- Rubrika dodává na pátu neděli měsíce září čtení bez titulu na
- I. 235 a z knihy Esther I. 7—11.
- L. 235 c **Надле п'ркес исц Октвр...** **В сию ноць ути книги Махбевиске** и уточт se za ѕ. п'длю a droughe knigi za drzv. ѕ. п'длю; z I. knihy Machab. I.—VII. 17;
- I. 238 b **Надле дроуѓе** (z II. knihy Machab.) I. 1—16.

L. 239 c И́де пр̄е в гла́въ и́анди Ноембра покладают се кн̄ги Єзекиела пр̄ра и уточт се за ѿ. идлъ и в просте дни. тако, I. 1—21 (?);

I. 241 d И́де .в. исця Ноембр' (pokračuje ve čteních z Ezechiela) III. 8—27 (?);

I. 242 e И́де .в. исця Ноембръ ути кн̄ги Даниела пр̄ри, I.—II. 5; po I. 243 následovala čtení 12 Menších proroků — jak bylo výše připomenuto, jest i zde mezerá asi čtyř listů, tolik totiž zaujmají místa řečené perikopy z Menších proroků v breviářích s čteními velmi krátkými.

4. Na ll. 244—47 čteme církevní hymny.

5. Proprium Sanctorum (l. 249 do konce knihy) s nadpisem: Погутне слѹжб' Ѹ ст҃цъ по все лто около. иди сго Саторинна.

Také v tomto Propriu máme několik biblických čtení; některá se tu opakují již z výše uvedených, jiná jsou nová.

Na př. l. 271 v Skut. Ap. IX. 1—12 (na den Obrácení sv. Pavla);

I. 283 v památka katedry (biskupského prestolu) sv. Petra — На престоль Петра — Skut. Ap. I. 1—7;

I. 285 v na den sv. Matěje ap. — С. Матве апъла — Skut. Ap. I. 15—26;

I. 333 r na slavnost sv. Petra a Pavla — На Петра и Павла апълоу — Skut. Ap. III. 1—IV. 12;

I. 336 v památka sv. Pavla (30. června) — На сго Павла апъла — Skut. Ap. XIII. 1—12;

I. 363 v—64 r památka okovů sv. Petra — Огже сго Петра — Skut. Ap. XII. 1—11;

I. 404 a násl. v oktávě Narození P. Marie — Н роиство брје — čtení z Písni písni I. 1—VII 7 ovšem s vynecháním hlavy II. jako v ostatních památkách.

Z popisu památek jde na jevo, že breviář Vida z Omišlje jest jeden z nejobsažnějších kodexů, který pokud se týče rozsahu biblických textů ustupuje také breviářům Novljanským a Vatikánským (Illyr. 5 a 6); co do hodnoty týchž textů však jsou breviáře Novlj. i Vatik. daleko méně cenné, ježto právě v textech, o které jsou nad breviář Vidův bohatší (kn. Job, Přísloví) jsou podle vzorů latinských značně pozměněny nebo pořízeny zcela podle předlohy latinské. Tak lze jest položiti zmíněný ko-

dex Vidův co do hodnoty i rozsahu textů (ovšem vyjma žaltáří) v čelo všech breviářů hlaholských, ježto spojuje v sobě s bohatostí obsahu výše jmenovaných i starobylost jazyka kod. Vrbnických (I. a II.) a Záhřebských (č. 3 a 4). Mezi žaltáři vynikají Pařížský, Lobkovický a Záhřebský (č. 5).

Na konec vracím se ještě k účelu, který jsem měl na mysli při této práci. Úvod, který má nám usnadnit, abychom náležitě poznali nejstarší breviář Vrbnický, jeho obsah, osnovu, texty a jich cenu, rozvinul jsem v obšírný, bibliografický popis všech cennějších a obsažnějších breviářů hlaholských starší doby. Učinil jsem tak z úmyslu, neboť jsem chtěl zároveň ukázati, co máme uloženo a obsaženo z nejdůležitějších textů — t. j. z textů biblických — v hlaholských kodexech chrátských, abych tak usnadnil studium staroslověnského překladu Písem. Ježto mi nebylo lze všecky památky studovati se vším pohodlím, byl jsem nucen zaznamenávat počátky a konečná slova perikop a teprve doma s konkordancí v ruce zjišťovati příslušné hlavy a verše textů. Vady a nesrovnatosti v překladu stěžovaly mi práci nemálo a zavinily, že jsem byl nucen k některým místům nejednou se vrátiti. A i přes to zůstala mi leckde pochybnost, ježto přesnější určení hlav a veršů zvláště u některých památek kusých, s textem a překladem interpolovaným parafrasemi, vyžadovalo by příliš času a kořist z práce toho druhu by nebyla veliká. Ostatně tu neběží o úzkostlivé zaznamenání jednotlivých veršů. Soupis a přehled biblických perikop zaznamenával jsem jednak proto, aby byla patrna osnova hlaholských breviářů, jednak i z té příčiny, aby nám sloužil za základ, na němž by bylo lze časem zkoumáním jednotlivých textů zjistiti jich povahu a tak abychom pokročili poněkud ku předu v otázce slovanského překladu Písem. Soupis, kterýž jsem sestavil, posloužil, jak níže vysvitne, v obojím směru.

Breviáře hlaholské prozrazují až na nepatrné odchylky jednu a touž osnovu čtení; co se pak perikop samých týče, lze jest již nyní říci, že i kdyby všecky texty,

pokud jsou uloženy v našich breviářích, pocházely z dob missie Moravské, že netvoří ani z daleka větší část Písma sv., tím méně že by tu bylo obsaženo Písmo celé. Zprávy Pannonského životopisu Methodova o překladu celého Písma, vyjma knih Machabejských, mají tudíž pouze cenu legendární. Určitější obraz o rozsahu překladu budeme si moci utvořiti teprve tehdy, až budou prozkoumány všecky jednotlivé kusy čtení biblických.

Chtěli-li bychom vyjádřiti přehlednými číslicemi, v jakém asi rozsahu zachoval se staroslověnský překlad Písma ve výše vzpomenutých památkách hlaholských, předem bylo by nutno ze 72 knih Starého a Nového zákona odečísti ony, z nichž není v breviářích buď naprostoto ničeho neb jen zcela nepatrný počet veršů. Jsou to knihy: Leviticus, Numeri, Deuteronomium, Josue, kn. Judicum, I. a II. Paralipomenon, I. a II. Esdrášova; z epištol Pavlových není tu ničeho z listu k Filemonovi, velmi málo pak z II. k Efezským, Filipenským, I. a II. Thessalonicenským, I. i II. k Timotheovi a k Titovi.

V ostatních knihách jest poměr překladu k původnímu textu velmi ne stejný. Tak máme z Genese (která čítá celkem 50 hlav) pouze asi 12 hlav překladu, opět vedle malého počtu veršů hlav ostatních; z Exodu (celkem 40 hlav) překladu 5 hlav, z I. knihy Královské (31) 3, z II. Král. (24) 3, z III. Královské (22) 1, z IV. Král. (25) 2, z kn. Esther (16) 10, z kn. Přisloví (31) 14, z knih Moudrostí (19) 6, ze Siracha (51) 6, z Isaiáše (66) 20, z Jeremiáše (63) 9, z EzechIELA (48) 4, z Daniela (14) 5, z Oseáše (14) 4, ze Zachariáše (14) 4, z Amosa (9) 4 a Micheáše (7) 4; ze Skutků apoštol. (28) 7, z ep. Jakubovy (5) 3, z I. Petrovy (5) 3.

Uplný neb té měří úplný překlad máme těchto knih: Žaltáře 150, Ecclesiasta 12, Písň písni (z 8 hlav) 7, kn. Ruth 4, Tobiáše 14, kn. Judith 16, Joba 42 a zbývajících Malých proroků: Joela 3, Abdiáše 1, Jonáše 4, Nahuma (3) 2, Habakuka (3) 2, Sofoniáše (3) 2 a Haggea 2; z knih novozákonních (vedle evangelí, jež jsou obsažena v misálech, ne však v breviářích) máme ep. k Římanům 16, I. ke Korinštanům (16) 15, II. Kor. (13) 9, ku Galatům 6, zbývající jinak krátké ep. II. Petrovu, I., II. a III. Janovu a Judovu a Apokalypsu.

Uvážíme-li, že okrouhlým číslem počet všech hlav Písma jest 1300 (přesně 1320), můžeme říci, že jest v chrvatsko-hlaholských breviářích obsažena asi třetina jich (450). Toto číslo se rozmnожí perikopami jak starozákonními tak zejména z Nového zákona, obsaženými v misálech asi o 150 hlav, takže jest lze říci, že všechn překlad obsažený jak v breviářích tak v misálech dává při-

bližně téměř polovinu hlav veškerého textu biblického. Tím ovšem netvrďme, že všechn text obsažený v našich památkách jest práce Slovanských apoštolů. Podle dosavadních zkušeností tvoří texty vzdělané dle řeckých předloh také asi 230 hlav, či je to asi polovina všeho biblického textu obsaženého v breviařích; připočteme-li k nim texty obsažené v misálech ($230 + 150$), obdržíme okrouhlý počet 380 hlav překladu vzdělaného z řečtiny. I jde na jevo, že starší text slovanského překladu Písem, pořízený z řečtiny, pokud se zachoval v našich památkách, tvoří (co do počtu hlav) asi třetinu veškerého Písma sv., tudíž daleko méně, než co tvrdí Pannonský životopis sv. Methoda nehledě ani ke knihám Machabejským.

PRVÝ BREVIÁŘ VRBNICKÝ.

ZEVNĚJŠÍ ÚPRAVA.

I. breviář Vrbnický jest nejstarší objemnější památkou chrvatsko-hlaholská pocházející ne-li z konce XIII., jistě z počátku XIV. věku.¹⁾ Čítá 259 pergamenových hrubých (v druhé polovině jemných) listů foliového formátu ($35,5 \times 27,5$ cm), seřazených ve dvaceti devíti kvinternech po desíti listech; výjimku činí kvaterny: 10—12, 15, 17, 19—20, 27—28 čítající po osmi listech, dále kvatern dvacátý prvý o čtyrech, a konečně poslední o třech listech. Kniha jest svázána v tuhých dřevěných deskách, ne původních, potažených hrubou koží barvy tmavohnědé.

Ku přední desce přiléhá pergamenový list, který k vlastní knize nenáleží, přidaný patrně při pozdějším převázání knihy; jest

¹⁾ Ivan Brčić klade jej ve své Čítance (viz str. X. č. 10.) mezi památky z XIII. stol.; prof. Jagić nepřijímá míňení Brčićovo za své, prostě je uvádí (Glagolitica II. Würdigung neuentdeckter Fragmente 1890 str. 17.). K. Parčić v bibliografické práci, již zanechal v rukopise, klade jej do polovice věku XIV. Tato mez jest asi příliš ku předu posunuta; breviář jest rozhodně starší. K přesnějšímu a spolehlivému závěru o stáří této památky dojdeme, srovnáme-li ji na př. s kodexem Lobkowickým napsaným 1359; jak velký rozdíl jest mezi oběma památkami v příčině písma i jazyka! Ještě určitější úsudek si utvoříme, srovnáme-li brev. Vrbnický s misálem knih. Vatikánské (zn. Illyr. 4), který klade prof. Jagić do počátku stol. XIV. V řečeném misálu totiž čteme na prvním listě nahoře nadepsáno »Missale nel carattere di s. Gierolamo del 1371« a na l. 228 čteme druhé přípisy s vročením 1387; k tomu poznamenal prof. Jagić vlastní rukou »Codex non a. 1387, sed medium fere saeculum ante hunc annum scriptus est.« Je-li správna velikonoční tabulka tohoto misálu (viz fol. 158 v.), pak by pocházela kniha z r. 1352. Zde mimochedem připomínám, že právě v tomto kodexu jest tabulka lunárních písmen velice složitá, a že se mi podařilo zjistit v ní některé písářské omyly. Vezmeme-li udaný rok 1352 za správný, opět jest nám vodítkem, abychom položili breviář Vrbnický k počátku stol. XIV. (ne-li dále nazpět), ježto i uvedený misál Vatikánský ustupuje kodexu Vrbnickému zejména pokud se týče zvláštností paleografických.

popsán hlaholským textem — část nějakého slova o Josefu Egyptském — jehož písmo jest tahů ostře hranatých.

Podle tvaru písma jest lze rozděliti knihu na dvě, jinak na čtyry části. Prvá část sahá od počátku do l. 160, druhá od l. 161—190; třetí od l. 191—240, čtvrtá konečně od 241 do konce. Touž rukou jest psán breviář od počátku a jeho třetí část t. j. od l. 191—240 včetně; podobně druhá a poslední část pochází od jednoho písáře asi rozdílného od prvého. Obě posledně jmenované části, totiž druhá a čtvrtá, jeví písmo mnohem hranatější u přirovnání k ostatním dvěma částem; mimo to jsou tu i jiné značky svědčící, že tyto statí pocházejí z doby pozdější než předešlé. Vysvětlovali tuto nesrovnatost tím, že snad 2. a 4. část jsou přepis sešlých kusů původního breviáře, nezdá se pravděpodobným; již proto, že statí knihy, jež v officiu denně se říkají a tudíž více užíváním trpí, jeví známky písma i jazyka staršího, kdežto druhé poměrně mladší části obsahují čtení, jež se čtou sotva jednou do roka.

Text jest psán ve dvou sloupcích o 33 řádkách. Písmo, jména v prvé a třetí části knihy, pokud se týče poměru šířky k výšce jeví tvary mnohem širší, zaokrouhlenější a méně urovnánané, než jaké vídáme v kodexech věku XIV. a XV. Iniciálky jsou prostě psány suříkem beze zvláštních okras; jinde zase základní tahy jsou prostě psány inkoustem a po té dvojitě tahy přetaženy rudkou, jak se o tom zmíním níže mluvě o palaeografických zvláštnostech kodexu.

Breviář počíná sobotou před adventem — **В свточі О приш'стїи в кріпні** — a končí čteními z proroka Ezechiela na 2. neděli měsíce listopadu; jest tudíž téměř celý. Schází tu pouze čtení z pror. Daniela a Menších proroků, kterážto staf v II. breviáři Vrbnickém zabírá něco málo přes 10 listů. V čele knihy čteme suříkem psaný nápis: „**Πονενετ' υην' ματοτιναλα по закону γριμ' скомоγ εκною απλογ πτра и павла γριкке γρим' скаго двора.**“

Název **Matutinale** souvisí s rozdelením kanonického officia od nejstarších dob, kdy církevní hodinky dělily se v obojí církvi Východní i Západní na ranní (*πρωΐ*, mane, laudes Matutinae, Matutinae) a na večerní (Vesperae).

Nadpis »**Matutinale**« udává dále, že máme před sebou ne celý breviář, nýbrž určité jeho části; tak zv. řád officia (Ordo officii) a čtení s příslušnými responsorií (verši) a modlitbami, ne však žaltář, jehož jednotlivé žalmy jsou pouze naznačeny od případu k případu počátečními slovy.

O významu slov „по закону римскому ... церкви римского двора“, která čteme v nadpisu, připomínám zde toliko, že neznačí snad pouze knihu officia Západního či Římského obřadu, spíše, že tato slova úzce souvisí s obsahem breviáře a jeho uspořádáním. Obvyklý název breviářů XIII. století *Breviarium curiae, Consuetudo (Ordo) curiae sive capellae papalis, Usus (Ordo) Romanae curiae — римского двора* — mají název knihy obsahující zkrácené officium papežské kurie proti officiu římských basilik, které bylo mnohem delší. Vzorem takového officia se čteními zkrácenými jest na př. breviář Pažmanský, kódex Baromićův a Brozicíův, ale i I. breviář Vrbnický má již čtení mnohem kratší nežli na př. breviář Vidův (Dvorní knih. vídeňské č. 3); tvoří tudíž jaksi přechod od officia staršího basilikálního k off. pozdějšímu zkrácenému.¹⁾

Zevnějších značek či údajů o stáří této památky nemáme v knize žádných; zmínky však zasluhují některé přípisy týkající se jednak obecných dějin, jednak místních událostí. Bohužel jsou všecky tyto záznamy z doby velice pozdní; nejstarší se týká počátku stol. XVI.

Na l. 190 b čteme hlaholskou kursivou psáno: *.Ф.Ф.Э. инсепа шона' въ то время приде цар таурски на оугрско царство.*

Ihned pod tím:

.Ф.Ф.Ф.Э. инсепа шона' въ то время бы разорен Рим от Шпаноли и книше велика таура в Рими и по всем крестьянством — и бы глад велики да мракоу люди од глада; по delším vypisování drahoty následuje:

и помри то лето в отоци круком од глада лоуди вене од дни сто и(?) за тим летом бы още вене глад.

Následuje opět vypisování cen potravin doby té; těchto a jiných záznamů méně důležitých (na př. o krutých mrazech) pojímím a uvedu toliko přípis z r. 1549, v němž se připomíná počet duchovenstva (42 kněží) toho času ve Vrbníku.

Přípis zní:

.Ф.Ф.Ф. Энкера дн .з. та дн склонки младоу инсоу (т. j. první mši) пон Иван Хриштищ и бы толик стоядено та дн и ютри ... ини да се книно смлрзинаше ... да се все смлрзинаше ул книше в кладжи ... и книше редовники то лето в Кркници домашних .бщ. я звише ки книху званы ...

¹⁾ Viz o tom můj článek ve Sborníku Jagicově, Berlín 1908, str. 230—34. Co značí slova: „по закону римского двора“ v nadpisech hlaholských breviářů chrámských.

Podav takto zprávu o zevnější úpravě kodexu promluvím I. o jazyce a pravopisu, II. o vlastnostech a zvláštnostech palaeografických, III. o obsahu a osnově, IV. o textech a překladu.

I. JAZYK A PRAVOPIS.

Jest známým zjevem, že staroslověnské památky i nejstarší prozrazují stopy živého jazyka onoho území, na kterém byly opisovány a že podléhaly působení živé mluvy čím dál tím více. Jest tudíž jako pro každou i pro tuto památku důležito ukázati jednak pokud zachovala čistotu jazyka, jednak vysvětliti přičiny odchylek, pokud se v té neb oné památce vyskytují.

O I. breviáři Vrbnickém jest lze říci, že zachoval celkem velmi věrně jazyk staroslověnský v některých textech biblických, jež jsou nejstarší část knihy; v mladších překladech prozrazené čím dál tím více známek živého jazyka chrvatského vůbec, nářečí pak Vrbnického, v jehož prostředí byl napsán, zvlášť. I bude úkolem této stati ukázati na hláskoslovné a tvaroslovné odchylky naší památky v tomto směru od správného jazyka.

Pro objasnění věci předešlu několik nejpotečebnějších dat jak o čakavštině tak o Vrbnickém nářečí. Prof. M. Rešetar ve studii »Die Čakavština und deren einstige und jetzige Grenzen«¹⁾ na základě starších prací Vuka Karadžiće, Daničiće a L. Zimy doplněných vlastním badáním shrnul rázovité značky čakavštiny v tyto body:

1. *j* proti štokavskému *đ* za praslovanské *dj*;

2. střídnice *šć*, *žj* proti štokavsk. *št*, *žd*; auktor výslovně poznamenal, že i v nářečí štokavském se objevuje, byť zřídka, skupina *šć* za prasl. *stj*, nikdy však za *skj* — tvary očiščen, pričeščen, krščen a p. jsou asi novotvary, ježto u starých básníků dubrovnických se vyskytuje zpravidla »očišten«;

3. *ča* (*č*) proti štokavskému *što*;

4. střídnice *a* za *ę* po palatálných ne toliko ve slovesejeti a jeho složeninách, ale ve všech případech;

5. stažené tvary zájm. possessivního ve všech tvarech;

6. instrumentál sing. a-kmenů na -u;

7. kondicionál: *bim*, *biš*, (*bi*), *bimo*, *bite*, (*bi*);

¹⁾). Archiv für slavische Philologie XIII. 1891, str. 93—109, 160—199, 361—388.

8. substantiva rodu středního ve spojení s adjektivem rodu ženského;

9. praesens sloves dokonavých i v hlavních větách ve významu futurním;

10. imperativ ve větách závislých.

Starší spisovatelé uváděli rázovitých značek mnohem více; prof. M. Rešetar ukazuje, že se tak dalo neprávem.¹⁾ Týž auktor mluví o území čakavštiny poznamenal, že o byvatelstvo ostrovů Kvarnerských, ostrova Krku pak zvlášť — mluví nejčištěm nářečím čakavským (l. c. str. 175).

Prof. Jagić dodal již tehdy »Es ist kaum richtig von einem ča-Dialekt für alle Quarnero-Inseln zu sprechen. Soll es ja schon auf der Insel Veglia recht merkliche örtliche Abweichungen geben« (tamže str. 176). A právem. Na základě pozdějších studií prof. Iv. Milčetiće,²⁾ Vatr. Oblaka³⁾ a Iv. Žice⁴⁾ doplněných zprávami tamních rodáků i vlastní zkušeností připojuji zde jazykové i territoriální údaje nářečí krčských, zejména nářečí vrnického.⁵⁾ Na ostrově Krku jsou hlavně dvě nářečí: severovýchodní (omišalsko-vrnické) a jihozápadní. Toto rozdělení souvisí s nestejnědobým obydlením ostrova. Nejstarší ráz jazykový ukazuje nářečí omišalsko-vrnické; od tohoto poněkud se liší podřečí v okolí Dobrinje, kteréž však můžeme pro mnohé společné znaky čítati k nářečí omišalsko-vrnickému. Mladší, v příčině zálidnění, jest obyvatelstvo Njivic, Dubašnice, Poljic, Vrhu, Punta a Bašky (Staré, Nové i Dragy); hovor všech těchto osad, jakkoli roztroušených po celé jihozápadní polovině ostrova, náleží k druhému nářečí jihozápadnímu.

V příčině nářečí vrnicko-omišalského, o něž nám jde v první řadě, můžeme vytknouti tyto rázovité značky:

¹⁾ L. c. str. 98—109.

²⁾ Čakavština kvarnerských otoka. Rad, CXXI. 1895, str. 92—131.

³⁾ Archiv für slav. Philologie XVIII. str. 240—247 (posudek o studii Milčetićově).

⁴⁾ Vrbnik na otoku Krku. Zborník za narodni život i običaje južních Slovence. U Zagrebu 1900, str. 215—217.

⁵⁾ Cenné doplňky k uvedeným studiím mám od vdp. M. Oršiće, kanovníka při katedrále v Krku, rodem z Vrbníka, a od Dra Antoniće, advokáta v Krku, rodem z Omišlje. O nářečích příbuzných dialekta vrnickému psali: Mate Tentor: Der čakavische Dialekt der Stadt Cherso (Archiv für slav. Phil. XXX. str. 146—204). — A. Беличъ: Замѣтки по чакавскимъ говорамъ, о нářečí novljanském (Извѣстія отдѣленія русскаго языка и слов. император. акад. наукъ, С.-Петербургъ 1909, XIV., kn. 2, str. 181—266).

1. za **z**, **ž** vedle obvyklé střídnice **a** objevuje se v krátkých slabikách **e** (pes, otec, osel, dverca; v podřečí dobrinjském pos, otoc; v nář. jihozápadních pas, otac; »ča« v nář. jihozáp. = »če« v nář. vrnicko-omíšalj. = »čo« v dobrinjsk.).

2. za staroslověnské **и** převládá sice i, neužívá se ho však výhradně (vera, mera; ale »pasja vira«; »veruj ti veri mojoj«; cel, bel vedle: lip, črip, brime, niki; srov. Žic I. c. 216);

3. střídnice **a** za staroslověnské **и** po palatálných objevuje se v tomto nářečí nejřídčejí (»zač bin se mogel jet«, Žic I. c. 217, Oblak 244);

4. za **ѓ** i **Ѡ** má er, el (Verbnik, verbanski, deržat, kerv, perst, velna, jabelko, pln, dělg (longus), dělg (debitum), helm (hora nad Vrbníkem), ale i hlam; srov. Milčetić 105—6, Žic 216, Oblak 244);

5. feminina: smoki, crikli, dreti (Žic 216);

6. předložka **vi-** (въз-из), vikopati, viorati, vibrati, vilaz (Črnčić v Arkeol. Vjesniku VII., str. 84).

Tolik bylo nutné předeslati k náležitému objasnění zvláštností jinak i odchylek v hláskách i tvarech naší památky.

1. HLÁSKOSLOVÍ.

A. Samohlásky.

1. Ježto obě staroslověnské polohlásky v recensi srbsko-chrvatské splynuly v jednu, objevuje se za ně v památkách značka (и), jež bývá často nahrazována apostrofem (').¹⁾ že tento dvojí způsob označovati polohlásku jednak vlastní značkou, jednak apostrofem nezakládá se na žádném rozdílu ve výslovnosti, vidíme z toho, že jedno a totéž slovo píše se jednou tím, po druhé druhým způsobem; tak na př. vedle зъм I. 10b, 33 i зъмъ 104b, 32, vedle дълволъ 104c, 28, дълволъ tamže 33, i дълволъ 240, 31, дълволъ 233d, 16, vedle уистъ 9, 20, уистъ 233d, 12, i без уистъ 234d, 14 a p. Není tudíž přičiny, proč bychom rozlišovali případy, v nichž polohláiska jest označena značkou vlastní, od těch, kde je označena apostrofem. Toto předeslav tvrdím, že v nejstarších textech naší památky píše se polohláiska celkem dosti pravidelně a netoliko na konci slov, ale i ve středosloví, a to jak v kořeni tak v předponách i příponách:

¹⁾ O odchylkách v písmě v přičině této značky viz čl. o palaeografických zvláštnostech.

a) Příklady s polohláskou ve středosloví (v kořeně): **мъст'** 3 d, 15 — **стъбле** 4, 8 — **скръжътъ** 4 c, 24 — **цъвтате** 9 c, 7 — **стъзани** 9 d, 6 — **тыще** 10, 33 — **мъзда** 14 d, 23 — **пъвате се** 18, 6 — **шъглоу** 18 d, 19 — **дъждъ** 91 d, 14 — **прѣтъкнеши** 104 d, 9 — **зъли** 104 c, 32 — **иъ** (sed) 104 d, 1 — **тыгда** 52, 21 — **незам'снит'** 12, 26 — **аги'и'** 13, 13 — **оа'жени** 19, 27 — **ср'д'и'** 81 d, 26 a p.

b) Příklady s náležitou polohláskou v příponách: **агнъу'** 3 b, 16, — **юныцъ** tamže 17 — **избитък'** 3 c, 7 — **камшуциъ** 21 c, 32 — **моужъсъкъ**, **женъсъкъ** 91 c, 15, — **прѣтъкъ** 110 d, 1, — **петък'** 115 c, 9, — **неуистън'** 151 d, 1 — **изметък'** 229 d, 13 a p.

c) Příklady s náležitou polohláskou v předponách: **в'здеjдете** 3 c, 10 — **с'жъгоутъ** се 4, 11 — **в'зъестит'** 9 d, 4 — **съдиоут'** 10, 15 — **скърати** 10, 18 — **съблазна** 12, 6 — **в'пноурао** 19 b, 27 — **с'здана** (**бист'**) 236 b, 9 — totéž psáno: **създана** 33 — **с'блоди** 236 c, 29 — **възрите** 237, 3 a p.

Původní v zachované před j čteme ve všech případech, jež vypočítává staroslověnská mluvnice. Tak na př.:

1. Instrumentál sing. substantiva **дънь** utvořený podle ženských i- km.: **дън'ю** (**дънъж**) 26, 26; **идтие** **в'зкли'** **ест'** **овлак'** **дън'ю** и **дни** Is. IV. 5 vedle tvaru **ночио** tamže ř. 27; (**над**) **твр'дни** Gen. I. 7; **ночио** tamže v. 14; 18 a p.

2. Z feminin na **ыи** (**ии**) tu máme akk. množ. **соуд'е** (**сѫдъя**) 3 d, 22 načáslivo **соуд'е** tvoře **тъкоже** i **прѣждѣ** Is. I. 26, vedle toho však **бисте соуднє поминшленнєм'** **влашни** Jac. II. 4; podobně **уловкия** **храбра** i **соудни** Is. III. 2.

3. Z neuter na **ые** (**ие**) jest tu akk. sing. **коп'е** (**копье**) **Слоѹль** **намѣгаше** na **коп'е** **свое** II. Reg. I. 6; akk. pl. **и възмоут'** **иехе** **свое** na **рала** i **коп'я** **своя** na **ср'пи** Is. II. 4; vedle toho však znamení — **ороѹжие** a p.

4. Z adjektiv utvořených příponou **ъјь** jest tu též několik málo dokladů: nom. sing. fem. **пъсле** (**пъсъм**) I. 204, 20 **льськъ** **глава** **аз'** **если** II. Reg. 3, 8 — nom. sing. masc. **коз'и** I. 243 c, 33: **козлика¹**) **коз'и** **възлиши** **принѣсе** Tob. II. 20 — nom. sing. fem. **скотъм**: **едини** **есть** **семрът'** **уловку(а)ска** i **скот'я** Eccles. III. 19. Sem náleží též tvar **zájm.** **уък** (**уим**): **Уък** **ест'** **земля** II. Reg. 3, 12.

Nojnější jsou tvary sloves I. 7: **бити**, **пити**; tak: **пью** Judith 12, 18, **пъет'** tamže v. 12, **п'ют'** tamže 11, 11, **пъхностъ** 13, 19, **оѹщенiem'** 13, 28 — **п'еноу** (**иин** ю **оѹбо** **Ели** **п'еноу** **согроу**) I. Reg. 1, 14;

¹) Písářský omyl místo **коzлика**.

п'яна тамže v. 14 (п'яни Act. 2, 15) — оұғ'ен' II. Reg. 1, 25 (totéž psáno оұғ'ен' Апрос. 2, 13); из'вьени тамže 1, 19; opět II. 31; оұғ'ених' 1, 22 — п'ет' (пнетъ 3. sing.) Eccles. 3, 13; opět 5, 17; п'юще тамže 10, 19; оұғ'ених' gen. sing.: кръме оұғ'ених' и кръме исч'ленит тамže 3, 3; оұғ'ени: оұғ'ени воудоющъ мелюще¹⁾ тамže 12, 3; разб'ет' се видро 12, 6; заб'ени (увал глоубоко заб'ени) 12, 11; — пъеноу (пинакоу) Esther 1, 7; vedle toho však také оұғнют' Judith 11, 11.

Některé ojedinělé příklady jako: дъевол' 104 b, 7, дъевла тамže a 33; psáno též дъева' тамže c 11, nebo дъевла c 28 a často tak.

Odchylky jsou několikeré:

a) Někdy píše za polohlásku plnou samohlásku a to t. zv. sekundární *a* neb *e*.

α) Příklady s druhotním a za *ь*: въ величество Is. 4, 2; въ Ветиы Judith 6, 7 (in Bethel); дани та Is. 4, 2; ил (sed) Judith 6, 8 ил егда приблизиши се къ горамъ; totéž 8, 12 (vedle toho však і нъ здес тр'изданк' ест' тамže v. 14); totéž Eccles. 6, 2; 8, 13 často tak; (иир') ся тамže 3, 11; оваи' тамže 2, 7; всагда 2, 16; уловъ-уаскии 2, 8; ислу'скии' 2, 19; и'слу'скии' 3, 19; сине (Многоу певал' последочиот' сине) 5, 2; уаст' 6, 2; тацп (юност' во и похор' тацп) 6, 11, 10.

Uvedl jsem příklady zejména z pozdějších překladů, ježto v textech staršího původu (Gen., Is.) nejsou příklady podobné hojně; texty otisklé u Brčicé nejsou v té příčině úplně spolehlivé. Ale i v perikopách pozdějšího původu jest přec sekundární *a* výjimkou proti polohlásce pravidelně psané buď vlastní značkou neb apostrofem. Tak na př. v knize Moudrosti v pěti hlavách našel jsem jediný příklad sec. *a* ve slově всагда (въсъгъде) l. 233 c, 2. Podobně v jedné z homilií — tedy opět z textů pozdějších — objevuje se správně psaná polohláska tam, kde již v homiliáři Lublaňském se vyskytuje sekundární *a*²⁾ (ve čtyrech případech spojky ил sed).

β) Sekundární *e* za *и*. Jest to zjev, o němž píše Milčetić (l. c. str. 101) a Oblak (l. c. str. 242) jakožto o zvláštnosti nářečí vrbnicko-omišaljského. Dle Oblaka nastupuje *e* za *и*, *и*, toliko v krátkých slabikách; řídké výjimky od tohoto pravidla omezují se na případy, v nichž se délka vyvinula později. Příklady

¹⁾ Chyba piscova m. мелющен.

²⁾ Srov. přílohy textů.

sekundárního *e* objevují se ve všech i nejstarších textech naší památky, na př. v nadpisech поуенетъ l. 1, 1, *Поуеноутъ* (Поуынжъ) psáno obyčejně *Поуеноутъ* na l. 201 d, 224 b, 226 d, 236 b atd.; *семьти* Gen. 2, 17; *дешерми* tamže 6, 4; totéž l. Reg. 1, 4; *дешер'* tamže 1, 16, *дешере* II. Reg. 1, 20 (не в'звеселет се дешере *Пимистанские*); *сем'ти* tamže 1, 23 (в животъ своемъ и в сем'ти своихъ); *иехемъ* Judith 6, 3; *иевъ* tamže 6, 4; opět 8, 19, opět 9, 2 a častěji tak; *деври* (также в'яше *деври* *Мерарова*) tamže 8, 1; opět 10, 12 (*деври* *Еврекоу*), totéž 13, 23; *семьти* Sap. 1, 13 a častěji tak; *бесем'тия* (прядла во в'яу'ии естъ и бесем'тия) tamže 1, 15; *бесем'тия* (оукажиши имъ бесем'тия па'но естъ) tamže 3, 4; *семьтъ* Eccles. 2, 14; 3, 19; *сем'тии* 7, 2; 9, 5; *иинегдоу* (егда иинегдоу надидетъ) 9, 12; *дешери* (онъилюютъ ксе дештери (!) в п'яниехъ) 12, 4; z uvedených příkladů jest patrno, že jsou to nejčastěji slova: *деври* (дълги), *иевъ* (икухъ), *семьти*. Sem náleží čistě dialektické *če* = čь (чъто): Is. 5, 7: *че из створюю*; Eccles.: *че ишатъ хловѣни* 1, 3; totéž 3, 9 psáno *что ишатъ* *хловѣни*; srov. v předmluvě o nář. vrbnickém ad 1.

b) Jindy píše opačně polohlásku ѿ на místě plné samohlásky; tak na př.: *въско*, *пъстиръ* *пъстиремъ*, *п'яе* (*паве*), *пъплинише се*, *пъписанни*, *пъганиника* a p. Avšak odchylky první i druhé řady nejsou četné, zejména ve starších textech, jak bylo již připomenuto; ještě řídčejší jsou případy, ve kterých písář psal polohlásku beze všeho důvodu, jako: *об'з'ялане* l. 24, 30, *прик'лонет се* tamže b 8, *з'ято* 227 b, 24 a p. Způsob psáti *огънище* l. 4, 10, *агищемъ* l. 16 a, 13 má asi základ ve výslovnosti — ogań, jagatiče a p.

c) Častější však jsou případy, ve kterých opouští polohlásku (и і ') bez jakékoli nahrad; na př.: *грѣшномоу*, *безаконномоу*, *п'ясъ*, *страдашъ* *в'яуное*, *наслѣдникъ* a t. d. Odchylky toho druhu objevují se zhusta u předložky *съ* (cum): *спаситеа*, *скроющитъ*, *створено*, *створи*, *спасение*, *стрыпитъ* a p., ale ani zde ne vždy, jakž jsme viděli výše.

d) Tvary konečně jako *есмы*, *ирилки* t. j. s nenáležitou samohláskou, která se tu vyskytuje teprve, když oněměla polohláiska na konci slova, objevují se sice v naší památce, ale ne často a opět zejména v oněch textech, které byly později pořizovány neb opravovány. Tedy ne v Genesi ani u Isaiaše ani v Příslovích; několikrát v knihách Královských l. Reg. 2, 27 *есмы* (ale l. 26 *есмы*), 3, 12 opět; II. Reg. 1, 7, 8; 2, 20; tamže *ирилки* 1, 15; Jud. 11, 17; 12, 13; Tob. 3, 4 *есмы*, totéž Act. 1, 16, Rom. 1, 14 totéž, ale *ирилкии* tamže 6, 12; Apoc. 1, 18 opět; 2, 23; 22, 9 a 16.

2. Písmě ň.

Tímto písmenem píše se:

a) nejčastěji jako vlastní značkou samohláska ě; na př.: **иудеи**, **иудей** (Judeam), **иудейских**, **грешники**, **царьки**, **рань**, **видѣ** (3. sing. aor.), **разочарование**, **прогноза**, **принесъ**, **взялъ**, **погрѣш** a p.;

b) vedle toho však objevuje se za literu ň i u a to působením výslovnosti vlastní nářečím čakavským; píše tudíž: **види** (3. sing. aor.): **еже види Исаиа сынъ Амосовъ**; **quod vidit Isaias filius Amos**, Is. 2, 1; **принесенъ**: **И принесенъ иже свидетеля върна** Is. 8, 2; et adhibui mihi testes fideles; **не мозите оумножите** (sic) **глаголати**, Vulg. nolite multiplicare loqui; **принесенъ** (místo **принесенъ**: meždjo **грешники** **принесенъ** est Sap. 4, 10; Vulg. inter peccatores translatus est); sem můžeme zařaditi též lokál **оутчи** (**жтыкъ**): **въ оутчи дне торо** Gen. 7, 13; in articulo diei illius Vulg., ač nechceme-li vyložiti ten tvar analogií podle o-km. měkkých. (Srov. Daničić, Istoria oblika str. 48.)

c) S druhé strany píše se za ň i e opět působením výslovnosti; na př.: **лето** na I. 67, 20 (ale **мъта** Gen. 1, 14, **летъ** Is. 7, 8; **стометъя** Rom. 1, 19); **белъ** I. 177 c, 29 (ale **объектъ** Is. 1, 8; **бланъ** Блан Apos. 1, 14; **в ризахъ белламъ** tamže 3, 4); **достоинъ** I. 176 c, 7 v. hl. 5 Apos. třikrát tak, jednou **достоинъ** (ale **достоинъ** I. Cor. 15, 9); **недъ** dat. sing. subst. **нѣдъ**: **нозъ его подобия неди лъциенъ се** Apos. 1, 15; **деломъ** dat. plur. (po **деломъ** **коюждо** I. Petri 1, 17); **ответъ** (**откѣтъ**): **врѣмѧ и ответъ срѣдце моураго разочаруетъ** Eccles. 8, 5.

Prof. Milčetić (viz Rad CXXI., str. 103) tvrdí, že na kvarner-ských ostrovech není ani čistých i-kavců ani e-kavců; na ostrově Krku převládá dle něho i-kavština, na Čresu e-kavština. Při tom má i-kavštinu za zjev novější — mladší. S tím souhlasí i prof. Jagić (Archiv VI., str. 80), dle něhož obvyklá výslovnost litery ň u čakavců jest i (krátké neb dlouhé), při čemž však v nejsevernějším konci čakavského území — tedy v okolí Seni a Rěky — ozývá se často e. Kolísání jest tu staré. Prof. Jagić uvádí doklady z poč. XIV. stol. z r. 1309 v písemných památkách Vinodolských. Ježto prý výslovnost i-ová pošla z úzce znějícího a stále se zužujícího e, domnívá se prof. Jagić, že ve zmíněném kolísání obojí výslovnosti můžeme hleděti na hlásku e jako na jakýsi zbytek starší výslovnosti staroslověnského ň. Tu se shoduje prof. Jagić s Milčetićem. Od obou rozchází se v míňení V. Oblak (srov. re-

censi o rozpravě Milčetičově v Archivu für slav. Phil. XVIII., str. 242). Oblak má za to, že dvojí výslovnost staroslověnského *и* u čakavců jest konečný výsledek hláskového vývoje, jenž se nesl dvojím směrem. Dle něho není správné mluviti o prioritě té neb oné výslovnosti, byť snad hláska *e* byla méně vzdálena společného východiska nežli hláska *i*.

d) Rozumí se, že písmene *и* užívá se dále i tam, kde se píše ve staroslověnských památkách za praejotované *a*; na př. *ико*, *иже*, *икона*, *омиши*, *испъ*, *бокти* ce atd. O odchylkách od tohoto způsobu psaní viz níže.

3. Nosovka *и*.

Tato má v naší památce zpravidla obvyklou střídnici recenze srbsko-chrvatské *e*; píše tudíž: *ред' икои*, *Испыне* (gen. sing.) *грядоутъ*, *оставинише*; rovněž *a*) *езини* Is. 3, 8; *езини* Prov. 4, 15; *езинка* 4, 24; *езинком'* 4, 29; 5, 4; *двоезинуи*' 5, 9; *езинк'* 5, 13; 6, 5; *двоезинуицем'* 5, 14; *двоезинуин* 6, 1; *притетни* tamže (*уци* *притетни* въ *връзме симърение*) 2, 5; *притетном'* tamže 3, 17 (*укои* *притетнои* *измюблен'* *боудешн*); *езинкъ* Act. 2, 26 (ale *езинкъ* tamže v. 8; *езини* tamže v. 3; opět *езини* tamže v. 11); *езинах'* Apos. 2, 26; *окиеше* Jud. 4, 3 (ale *похъ* 3. sing. == *похъ*: *От иих же градовъ* *похъ* *себъ помощники* tamže 3, 8); *объе* 3 sing. aor. (глайдъ *объе* *e*) tamže 11, 10; *прине* 3 sing. aor. 10, 3; totéž 14, 7 (прине же единъ къкъдо *моожъ ороужие ское*); *еше* plur. aor. (*еше ю глаголоюще*) 10, 11; *принел* (дондъже *принел* въ *пишофтъ* *свою* 12, 9; *езинъскотъ* (*въроцъ*) 14, 6; *b)* podobně po ostatních palatálkách *и*, *и*, *и*: *жетки* Jud. 8, 2 (въ *дыни* *жетки*); *поуге* 3 sing. aor. (*поуге Аниа и породи*) I. Reg. 1, 20; 2, 21 totéž; *зачема* Eccles. 3, 11; totéž 10, 13; *чед'* 3, 21; opět 12, 12 a často tak; *поует'и*' 8, 9; *зачело* Prov. 1, 14; tamže *чедо* 2, 1 a častěji tak.

Střídnice *e* po *j* a palatálných jest známkou stáří textu, neboť již v nejstarších zlomcích XII.—XIII. stol. máme v těchto případech za *и*—*и*. Srov. zlomek Lublaňský u Brčíče v Čitance staroslov. jezika str. 32. č. 1.; Šafařík, Památky 56.

Avšak všecky případy nebude asi možno vysvětliti stářím textu samého (neboť jak jest z uvedených míst patrno, jsou tu i texty mladší), spíše jest tu na místě, abych připomenul to, co uvádí V. Oblak (I. c. str. 244) jako zvláštnost nářečí vrbnicko-omíšaljského, že totiž střídné *a* (za *и*) po palatálných v tomto nářečí objevuje se *nejřídčeji*.

Přes to však hojně jsou doklady dialeklického *ι*; tak na př.:

a) slovo *ιαζητη* psáno s *ι*: Is. 2, 4; *ιαζητ'* (dvakrát); *ιαζητη* II. Reg. 1, 20; Jud. *ιαζητη* 7, 21; *ιαζητη* 8, 20; *ιαζητη* 9, 19; *ιαζητη* 11, 6; Act. *ιαζητη* 2, 3; *ιαζητη* 2, 4 a častěji; podobně slovo *ιαγητη* psáno: *ιαγητη* gen. sing. Jud. 8, 2.

b) sloveso *ιατη* a složeniny jeho: *ιατητ'* Gen. 2, 15; (*ιατητ'* *γε οὐκανέσθι*) *ιατητη* Gen. 6, 2; *ιατητη* totéž I. Reg. 1, 24 (*ιατητ'* *ερο σε σοβοιο*); *ιατητη* tamže 2, 34; (*επει πριντη ιαιοτητ'*); *ιατητη* (*οβλάκη πριντη* *η ουμιακη*) Act. 1, 9; totéž 2, 33; sem náleží zařadit i nenáležitý tvar part. praet. *ιατη* (*ιατη* *η* *ζα δεσμοκιο ρογκον*) tamže 4, 7; *ιατη* 2 sing. aor. (*ιατη*) *ιατητη* *ουμιακη* *ιατη* *πριντη* *επιπη* (*Μνημόνευε ουν, πως εἰληφας καὶ ἤκουσας*) Apoc. 3, 3; *ιατητη* (*οβλάκη*) tamže 4, 11.

V textě Přísloví nenalezl jsem ani jednoho příkladu s dialeklickým *ι*.

4. Samohláska *e*.

a) Samohláska *e* píše se nejprve vlastní značkou *ε*, tedy: *επιπη*, *επει*, *επει*, *επει*; vedle toho však i podle hlaholské tradice litera *e* píše se i za *je*: *εδηπη*, *επει*, *επει*, *επει*, *επει*, *επει* a podobně.

b) Působením výslovnosti objevuje se však, jak bylo připomenuto výše: za původní *e* i litera *ι*, tak na př. na l. 47, 30. *Селестра* (Silvestri), *Леона* (Leonis) 56 c, 10. *дондаке*, *идаке*, *онок* často tak; atd.

5. Samohláska *i*.

Samohláska *i* se píše nejprve pravidelně, rozumí se literou *ι*: *Искони*, *створи*, *божи* (*стаžено з божини*), *разлоғуши*, *видж* *един'* *птице* atd.

Vedle toho i písmenem *ι*, protože tato zpravidla zněla tak: *владѣни* (*бити моঁজে *владѣни* и *старѣншe**) Esther 1, 22; *в утѣрѣни* (*стѣнь мѣтакъ*) Jud. 5, 9; *иелѣни* (*Олопернови*) Jud. 5, 26. Častý jest tento způsob psaní subst. *ирикти*: *ирикти* Apost. 2, 7; totéž v. 11; opět v. 17, v. 28; *ирикти* v. 18; *ирикти* v. 23, a častěji tak; tento způsob psaní jest založen na tvaru *criki* běžném v nářečí Vrbnickém. (Srov. Žic. l. c. str. 221 a násl.) Dativ *иатерѣ* n. l. 110 c, 21, jest také asi pouhý způsob psaní za *иатери*; Daničić (l. c. str. 27) takových tvarů od *r*-kmenů nemá vůbec, tvary *любиве*, *ирикти* jakožto analog. podle a- km. uvádí od stol. XIV. Podobně loc. sing. *ирикти* na l. 232 c, 13, jest psán místo náležitého *ирикти* nebo *ирикти*; rovněž acc. sing. (*иа*) *ион'деми* na l. 184, 32, za náležité *иа* *ион'деми*. Tak bývá totiž psáno v nadpisech: **В ион'деми**

(l. 7c a často tak), asi od nominativu **понедѣлъкъ** (české: pondělí) vedle **понедѣлъчики**, utvořeného analogicky podle **вторы** (оутори) vedle **вторыники** a **оуторыкъ** atd.

Týž zjev máme v loc. plur. **понемъ** l. 203c, 3 za **полихъ**, nechceme-li vyložiti tento tvar analogií podle tvrdých o-km.; Daničić uvádí spolehlivé tvary toho druhu teprve ze stol. XV.; u příkladů z doby starší kloní se k výkladu fonetickému (l. c. 133). Podobným způsobem vysvětlíme si tvary imperativu 4. tř. psané v množ. čísle s **и** **ииножете се и напишите** Gen. 1, 22; **творите** II. Reg. 3, 18; **хвалите** Jud. 13, 17; **оучите се** Is. 1, 17; **любите (правдою)** Sap. 1, 1; **не любите (семр'ти)** tamže v 12 atp., nechceme-li je vykládati analogií k tvarům s náležitým **и** v plurále. U Daničice jsou i toho druhu tvary doloženy (Oblici str. 345).

Prajetovaná hláska **ja** vyjadřuje se v písmě, jak bylo výše poznamenáno :

a) literou **я** : **ено**, **же**, **как**, **твоъ**, **прощеніе**, **ластіе**, **обездание**, **ороужиye** **ткокъ**, **омилитъ** atd.; podobně tvary slovesné **есиъ**, **боъти** se a podobně;

b) vedle toho však i literou **а** : **зели** Is. 1, 7, a často tak; **ткокъ** tamže 2, 3; **ислкъ** 2, 13; **исака** 2, 17, a často; **волъ** (**иине в кон'сиихъ** **крепостехъ** **волъ твоъ**), Jud. 9, 16; **пастиръ** tamže 11, 15; **дн'шнаго** (**дъне**) 14, 6; **молаше** 12, 8; **ииншахоу** 14, 19; **веселахоу** 15, 15; **хринахоу** se Esth. 2, 11; **хринаше** 2, 20; **искоренаетъ** Eccles. 3, 9; **ииншаго** 4, 10; **приминае** se 6, 9 atd.; tvrdá výslovnost jest tu velmi stará.

6. Samohláskové *r* (г).

Toto píše se zpravidla obvyklým způsobem: **ръ** (**р'**); příklady, kde se **ь** (') vynechává, jsou dosti řídké. Píše tudíž: **връла** Is. 1, 6 (ale **срдъце** tamže v. 5); **гр'дие** tamže v. 25; **тръние** 5, 2; **твр'дъ** Gen. 1, 7; **твр'днио** tamže; **твр'ди** (**въ твр'ди** **иевесиенъ**) tamže v. 17; **четвр'ти** v. 19; **скр'ши** 2, 2; **семрътию** 2, 17; **скръхоу** 7, 18; **дриженикъ** Prov. 1, 19; **стрыпнъ**, **тръплики** 1, 23 (a často tak); **ир'зостъ** 1, 25; **скр'ви** 2, 11 a často tak; **оутвръдилъ** 3, 2; **оскр'ви** 3, 12 a častěji; **оутвръждение** 3, 31; **др'жене** 4, 13; **одр'жанинъ** (**въ одр'жанинъ** **боудетъ родъ его**) 4, 16; **в пръвихъ** 4, 17; — **прискръбна** I. Reg. 1, 5; **цр'кви** 1, 7; (ale **в срдъци** 1, 13); **жр'твоу** 1, 21 a častěji tak; **пръвъ** 2, 16; **отвръгoste** se **жрътвъ** 2, 29 — **кр'млаше** Tob. 1, 20 (ale **ильтвие** 2, 8; **семръти** tamže); **ир'же** se (**близъ** **стени**) 2, 10; **тр'пнитъ** 2, 12 ale **семр'** 3, 4; **тр'пемъ** 4, 4; — **оутвр'ени** (**оутвръждени**) Jud. 2, 6, ale **до връла** tamže 7, 3; **гриности** 8, 17 ale **срдъце** tamže atd.

7. Samohláskové *l* (!).

Podobně jako předcházející přše se zpravidla i toto obvyklým způsobem my' (*λ'*); na př.: *πλην'* Is. 1, 11; *ισπλην'* 1, 15; *βλύνα* 1, 18; *ιπαληνη* ce 2, 6 (a častěji): ale *ιπαληνης* 2, 28; *βλύνονται* tamže; *χλυμ'* 2, 14; *στλην'* 2, 15; 5, 2 totéž — *ισπληνητ'* I. Reg. 1, 23; *πλύκοψ* 2, 13 a častěji tak; *πλύκη* 2, 29; *πλύψης* II. Reg. 1, 20; *πλύκ'* 2, 30 — *ισπληνησθε* ce Esth. 1, 5; *πλύκ'* tamže a častěji tak; (ale *στλην* 1, 6); *εληνητεμ'* Eccles. 1, 3 a často tak; tamže v. 13 psáno *εληνητεμ'*; *πληνη* 2, 23 a často tak; *ιλλ'γανης* 3, 7; *ιλλ'κομ'* 9, 16; ale *πλην* 12, 9; *εληνη* tamže v. 2. — *χλυμη* Jud. 7, 8; *ισπληνηна* 7, 11; *ογηλ'κοшче* 7, 22 a častěji tak; *οπληγене* 9, 6, 7; *στληпоψ* 13, 8 a častěji; atd.

Z uvedených příkladů jest na jevě, že odchylek (vynechávání *λ* nebo *l* po *l*) od pravidelného způsobu psaní samohláskového *l* jest ještě méně nežli u *γ*; zato však objevují se i v nejstarších textech tvary *земл'скне* Gen. 1, 24 a 25; tamže *земл'скны* 2, 20; *земл'скнх* Apoc. 1, 5; v pozdějších textech tvary *земл'ннат* Apoc. 1, 7; *земл'нне* tamže 19, 19; *земл'ннх* 20, 8. Tvarů čistě dialektických *земелскы*, *земеллы*, *хеллы*, *мелухати* a r. nikde jsem nenalezl, podobně jako žádného *верхъ*, *перки*, *терпятти*, *держати*. (Srov. J. Milčetić: Das silbenbildende und silbenschließende *l* im kroatischen ča-Dialekte, Archiv XI. 363 a násł.)

Zvlášť hojně jsou doklady pro stažení samohlásek. Nehledě k tomu, že v památkách recenze srbsko-chrvatské rozmanité koncovky pádové objevují se staženy, zejména v deklinaci adjektiv, máme tu řadu příkladů i ze sklonění jmenného o zjevu výše řečeném. Tak na př. v lokálech sing.: *в осквр'нени* (т. *оскврненни*) Jud. 9, 2; *просмотрени* tamže 9, 5; *оскешени* 9, 18; (*по*) *просмотрени* *вожи* 11, 16; *въ весели* 12, 12; *о прѣложени* 13, 20 — *в смиренни* Eccles. 12, 4 — *по падени* II. Reg. 1, 10; *ва искошени* Tob. 3, 21 — *о искрсени* Act. 2, 31; *в смиренни* (срдця) tamže 2, 46; *о исцелени* 4, 16; rodubně v gen. plur. *ρѣхи* (всѧк же *ρѣхи* неοψдоених') Eccles. 1, 8; *люди* (не отидет *χвала* твој от *օχց'* *люди*) Jud. 13, 25; instrum. plur. *и-слаждени* (*обимоющ* *иасладжени*) Eccles. 2, 1.

B. Souhlásky.

1. Staroslověnské střídnice *ѡт* (psáno *ѡ*) jsou tu důsledně zachovány, a to:

a) za původní *tj.*: *волеюψ*, *тоужеше*, *надимающен* ce, *брояни* (*лире* *боудоут'* гречи *καши* *έко* *брояни* Is. 1, 18);

- b) za *stj*: пощени (пощени влших' и праздник' влших' Is. 1, 14); мыщению (смыль в коупъ мыщению повинеши се Jud. 6, 6);
 c) za *skj*: nenalezl jsem dokladu;
 d) za *sk* před palatalizujícími samohláskami; na př.: пощедъ (не п. доуше ткосе) Jud. 13, 25; скровицем' Is. 2, 7; цыпете (ципите соуда Is. 1, 17); цып' II. Reg. 1, 21 a častěji; злиищенине Is. 4, 5 atd.;
 e) za původní *kt*: деши Is. 1, 8 a často tak; ношь, номоши Jud. 6, 21 a častěji.

Výslovnost ovšem byla dvojí jako dosud. V případech uvedených pod a) a e) vyslovovalo se jako dosud ү = ё; tudíž: boleču, туžeče, nadimajucei se, дечи (кéi); kdežto v ostatních případech ү člo se jako ёc, tedy: пошени(i), išcete (išcate), скровищемъ, пошедъ atd. Usuzujeme to i z toho, že cizí slova, obsahující výše řečené souhlásky, psávají se dvěma písmeny, tak na př. каштель (castellum) II. Reg. 2, 8: поведе его по кыштелех'. Srov. slovo оштия (hostia) v rukop. Sienském. Viz čl. prof. Pastrnka: Chrvatsko-hlaholský rukopis Sienský. Věstník Kr. Č. Spol. Náuk. 1900, str. 13.

2. Souhlásková skupina žđ objevuje se v naší památce předně jako střídnice za praslov. *dj*; na př.: проходе Gen. 2, 5 a často tak; издеждете (рохти ваше) Is. 1, 15; рожд'шина (поработает' рожд'-шина и) Prov. 3, 7; оутвр'ждаст' tamže 3, 9; прокровахдан 3, 17; всаждено Eccles. 3, 2; вриждених tamže 4, 1; трохжати се 4, 8 a čast. между 4, 11; в'хождахота (sic) I. Reg. 1, 7 (в'хождахота в цркви); прихождаше tamže 2, 13; оутгаждаше 2, 26; съзиждет (или) 2, 35; жеяди (и жеяди и в погибели) Jud. 7, 14; одеждю (иа одеждю велю (!)) Act. 1, 10; вожди (вожди еишии Исоюса, duces eorum, qui comprehenderunt Iesum) tamže 1, 16; всаждати (в тимплю) Apoc. 2, 10; побеждлюючию tamže v. 17; оутвр'ждае 3, 2 a p.

Vedle toho máme i několik dokladů této skupiny souhlásek, jakožto střídnic za praslov. *zgj*: дъждил' Gen. 2, 5; дъждь 7, 4 tamže; tytéž příklady se opakují i jinde Is. 5, 6: одъждити дъждя.

K třetímu případu, který je tu možný, totiž ke střídnicím za praslovanské zd + j nenalezl jsem dokladu.

Vedle těchto náležitých střídnic objevuje se tu ve všech textech vyjma Genesi Isaiáše a Přísloví dialeklické *j* vyjádřené v písmě rozličným způsobem:

- a) *j* ve výslovnosti praejotovaného *e*: ндреенне I. Reg. 2, 19; речи' III. Reg. 1, 6; оутвр'ешни Jud. 2, 6; ире тамže 12, 5; оутрочени 13, 2; избогеница (ради) 14, 9; влючение Eccles. 2, 2 a častěji; смених (врхме смених) тамže 3, 2; оутроченин' 4, 6; ире Act. 2, 20;

b) literou ε: **съжже** (сам же дом' Нюдов съжже Давида) II. Reg. 2, 10; totéž 3, 16; **иимохозю** тамže v. 23; **сюжже** Tob. 1, 6; **γογχον** ce Jud. 10, 14; **исюжже** 12, 7; **Блюзота** (sic) Act. 3, 1; (**Петръ и Иванъ** влюзота в цркви); **исюжже** Апос. 1, 16; opět 19, 15; **принъ** (= прѣже) tamže 3, 3;

c) písmenem ιο: **мею** Jud. 7, 5; **нареюют'** tamže 11, 11; (к тююжке се нареюют' да огнют' скотета скот); **кию** (егоже из' не кию = не виждю) Апос. 2, 15;

d) literou ι: **прѣхе** Eccles. 12, 1; opět vv. 2, 6; **блоченне** tamže 12, 14;

e) písmenem ιι: **вии** (= виждъ) Jud. 6, 15 **смотри** и **вии**; **пропокчи** (= проповѣждъ) проповѣти огбо **сюю** еже соудитель боядоу **домоу** **его** I. Reg. 3, 13.

3. Písmene ι (ιι) užívá se nejprv ve slovech cizích za hlášku ġ: **лихелъ** Apoc. 2, 8 a často tamže, **евангелие** často tak, **ћелое** (Gelboe) II. Reg. 1, 6; tamže v. 21; **Аћитинъ** (filius Agit) tamže 3, 4; **Ћионъ** (Gihon) III. Reg. 1, 33; totéž v. 38; jméno Rages píše: **Рлемъ** Tob. 1, 16.

Vedle toho však i za j; vedle příkladů dialeklického j (za střídnice ιι) výše vytčených můžeme uvést i tyto: **оғбнѣ** (ero) II. Reg. 1, 15; **ћа** (ego) tamže v. 16; **ћести** (= ястн) Tob. 4, 18.

Mimo to máme několik málo dokladů, že písář mate asi pro příbuznost ve výslovnosti ψ s ι: II. Reg. 3, 1 **ратенне** (сткорено ест' огбо дльго **ратенне**. Facta est longa concertatio) = **ратенне** subst. verbale slov. **ратити** ся; jiný doklad toho máme Jud. 6, 8: **праћиши** = **праћиши** (изидоше противоу имъ **праћиши**, exierunt contra eos fundibularii) od subst. **праџа** = funda, čes. prak.

4. Zbývá zmíniti se o některých souhláskových zjevech, známých ze staroslov. mluvnice, pro něž máme i v této památkce doklady.

a) Příklady s p o d o b y souhlásek máme na př.: **кр'жни** 2b, 15; **овъхуци** 28d, 19; **опрею** 64, 27; **рѣткни** (рѣдкытыиъ) 107b, 8; **Апсаломе** (Absalom) 200, 11; **лькил** (льгъка) 235d, 23 ap.

b) Doklady o v y p a d á n í souhlásek jsou: **овезаниѣ** (*obvezaniě) 3, 6; **исмѣйт'** (иçатитъ) **беславни** (безславни) 237b, 23;

c) Skupina си (зы) zůstává: **исцѣли** 119, 9 a častěji; skupina си (зы) dává шт: **ицистн** 95, 1; **иеницильна** 229b, 6.

d) Měkkost následující souhlásky působí v předchozí; na př.: **ш ини** 178c, 2, 179, 11 a častěji tak.

2. TVARY.

Z tvarů uvedu na prvním místě zejména ty, v nichž se obráží starobylý ráz jazyka, neb i takové, které jsou jakousi zvláštností proti pravidelným tvarům, jak je podává staroslov. mluvnice; vedle toho však v druhé řadě dotknu se i tvarů živého jazyka, pokud pronikaly i do textu staroslověnského z obecné mluvy, zejména pak oněch, jež jsou dialeklickou zvláštností.

A. Tvary jmenné.

a) V první řadě jsou to nekontrahované tvary složeného sklonění: **твоещее** nom. sing. Gen. 1, 11 (vedle **твоеще** tamže v. 12); **земл'скне** akk. pl. (зкърн земл'скне 1, 24 dvakrát); **жикот'ное** akk. sing. (дръбо жикот'ное) 2, 9; **улоукулские** akk. pl. 6, 2; **боудоющее** akk. sing. 6, 6; **великии...** **небеские** nom. pl. fem. 7, 11; totéž 7, 23; **прасмы-
влющи** се nom. pl. tamže; **диноющее** akk. sing. 8, 1; **софри** akk. pl. tamže; **противещее** nom. sing. Is. 1, 25; **наднилюющен** се (ранѣ) dat. sing. tamže 1, 6; **жикоющен** nom. pl. 5, 3; **боесчен** Eccles. 2, 7 a často tak; **люсеющен** tamže 2, 16 a 17; **ютиюющен** 4, 12; **ску-
жениен** 4, 14; **дкоенчнитен'** 5, 14; **слѣрюющен** се 6, 6; **нейистине** akk. pl. Prov. 1, 32; **оставленен** tamže 2, 13; **веселенен** се 2, 14; **ходеющен** v. 19; **драгое недостонное** 3, 15; podobné tvary objevují se v knihách Královských, Judith, Skutků ap. zejména však často v kn. Ecclesiastes. V tomto posledním textu jsou tyto tvary pouze asi napodobování starých vzorů, ježto text sám jest mladší, pořízen podle Vulgaty; tomu nasvědčují i mnohé jiné jak grafické tak i jazykové vlastnosti.

b) Několik málo nekontrahovaných tvarů zájmenného sklonění na př.: **твоee** gen. fem. Is. 1, 25; **иоee** Gen. 2, 23, **вее** tamže 7, 23; tvary tyto ovšem že se často opakují.

c) Kniha Sirachova se odlišuje od ostatních poměrně hojným užíváním tvarů sklonění **именнеho** u adjektiv i participií: **двоином'** (срѣмъ) 1, 28; **оусты** **улыбун** tamže v. 29; **срѣмъ** **страдником'** и **роѣши** **ославленам'** и **грѣшником** **находеющои** 2, 13; **укомъ** **прнетном'** (**излюблен'** **боудеши**) 3, 17;

B. Tvary slovesné.

a) Tv. prostého aoristu: **видоу** Gen. 7, 9; totéž v. 15; **срѣтоу** II. Reg. 2, 13; **падоу** II. Reg. 1, 12 (ale **падоше** tamže v. 19); **овртоу** III. Reg. 1, 3; **изидоу** Jud. 14, 7.

b) Tvary aor. sigmatischeho: извѣсce 3. plur. (доѣшоу юже извѣсce води) Gen. 1, 21; извѣсce 3. plur. (оѹниожише се води и извѣсce кокуєгъ Gen. 7, 17; извѣсce 1 sing. (сии родихъ и извѣсce) Is. 1, 2; примиc' II. Reg. 1, 10; погреcе (его в гробѣ отыщя своего) tamže 2, 32.

c) Nestažené tvary imperfekta: вѣше Gen. 7, 6; вѣхноу Act. 1, 13; totéž psáno вѣхноу 2, 42; opět tamže v. 44; ишѣхноу tamže; зрешиe 3, 5.

d) Kratší tvary participia s-ového Jud. 6, 20: испѣхъше (испѣхъше постъ настнше се); прѣклонише (глакоу). оставлъше (ксе) tamže 15, 2.

Dříve ještě nežli přejdu k tvarům, jež pronikly z řeči živé do naší památky, připomenu dvojici tvarů slovesných, které jsou jistou zvláštností chrvatsko-hlaholských textů. Jsou to po prvé odchylné tvary imperfekta v 2. osobě dvoj. i množ. čísla končící na — хота v pl. — хоте, 3 osoba duálu rovná se vždy druhé tedy ne — хоте nýbrž — хота.¹⁾

Na př.: вѣхота же тоу .—. сини єлиека I. Reg. 1, 3; в'хожданота в цркви tamže v. 7; творчота сини его opět 2, 22; внохнота 3. dualis (Петръ и Иванъ внохнота в цркви) Act. 3, 1; 2. plur.: искахноте (Рѣхн еже внесе Аи'бер' и' старѣшина' израил'скы' речи тако: вуера внохе трети дни ишиоуки искахноте) II. Reg. 3, 17. Tvary ty jsou patrně utvořeny analogií ke tvarům prvních osob na — хоте, — хоти, tvar pak z druhé osoby duálu přejat i pro třetí osobu. Tento zjev, že třetí osoba duálu se vyrovnává s druhou jest nejen v této, ale i v ostatních chrvatsko-hlaholských památkách pravidlem. (Srov. Daničić. Istor. obl. 316—317).

Druhá zvláštnost, o níž se chci zmíniti, souvisí s předešlou. Jest to tvar 3. osoby sing. aoristu виси. Snad jest tu přijat tvar z druhé osoby i pro osobu třetí, v níž se udržel, tvar pak sám виси utvořen jest asi analogií podle praesentu иси právě tak jako analog. tvary бысть, дастъ, истиъ podle иестъ, дастъ, истиъ. Dokladů pro tvar виси (виси) jest hojně; na př. Gen. 1, 5; tamže v. 7, 9, 11, 12, 15 atd.; I. Reg. 2, 21 възнулихъ виси отрокъ Самоилъ; Act. 1, 17 тво в'утенъ виси с иами; tamtéž v. 18; vedle toho však i погреcенъ виси' 2, 29.

Jest sice pravda, že veliká většina těchto tvarů jest psána skratkem ѿ; jsou však i místa, kde řečený tvar jest plně vypsán, jako na př. na l. 96b 3 řádek s hora: Биси вистиниоу егда приблизи.

¹⁾ Srov. J. Milčetiće o imperfektu v čakavštině. Rad. CXXI. str. 126 a následující.

се списъ Ерихон; podobně na l. 233c, ř. 19, Биси иам' в прѣданнѣ (Sap. 2, 14). Jest tudiž nesprávné, co vytýká Leskien Račkemu; srov. Handbuch der altbulgarischen Sprache, Weimar III. Aufl. str. 153. Srovnej též vývody Črnčičovy vzhledem k téže formě v předmluvě k Assemanovu evangeliu str. XXII. a násł.

Přicházím k tvarům živého jazyka pokud pronikaly do staroslověnského textu naší památky.

A. Tyvary jmenné a zájmenné.

1. a) Instrumentál sing. fem. objevuje se tu několikrát ve starším tvaru nářečí čakavských, a to v nejstarších textech Isaiáše: с вodoю (кино твоє силено ест' с вodoю) Is. 1, 22; ропнию (напиши в нем' рапнию) tamže 8, 1; плакеною (радоюот се поведители плаченою користию) tamže 9, 3. Mladších tvarů na -омъ, které jdou dle Daničíče do poč. XIII. stol., tu není. (Istor. obl. 37.)

b) Gen. jedn. č. *a*-kmenů vedle správného tvaru literárního на -ы má též lidový tvar na -е: искре (смко искре на подвижанне срїа шиго) Sap. 2, 2; podobně tvar akk. plur. с'иे (стар'ии ваши с'иे съспеть) Act. 2, 17. Tvary pod a) i b) uvedené, jak z příkladů patrnno, jsou v památce této řídkosti. Daničić připomíná tyto tvary v chrvatském jazyku od dob nejstarších. (Istor. obl. str. 16.)

c) Gen. sing. mužských *i*-kmenů má vedle pravidelného tvaru působením *o*-km. i tvar na *a*. Doklad má jediné ve slově поути (тъснаго поута стъзи) Jud. 7, 5, vedle správných tvarů: съдет' своего поути плоди Prov. 1, 31; извавит' те ѳ поути эла tamže 2, 12; далеуе те створи (sic) Ѡ поути tamže 2, 16, зблочдиком' оубо ѳ поути правднаго Sap. 5, 6 atd. Tyto pravidelné tvary sahají v památkách chrvatských do XV. stol.; vedle nich však již od prvých dob jsou doklady pro výše vzpomenutý tvar na *-a*. (Viz Daničiće Ist. obl. 17.)

d) Nom. plur. muž. *i*-kmenů v starochrvatských památkách od XIII. stol. tvořívá se i podle *o*-km. (Viz u Daničíče l. c. str. 65.) V naší památce máme toho doklad na př.: Is. 1, 3 люди ион не разоумише; еси поути твои оуготовани соут' Jud. 9, 5; vedle pravidelného поутие (поутие же неустивих' ѳ земле погиблют) Prov. 2, 22. Tyto tvary jdou opět až do stol. XVI. (Daničić l. c.)

e) Z odchylných tvarů gen. plur. budťez uvedeny tyto:

α) на -овъ: станов' (греди от станов' Слоўков') II. Reg. 1, 1; отроков' tamže 2, 15: ѡ ф. отроков' дѣцлових' але единого от отрокъ сконх 1, 15; градовъ (посланіе молитвенни ское всѧкъ градовъ) Jud. 3, 1;

totéž 3, 8; 5, 3 a 10; 7, 2; скоток (*Скоток же и иного стада*) Eccles. 2, 7; ale скот' (*и и то же имат' упоминь коеце от скот'* tamže 3, 19); vedle toho i скотеть tak Gen. 7, 21 (*итици скотет' зверет'*); totéž Jud. 8, 7;

β) tvary na -и. икеси (и́хта ти и икеси э.) Jud. 8, 4; obojí tvary jsou u Daničice doloženy již ve století XIII. (Istor. obl. str. 69. a 74.)

γ) Instrum. plur.: гречи (богъ нашъ разгърданъ гречи) Jud. 11, 8; отроци (предъ отроци ero) tamže 11, 18. I pro tyto tvary máme doklady již z prvej poloviny XIV., byť v této době ještě dosti řídké; srov. Daničice I. c. str. 115.

2. a) Z tvarů zájmenných připomenu nejprv tvary složeného sklonění, jež se v koncovkách vyrovnávají s tvary sklonění pronominalního; tak na příkl. Is. 1, 4 лохкакомоу, грѣшномоу, безаконномоу, зломоу; ale високаго; tamže 2, 11; крѣпкаго 3, 1; podobně ищемоу Eccles. 4, 7, искрѣннемоу 5, 12 vedle ишлага 4, 4, вишнаго tamže 4, 4; rovněž Eccles. правдномоу, неуистикомоу, доборомоу и зломоу 9, 2.

Týž zjev máme v genitivu талиного (*връщане талиного*) Eccles. 11, 7, vedle правднаго, неуистиваго tamže 3, 17; високаго Is. 2, 11; крѣпкаго tamže 3, 1; ишлага Eccles. 4, 4. Tvary tyto jsou obecným zjevem v památkách srbsko-chrvatských od nejstarších dob; viz Daničić, str. 160, 164.

b) Čistě dialektický zjev jsou kontrahované tvary, zájmema и бы, и не бы ve všech pádech; z naší památky můžeme uvést tyto příklady: икоу акк. fem. (*и не имашъ хоти в икоу годиноу придоу*) Апос. 3, 3; ивко (*безапоне*) nom. sing. Jud. 5, 24; nom. plur. ын: *ын есте ви, иже искошаете господа* Jud. 8, 11; и и ыни и колико ест' градовъ ихъ tamže 5, 3; akk. pl. и и колике пагоубе тр'пела ест' Tob. 4, 4, ale и ви и ви и тамže 6, 10.

B. Tvary slovesné.

a) Ze slovesných tvarů dialektických jest to hustě užívaný kondicionál ини, na př.: и' иоудости призвал' в и и м Eccles. 2, 3; аще в и и' оужна' троуда моего tamže v. 10; оуквѣдъ вин'... и винсил винъ (!) tamže 7, 26; да оуквѣдъ вин' разоум' tamže v. 28; винда вин' иоудост' 8, 16; да настоиши' разоумъ вин' 9, 1 (srov. M. Rešetar. Čakavština etc. Archiv XIII., str. 109); 1. os. plur. винъ (не вини!): да настииши се вин' хлѣба Jer. 5, 6 (Pláč); vedle toho však také: не вином' оуквѣдъ 78, 28; лъки да вин' не вини Sap. 2, 2 (tamquam non

fuerimus); 3. plur. jest vedle dialektil. **би** (аще бо би ходили в поутн
баги обрвали би стъзи Prov. II. 20) též náležité **биш**: биш разоумели
l. 78b, 19; не биш пропали тамže; вѣровали се биш 96, 18; **били** се
биш 97 d, 29; **сътили** биш 179, 15; **текли** биш 226 d, 26 atd.

b) Působení domácí mluvy jeví se dále ve tvarech: 2. osoby sing. **идешь** Jud. 10, 11; **грѣдешь** tamže; **снидешь** 10, 15; **стинешь** tamže v. 16; **воудешь** 11, 21 (ale **воудешти** tamže 10, 16). U Daničiče jsou tyto tvary doloženy od stol. XIII. (l. c. str. 268); pro tvar 3. osoby sing. živé mluvy dokladu nemám. Již tato okolnost svědčí, že tvary církevně-slověnské 3. osoby houževnatěji se udržovaly; více o tom doklady u Daničiče, dle něhož tvary s koncovým **ть** objevují se ještě i ve stol. XVI. (l. c. str. 274.)

c) Nom. plur. na **-мо** vyskytující se v srbsko-chrvatské písemnosti od nejprvnějších dob (Daničić l. c. str. 285 a násl.) jest též v naší památce doložen: **съдѣтѣлѣткоѹемо** Jud. 7, 7; **предамо** tamže v. 15; **пождемо** tamže v. 23; **поканмо** се 8, 14; **проскомо** tamže (vedle toho však i **смѣрни**' **емоѹ** доѹше наше ... **рыцѣм**' **плаѹѹи** се tamže v. 16—17); **не можено** Eccles. 3, 14; **еси коѹни** да **спишими** tamže 12, 13.

Stránky syntaktické a lexikální dotkneme se níže v rozboru textů; zde chceme toliko ukázati na jednu dialektilku zvláštnost (lexikální), na složeniny s předložkou **кы=из**: **ки вѣроѹ** Is. 1, 25: **вїкароѹ** тє от троски твоее на чистотоѹ; **ки тр'гнекъ**: **Взидѣвши ю** и да озлобивъ ю и **ки тр'гнекъ** ю к нама tamže 7, 6; **киш'дша**: **не от** похоти на от сиши **киш'дша** Jud. 10, 4; при **киш'стки** дѣне срѣтоше ю **страже** tamže v. 11; **ки прости**: всѣх же рѣхи **неоѹдобеных'** не можетъ **уловѣти** **ки прости** склоном Eccles. 1, 8.

II. VLASTNOSTI A ZVLÁŠTNOSTI PALAEOGRAFICKÉ.

Jak jsem výše podotkl, není v knize nikde žádného údaje, kdy byl asi breviář napsán; důkazem však velkého jeho stáří jsou jeho vlastnosti a zvláštnosti palaeografické. Písmem podobá se I. breviář Vrbnický jednak zlomkům Bašanským¹⁾ a Vrb-

¹⁾ O prázdninách 1909 spatřil jsem u kněze krčské dioceše Vincence Premudy, nyní kuráta na Vrchu na ostrově Krku, dva pergamenové proužky popsané hlaholským písmem rázu velmi starého, které navazují vedle ostatních svrchu jmenovaných zlomků na nejstarší nám známé fragmenty Vídeňské recenze chrvatsko-hlaholské. Po mému soudu patří jim po zlomcích Vídeň-

nickým¹⁾), jednak blíží se zlomku o sv. Thekle²⁾ a zlomku tak zv. homiliáře Lublaňského s písmem však méně tučným.³⁾ I bude úkolem této stati srovnati jednotlivé písmeny této památky v příčině jich tvaru s uvedenými památkami po stránce svrchu naznačené, neboť tak myslím, že jeho palaeografické zvláštnosti nejlépe ozjejmí a vážnost jeho vynikne.

Jedna okolnost, pro kterou I. brev. Vrbnický ustupuje jak zlomkům Bašanským a Vrbnickým tak i homiliáři Lublaň. jest ta, že daleko řídceji užívá značky **ѡ** (ѡ) za polohlásku. V celé knize nalezl jsem roztroušeně něco přes 20 příkladů tohoto písmene, a to:

пиратъ 4 d 5, вѣкъ (недѣлю) 20 b 1, слѣдомъ 17 b 30, изнемогъ 72 b 24, накедетъ 110 c 14, вложъ 126 a 2, всѧкъ 140 d 15, седишиъ тамže ſ. 17, петъ 156 a 21, вискоюъ 158 b 6, хъ 161 b 16, тыщиъ 161 c 20, есыъ 198 b 31, вѣриъ 199 d 28, домъ 201 a 4, мояжъскыиъ 201 a 25, вимъ 205 c 6, юръ 206 b 31, totéž 227 a 10, скр'шаетъ 226 d 20, моядрихъ 227 a 13, вѣкъ 228 b 20, вимъ 230 c 20, мецтровъ 231 d 17.

Pozoruhodno jest v téže věci, že téměř všecky uvedené příklady objevují se v oněch částech knihy, jež jsme výše označili jako starší, a mimo to že se tu řečené písmeno objevuje ve tvaru **ѡ**, kterýž více připomíná písmeno ѿ r v hlaholici oblé nežli pozdější tvar s kličkou neb háčkem sraženým až dolů a těsně připojeným k dolní části (patě) sloupečku **Ѡ**. Srov. zlomek Vrbnický — Mučenictví sv. Jiří — sl. I. ſ. 4., ve slově **аминъ**, opět tamže ſ. 13. ve slově **санктъ**; podobně ve sloupci II. ſ. 12. ve slově **христъ** (**Христовъ**). Je tohoto tvaru vyskytuje se v naší památce pouze třikrát a to v části s písmenem mnohem ostřejším na l. 161 b 16, a 161 c 20, 174 d 6.

ských co do stáří místo první. Nemaje k tomu svolení, abych podal o nich zevrubnou zprávu, spokojím se s tím, že připojím snímky ve skutečné jich velikosti a příležitostně k nim odkáži.

¹⁾ O zl. Vrbnických jsem šíře psal jednak ve spise nadepsaném Recensio croatico-glagolitici fragmenti Verbenicensis, Veglae 1903 —, jednak ve »Slavorum literae« — příloze k Časopisu katol. duchovenstva v Praze 1907, str. 123—143.

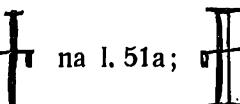
²⁾ Snímky zbývajících dvou fragmentů sv. Thekly a tak zv. homiliáře Lublaňského jsou uveřejněny ve spise Geitlerově: Die albanischen und slavischen Schriften, Wien 1883.

³⁾ Toto pojmenování se vyskytuje u Šafaříka (viz Památky str. 55—57). Aby někdo snad nemyslil na nějakou velkou památku, slyše jmenovati homiliarium, připomínám, že jsou to pouze dva listy breviáře velkého folia, obsahující homilie I.—III. neděle postrní s příslušnými responzorií (odpovědní choru po skončeném čtení kusu homilie).

Tvar druhé značky za polohlásku **t** nerovná se výše ostatních písmen, ale dosahuje pouze asi do polovice řádku.

Vedle toho hojně užívá písar brev. Vrbnického i apostrofu asi téhož tvaru jako v homiliáři Lublaň, t. j. dosti a h r o c e n ý. Okolnost tato jest rázovitá pro starší památky s písmem spíše oblým, kdežto mladší památky psané písmem ostřejším mají opačně apostrof o b l o u č k o v i t ý.

2. Písmě **m** (a) nelíší se podstatně od tvaru téžé písmeny v homiliáři ani druhých zlomků; toliko u velkých písmen postranní břevna nebývají dotažena až dolů, a slouží spíše k zahrocení příčného břevna.

Na př.: na l. 51a; na l. 93 a.

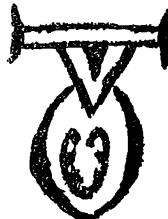
3. Písmeno **g** (e) v breviáři Vrbnickém jest téměř vždycky opatřeno zřetelnou čárkou příční, byť ne tak dlouhou jako ve zlomcích Bašanských; kodexy z pozdějších dob ji opouštějí.

4. Písmě **i** vyskytuje se tu v rozmanitých tvarech. A sice:

a) malé **ii** dosti o blé (g) podobné onomu v homiliáři; totéž mává v majuskulích tyto tvary:

l. 7b,

l. 11a,

l. 23 d a j.;

jindy

l. 78 c; nebo

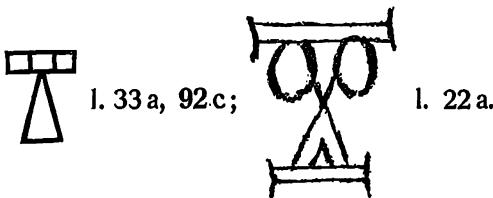
l. 175 c;

někdy jako dva klíny vražené do sebe

l. 25 c 17.

b) i i i malé bez rozdílu v číselné platnosti; tak na př. na l. 178 d ř. 23 **ꝝꝝ**, tamtéž ř. 24 **ꝝꝝ**. V hláskové platnosti objevuje se zejména ve svažnicích s 1 a ž; tak na př. **ꝝꝝꝝꝝ** = **tomu** l. 92 c 9; **ꝝꝝ** = **mne** l. 6 d 8; totéž jako majuskule mívá tyto tvary:

5. Písmeno **o** (o) v Lublaňském homiliáři i ve zlomku o sv. Thekle jest psáno zřejmě jedním tahem a tvoří jednolitý celek; v breviáři Vrboňském však jest psáno dvěma, ne-li třemi tahy, dolejší očko (někdy obě) připojoval písar k svislému sloupečku zvláště násazením pisadla.

a) ve zl. Bašfanských:

ll. b, ř. 10 **ꝝ**; ř. 18 **ꝝ** tamže;

b) v breviáři Vrboňském:

na l. 7 ř. 4 **ꝝ**; tamtéž v druhém sloupci ř. 18 psáno třemi tahy: **ꝝ**

6. Druhá část písmene **o** (u) bývá poněkud menší než první, ne jako v homiliáři stejně výšky a toliko jednou příčkou protnuta podobně jako ve zlomcích Bašfanských.

a) ve zl. Bašfanských:

l. a ř. 14 **ꝝ**; ř. 16 **ꝝ**

b) v breviáři Vrboňském:

l. 7 ř. 5 zdola **ꝝ**; ř. 3 zdola **ꝝ**

Rozdíl obou posledních záleží v tom, že u prvého druhá část jest protnuta hořejší kličkou jako ve zl. Bašfanských, kdežto u druhého ji protíná dolejší očko písmenky **o** (t. j. první části).

7. Souhlásky **d** a **v** bývají někdy v breviáři Vrboňském právě tak jako ve zlomcích Bašfanských a jako v homiliáři úplně shodné co do tvaru lišíc se od sebe toliko polohou; tak na př. na l. 7 v druhém sloupci ř. 3 shora ve slově **народи** má **ꝝ** (d) oba

sloupečky stejně vysoké nebo bez mála též výšky. Podobně ve slově **неп'де** tamže ř. 13. shora, ve slově **благодал** (бн) tamže řádka 30—31 a p.

Čárka pak spojující svislé sloupečky písmene **v** jest zřejmý oblouček; na př. ve slově **неяр'** tamže ř. 29—30, **вкушат** ř. 32 a p. V jiných příkladech jeví se již snaha snížití druhý sloupec písmene **d** a spojovati dolní konce sloupců souhlásky v čárkou přímo u, jak jest tomu i v homiliáři i ve zlomku sv. Thekly.

Obloučkem nahoře spojujícím svislé sloupce rozlišuje se písmě **и** (d) od **и** (t), kteréž bývá nahoře vždy spojeno čarou přímo u; ale ještě v breviáři Vrnickém často se objevuje starší tvar písmene **t** psaný nad řádkou nebo ve výši hořejší myšlené linky, jak je tomu na př. ve zlomcích Vrnických ve slovech **ткоте, стъзи** (v dolní části ř. 9).

8. Souhlásky **t** a **ž** bývají v breviáři Vrnickém v příčině výšky již vyrovnaný s ostatními písmeny právě tak jako v homiliáři Lublaňském i ve zlomku sv. Thekly; výjimku činí vedle zlomků Bašlanských i zl. Vrnické, kde se bliží písmě **з** (**ž**) podobně jako **и** (**t**) původnímu tvaru, t. j. psanému v horní polovici mezery či výšky ostatních písmen.

Tak na př. ve slovech **ине** (v I. zl. Vrnickém části horní ř. 8); dále ve slově **ероне** tamtéž ř. 9.

Vzhledem k písmeni **и** (**ž**) sluší mimo to poznamenati, že oba růžky stýkají se s hořejší příčkou v bodě jednom a jsou v brev. Vrnickém s běžné (convergentní) jako ve všech ostatních zlomcích (vyjma Bašlanské); ve starších památkách protínaly příčku v různých bodech jsouce někdy mezi sebou téměř rovnoběžny (parallelní).

9. Písmeno **θи**. V příčině tvaru tohoto písmene shoduje se opět breviář Vrnický s ostatními uvedenými památkami; první část jest oblá, druhá hranatá, někdy čtverec.

První svou částí oblou a značně uprostřed vydutě prohnutou silně se bliží ke tvaru téhož písmene v homiliáři Lublaňském, proti zlomkům Bašlanským, v nichž obě části jsou tahů spíše hranatých. Druhá část téhož písmene nedosahuje v breviáři Vrnickém až dolů do hloubky ostatních písmen a to opět shodně s homiliářem Lublaňským, se zlomky Bašlanskými i Vrnickými proti zlomku sv. Thekly.

Nejobyčejnější její tvary v našem breviáři jsou tyto: **Ѳи**, **Ѳи**

Tak na l. 7 a ř. 10—11 ve slově **запити**; podobně: **Ду** tamže ř. 19 ve slovech **з хвост** (t. j. из хвоста) ve slově **език'** na l. 67b, ř. 3—4 ap.

Část druhá bývá dotažena do hloubky ostatních písmen, zejména kde jest toto písmě svázáno s jinou částí písmene dosahující dolního kraje ostatních písmen; tak na příklad ve svaznici **зл, зд а р.**

Srov. **Ду** ve slově **в'язь** na l. 7 a ř. 5;

nebo: **Ду** ve slově **зла** tamže ř. 10 atd.

10. Písmě **з** (k) jest utvořeno v breviáři Vrbovnickém jedním tahem čarou klikatě lomenou jako v homiliáři a u sv. Thekly; po dolejší oddělené čárce není tu žádné stopy; ve zlomcích Bašanských objevuje se dvakrát¹⁾ a v obou případech se znatelnou tečkou po levé straně u paty dolního tahu.

V breviáři Vrbovnickém: **з** ve slově **кни** t. j. **капитоны** l. 7b ř. 14; nebo: **з** ve slovech **к' брашено** tamže ř. 14; kdežto ve zlomcích Bašanských má tento tvar:

I. a ř. 14 **ſ** ve slovech **къ о(ченикоиъ).**

Tamže ř. 23 **ſ** ve slově **маки.**

11. Písmeno **1** má v breviáři Vrbovnickém tvar dvojí. Nejčastěji ovšem se tu objevuje tvar pozdější, jehož hořejší prostřední sloupeček podobně jako oba dolejší tvoří obdélník, někdy při hořejším konci poněkud rozšířený; srov. na l. 7 a ř. 2 slovo: **тънечъ**; nebo tamže ř. 10 ve slově **зла** a p.

Jindy, byť ne tak často, vyskytá se tvar hořejšího sloupečku trojúhelníkovitý a to nejen bezprostředně přiražený k sloupcům dolním, ale i vysoko nad písmenem vyčnívající. List 33. podává několik takových příkladů písmene **1** s trojúhelníkovitým do výše trčícím přívěskem: **ѡ**

12. Rovněž písmě **m** vyskytá se v breviáři Vrbovnickém ve dvou tvarech. Vedle pozdějšího tvaru **м** objevuje se zejména ve svaznicích **мѣ, мл, мѣ, мѣ** starší tvar hranatého **ѡ**, který však předpokládá oblyž **ѡ** tvar téhož písmene, t. zv. hlaholice bulharské. Uvedu zde několik ukázků nejzajímavějších tvarů řečených svaznic.

¹⁾ zřejmě.

Svaznice *ml.*:

na l. 1 d; l. 6b; ve zlomcích Bašfanských objevuje se tato svaznice v tomto tvaru: viz I.a ř. 24 *нол(и) ce*; jiné příklady viz na snímku l. 33 brev. Vrbnického.

13. Písmeno **P** (*n*) jest psáno vždy poněkud k levé straně nachýleno, a klička protíná sloupec, který jest dole opatřen přiční čárkou zahrocující; zachovává tudíž shodně se zlomky Bašfanskými, Vrbnickými i se zl. sv. Thekly svoji původní podobu proti homiliáři Lublaňskému, kde sloupec stojí přesně svisle a není protnut kličkou.

Příklady ze zl. Bašfanských:

Zlomek I.b ř. 16: ve slově *(тако ли) не*; **P** tamže ř. 17 *нио(ю)*.

V breviáři Vrbnickém: **P** ve slově *народи* na l. 7b ř. 3;

P ve slově *неподвижно* tamže ř. 25—26.

14. Písmena **п** (*p*) a **б** (*r*) nejví ve jmenovaných památkách značného rozdílu. Ze zbývajících liter zasluhuje povšimnutí ještě písmě **Ѱ** (*c*) pro svůj oblý tvar zejména v dolní části tam, kde v pozdějších památkách obyčejně vybíhá v ostrý hrot. Srov. na př. písmě ve slově *өлемпүрм* *ce* na l. 7b ř. 17—18; podobně ve slově *тұшаның* *ю* na l. 140b ř. 7 a pod. Ve slově *любодың* *ю* na též listě ř. 9 jest písmě **Ѱ** tvaru mnohem ostřejšího.

15. Písmě **ю**, ačkoliv zachovalo stopy původních tahů, přec již velice se liší od téže litery ve zl. Bašfanských, kde má podobu asi tuto:

Zl. I.b i II.b, ř. 5 , kdežto v breviáři Vrbnickém jest již pozměněno asi takto:

 ve slově *некостояющи* l. 7b ř. 11;

nebo ve slově *твою*, tamže ř. 20.

16. Písmena **у**, **ы** konečně mají v brev. Vrbnickém a památkách pozdějších spodní část obdelníkovou, kdežto ve zlomcích Bašfanských jest zřejmý trojúhelník. Srov. Zl. I.a ř. 9:

, tamže I.b ř. 24 ; ve Vrbnickém breviáři: , vždy tak.

Nemohu též mlčky přejít zjev, jehož doklad máme na l. 140 v Jak vidíme na snímku, jsou tu vyplněny dvojité tahy některých písmen suříkem, zejména počátečních, majuskulí a v nadpisech; místa přetažená rumělkou dávají na snímku tmavší ton. Zvyk vyplňovat suříkem základní obrys (kontury) písmen jest zvláštnost kodexů starší doby a tedy opět v našem případě novým znakem, jímž se blíží breviář Vrnický památkám nejstarším. (Srov. Jagić Glagolitica II., pag. 43.)

Shrneme-li v jedno, co jsme poznali bližším pozorováním písma a srovnáváním s jinými památkami, přicházíme k závěrům, týkajícím se jednak stáří breviáře Vrnického, jednak hranaté či chrvatské hlaholice vůbec.

V úvodu jsem připomenu, že můžeme ne bez důvodu přisuzovati památku, o níž běží, písářům dvěma; prvá a třetí část knihy s písmem tvarů oblejších jeví velikou příbuznost s nejstaršími zlomky chrvatsko-hlaholskými, s nimiž shoduje se i v tom, že za polohlásku užívá — byť již po různu — značky **•H**, která z ostatních breviářů a misálů chrvatsko-hlaholských vymizela na dobro. V mladší části knihy objevuje se tato značka jen třikrát, ačkoliv tato část zabírá téměř třetinu celé knihy, a mimo to má tu ještě tvar poněkud odchylný. Oč však překonává v přičině stáří jedna část knihy druhou, není snadno říci. V II. breviáři Vrnickém z roku 1391 s písmem místy velice tučným (podobně jako v homiliáři Lublaňském) a se stopami starých tahů u jednotlivých písmen, máme písmo, které jednak neprozrazuje ruku jinou, ale také téměř ničím se neliší od písma breviářů Novljanských s písmem již ostře hranatým, psaných ne méně než o celé století později. Soudě z toho myslím, že není dostatečného důvodu, pro který bychom směli klásti i starší část I. breviáře Vrnického daleko nazpět před počátek století XIV.

Druhé, co usuzuji z pozorování palaeografických vlastností a zvláštností, jest odpověď na otázku, čím nebo jak asi se vyvinul hranatý ráz chrvatské hlaholice. Nevím, položil-li si kdo tuto otázku či zodpověděl-li ji kdo, ač mnozí se nad věcí zastavovali (Srov. Šafaříkovy Památky str. XXII. a násled.). Po mému soudu jest ostře vypěstovaný ráz hranaté hlaholice chrvatské výsledkem dvojí snahy, snahy po svazování a snahy po vzájemném připodobňování či přizpůsobení jedné litery k druhé. O obojím se přesvědčíme, pozorujeme-li vývoj jednotlivých písmen.

Přijmeme-li století X. a XI. za jeden krajní bod — jehož zá- stupce máme ve zlomcích Vídeňských, století XIV. a XV. se zná- mými nám chrvatsko-hlaholskými památkami, v nichž rozvoj písma vidíme dovršen, za druhý, zbude nám několik výše vzpomenutých zlomků (zl. Bašanské, Vrbnické, zl. homiliáře Lublaňského a sv. Thekly) ze století XIII., nejstarší z nich snad i z XII., na kterých můžeme vývoj ten sledovat.

1. Snaha po spodobování či vzájemném přizpů- sobování písmen.

Viděli jsme výše, že jak ve zl. Bašanských tak i Vrbnických litery **ѡ** a **ѿ** prozrazují dosti zřejmě svoji původní podobu, to jest sloupečky nebo očka nedosahují ještě vždycky hloubky ostatních písmen, držíce se spíše hořejší rádkové linky. To i tenkrát, octnou-li se v sousedství písmene, které ukazuje v hořejší části jakýsi uzavřený celek; tak na př. v sousedství písmene **g**, **я** zůstávají obě řečené souhlásky dosti věrny svému původnímu tvaru. Naproti tomu, stýkají-li se s písmenem, které vyplňuje celou mezeru rádkovou, bývá již jedna část řečených písmen značně přizpůsobena svému sousedství — prodložena. Uvedu několik příkladů ze zlomků Bašanských; na př.: ve zl. II.b, ř. 15 ve slově (**привлеки**) **с(е)**: **гѹнг** ale **ѹнз** o rádek níže ve slově **ме**; ve zl. I.a ř. 13 ve slovech **ти хо(щеши)** **ѹнгъя** ale **ѹнг** níže ve ř. 19 (**въдн)те и ма(ите се**).

2. Snaha po svazování či spřahování liter. Jest známo, že okrouhlá hlaholice bulharská užívá svaznic mnohem řídčeji; v hlaholských pak památkách recenze chrvatské, čím jsou mladší, tím více ligatur se v nich hemží. I zdá se, že čím rostl počet spřežek, tím více že se písmo odcizovalo své původní podobě, až vyspělo v onen strnulý tvar ostře hranační, známý z památek XIV. věku a z doby následující.

I toto tvrzení můžeme doložiti jistými příklady. Zmínil jsem se výše o tvaru písmene **ѡ** v I. breviáři Vrbnickém, který není nepodobný tvaru též liter ve zlomcích Vrbnických i v Bašanských (v těchto jest hranačejší) a který jest ve skutečnosti asi tento: **Ѡ**. Vyskytne-li se tato litera v sousedství písmene **ѿ**, bývá s ní svázána tak, že druhý kratší přívěsek slouží spolu za levý sloupec písmene následujícího a obdržíme asi tento tvar: **Ѡѿ** viz v I. brev. Vrb. I. 7 a ř. 15 slovo **злогласованiem'** a p.; týmž způsobem se vážou písmena: **Ѡѿ** (srov. I. brev. Vrb. I. 7 a ř. 5 **в'зда**, 7b, ř. 31 **м'зда**).

Podobně jest tomu při spřahování liter **μ** s následujícím **ε**, čímž obdržíme spřežku:

ῆ,

v níž by původní tvar písmene **ε** stěží kdo hledal. Srov. brev. Vrb. I. 140 v a, ř. 28 προτικοψ; tamže **β**, ř. 26 πριτεψ. Týmž způsobem vidíme spřeženy litery **ωνηψ** ve slově **στεριμα** tamže **α**, ř. 28, opět ve slově **στεροψ** atd. Tvar, jehož písmena ve svaznicích spřahováním nabyla, zachoval se později i tehdy, byla-li psána odděleně od sebe, takže lze říci, že vedle snahy po vzájemném přizpůsobení liter i s v a z o v á n í č i s p r a h o v á n í jich zavinilo značnou změnu mezi oběma druhy písem hlaholských, t. j. mezi oblou hlaholicí bulharskou a hranatou abecedou chrvatskou.

III. OBSAH A OSNOVA ČTENÍ.

Jak sám nadpis — **Новенеръ христиански** — udává, obsahuje tento kodex vedle antifon a příslušných modliteb zejména čtení, která se čtou při hodině jítřní (**м а т у т и н у**), a to ne všecka, nýbrž pouze ta, která spadají do Propria de tempore. Jsou tu tedy převahou čtení biblická vedle homilií z Otců na evangelia; výjimečně také legendární čtení, která nálezejí do Propria svatých.¹⁾) Také žaltář tu není; rubriky udávají příležitostně počáteční slova jednotlivých žalmů odkazujícíce k žaltáři²⁾, který byl patrně oddělen a tvořil samostatnou knihu. Co do bohatosti a rozsahu nevyrovnaná se nás kodex druhém u breviáři Vrbnickému, má však před tímto tu přednost, že jsa na počátku dobře zachován, podává řadu čtení z Isaiáše, která se nám nezachovala v žádném z ostatních breviářů Vrbnických.

Vedle toho jsou tu vzácné texty z Genese, Přísloví, Siracha a Joba; také texty novozákonné jeví stopy starého překladu pořízeného na základě předloh řeckých. Pro jich důležitost uvádím je seřazené podle hlav a veršů pořádkem listů v knize.

¹⁾ Jest obyčejem v breviářích uváděti v Propriu de tempore i legendy o svatých, jichž památka se koná v oktávu Vánočním (sv. Štěpána, Jana Ev., Tomáše muče, Silvestra pap.).

²⁾ Tak na př. na l. 69 c čteme počáteční slova žalmu XXXVIII. Ρέκε ωχρανίο, k nimž rubrika dodává μηρι και πελτηρικ (viz v žaltáři).

Pořádek a obsah čtení biblických.

L. 2 c И́длे .ж. Ъ приш'стvia ютрия... В сию нои' кладоут се икни
Исаие прока и утоут се до Рожд'ства Хвя в идле и в просте дни (l. 2 d);

l. 2d a násł. Is. I. 1—6, 7—14^{1/2}, 14^{1/2}—31;

l. 7c a násł. К пидли ютрия; Jeremiáše hl. XXXI. 31—34, Sofoniáše III. 4—15;

l. 9b a násł. Ев оутори, Sof. III. 16—19, Is. II. 1—3^{1/2}; l. 9d a násł.
К срдоу Is. II. 3^{1/2}—4, 4—7, 7—9; l. 10a К утрытк' II. 10—12, 13—18,
20—21; l. 10c К пети Is. III. 1—3, 4—5, 6—7; l. 10d К секту III.
8—10^{1/2}, 11, 12—14.

L. 11a И́дле .ж. Ъ приш'стvia... l. 11a a násł. Is. VII. 1—9, 10—17;
VIII. 1—10, 13—18;

l. 12a a násł. XLVI. 12—13; XLVII. 2—3, 5, 7—11^{1/2}: na všední
dny klade společně devatero čtení a sice:

l. 14a a násł. XLVII. 11^{1/2}; IX. 13—14^{1/2}, 17—19, 19—21;
ostatní čtení jsou opět z jiných proroků a sice tři první z Jerem. XXXII.
37—42, ostatní ze Zachariáše VIII. 7—13 (l. 15a).

L. 15b a nást. И́длे .ж. Ъ приш'стvia.... Is. X. 1—4, 5—9, 11—14,
22—27; l. 16a XI. 6—10, 12—13;

l. 18d a násł. К пидли Is. XLIV. 21—23, 24—26; XLIII. 1—3,
4—6; l. 19c a násł. К оутори Is. XXVIII. 14—17^{1/2}, 18—20, 21—22;
ve středu, v pátek a v sobotu (kvatembrové dny) klade homilie na
evangelium; l. 21b a násł. К утрытк' ути Is. V. 18—20, 21—23, 25 (před
následujícím čtením píše mylně въ оуторки); 26—29, VI. 5—9.

L. 23c a násł. И́длे .ж. Ъ приш'стvia... Is. XVIII. 7; XIX. 1—3,
3—4, 7—8, 11—12; l. 24a a násł. XIV. 12—18, 1—2;

l. 25d a násł. К срдоу ути Is. XLV. 18—21, 22—25; IV. 2—4;

l. 26a a násł. К утрытк' Is. IV. 5—6; V. 1—2, 2—4, 5—7;

l. 26c К секту Jerem. XXXII. 37—38, 39—40, 41—42¹⁾;

L. 28d a násł. Иакурк рождество Хвя Is. IX. 1—7, XL. 1—6, LII.
1—5, LXII. 5, LXVI 7—9.

L. 51d a násł. Иакурк Еффине Is. LV. 1—3, LX. 1—6, LXI. 10—11,
LXII. 1—3. V oktávu Vánočním a v oktávu Zjevení Páně čtou se homilie
na evangelia; čtení biblická počínají nedělí II. po Zjevení Páně.

L. 63c И́дле .ж. по Ефифании ютри... В сию нои' кладоут се еплине
Писле. и утоут се в идле дни и в простe до идле Седмодесетне. Поученет'
еплих Писла и Римлии'. I. 1—32; II. 1—4.

¹⁾ K čtením adventním laskavě mi sdělil některé doplňky P. Vincenc Premuda, kurát na Vrhu (Krk).

- L. 68 b **В** пидлк **Ф** II. 5—26;
- I. 69 b **В** оутори... утн; II. 27—29; III. 1—18;
- I. 70 c **В** срдоц... III. 19—31; IV. 1—12;
- I. 71 d **В** утръти...; **Ф** IV. 12—25; V. 1—5;
- I. 73 b **В** пти ютри...; **Ф** V. 6—21; VI. 1—17;
- I. 75 a **В** свточ ютр'ни...; **Ф** VI. 18—23; VII. 1—25; VIII. 1—5;
- I. 76 d **Идле** .в. по **Еффанин.** ютрни... **Ф** сплино **Пвл** к' **Коринтном'** пр'коу. I. 1—31; II. 1—5;
- I. 78 b **В** пидлк **Ф** сплине **Пвл** к' **Крнитном'**; II. 6—13;
- I. 78 c **В** тр; II. 14—16; III. 1—6;
- I. 78 d **В** срдоц **Ф**; III. 7—13;
- I. 79 a **В** утр III. 14—23; IV. 6—7;
- I. 79 b **В** пти утн IV. 8—18;
- I. 79 c **В** свточ **Ф** IV. 19—21; V. 1—13.
- L. 80 a **Идле** .в. по **Еффанин...** к' ютрни... **Ф** сплино к' **Крнитном'** .в. I. 1—23; II. 1—2;
- I. 81 b **В** просте дни **Ф** сплине **Пвл** к' **Коринтном'** дроузе. **В** пидл... II. 3—10;
- I. 81 c **В** оутр; II. 10—17; III. 1—2;
- I. 81 d **В** срдоц... утн III. 3—13;
- I. 82 a **В** утръти **Ф** III. 14—18; IV. 1—2;
- I. 82 b **В** пти **Ф** IV. 3—12;
- I. 82 c **В** свточ утн IV. 13—18; V. 1—4.
- L. 82 d **Идле** .в. по **Ефифанин...** **Ф** сплино **Пвл** **Галатом'** пр'коу (sic);
- Ф** I. 1—24; II. 1—5;
- I. 84 b **В** просте дни **Ф** сплине **Пвл**. к' пидлн; hl. II. 6—15;
- I. 84 c **В** оутори; **Ф** II. 16—21; III. 1;
- I. 84 d **В** срдоц **Ф** III. 2—12;
- I. 85 b **В** утръти утн III. 13—20;
- I. 85 c **В** пти утн III. 21—29; IV. 1—7;
- I. 85 d **В** свточ IV. 8—21.
- L. 86 c **Идле** седиодесетне... **В** свю нош' кмдоуц се кнги **Битнз.** и утоуц се до прек среди кориз'ни в хинуу **идль** и простиух' дни. утн .в. Genesis I. 1—31; II. 1—23;
- I. 90 d **Идле** прадъ **Месопоустом'** ютрина... **Ф** кнги **Битнз** о **Нон** гл : Gen. hl. V. 31; VI. 1—22; VII. 1—24; VIII. 1;
- I. 94 a **Идле** месопоустне... утн кнги **Битнз** о **Леврамъ** гл...; z Ge- nese hl. XII. 1—6; 7—15 (volný překlad); z hl. XIII., XIV., XV. 8 podává volně obsah spíše nežli překlad.

L. 102 c И́дле .в. ютрил (t. j. první neděle po stní na jitřní); Ути еплие Павле к' Корентном' дроуте; hl. VI. 1—18 (konec hlavy).

L. 110 a И́дле .в. поста Ф (bez nadpisu) pokračuje v knize Genese o Isákově, hl. XXVII. 1—19;

l. 117 a И́дле Ф поста; čtení z Genese o Josefu Egyptském (bez nadpisu), hl. XXXVII. 2—20;

l. 124 d И́дле .в. поста ютрии... Ути (bez nadpisu) o Mojžíšovi z knihy Exodus, hl. III. 1—22; IV. 1—7.

L. 133 b И́дле .в. поста ютрии... Ути; klade bez nadpisu čtení z knihy proročka Jeremiáše hl. I. 1—19, II. 1—3;

l. 143 c И́дле цкет'иे ютрил Ф Ути Ф Еремие прка; hl. II. 31—37, III. 1—5;

l. 150 d В Ути'к' велики Бехерे гн... Похенеть иляу' Еремие про-
рока, hl. I. 1—15;

l. 153 b В еплие Павле пръке к Крнтио, hl. XI. 20—32, XII. 1—11;

l. 156 a В петиъ(1) Велики ютрии...; pokračuje v Pláci Jeremiášově (bez nadpisu), hl. II. 8—16;

l. 158 a Ути В еплие Павле к' Еврковъ Ути, hl. IV. 11—16, V. 1—14, VI. 1—3;

l. 159 a В свточ ютрина t. j. na Bílou sobotu klade nejprv pokračování Pláče Jerem. bez nadpisu, hl. III. 22—IV. 9;

l. 160 a ори Еремие прка hl. V. 1—16;

l. 161 b Епистоли Павле къ Еврковъ Ути; hl. IX. 11—28, X. 1—30.

L. 168 a И́дле иъ октбоу Пскви къ ютрии... Униж Ути В Джени аплских'; hl. I. 1—14;

l. 170 a В пидл — Ути Ути (sic) В Джени аплских'; hl. I. 15—26, II. 1—13 (v úterý), 14—21 (ve středu), 22—36 (ve čtvrtku), 37—47 (v pátek), III. 1—16 (v sobotu).

L. 172 d И́дле .в. по октавѣ П'ски... Ф книги Дпккпсл до оо ди', hl. I. 1—20, II. 1—3; 4—11 (v pondělí), 12—23 (v úterý), 23—29, III. 1—6 (ve středu), 7—13 (ve čtvrtku), 14—22, IV. 1—6 (v pátek), 6—11, V. 1—10 (v sobotu);

l. 177 a И́дле .в. по октавѣ Паски... Ути книги Апоклписе, hl. XIX. 11—21; XX. 1—15; XXI. 1—8 (v pondělí), 9—16 (v úterý), 17—25 (ve středu), 26—27; XXII. 1—6 (ve čtvrtku), 7—14 (v pátek), 14—20 (v sobotu).

L. 179 d И́дле .в. по октавѣ П'ски и (1) Уточт се книги канониускe до Взнесения. Ути книги еплие Бкова апла, hl. I. 1—17, II. 1—7;

l. 181 b В просте ди Уточт се еплие Петроки. В пидл Ути t. j. z ep. I. Petrovy, hl. I. 1—9; 10—21 (v úterý); 22—25, II. 1—4 (ve středu);

- I. 182 a В утвръти утн еплис Птреи дроѹгте утн, hl. I. 1—14; 15—21, II. 1—3 (v pátek); 4—14 (v sobotu);
 I. 183 a Иде .ж. по октави Песни Ун утн є еплис Нема ала, hl. I. 1—10, II. 1—22;
- I. 184 a В просте дни утн утн дроѹгта еплис (sic) и трета Ивана и Юдин. В пондакъ У hl. I. 1—13;
- I. 184 c В ојтори Ун еплис Нине трете, v. 1—14;
- I. 184 d В средоѹ Ун еплис Юдин ала ут v. 1—11.
- L. 197 a Иде .ж. по Петикустех' ютрия... В сию ноќ' покладают се книги Цркве и утоѹт се до канди Августа. Поуенют' книги Цркве .ж.; hl. I. 1—28, II. 1;
- I. 200 b Извѣшио да в идни дни и в просте утоѹт се утн є книгъ Црквихъ даже до канди Августа, hl. II. 11—36, III. 1—21;
- I. 201 d Поуенют' книги Цркве .ж., hl. I. 1—27, II. 1—32, III. 1—21;
- I. 204 c Ути книги Цркве трете, hl. I. 1—47;
- I. 206 a Покладаютъ се книги Цркве утвръте, hl. I. 1—18, II. 1—25.
- L. 224 b Иде в ^к ю Август' илдоѹт се книги Соломоѹне · Притче · Єкансиєста · Првиѹдрости и Єкансиєстника · и утоѹт се даже до сектвра. Поуенют' Притче Соломоѹне, hl. I. 1—33, II. 1—22, III. 1—18;
- I. 226 d Поуенют' книги Єкансиєста; hl. I. 1—18, II. 1—26, III. 1—22, IV. 1—17, V. 1—19, VI. 1—19, VII. 1—30, VIII. 1—17, IX. 1—18, X. 1—20, XI. 1—5;
- I. 232 c У книги Мощности; hl. I. 1—16;
- I. 236 b Поуенют' книги Єкансиєстника Ун; hl. I. 1—13, II. 1—22, III. 1—34, IV. 1—36, V. 1—18, VI. 1—16.
- L. 239 a Иде прыке исїа Сектвра покладаютъ се книги Ноеме... утн (239 d); hl. I. 1—22, II. 1—13, III. 1—15;
- I. 242 b Иде .ж. ^к Сектвра покладаютъ се книги Товне и утоѹт се .ж. идно за .ж. дни I.—IV. 20;
- I. 245 c Иде .ж. илсеца Сектвра илдоѹт се книги Юдини и утоѹт се едноѹ идно за .ж. дни; hl. I.—V. celé; VI. 1—10, 12—21; VII. celá; VIII. 1—20, 22—24, 28—34; IX. a X. celé; XI. 1—15, 17—21; XII.—XV. celé (hl. XVI. chybí);
- I. 256 b Аще съ Сектв'ю ныѧти боѹде (sic) .ж. идль Єстори Ун илдоѹт се в петоѹ идно.... Поуено книги Єстори; hl. I. 1—10.
- L. 257 b Поуено (sic) .ж. книги Махабисе; hl. I. 1—5, 7—16; chybí tudíž všecka čtení z knihy I. Machab.;
- I. 258 b Иде пр'ве к гл'вѣ Ноемвра покладаютъ се книги Єзекиела пр'ка и утоѹт се за .ж. идак и в просте дни тъкое; hl. I. 1—13 (mezera) II. 9; III. 1—4, 8—11, 15—21.

Na konci knihy chybí čtení z proroka Daniela a dvanácti Menších proroků. Brčíť sice uvádí lecos z této statí ve svých Úlomcích, ale v kodexu nyní není nic více než co jsem tuto uvedl; buď udává a zařazuje pod čtení breviáře I. mylně, co nalezl v breviáři II., nebo někdo listy s čteními prorockými později vytrhl — nebylo to nesnadné, ježo jsme právě na konci knihy.

Předeslav nejdůležitější část knihy t. j. pořádek čtení biblických (*lectiones de Scriptura occurrente*) snáze vyložím osnovu, na které jest breviář sestaven.

Obecně lze jest říci, že I. brev. Vrbnický se shoduje v přičinění osnovy v hlavních bodech s osnovou, kterou podržel i breviář vydaný později z nařízení obecného sněmu Tridentského (1555 až 1564).

Podrobněji uvádím toto:

V adventě od I. neděle až do Narození Páně, jakož i na slavnost Zjevení Páně čte se kniha proroka Isaiáše.

Od I. ned. po Zjevení Páně do ned. Devítínik (*Septuagesima*) kladou se epištoly sv. Pavla; a sice k Římanům, první a druhá ke Korintanům, a ku Galatům. Výjimečně mimo tento pořádek čte se z jeho listů ku Kor. na I. ned. v postě a na Zelený čtvrtek, podobně jako z epištoly k Židům na Velký pátek a Bílou sobotu.

Od neděle Devítínik do IV. ned. postní čtou se knihy Genesis a Exodus, vyjma I. ned. postní, jakož bylo řečeno, a vyjma všední dny čtyřicetidenního postu, na které se klade částka Evangelia s příslušnou homilií.

Na V. a VI. ned. postní (*Smrtelnou a Květnou*), jakož i na 3 poslední dny ve svátém týdnu klade se prorok Jeremiáš.

Od I. neděle po Velikonoci čtou se Skutky apoštolské, Apokalypse a tak zv. epištoly kanonické (Jakubova, I. a II. Petrova, ep. Janovy a ep. sv. Jídu) až do Nanebevstoupení Páně.

Od I. ned. po Letnicích do konce měsíce července kladou se čtyry knihy Královské.

V měsíci srpnu čtou se knihy didaktické: Přísloví, Kazatel, kn. Moudrosti a Sirach.

V září čtou se knihy historické tímto pořádkem: Job, Tobiáš, Judith, Esther; v říjnu obě knihy Machabejské.

Na měsíc listopad jsou určeny knihy Ezechiela, Daniela a dvanácti Menších proroků.

Osnova tato jest prastará; někteří liturgisté ji připisují papeži Gelasovi I. (492—496); jisto jest, že pochází z prvních dob středověku (viz V. Thalhofer: *Handbuch der kath. Liturgik* II. str. 413).

Gelasianský pořad biblických čtení zní takto (Decr. Gratiani Pars I. dist. 15, cap. 3):

Caeterum, qui libri in ecclesiasticis officiis per anni circulum legantur (quod ritum illum Apostolica non reprobat, sed sequitur ecclesia) pro fidelium aedificatione adnotandum censuimus. Quidam, quod in Septuagesima ponunt Pentateuchum usque in XV. diem ante Pascha; a XV. die ponunt Hieremiam usque in Coenam Domini. In coena Domini legunt tres lectiones de Lamentatione Hieremiae... et tres de tractatu s. Augustini in Psal. 54., et tres de Apostolo... (ad Cor.). In Parasceve tres lectiones de Lamentatione Hieremiae et tres de tractatu s. Augustini in Psal. 63., et tres de Apostolo... (ad Hebreos). In sabatho Sancto tres lectiones de Lamentatione Hieremiae proph., et tres de tractatu s. Augustini in eundem Ps. 63., et tres de Apostolo... (ad Hebr.). In Pascha Domini homilia ad ipsum diem pertinentes, infra hebdomadam homilias. In octavis Paschae ponunt Actus apostolorum et epistolas canonicas et Apocalipsin usque in octavas Pentecostes. In octavis Pentec. ponunt libros Regum et Paralipomena usque in calendas Augusti. In dominica prima mensis Aug. ponunt Salomonem usque in calendas Septembribus. In dominica prima Septembribus ponunt Job, Tobiam, Hester, Esdram usque in calendas Octobris. In dom. prima mensis Octobris ponunt librum (sic) Machabaeorum usque in calendas Novembribus. In dominica prima Nov. ponunt Ezechielem et Danielem et Minores prophetas usque in calendas Decembribus. In dominica prima mensis Dec. ponunt Isaiam proph. usque ad Nativitatem Domini. In Natali Dom. leguntur primum de Isaia tres lectiones, deinde leguntur sermones vel homiliae, ad ipsum diem pertinentes. In natali s. Stephani homilia de ipso die; in natali s. Joannis similiter; in natali Innocentium similiter; in natali s. Sylvestri similiter. In octava Natalis Domini homilia de ipso die. In dominica prima post Nativitatem ponunt epistolas Pauli usque ad Septuagesimam. In Epiphania lectiones tres de Isaia.

Dle Ranke-a sáhá tento pořádek bibl. čtení nejméně do počátku VI. století, možno že i dálé (Das kirchliche Pericopensystem aus den ältesten Urkunden der Römischen Liturgie, str. 30). Týž autor uvádí (l. c. str. 22) podobný pořádek čtení z kteréhoši rukopisu kláštera sv. Blažeje z VIII. století; poněkud mladší pořádek čtení bibl. máme v breviáři z IX. stol. (Breviarium eccl. ordinis), počínající svátky Vánočními, kterýž označuje pořádek perikop před Velikonocemi takto: In tempore veris h. e. XII. diebus ante initium Quadragesime (sic) quinque libri Moysi cum Jesu Nave et Judicum adque Ruth usque XII. dies ante Pascha (Ranke l. c. str. 23).

U Muratoriho (Opere minori XII. p. 184 Napoli 1760 in 4º) máme otištěný rád čtení z Vatikánského rukop. IX. stol., který počíná takto: Primitus Adventum Domini cum omni officio divino a Kal. Dec. incipiunt celebrare. Et in ipsa nocte initiantur legi Esaiam proph. usque in Dom. Natale... In tempore veris h. e. duodecim diebus ante Quadragesime, quinque libri Moysi cum Jesu Nave et Judicum atque Ruth usque ad duodecim dies ante Pascha.

Gerbert (Monumenta Veteris Liturgiae Alemannicae, Typis s. Blasianis 1777—9, Tom. II. pag. 175, 181) uvádí dva pořádky biblických perikop z kláštera sv. Havelského. Druhý začíná slovy: Cantatur autem omnis scriptura scii canonis ab initio anni usque ad finem et sic ordo est canonis decantandi in eccl. scii Petri: Quinque libri Moysi cum Jesu Nave et Judicum in tempore veris etc.

Odchylyku od této osnovy nalézáme především ve čteních adventních. Růbrika na I. 2 b sice praví В сию ноу' вкладоут се книги Исаие прок' и утоут се до Рождества Хвла в недле и просте дни; ale při bližším pozorování jde na jevo, že některá čtení jsou vzata i z jiných proroků. Tak ihned v pondělí po I. ned. adventní máme prvá dvě čtení z pror. Jeremiáše hl. XXXI. v. 31—34, třetí ze Sofoniáše hl. III. v. 14—15; podobně v úterý po téže I. neděli dvě prvá čtení jsou ze Sof. hl. III. 16—19. Rovněž v druhém témdni máme tři čtení z Jeremiáše XXXII. 37—42, a ze Zachariáše VIII. 7—13; řečená čtení z Jer. hl. XXXII. opakují se i v sobotu po IV. neděli adventní.

Odchyly tohoto druhu nejsou ojedinělé; potkáváme se s nimi i v jiných breviářích hlaholských; tak na př. v kodexu Jihosl. akad. Záhřeb. (zn. I. d 34), v I. brev. Novljanském (ne však v II., který má čtení výlučně z Isaiáše), v kodexu Vidově. (Srov. můj spis Propheta Joel pag. VI.)

Druhou řadu odchylek lze znamenati v přičině osnovy jednotlivých officií. Jak jsme viděli v uvedeném pořádku Gelasianském na tři poslední dny ve svatém témdni (Zelený čtvrtok, Velký pátek a Bílou sobotu) čtou se v I. nocturnu perikopy starozákonné, ve II. nocturnu řeč či výklad některého Otce církevního, ve III. pak nocturnu čtení novozákonné (z epištol Pavlových). Takovou mělo podobu starší officium nedělní a sváteční se třemi nocturny (ve všední dny byl pouze jeden nocturn). Breviář z nařízení sněmu Tridentského má v officiu se 3 nocturny či s 9 čteními v prvním nokt. čtení biblické bez rozdílu, ať ze Starého či z Nového zákona, v druhém tak zv. čtení historická či legendy ze života svatých, anebo řeč či výklad (na perikopu I. nocturnu), ve třetím pak homilií či výklad evangelia, připadajícího na ten den.

Breviář Vrbnický klade odchylně od nejstarší osnovy na neděle někdy šestero čtení biblických a tři čtení z homilie, na svátky pak šestero čtení historických se třemi z homilie na evang. Tak, abych uvedl ten neb onen příklad: na I. ned. po Zjev. Páně klade 6 čtení z ep. Pavlovky k Řím., a 3 z homilie sv. Augustina; na třetí ned. po Zjev. Páně 6 čtení z I. ep. ke Kor., a 3 z homilie Origenovy; podobně na IV. ned. 6 čtení z II. ep. ke Kor. a 3 z homilie Origenovy; na neděli Devítník (I. 86 a násł.) klade šest čtení z Genese a tři z homilie sv. Řehoře; právě tak na I. a II. neděli po Devítníku atd. Příkladů z officií svátečních není

lze mnoho doložiti, ježto kniha obsahuje officia nedělní na celý rok (*Proprium de tempore*); přece však máme ukázku na officiích oněch svátků, které padají v oktáv hodu božího vánočního, ježto bývají pro pohodlí započteny do *Propria de tempore*. Tak na př. máme šest čtení historických na den sv. Jana Evang. I. 36 d a násl.); na dni sv. Tomáše biskupa a muč. (I. 42 a násl.), na sv. Sylvestra papeže (I. 46 a násl.) klade Vrbnický breviář dokonce devatero čtení historických a z homilie žádná.

Z jednotlivostí, pokud se týče officia samého, dotknou se toliko dvou věcí, kterých bychom v brev. Tridentském nenašli. Ještě ještě bývalé dlouhé officium Primy či první hodiny dne nedělního, v čteních pak nalézáme i homilie Origenovy. Vedle uvedených příkladů četly se i na Štědrý den, v oktávu Narození Páně, na neděli v oktávu Zjevení Páně, ve čtvrtek prvního téhodne v postě a na ned. VII. po sv. Duchu. Poslední věci zejména odstranil z breviáře papež Pavel IV. po r. 1555. (Viz: Georgii Schöber Explanatio critica editionis Breviarii Romani, Ratisbonae 1891 pag. 19.).

IV. UKÁZKY TEXTŮ.

A. TEXTY BIBLICKÉ.

Biblické texty obsažené v I. breviáři Vrbnickém nejsou všecky stejné ceny. Vedle novozákonních textů, které zachovaly stopy původního překladu Písem, pořízeného na základě řeckém, jsou tu i některé vzácné perikopy ze Starého zákona. Prof. J. Mihajlov obíral se zejména knihou Genese, Rud. Nachtigal snažil se dokázati stopy původního překladu jak u Isaiáše a ostatních knih prorockých (tyto jsou v II. brev. Vrbnickém), tak i v knihách Královských s výsledkem nestejným. Oba jmenovaní spisovatelé založili své práce na textech vydaných J. Brčíčem v Úlomcích. Mimo tyto vytiskl jsem sám v knize Jobově (Na Krku 1903 str. 68—73), text z rečené knihy, pokud jest obsažen v naší památce s různočteními ostatních, dvou breviářů Vrbnických i brev. Vítá z Omišlje. Zbývají tudiž ze staršího překladu texty knih didaktických a to 3 první hlavy Přísloví Šalomounových a 6 hlav z knihy Sirachovy. Ostatní knihy jak historické, Tobiáš, Judith, Esther, tak i mravoučné, kn. Moudrosti a Kazatel, jsou zdělány na předloze latinské. U knihy Přísloví provedl jsem podrobný rozbor, srovnávaje text naší památky jednak s hlaholskými texty v jiných památkách, jednak s texty cyrillskými přihlížeje stále ku předloze řecké neb latinské.

Pokud se týče hlaholských textů užil jsem vedle brev. Vrbnických (I.—III.) i kodexu Vidova (c. k. vídeňské Dvorní knih. č. 3) a Pažmanského (Jihoslovanské akademie v Záhřebě), textu breviáře Vatikánského (Illyr. 5.) a Novljanského I. i II.

V příčině cyrillských textů posloužily mi výtěžky studií prof. R. Brandta, uložené ve spise Григоровичевъ Паримейникъ въ сличеніи съ другими паримейниками. Москва 1894 I.—II., o němž bude řec níže.

Z rozboru a srovnání hlaholských textů jde na jevo :

1. že text I. breviáře Vrbnického (na němž ostatní dva nezdají se býti ve všem závislé) vedle Vidova náleží k nejlepším textům hlaholským.

2. V textech hlaholských lze pozorovati dvě skupiny překladu ; starší a lepší překlad přejatý z původního překladu staroslověnského, vzdělaný na předloze řecké, byť tu a tam, zejména na počátku opravovaný a upravený podle latinské Vulgáty, a vedle něho pozdější překlad, pořízený asi již na území chrvatském podle předlohy latinské, ale tak, že překladatel měl po ruce i starší překlad, do něhož nahlížel. Starší překlad se zachoval v breviářích Vrbnických a kodexu Vidově; překlad pozdější máme v kodexu Vatikánském a breviářích Novljanských. Stop starého překladu v památkách posléze jmenovaných jest tak málo, že nelze říci, že byl starý překlad přispůsoben podle Vulgáty, spíše téměř každý verš nasvědčuje, že tu bylo překládáno přímo z Vulgáty ; přes to však jest tu několik málo míst, ve kterých se shoduje kodex Vat. a Novljanské s texty cyrillskými proti Vidovu, Pažm. a Vrbnickým ; I. 224 b 10 Nov. *смишави, ἀκούσας*; Vrb., Vid., Pažm. *смиш*; I. 224 c viz ř. 1—2 *оучение* Vrb., Vid., Pažm., proto *наказание* Vat., Nov. s cyrillskými ; řec. *παιδεῖαν*; I. 224 c ř. 25—26 Vrb., Vid., Pažm. *предъ охина птицы* — Vat., Nov. *предъ охина пер'я птицы*. Tyto podivné a ojedinělé shody nejsnáze si vysvětlíme, předpokládáme-li, že původce pozdějšího překladu měl před očima i překlad starší, který však na těchto místech byl změněn v kodexech, které jej jinak zachovaly dosti věrně.

Že auktor pozdějšího textu slovanského překládal z Vulgáty, kteréž sám dobře nerozuměl, dosvědčují tato místa : I. 224 b 13 *Оуразоумити прит'ye* Vrb.; codd. Vat., Nov. *Дешек'и огю обратить прит'юго!* Vulg. *animadvertisit parabolam*; I. 225 a ř. 8 a násł. *б о ѡсть (моих) ииети боудоут наказание* — což jest nerozumný překlad textu Vulgáty : *ex os am habuerint disciplinam*, ř. *ἐμίσησαν γὰρ σοφίαν*, starší překlad : *Взинакидаше во пръмодростъ*; jiné místo jest : *в гладъ сочти стопи ииъ*, Vulg. *infames gressus eorum*, kdežto starší překlad čte 225 c 6 *и оуклещен колоса ииъ*, ř. *καὶ κομπύλαι αἱ τροχαὶ αὐτῶν*.

Ovšem že ani kodexy Vrbovnické nezachovaly původní znění starého překladu; i zde bylo měněno zejména s počátku pod dojmem Vulgaty, ale čím dál, změn ubývá, takže v druhé polovině text hlaholský někde do slova shoduje se s texty cyrilskými nejstarších parémejníků, leckdes je i překonává. Pokud a jak text byl měněn neb zachován, ukáže přiložený rozbor.

1. Kniha Přisloví (Šalomounova).

Fol. 24b I. Притче Соло
 монна сна двдва· цра
 изла. 2 на познание прѣмоу
 дности и казаниѣ — Разоу
 5 мѣти же слвса прѣмоуд
 рости. 3 и приѣти строение
 оучениѣ. правди и соуда —
 4 Да даст' се дѣтем' ковар'
 ство· юношицам же вѣдѣ
 10 ние и разоум — 5 Сих' во слише
 моудр'. моудрѣи воудет' и р
 азоумѣи строение стеж
 ит'. 6 Оуразоумѣти притче и и
 справленїѣ слвсь моудри
 15 хъ и гланитѣ ганани их. 7 Пс
 чепк' прѣмоудрости страх'

ПАРОІМІАІ.

ПАРОІМІАІ Σαλωμῶντος νῦν Δαυεὶδ
 δι ἐβασίλευσεν ἐν Ἰσραὴλ,
 2 γνῶναι σοφιαν καὶ παιδείαν
 νοῆσαι τε λόγους φρονήσεως,
 3 δέξασθαι τε στροφὰς λόγων,
 νοῆσαι τε δικαιοσύνην ἀληγῆ
 καὶ χρήμα κατευθύνειν.
 4 Ήνα δῷ ἀκάκιος πανουργίαν,
 παῖδι δὲ νέῳ αἰσθησὸν τε καὶ ἔννοιαν.
 5 τῶνδε γάρ ἀκόνσας σοφὸς σοφώτερος ἔσται,
 δὲ νοήμων κυβέρνησιν κτήσεται,
 6 νοήσεις τε παραβολὴν καὶ σχετεινδόν λόγον
 δήσεις τε σοφῶν καὶ αἰνῆματα.

гнъ разоум же влагъ всѣ
мъ твореши ю — Блговѣрие
же въ сѣтрахъ гнъ наче
20 ло чоуѓ'ствиѣ — Прѣмоудро
ст' же и оучение безоумни оу
ничижкаютъ —

Fol. 224c 8 Слоѹшан сне мон оу
ченіе оца твоего и не поѹшан
закона матеря твоего. 9 да
придастъ се вѣнцъ блгодаѣ
5 тни главѣ твоемъ и гравна
злата шинъ твоемъ. 10 Сне мон
да не прѣѣстетъ ти моѹжи и
ечистиши. 11 ни похощи аще в
спросетъ ти рекоѹши. понди с'
10 наими да причестимъ се кр'ви.
скриемъ сѣти. лечоѹши правъ
дномоу вѣсправди — 12 Пожремъ
и лѣки адъ жива. възмемъ
паметъ его й земле. 13 все же ст
15 ежание его расѹватимъ и на
пльни(!) доми наше користи —

⁷ἀρχὴ σοφίας φόβος θεοῦ,
σὺνεσις δὲ ἀγαθὴ πᾶσι τοῖς ποιοῦσιν αὐτήν·
εὐσέβεια δὲ εἰς θεὸν ἀρχὴ αἰσθῆσεως,
σοφίαν δὲ καὶ παιδείαν ἀσεβεῖς ἔξουθενήσουσιν.

⁸ἄκοντε, υἱέ, παιδείαν πατρός σου,
καὶ μὴ ἀπώσῃ θεομούς μητρός σου·

⁹στέφανον γάρ χαρτῶν δέξῃ σῇ κορυφῇ,
καὶ αἰλοίὸν χρύσεον περὶ σῷ τραχῆλῳ.

¹⁰νίέ, μή σε πλανήσωσιν ἀνδρες ἀσεβεῖς,
μηδὲ βουληθῆσις ¹¹ἐὰν παρακαλέσωσι σε λέγοντες
'Ἐλλε μεδ' ήμῶν, κοινώησον αἴματος,

κρύψομεν δὲ εἰς γῆν ἄνδρα δίκαιον ἀδίκως,

¹²καταπλωμεν δὲ αὐτὸν ὁσπερ ἄδης ζῶντα,
καὶ ἄρωμεν αὐτοῦ τὴν μνήμην ἐν γῆς·

¹³τὴν κτῆσιν αὐτοῦ τὴν πολυτελῆ καταλαβώμενα,
πλήσωμεν δὲ οἴκους ήμετέρους σκύλων·

- 14 Жрецъ свои положи вкоупы
с нами. Да обще благали
ще стежимъ вси. врѣтише
20 едино да воудетъ всѣхъ насъ.
- 15 Сне мои не ходи с ними. на оука
они ногоу свою бѣстъзъ ихъ ноги
бо ихъ на зло текоутъ и спѣши
тъ пролити крѣвъ. 17 Не вес правдъ
25 и во леченъ се сѣтъ прѣдъ очи
има птищъ. 18 Гали в истину пр
отивоу крѣви своимъ лечоутъ.
и мислетъ лѣстъ противоу доу
шамъ своимъ. 19 си поутти соутъ
Fol. 224 d в нихъ сврашающихъ безаконъ
наѣ и нечиистиелъ своимъ
дше свое погоублаюющихъ —
20 Прѣмѹдростъ влаговѣщъ
5 ающи вѣнѣ на стѣгнахъ.
Даетъ гласъ свои — 21 Е' гла
вѣкъ же народъ вѣпнєтъ въ вратѣхъ
града износитъ слава св
оѣ рекоущи — 22 Елико незлови

¹⁴ τὸν δὲ σὸν κλῆρον βάλε ἐν τῷ μὲν,
κοινὸν δὲ βαλλάντιον κτησώμενα πάντες
καὶ μαρσίππιον ἐν γενηθῆτω τῷ μὲν.

¹⁵ μὴ πορευθῆς ἐν ὁδῷ μετ' αὐτῶν,
ἴκκλινον δὲ τὸν πόδα σου ἐκ τῶν τρίβων αὐτῶν·

¹⁷ οὐ γάρ ἀδίκως ἐκ εἰνεταί δίκτυα πτερωτοῖς.

¹⁸ αὐτοὶ γάρ οἱ φόνου μετέχοντες θησαυρίζουσιν ἔαυτοῖς; κακά,
τῇ δὲ καταστροφῇ ἀνδρῶν παρανύμων κακή.

¹⁹ αὗται αἱ ὁδοὶ εἰσιν πάντων τῶν συντελούντων τὰ ἄνομα·
τῇ γάρ ἀσεβείᾳ τὴν ἔαυτῶν ψυχὴν ἀφαιροῦνται.

²⁰ Σοφία ἐν ἔξοδοις ὑμεῖται,
ἐν δὲ πλατείαις παρρησίαις ἔγει·

²¹ ἐπὶ ἀκρων δὲ τειχέων κηρύσσεται,
ἐπὶ δὲ πύλαις δυναστῶν παρεδρεύει,
ἐπὶ δὲ πύλαις πόλεως θαρροῦσα λέγει

- 10 ви др'жет се по правдѣ · не и
могут' постидѣти се · Бездоу
мини же досаждениѣ соѹщє
похотници · нечисти вивш
є взыненавидѣше чоѹв'стї
15 виє · 23 и повинни више облича
нием' · Се прѣдлагаю вамъ
моего дыханиѣ глаганіе · наѹ
чоѹ же ви моемоу словеси —
24 Понеже звак' и не послушас
те · прострѣх' слвеса и не ви
есте · 25 ны бѣр'госте мое свѣти —
26 Тѣмже оѹбо и аз' вашен по
гнѣвѣли послишю се · порадоу
ю же се · егда придет' на ви
пагоѹва. 27 Егда же нападе
Fol. 225 а т' на ви мильва и напрасно ра
зорение подобно воргѣ — И ег'
да придет' вам' печал' и г
радом' ов'стопѣниѣ. 28 Боядѣт'

-
- 22 Οσον ἀν χρόνον ἄκακοι ἔχωνται τῆς δικαιοσύνης, οὐκ
αἰσχυνθήσονται·
οἱ δὲ ἄκφρονες, τῆς ὑβρεως ὅντες ἐπιψυμηταί,
ἀσεβεῖς γενόμενοι ἐμίσησαν αἰσθησιν,
23 καὶ ὑπεύθυνοι ἐγένοντο ἐλέγχοις.
ἴδοι προειδομαι ὑμῖν ἐμῆς πνοῆς ῥῆσιν,
διδάξω δὲ ὑμᾶς τὸν ἐμὸν λόγον.
24 ἐπειδὴ ἐκάλουν καὶ οὐχ ὑπηκούσατε,
καὶ ἐξέτεινον λόγους καὶ οὖν προσείξετε,
25 ἀλλὰ ἀκύρους ἐποιείτε ἐμὰς βουλὰς;
τοῖς δὲ ἐμοῖς ἐλέγχοις ἡ πειθάστε·
26 τοιγαροῦν κάγὼ τῇ ὑμετέρῳ ἀπωλείᾳ ἐπιγελάσομαι,
καταχαροῦμαι δὲ ἡνίκα ἀν ἐρχηται ὑμῶν ὅλεώρος,
27 καὶ ὡς ἂν ἀφίκηται ὑμῶν ἄφνω ὕδρυβος,
ἡ δὲ καταστροφὴ ὁμοίως καταιγίδι παρῇ,
καὶ δταν ἐρχηται ὑμῶν Θλίψις καὶ πολιορκία,
ἡ δταν ἐρχηται ὑμῶν ὅλεδρος.
28 ξσται γὰρ δταν ἐπικαλέσησθε με, ἐγὼ δὲ οὐκ εἰσακού-
σομαι ὑμῶν·

5 **БО ЕГДА ЗВАТИ МЕ ВЪЧНЕТ**
 6 **Е' аз же непослѹшати въч'**
 7 **ноу. Езицоут' во ме зъли и н**
 8 **е обрециоут' — 29 Езенавидъ**
 9 **ше во прѣмоудрост' и страха**
 10 **гна не изволише · 30 не хотъ**
 11 **ше монх' внимати слвс' ·**
 12 **на подрѣжаше вса нака**
 13 **зованикъ лотъ · 31 Тѣмже оуко**
 14 **снѣдеп' своеого поути плод**
 15 **и своее неч'сти настите**
 16 **т се · 32 зане во обидѣхоу мл**
 17 **адие · оуѣ'ени боудоут' — Исп**
 18 **итание нечистыни гоуви**
 19 **т'. 33 слѹшашен же мене всел**
 20 **ит се на оупванне · и везмл'в**
 21 **и е творит' вестраха. ѳ вса**
 22 **кого зла · II. Снѣ аще пр**
 23 **нем' гланне мое · запечди с**
 24 **криеши в сегъ · 2 послѹшае**
 25 **т' прѣмоудрости оуко твоє ·**
 Fol. 225b **И приложиши ср҃це твоє в р**

ζητήσουσιν με κακοί, καὶ οὐχ εὑρήσουσιν.

20 ἐμίσησαν γαρ σοφίαν, τὸν δὲ λόγον τοῦ χυρού οὐ προελάντο,

30 οὐδὲ ἥθελον ἔμαις προσέχειν βουλαῖς,
 ἐμυκτήριζον δὲ ἐμοὺς ἐλέγχους.

31 τοιγαροῦν ἔδονται τῆς ἑαυτῶν ὅδοῦ τοὺς χαρπούς,
 καὶ τῆς ἑαυτῶν ἀσεβείας πλησιάσονται·

32 ἀνδ' ὧν γὰρ ἡδίκουν νηπίους φονευῶνται,
 καὶ ἔξετασμὸς ἀσεβεῖς ὀλεῖ.

33 δὲ ἐμοὺν ἀκούνων κατασκήνωσει ἐπ' ἐλπίδι,
 καὶ ἡσυχάσει ὀφρύβως ἀπὸ πάντὸς κακοῦ.

1 Υἱές ἔαν δεξάμενος ῥῆσιν ἐμῆς ἐντολῆς κρύψης παρὰ
 σεαυτῷ,

2 ὑπακούσεται σοφίας τὸ οὖς σου,
 καὶ παραβαλεῖς καρδίαν σου εἰς σύνεσιν,
 παραβαλεῖς δὲ αὐτὴν ἐπὶ νουθέτησιν τῷ οὐώ σου.

азоум' приложиши же єк на
наказание сноу твоему —
3 Ще во прѣмодрост' призо
5 веши · и разоумому даси г
лас' твои · 4 и аще взише
ши его єко сребра · и єко з
лата поищеши его — 5 Ты'
да разоумїеши воеzn' гню ·
10 и разоум' вжи оврещеши —
б єко гъ даєт' прѣмодростъ
и б лица его разоум' и прав'
да — 7 И щедит' исправляю
шим' спесение · защищит'
15 же шаствие их. 8 и схранити(!)
поут' оправдани · и поут' го
венихъ емоу схранит' — 9 Ты
гда разоумїеши правдоу
и соуди · и исправиши все в
20 лага — 10 Ще во придеут' прѣ
моудрост' в' твоє помишиле
ниe · а чоук'ствие твоє о дѹ
ши добро бити изволит се —

²έὰν γάρ τὴν σοφίαν ἐπικαλέσῃ
καὶ τῇ συνέσει δῷς φωνήν σου,
⁴καὶ ἔὰν ζητήσῃς αὐτὴν ὡς ἀργύριον
καὶ ὡς Ἰησαυροὺς ἔξεραυνύσῃς αὐτήν·
⁵τότε συνήσεις φόβον Κυρίου,
καὶ ἐπίγνωσιν θεοῦ εὐρήσεις.
⁶ὅτι Κύριος δίδωσιν σοφίαν,
καὶ ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ γνῶσις καὶ σύνεσις·
⁷καὶ Ἰησαυρίζει τοῖς κατορθῶσι σωτηρίαν,
ὑπερασπιεῖ τὴν πορείαν αὐτῶν ⁸τοῦ φυλάξαι δόους
δικαιωμάτων,
καὶ ὁδὸν εὐλαβουμένων αὐτὸν διαφυλάξει.
⁹τότε συνήσεις δικαιοσύνην, καὶ χρήματα,
καὶ κατορθώσεις πάντας ἔξοντας ἀγαθούς.
¹⁰έὰν γάρ ἔλθῃ τὶ σοφία εἰς σὴν διάγνωσιν,
ἡ δὲ αἰσθησις τῇ σῇ ψυχῇ καλτ' εἴησι δόξη,

- 11 Свѣтъ добръ схранитъ тѧ ·
25 смишление же прѣподобно
съблудетъ тѧ — 12 Да избав
итъ тѧ Ѹ поѹти зла · и Ѹ чка гла
юца ничтоже вѣрно —
- Fol. 225c 13 Оставиши поѹти прави
е · ходити по поѹтамъ тъмн
имъ · 14(!) о веселещи се о зыли
Хъ · и радоѹющи се о страшени
и злѣ · 15 Ихъ же поѹти стрѣпъти
и и оглечена колеса ихъ · 16 А
алече тѧ створи Ѹ поѹти пр
ава · и тоѹждааго Ѹ правдніе
мисли · Сне да не постигнє
тъ тебе зылъ свѣтъ · 17 оста
влъи оѹчение юности · и зав
ивъи завѣтъ вѣжи — 18 Поло
жилъ бо естъ при слѣти домъ
сконъ · и при адѣкъ съ зѣниими ко
леса его · 19 вси ходещи по
немъ не въвратятъ се · Ни и

11 βουλὴ καὶ γνῶμη σεῖς,
ἴννοια δὲ ὁσία τηρήσει σε·
12 ἥντα δύσηται σε ἀπὸ ὅδου κακῆς
καὶ ἀπὸ ἀνόρδος λαλοῦντος μηδὲν πιστόν.
13 ὁ οἱ ἔγκαταλείποντες ὅδοὺς εὐθείας
τοῦ πορεύεσθαι ἐν δόδοις σκότους,
14 οἱ εὐφραινόμενοι ἐπὶ κακοῖς
καὶ χαλροτες ἐπὶ διαστροφῇ κακῷ,
15 ὃι τρίβοι σκολιὰ καὶ καμπύλαι αἱ τροχιαὶ αὐτῶν,
16 τοῦ μακράν σε ποιήσαι ἀπὸ ὅδου εὐθείας
καὶ ἀλλότριον τῆς δικαίας γνώμης.
νιέ, μή σε καταλάβῃ κακὴ βουλή,
17 η̄ ἀπολείπουσα διδασκαλίαν νεότητος,
καὶ διαθήκην θείαν ἐπιλελησμένη.
18 ζωτο γὰρ παρὰ τῷ θανάτῳ τὸν οἶκον αὐτῆς,
καὶ παρὰ τῷ ζῆじ μετὰ τῶν γηγενῶν τοὺς ἔξονας αὐτῆς·
19 πάντες οἱ πορευόμενοι ἐν αὐτῇ οὐκ ἀναστρέψουσιν

моугът' постигноуѓти стъз'
 правиχ' не постигноуѓт во и
 х' лѣта животоу. 20 Џие во
 20 би ходили в поути блги ·
 оврѣли би оубо стъзи пра
 вдни и гладки · 21 Блази в
 оудоуѓт' жителе на зми · и
 езловики же останоуѓт' на
 25 неи · щко прави населет з
 емлю · и прѣподобни остан
 оут' на неи · 22 поутие же нечи
 стивих' є зми погиблио
 т' · И законо прѣстоупници ·

Fol. 225 d вириноуѓт се є нее. III. Снег моих'
 закон' независима . гли во мое
 да блудет' срѣте твоє ·
 2 длыгота во жити є и лѣт
 5 а жизни · и мироу приложет'
 ти се · З милостиине и вѣри
 да не оставляют' тебе ·
 привежи же е о своем кии · и
 оврещеши благодѣт' · 4 и поми
 10 шлан добра прѣд' гли и чк

οὐδὲ μὴ καταλέβωσιν τρίβους εὐθείας·
 οὐ γὰρ καταλαμβάνονταί ὑπὸ ἐνιαυτῶν ξωῆς.
 20 εἰ γὰρ ἐπορεύοντο τρίβους ἀγαθάς,
 εῦροσαν δὲ τρίβους δικαιοσύνης λείους.
 21 ὅτι εὐθεῖς κατασκηνώσουσι γῆν,
 καὶ δσιοι ὑπολειψθήσονται ἐν αὐτῇ·
 22 ὁδοὶ ἀσεβῶν ἐκ γῆς ὀλοῦνται,
 οἱ δὲ περάνομοι ἐξωσθήσονται ἀπ' αὐτῆς.
 1 Υἱέ, ἐμάρτυρα νομίμων μητὶ ἐπιλανθάνου,
 τὰ δὲ ἡμίματα μου τηρεῖτω σὴ καρδία·
 2 μῆκος γὰρ βίου καὶ ἔτη ζωῆς καὶ εἰρήνην προσδή-
 σονσί σοι.
 3 ἐλεημοσύνας καὶ πίστεις μητὶ ἐκλιπέτωσάν σε,
 ἄφαψαι δὲ αὐτὰς ἐπὶ σῷ τραχῆλῳ, καὶ εὐρήσεις χάρις·
 4 καὶ προνοοῦ καλὰ ἐγώπιον Κυρίου καὶ ἀνθρώπων.

и . 5 боуди оупкае вс'ем' срцм'
на ба . а . о . свои прѣмоудрос
ти не величан се —
6 Бъ вс'ех' поутех' своих' з
15 най ю . да правит' поуты т
вое . а нога твоѣ не имат'
потикати се — 7 Не боуди моу
др' о сев'к' . вой же се га . и оу
клони се бъ всакого зла —
20 8 Тъгда исцѣленіе боудет'
тѣлоу твоемоу . и прилежан
иे костел' твоим'. 9 Чти га
бъ твоихъ правдн' тругдъ . и нач
етки дан еноу бъ твоих' пло
25 10 Да испльнет с
е житнице твоє множьст
вом' пшнице . вино же точ
Fol. 226a ила твоѣ истачают' . 11 Gne
не прѣнемагай о наказани
гни . ни ославѣки бъ него . овл
ичаем' . 12 Егоже бо любить
5 гь показает' . ранит' же в
сакого сна егоже приемл

⁵ ισιν πεποιω̄ς ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ ἐπὶ θεῷ,
 ἐπὶ δὲ σῆς σοφίᾳ μηδὲ πάλιρου·

⁶ πάσαις ὁδοῖς σου γνῶριζε αὐτήν,
 θνα ὀρθοτομῇ τὰς ὁδούς σου.

⁷ μηδὲ ισθὶ φρόνιμος παρὰ σεαυτῷ,
 φρόβῳ δὲ τὸν θεόν καὶ ἔκκλινε ἀπὸ παντὸς κακοῦ.

⁸ τότε λασίς ἔσται τῷ σώματί σου,
 καὶ ἐπιμέλεια τοῖς ὁστεοῖς σου.

⁹ τίμα τὸν κύριον ἀπὸ σῶν δικαίων πόνων,
 καὶ ἀπάρχου αὐτῷ ἀπὸ σῶν καρπῶν δικαιοσύνης·

¹⁰ θνα πίμπληται τὰ ταμεῖα σου πλησμονῆς σίτω,
 οἷνῳ δὲ αἱ ληγοὶ σου ἐκβλύζωσιν.

¹¹ Υἱέ, μηδὲ διλγώρει παιδεῖας Κυρίου,
 μηδὲ ἐκλύσῃς ὑπὸ αὐτοῦ ἐλεγχόμενος·

¹² θν γάρ ἀγαπᾷ Κύριος ἀλέγχει;

επ' — 13 Εἶχεν τοῦτο οὐκέτε
πρέπει μούδρος· καὶ σεμράτην οὐκέτε
κινδύνος μούδρος· 14 Δούχεις είναι
10 οὐ τοῦ κούποντος· οὐκέτε δέ
λατογενούς καὶ σφραγίδας·
15 Δραγόσθιος οὐκέτε καλονήσις μηδέ
νογοζήνης· οὐκέτε προτιγιτείται
εἰς οὐκτότε λογκανόν — Σλα
15 αδκαίος οὐκέτε καθέλιμος· πριν
αλιούσιμος είναι· ουδέποτε δρα
γόσθιος οὐδεποτείος είναι·
16 Δλαγόσθιος δέ τοιούτος οὐκέτε
α ζωής είναι· δέ τοιούτος
20 ψούσιμος οὐκέτε εγγατόστιος·
είλατος οὐκέτε οὐτούτης οὐκέτε
τούτης πραγμάτων· ουδέποτε διάστι
τούτης ηγετός οὐκέτε οὐτούτης οὐκέτε
είλατος οὐκέτε οὐτούτης οὐκέτε
17 πούτης δοβρούς· 18 Δράκων ζωής
οὐκέτε καθέλιμος· δραγέσιμος είναι
είλατος· ουδέποτε ουλαναούσιμος είναι
κοντά τούτης ηγετός·

μαστιγοῖς δὲ πάντα νίστην ὃν παραδέχεται.

19 μακάριος ἄνθρωπος ὃς εὑρεν σοφίαν,
καὶ θνητὸς ἐστιν φρόνησιν.

20 κρείττον γάρ αὐτὴν ἐμπορεύεσθαι
ἢ χρυσίου καὶ ἀργυρίου θησαυρούς.

21 τιμιωτέρα δέ εστιν λίθων πολυτελών·

οὐκάντιτάξεται αὐτῇ οὐδὲν πονηρόν.
εῦγνωστός εστιν πᾶσιν τοῖς ἐγγίζουσιν αὐτῇ,
πᾶν δὲ τίμιον οὐκάντις εστιν.

22 μῆκος γάρ βίου καὶ ἔτη ζωῆς ἐν τῇ δεξιᾷ αὐτῆς,
ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ αὐτῆς πλούτος καὶ δόξα·

23 ἐκ τοῦ στόματος αὐτῆς ἐκπορεύεται δικαιοσύνη,
γέμον. δὲ καὶ ἔλεον ἐπὶ γλώσσης φορεῖ.

24 αἱ δόδοι αὐτῆς δόδοι καλαῖ,

καὶ πάντες οἱ τρίβοι αὐτῆς ἐν εἰρήνῃ·

25 ἐξύλον ζωῆς εστιν πᾶσι τοῖς ἀντεχομένοις αὐτῇ,
καὶ τοῖς ἐπερειδομένοις ἐπὶ αὐτῇν ὡς ἐπὶ Κύριον.

POZNÁMKY.

Fol. 224 b.

1—2. Πριτ' ςε σολομογνα Vid., Paz.] Πριτ' ςε σολομογνε Vat.; cod. B. Σαλωμῶντος, Vulg. Salomonis.

3. на познаніи] Vid., Paz., Nov. I., Vat.; Vulg. ad sciendam (sapientiam); B. γνῶναι (σοφίαν).

4. καζανητή] Vid., Paz.; Nov., Vat. наказаник; B. παιδείαν, Vulg. disciplinam.

4—5. Ραζογμέτη ότι εἶπε] Vid., Paz.; cod. C. νοῆσαι τε λόγους; Nov., Vat. На оуразоумление сес, Vulg. ad intelligenda verba.

6—7. и прикти строенне ογченитк] Vid., Paz.; B. δέξασθαι τε στροφάς λόγων; Vat., Nov. на приктии огченитк наука, Vulg. et suscipiendam eruditionem doctrinae.

7. πράγμα и соуда] Vid.; B. νοῆσαι τε δικαιοσύνην ἀληθῆ καὶ κρίμα κατευθύνειν; Vat. πράγμα, соуда и присты, Vulg. iustitiam et iudicium et aequitatem:

8—9. дѣтемъ ко дѣствѣ] Vid., Paz.; B. ἀκάρχοις πανουργίαν; Vat., Nov. младищемъ науки, Vulg. parvulis astutia.

9—10. юношцам же въдѣнии и разоумъ] Vid., Paz. (въдѣниe); Vat., Nov. юн. ογητκи и разоумъ, Vulg. adolescenti scientia et intellectus. B. παιδὶ δὲ νέῳ αἰσθησὸν τε καὶ ἔννοιαν.

10. Σηκὸς εἰς εἰησε] Vid., Paz.; Vat., Nov. сихъ сишиакъ, B. τῶν δε γὰρ ἀκούσας, Vulg. Audiens (sapiens).

11—12. и разоумлкѣ тѣ] Vid., Paz. и разоумлкен, B. δὲ νοήμαν; Vat., Nov. и разоумлкѣ тѣ, Vulg. et intelligens.

12—13. строенне стежитъ] Vid., Paz.; Vat., Nov. строеннеи обладаетъ; B. ху-
бернатори хтієтася, Vulg. gubernacula possidebit.

13. Ογραζογмлкти прит'че] Vid., Paz., B. νοῆσαι τε παραβολὴν; Vat., Nov. А ше го гю обратитъ прит'чоу, Vulg. A nūm adverteret parabolam.

13—15. и исправленнѣ елекъ логдрихъ] Vid., Paz.; B. καὶ σκοτεινὸν λόγον ἥρσεις τε σοφῶν; Vulg. et interpretationem, verba sapientum, Nov., Vat. τ' αλλαγήνις сес премоудрости.

15. и гланікъ ганани нхъ] Vid., v Paz. rasum; B. καὶ αἰνίγματα; Vulg. et aenigmata eorum.

15—17. Πονητκъ прѣмоудрости страж' гн] Vid., Paz. (понетакъ); B. Ἀρχὶς σοφίας φόβος θεοῦ (cod. A C Kν); Vat. Страж' гн почетно премдности.

17—18. разоумъ же вѣкъ' творешемъ' ю Vid., Paz. (творешим); B. σύνεσις δὲ ἀγαθὴ πᾶσι τοῖς ποιουσιν αὐτήν; Vat., Nov., Vulg. toho nemají.

18—20. Елагокерие же вѣкъ' страж' гн начело човѣкстеню Vid., Paz.; B. εὐσέβεια δὲ εἰς θεὸν ἀρχὴ αἰσθήσεως; Vulg., Vat., Nov. toho opět nemají.

20—22. Прѣмоудрости же и огченне везоумлнн огипичижакутъ Vid., Paz.; B. σοφίαν δὲ καὶ παιδείαν ἀσεβεῖς ἔξουσιονσιν (Ν. ἔξουσίονσι); Прѣмоудрости и наогченне везоумлнн непавидетъ Vat., Nov.; Vulg. Sapientiam atque doctrinam stulti despiciunt.

Fol. 224 c.

1. Слоғшан снѣ мон] Vid., Paz.; B. ἄκουε, νιέ; Vulg. Audi fili mi, Vat. Nov. Слонин снѣ мон.

1—2. огченне] Paz., Vid. (огченитк); B. παιδείαν; Vat., Nov. наказаніе.

3—4. **Δα πριδαστ' εἰ**] Vid., Δα πρέδαστ' εἰ Paz., Vat., Nov. πρεδαστ' εε ; B. στέφανον γάρ χαρίτων δέξῃ σῆ χορυφῆ, Vulg. Ut addatur gratia capitū tuo.

4—5. **εἴηνται εἰ**] všecky tak i Vat., Nov.; B. στέφανον χ., Vulg. gratia. (Vid. εἴηνται, Paz. εἴηναι').

5—6. **η γριβνα ελατα**] Vid., Paz., Nov., Vat. (шие!) ; B. καὶ κλοιὸν χρύσεον, Vulg. torques (bez adj.).

6. **Ἐγειρόμενοι** všecky ; B. νιέ; Vulg. Fili mi.

6—7. **Δα οι πρέκλετετ' τε**] Vid., B. μή σε πλανήσωσιν ; Vat., Nov. αἱψε τε λαστετή, Vulg. si te lactaverint.

7—8. **μογκη νεψιτηκη**] Vid., Paz., B. ἄνδρες ἀσεβεῖς ; Vat. Nov. ἔρωπην ; Vulg. peccatorēs.

8. **ηι ποχοιη**] Vid., Paz., B. μηδὲ βουληθῆς ; Vat., Nov. οὐ πριστανί κ' ιημεὶς ερωγκεογ, Vulg. ne acquiescas eis.

8—9. **αἱψε κεπροσετ' τε ρεκοψει**] Vid., Paz. ; B. ἐὰν παρακαλέσωσί σε λέγοντες, Vat., Nov. αἱψε τη ρεκοψτ', Vulg. Si dixerint.

10. **Δα πριςτημι ει κρει**] Paz., Vid., B. κοινώησον αἵματος ; Nov., Vat. κ' ζασεδ' ηαπαδεικη ηα κρει (+ πραγκογ) ; Vulg. insidiemur sanguini.

11—12. **εκρημετ' εκτη λεγοημε πραγδημογ**] Vid., Paz. (правадиомог) ; B. κρύψωμεν δὲ εἰς γῆν ἄνδρα δίκαιον, Vulg. abscondamus tendiculas contra insolentem ; Vat. οι εκρημετη εκτη προτινογ ιεζλοβινомогу.

12. **εε πραδη**] Vid. εε πραди, Paz. εε πρаведи ; B. ἀδίκως ; Vulg. Frustra, Vat. om.

13. **жнва** Vid., Paz., B. ζῶντα ; Vat., Nov. жнва + οὐκα θέο ιεχодема ε' ровк, Vulg. viventem, et integrum quasi descendenter in lacum.

13—14. **η εκзмем' памет' его от зл**, Vid., Paz. ; B. καὶ ἄρωμεν αὐτοῦ τὴν μνύμην εκ γῆς ; Vulg., Vat., Nov. toho oromíjejí.

14—15. **εε же стежанне его разгватим**] Vid., Pazm. (bez же) ; B. τὴν κτήσιον αὐτοῦ τὴν πολυτελή καταλαβώμεδα ; Vat., Nov. Εει πρέκτη'ηο εго соргастство разгватиму ; Vulg. Omnum pretiosam substantiam reperiemus.

15—16. **η напакиним' доми наше користи**] Vid., Paz. ; Vat., Nov. η напакиним' доми ηише рογсежи ; Vulg. implebimus domos nostras spoliis.

17—18. **Жркти се и положи в' когти с наами**] Vid., Paz. (ε наами κ κογη) ; B. τὸν δὲ σὸν κλῆρον βάλε ἐν ἡμῖν ; Vat. vynechává в' когти ; Vulg. Sortem mitte nobiscum.

18—19. **Δα οιве влагалиши стежим' ηен**] Vid., Paz. ; B. κοινὸν δὲ βαλλάντιον κτησώμενα πάντες ; гонпěж Vat. (chyba písářská ηен ! i v Nov.) ; Vulg. toho nemá.

19—20. **врѣтнии еднико да боудетъ ве'хъ наск**] Paz., Vid. (боутъ!) ; B. καὶ μαρσίπτιον ἐν γενηθήτω ἡμῖν ; Vat. η εдинно врѣтнии да едтъ ве'хъ ηек ; Vulg. marsupium υпум sit omnium nostrum.

21. **εηηм**] Vid., Paz., Vat. ηηηм.

21—22. **η оғклони ногог твою**] Vid., Paz., Vat. (на), Nov. ; B. ξκκλινον δὲ τὸν πόδα σου ; Vulg. prohibe pedem tuum.

23—24. **η спѣшетъ пролити кре**] Vid., Paz. ; cod. A. καὶ ταχινοι (+ εισιν ηса) του εγχеси амиа ; Vat., Nov. η поспѣшишоу' да пролинотъ κ'рек ; Vulg. et festinant ut effundant sanguinem.

24—25. Ήττε πραεδη Vid., Par. (πραεδη) + εο; B. οὐ γὰρ ἀδίκως; Vat., Nov.
Ε συνει λέ, Vulg. Frustra autem.

25—26. леует се секта πρ̄κδα очима πτηνή (I) Vid., Raz. (πτηνή); B. ἔχεινεται δίκτυα πτερωτοῖς; Vat., Nov. μειρετ' се мр̄кжа пред' очима περ' ηπτέχει; Vulg. iacitur rete ante oculos pennatorum.

26—27. Σαμι κιντηνογ προτιβογ κρ'ειν σκοει λεχουτ' Vid., Paz. (προτηρ'); Vat., Nov. Σαμι . . . σκοει зас'εδалютъ; Vulg. Ipsi quoque contra sanguinem suum insidiantur; B. αὐτὸι γάρ οἱ φόνου μετέγοντες Ἰησοαρθρουσιν ἔστωτος κακά.

28—29. и мислётъ противъ дшамъ своимъ Vid., Paz., Vat. (ластка), Vulg.
et moliuntur fraudes contra animas suas; B. γι δὲ καταστροφὴ ἀνδρῶν παρα-
γόμων κακῶν.

29—1. (fol. seq.) ειναι πορτη σογήτ' εις τέλον σερβίανοικόν *Vid., Paz.* (*επειδή* κοινή); *B.* αὐταὶ αἱ ὁδοὶ εἰσιν πάντων τῶν συντελούντων τὰ ἄνομα; *Vat., Nov.* Τοῦ στατῆς οὐδέκουσι εἰς τὸν διεθνέαν ποπαδαίοντα, *Vulg.* *Sic semita omnis avari, animas possidentium rapient.*

Fol. 224d.

2—3. Η **νεκιστημένη**¹ σκολή² ἀπό εσες πογογελαιουμη³ Vid., Paz.; B. τῇ γάρ ἀσεβείᾳ τὴν ἐαυτῶν ψυχὴν ἀφαιροῦνται.

4—5. Πρέμογροςτε ελαγοκέιμαιοιψι ενήκη στα ταχαῖς δαετ' γλασί εωνι Vid., Raz. (ενήκη στα ταχαῖς); Vat., Nov. Πρέμδροςτε ενήκη προηγδαιοιψι στα ταχαῖς . . .; Vulg. Sapientia foris praedicat, in plateis dat vocem suam; B. Σοφία ἐν ἔξοδοις ὑμνεῖται, ἐν δὲ πλατείαις παρροῖσαν ἄγει.

6—7. Εκ γλαυκή ότι παροδία εκπίνεται Vid., Paz., Vat., Nov. (ομ. ότι); Vulg. In capite turbarum clamitat; B. ἐπ' ἄκρων δὲ τειχέων κηρύσσεται, ἐπὶ δὲ πύλαις δυναστῶν παρεδρεύει.

7—9. εκ βρατέ^ηγραδα ινοσιτε^η словеса сво^η рикоцин; Vid., Paz. (ινοσιτ^η гласк
сво^η р.) Vat., Nov. εκ βρατέ^ηγραδα κ'ινοσιτε^η сса сво^η р.; Vulg. in foribus portarum
urbis profert verba sua dicens; В. ἐπὶ δὲ πύλαις πόλεως θαρροῦσα λέγει.

9—11. Ελικο^ν нε^λо^βе^ни^к др'жет^ь се по правдѣ^{къ} нe имоут^ъ постыдѣтъ се Vid., Paz. (постыдити се); B."Οσον ἀν χρόνον ἀκαχοι ἔχωνται τῆς δικαιοσύνης, οὐδὲ αἰσχυνθήσονται; Vat., Nov. Дондехе чеда люсите отроочество (и людн она ёже имъ софтъ злобниа желкіотъ); Vulg. Usquequo, parvuli, diligitis infantiam (et stulti ea, quae sibi sunt noxia, cupient).

11—13. Κεζογμνη же досажденик и ꙗρογιμе¹⁾ похотици Vid., Paz.; B. of δὲ ἄφρονες τῆς ὑβρεως ὅντες ἐπιθυμηταί.

13—15. οικιστικην εικας· ε' αγνειανδέκεισθε χοργεστήνε Vid., Paz.; B. ἀσεβεῖς γενέ-
μενοις ἐμίστησαν αἰσθάσιν; Vat., Nov. επεομόνη βο ιηναινδέτ' ογμένην; Vulg. et impru-
dentes odibunt scientiam?

15—16. и повинні биши биши облічаннем' Vid., Paz.; B. καὶ ὑπεύθυνοι ἐγένοντο
ελέγχοις; Vat., Nov., Vulg. haec om.

16—18. Οτι πρέδαλα γε εσαί τον μεγάλον δικαιόντας την αναγνώσουν· καὶ τοιαύτην εἰσιν οἱ λόγοι τοῦτον.

¹⁾ Vrb. 2, 3 ишоуше! písářský omyl m. соуше.

Vat., Nov. **Обратите се к наказанию моему** κέλυθεί μοι καὶ στατεῖ μοῦ; Vulg. Convertimini ad correptionem meam: en proferam vobis spiritum meum, et ostendam vobis verba mea.

19—20. **Понеже звалъ и не послушасте** Vid., Paz. (не слышасте); B. ἐπειδὴ ἀκάλουν καὶ οὐδὲ ὑπηκούσατε; Vat., Nov. τέκονταν rel. om.; Vulg. Quia vocavi et renuistis.

20—21. **прострѣхъ** словеса и не внесте Vid., Paz. (прострихъ); B. καὶ ἔξετενον λόγους καὶ οὐ προσέχετε; Vat., Nov. и прострѣхъ руговъ мою и не вѣкже призрелъ; Vulg. extendi manum meam, et non fuit qui aspiceret.

21. **и къръгосте мое сѣкти** Vid., Paz. (на отв.); B. ἀλλὰ ἀκύρους ἐποεῖτε ἐμᾶς βουλάς, τοὺς δὲ ἐμοῖς ἀλέγοις ἡτεμῆσατε; Vat., Nov. взынавидѣсте всаки сѧ мнъ и покараніе мое не помѣстите; Vulg. Despexitis omne consilium meum, et increpationes meas neglexistis.

22—23. **Тѣмике огло и азъ погибелъ вашен посѣлъ** се Vid., Paz. (погибели); B. τοιχαρῶν κάγῳ τῇ ὑμετέρᾳ ἀπωλεῖς ἐπιγελάσομαι; Vat., Nov. om. и азъ; Vulg. Ego quoque in interitu vestro ridebo.

23—25. **порадою же се егда придетъ на ви пагорба** Vid., Paz.; B. καταχαροῦμαι δὲ τὴνίκα ἀν ἔρχηται ὑμῖν ὅλεθρος; Vat., Nov., и порадою (егда придетъ на ви мава); Vulg. et subsanabo, cum vobis id, quod tinebatis, advenerit.

25—1. (Fol. 225 a) **Егдаже нападетъ на ви** Vid.; καὶ ὡς ἀν ἀφίκηται ὑμῖν; Vat., Nov. om.; Vulg. Cum irruerit (repentina calamitas etc.).

2—3. **И егъда придетъ вамъ печалъ** Vid.; καὶ ὅταν ἔρχηται ὑμῖν Ὑλίψις; Vat., Nov. егдаже (Vat. тѣкъ) придетъ ви тога; Vulg. quando venerit super vos tribulatio.

3—4. **и градомъ обесточиши** Vid. (обесточиши), καὶ πολιορκία — Nov., Vat. и градомъ виши мъ обесточиши.

4—7. **Боядътъ бо егда звати ме вѣчните** ^и азъ же не послушати вѣчногъ] Vid., οὗται γάρ ὅταν ἐπικαλέσῃσθε με, ἐγὼ δὲ οὐκ εἰσακούσομαι ὑμῶν — Nov., Vat. **Боядътъ** ^{бо} егда взовогътъ (N_2 взовете) ^и азъ ^{не} послушати вѣчногъ, Vulg. Tunc invocabunt me et non exaudiunt me.

7—8. **Взирофтъ бо мъ залъ и не обрѣрофтъ**] Vid. (лише), ζητήσουσιν με κακοί, καὶ οὐχ εὑρήσουσιν — Vat., Nov. **взирофтъ** бо мъ залъ и не обрѣкофтъ (Vat. обрѣкофтъ), Vulg. mane consurgent, et non inventent me.

8—10. **взынавидѣши бо прѣмудростъ и страха гна не изволишъ**] Vid. (а страха), εἰμίσησαν γάρ σοφλα, τὸν δὲ λόγον (N. c. a. С фброн) τοῦ χυροῦ οὐ προελάντο — Nov., Vat. **и** ^оγετъ ^инихъ (!) (Nov. ₂ монхъ, N. ₁ om.) ^имѣти вондофтъ наказаніе иже страха гна не прѣкши, Vulg. Eo quod exosam habuerint disciplinam, et timorem Domini non suscepserint.

10—11. **не хотѣши¹⁾ мояхъ винимати слѣвс²⁾**] Vid. **Ни хотѣхощи винимати мояхъ сѣкти,** οὐδὲ ἥζελον ἐμαῖς προσέχειν βουλάς; Vat. **и** виникаши сѧ мое, Vulg. Nec acquerient consilio meo.

12—13. **на подрѣжаше вѣа наказованіиъ** Vid. подрѣжашоу же мое обличиши, ємухтѣрізъон ^и эмоусъ ^илѣгъчоусъ; Vat., Nov. **Тѣргоше вѣа покараніе мое,** Vulg. et detracterint universae correptioni meae.

¹⁾ Vrb. 2 хотѣхощи, Vrb. 3 хотихощи!

²⁾ Vrb. 2 сѣкти, Vrb. 3 сѣкти.

13—15. Τέλικε ορθος ειπέδετ' ενοερο πουτη πλοδ-η] Vid., τοιγαροῦν ἔδονται τῆς ἑαυτῶν δόδον τοὺς καρπούς — Nov., Vat. εἰκάσις πλοδὸς ενοερο, Vulg. comedent igitur fructus viae suaes.

15—16. Η ενοερο ιερής ημέρης πανηγυρίς — Nov., Vat. εἰκάσις πλοδὸς ενοερο, Vulg. suisque consiliis saturabuntur.

16—17. Ζανε βο οινδέχον μιαδης, ογβ'ειην βογδογτ'] Vid., ἀντ' ὧν γὰρ ἡδίκουν νηπίους φονεύθσονται — Nov.,¹⁾ Vat. ζανε βαρβαρισης οτροχασκος ογδητ' ε, Vulg. Aversio parvolorum interficiet eos.

17—19. Ισηπτάνη ιηνιστινηι γογηντ'] Vid., καὶ ἐξετασμὸς ἀσεβεῖς δλεῖ — Nov., Vat. προσπένη ειζογμηνηι πογογηι (Nov. ιηγηντ) οικέη, Vulg. et prosperitas stultorum perdet illos.

19—20. ελογωσαι же мене вселит' се на огненан] Vid., δὲ ἐμοῦ ἀκούων κατασκηνώσει εἶτ' ἐλπίδε — Nov. 1, Vat. Այս առօգուշտութեա մոցո եւ ստրահ պոշուտ, ²⁾ Vulg. Qui autem me audierit, absque terrore requiescat.

20—22. Ιεβ'λαβ'ε τκριτ' εεстряха (sic)³⁾ от всакого зла] Vid. (ιεβ'λαβ'ε), καὶ ήσυχάσεις ἀφόβως ἀπὸ παντὸς κακοῦ — Nov., Vat. οβιλής ογκικετη εηνογτη θ στραχα ձևիք, Vulg. et abundantia perfundatur, timore malorum sublato.

22—23. Εηε αιμε πριεμ' γλаниши мое] Vid. (Εηε + мон, от. αιμε); B. Υιέ, έαν δεξάμενος δήσιν նմին նուծոլին — Nov., Vat. Εηηογ մոն αιμε πριմешի գլи мое; Vulg. Fili mi si suscepereis sermones meos.

23—24. запвди скриши в севէк] Vid., B. χρύψης παρὰ σεαυτῷ — Nov., Vat. и запвди схричиши ογ τե; Vulg. et mandata mea absconderis penes te.

24—25. ποελογωσετ' πρέκμογδρости ογχο τκοε] Vid.; B. ὑπακούσεται σοφίας τὸ οὐς σου — Nov., Vat. и да смишти (Nov. смишти) премоудростη ογчи τкои; Vulg. Ut audiat sapientiam auris tua.

Fol. 225b.

1—2. И приложниши εр҃це τвое в разогм'] Vid.; B. καὶ παραβαλεῖς καρδίαν σου εἰς σύνεσιν — Nov., Vat. πρικλονη εр҃це τвое на познанне премоудрости; Vulg. inclina cor tuum ad cognoscendam prudentiam.

2—3. приложниши же θ⁴⁾ на наказание сноу τвоеом] Vid. приложниши же ε etc.; B. παραβαλεῖς δὲ αὐτὴν ἐπὶ νοιδέτησιν τῷ υἱῷ σου — Nov., Vat., Vulg. om.

4—6. Πιμε βο πρέκμογδрост' πριзөвеши и разогмог даси глас' τкои] Vid.; B. ἐὰν γὰρ τὴν σοφίαν ἀπικαλέσῃ καὶ τῇ συνέσει δῶς φωνήν σου — Nov., Vat. Այս բո πրեկմուդрост հաջանի և ըրց տкои πριկлонишի կ պրեմուդрост; Vulg. Si enim sapientiam invocaveris, et inclinaveris cor tuum prudentiae.

6—8. И аие ваннеши его θέκο σφερα и θέκο злата поннеши его] Vid.; B. καὶ ἐὰν ζητήσῃς αὐτὴν ως ἀργύριον καὶ ως θησαυρούς ἔξεραυνήσῃς αὐτήν — Nov., Vat. аие ваннешт' ю θ злато и θ скровнина ποκапает' ю; Vulg. Si quaeasieris eam quasi pecuniam, et sicut thesauros effoderis illam.

¹⁾ Nov. 2 ζανе βαρβаризене οτροχ'аское οбимет' ε.

²⁾ Nov. 2 εια στραχα πρεεογδογтη ηι Յմլнη.

³⁾ Vrb. 2 ιεβ' στραχα.

⁴⁾ Vrb. 2, 3: ε.

8—9. Τηγ'δα ραζογλ'κεши εο̄κεи' гню] Vid. (Τηγδα ραз, εο̄квн' г.) ; В. тότε συνήσεις φόβον Κυρλου — Nov., Vat. τ'γδα ραζογλ'κти в'чнешн стражъ гнк ; Vulg. Tunc intelliges timorem Domini.

10. и ραζογм' ежнι обрещешн] Vid. ; В. καὶ ἐπίγνωσιν θεοῦ εὑρήσεις — Nov., Vat. и науки ежн иандешн (Nov. 1 обрещен) ; Vulg. et scientiam Dei invenies.

11—13. Εἴκο γάρ δαετ' πρέμογδροτή, οὐτοις λιναὶ ετοις ραζογм' и правда] Vid. ; В. δτι Κύριος δλδωσιν σοφλαν, καὶ ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ γνῶσις καὶ σύνεσις — Vat., Έй даетъ премоудростъ и изъ' фуе'тъ его науки и премоудростъ ; Vulg. Quia Dominus dat sapientiam: et ex ore eius prudentia et scientia.

13—14. И шедит' неправдливим' спесени] Vid., В. καὶ θησαυρίζει τοῖς κατορθῶσι σωτηρίαν — Nov., Vat. И схранитъ правиъ здравие ; Vulg. Custodiet rectorum salutem.

14—15. зашитит' же шкетсне их'] Vid. (зашитк же sic) ; В. οὐπερασπιει τὴν πορείαν αὐτῶν — Nov., Vat. и зашититъ ходяще прѣкрайе (Vat. прѣкрайе) ; Vulg. et proteget gradientes simpliciter.

15—16. и схранитъ поут' оправданн] Vid. ; В. τοῦ φυλάξαι ὁδούς δικαιωμάτων — Vat. и хранишес ставе прѣдниих¹⁾ ; Vulg. Servans semitas iustitiae.

16—17. и поут' говених' емуоу схранит'] Vid. ; В. καὶ ὁδὸν εὐλαβουμένων αὐτὸν διαφυλάξει — Nov., Vat. и поутъ стихъ строгоши, Vulg. et vias sanctorum custodiens. (Nov. и поутъ стихъ стрѣгѹши).

17—19. Τηγδа ραζογл'κешн правдоу и соуди] Vid. ; В. τότε συνήσεις δικαιοσύνην καὶ χρήμα — Nov., Vat. τ'γδа ραζογл'κти в'чнешн прѣдог и соуд ; Vulg. Tunc intelliges iustitiam et iudicium.

19—20. и неправиши вса блага] Vid., В. καὶ κατορθῶσεις πάντας δέξονται ἀγαθούς — Nov., Vat. и правость и вски науки благи ; Vulg. et aequitatem, et omnem semitam bonam.

20—22. Ιψε εο πριηт' πρέμογδρост' в' τοе помишиене] Vid. ; В. έάν γάρ έληγ τή σοφλα εἰς σην διάγοναν — Nov., Vat. Ιψе виндетъ премоудростъ в срѣ твоe ; Vulg. Si intraverit sapientia cor tuum.

22—23. а чоуб'сткн твоe и дѹши дѹбро бити изволитъ се] Vid. ; В. τῇ δὲ αἰσθησις τῆ σῆ ψυχῇ καλὴ εἶναι δόξῃ — Nov. и науки дѹши твоен оғгодитъ ; Vulg. et scientia animae tuae placuerit (in Vat. lacuna).

24—26. Сект' добр' схранит' те, смишиене же прѣкодовно склюдет' те] Vid., В. βουλὴ καλὴ φυλάξεις σε, ζννοια δὲ δσια τηρίσει σε' Vulg. Consilium custodiet te, et prudentia servabit te.

26—28. Да избакн' те от поутн зла и от чка глоюра, иштоже кѣро] Vid. ; В. ζνа δύστηται σε ἀπὸ ὁδοῦ κακῆς καὶ ἀπὸ ἀνδρὸς λαλούντος μηδὲν πιστόν — Vat. Да избакн се (Nov. схраниши се и избакнши се) от зла поутн и от чка (Nov. и наука) иже крка глатъ, Vulg. Ut eruaris a via mala et ab homine, qui perversa loquitur.

Fol. 225c.

1.—3. Оставакшн поутн правиъ ходитъ по поутем' тъмниим'] Vid. (ом. по), В. ω̄ οἱ έγκαταλείποντες ὁδούς εύθειας τοῦ πορεύεσθαι ἐν δόξῃ σκότους — Nov., Vat. Иже оставактъ (Nov. оставет) вакиетъ правость и ходитъ вакиетъ по поутехъ тамниихъ, Vulg. Qui relinquunt iter rectum et ambulant per vias tenebrosas.

¹⁾ Nov. хранишн стави.

3—5. ο βεσελεψην σε ο χλιδη^ν η παρογυψην σε ο στρασμην υπερ] Vid., B. οι εύφρατ-
νόμενοι ἐπὶ κακοῦς καὶ χάρουτες ἐπὶ διαστροφῆς κακῆς — Nov., Vat. Ιχθες βεσελεψη σε
βιτσέχη (Nov. ε ρ̄τεχεν) λιοτιχή, βεσελεψη σε εγδα ζω στεροτή, Vulg. Qui laetantur
cum male fecerint et exultant in rebus pessimis.

5—6. Ихъє поути стрѣлкытн и ѡглечена колеса ихъ]. Vid. (оглечені), B. ѿнъ ѿ
трѣбо. сколкалъ халъ харитула аѣ трохъялъ автѡвъ — Nov., Vat. И ихъє поути кривыи
и въ гладѣкъ соути стопы (Nov. стопы) ихъ, Vulg. Quorum viae perversae sunt, et
infames gressus eorum.

6—9. Διλέπε τε στεφορί¹⁾ ὅτι πουγτη²⁾ πράβα καὶ τούχαδα³⁾ ὅτι πράγματα μισαν⁴⁾ Vid. (στεφορίτη), B. τοῦ μακράν σε ποιήσας ἀπὸ ὁδοῦ εὐνείας καὶ ἀλλότριον τῆς δικαίας γνώμης — Vat. Nov. ΛΑ ΙΩΑΝΝΗΣ σε ὅτι ψευδή τούτη καὶ ὅτι εβαν⁵⁾ οὐκέτι εἴκε γριζεται⁶⁾ σα στο⁷⁾ (Nov. c. τριτ⁸⁾). Vulg. Ut eruaris a muliere aliena et ab extranea, quae mollit sermones suos.

9—10. Σήνε δια πεπονιγμένη τεκέ εκλ' εκτρ] Vid. (от не), B. υἱός, μή σε καταλάβῃ χακὴ βουλή — Vat. и оставил то же завещание своего (Nov. κοῦτα σημιτέ εβ.). Vulg. Et relinquit ducem pubertatis suaе.

10—12. οσταβάν ογκενής ιονότης κι ζαειρήν ζεικήτην εκκινήσειν Vid., B. ή (βουλή) ἀπολείπουσα διδασκαλίαν γεέτητος, καὶ διωγήκην θελαν ἐπιειλησμένη — Vat. Nov. η οεέκτη
εά σκοερο ζαειρα εστε, Vulg. Et pacti Dei sui oblita est.

12—14. Положимъ во естъ при смртніи домъ свон] Vid., B. Εότο γαρ παρὰ τῷ θανάτῳ τὸν οἰκον αὐτῆς — Vat. Приклоненъ во естъ къ смрти дому ее, Vulg. inclinata est enim ad mortem domus eius (Nov. п. б. е. виступающ къ смрти д.).

14—15. Η πριν αδὲ εἰς ἐπίλαβηντι κολεσα ἑργο] Vid., B. καὶ παρὰ τῷ ἄδη μετά τῶν γηγενῶν τοὺς ἔξοντας αὐτῆς — Nov., Vat. II καὶ πρενεποδικὴ σταζη εε, Vulg. et ad inferos semitae ipsius (Nov. ε πρεις' ποδ' οὐκε σταζη εε).

15—16. κεν χρησιμ ου νε ε'εβρατετ σε] Vid. (Ηε εεβρατετητ εε sic), B. πάντες οι πορευόμενοι εν αὐτῇ ούχ αναστρέψουσιν — Nov., Vat. Ιήκ ε'χοδετη κ κεν ηε εεβρατετ εε, Vulg. Omnes, qui ingrediuntur ad eam, non revertentur.

16—18. Ήν ἡμούτη ποσθιγνούτη επεξ̄ πραγμάτων] Vid., B. οὐδὲ μή καταλάβωσιν τρίβους εὑδέλας — Nov., Vat. ήν πριμούτη επεξ̄ ζωήτα, Vulg. nec apprehendent semitas vitae.

18—19. οὐ ποστιγησθεῖται εἰς τὰ μέτα τῆς ζωῆς] Vid., B. οὐ γάρ καταλαμβάνονται ὑπὸ δύναμις ζωῆς — Nov., Vat., Vulg. om.

19—20. Ήπει κο ειν χοδιλι ε πογτη εγρη] Vid., B. ει γαρ επορεύοντο τρίβους ἀγαθάς — Vat. Δι χοδιση πογτη δοερη, Nov. Δι χοδιτη (!) ε πτη δοερη, Vulg. Ut ambules in via bona.

21—22. οφέλιι εις ομβο στήθη πράεινη καὶ γλαδί] Vid. (στ. πράεινη η γλαδίκη),
Β. εὑροσαν ἀν τρίβους δικαιοσύνης λείους — Nov., Vat. ι περι (Nov. πορτη) πράεινη
Δα χρανηι, Vulg. et calles iustorum custodias.

22—25. Блази буғдоттү жиңеле на змии, негизбен и же останоуттү на кен! Vid., В. ом.²⁾
Vat. Иже бо прави сочтук преображеніе на змии, и прег злове преображеніе на кен, Vulg. Qui enim recti sunt, habitabunt in terra, et simplices permanebunt in ea.

25—27. Ήκο πραγματεύεται τον θεοφάνη, και πρέπει να σταθεί στην αρχή] Vid., B. ὅτι εὐθείας κατασκηνώσουσι γῆν, καὶ δύσιοι ὑπολειψάντωνται ἐν αὐτῇ — Nov., Vat., Vulg. om.

1) Vrb. 2 стrophы.

²⁾ Νέοι χρηστοί εσουνται οικητορες γης και οσιοι υπόλιψησουνται εν αυτη.

27—29. ποιγτηε же нечиштвих' от змле погиблют'] Vid. (ποιγτη εже), B. οδοι δσεβων έκ γης δλоуntai — Nov., Vat. нечиштвии вистиниou от змле погибет се, Vulg. Impii vero de terra perdentur.

29—1. (fol. seq.) И законо прѣктоѹници вириноут се от неe] Vid., B. οι δε παράνομοι ἔξωσθῆσονται ἀπ' αὐτῆς — Nov., Vat. и ки неправди твореть отимоут се от неe, Vulg. et qui inique agunt, auferentur ex ea (Nov. иже неправди тв.).

Fol. 225 d.

1—2. Σή монх' яакон' не забиван] Vid., B. Υὲ, έμῶν νομίμων μὴ ἐπιλανθάνου — Nov., Vat. Σηγ' монх' не забоѓди яакни монхъ, Vulg. Tili m i, ne obliviscaris legis meae.

2—3. гли бо мое да блудите! срце твоe] Vid. (гли же), B. τὰ δὲ ρήματά μου τηρετω σῇ καρδίᾳ — Nov., Vat. и запади монхъ да схранит срце твоe, Vulg. et praeserpta mea cor tuum custodiat.

4—6. Альгота бо житиe и лѣта жиеви и мироу приложетъ ти се] Vid. (приложитъ!), B. μῆκος γὰρ βίου καὶ ἔτη ζωῆς καὶ εἰρήνην προσύζουσαν σοι — Nov., Vat. Альгота Ани и лѣта жиевота и мироу приложет се тѣk, Vulg. Longitudinem enim dierum et annos vitae et racem apponent tibi.

6—7. Милостине и вѣру да не оставлютъ ти] Vid. (от. вѣри), B. ἐλεημοσύναι καὶ πίστεις μὴ ἐκλιπέτωσάν σε — Nov., Vat. Милостъ и истина не оставят ти (Vat. сe), Vulg. Misericordia et veritas te non deserant.

8—9. приежжи же е о скони вин и обрѣшиши благодѣтъ] Vid., B. ἄφθιται δὲ αὐτᾶς ἐπὶ σῷ τραχyllῳ, καὶ εὐρήσεις χάριν — Vat. Приежжи є граду твоему и напиши є на скрижалехъ срца твоего и обрѣшиши млѣтъ, Vulg. Circumda eas guturi tuo et describe in tabulis cordis tui, Et invenies gratiam.

9—10. и помншлан добра прѣд' гм¹) и чки] Vid. (прѣдъ бм¹), B. καὶ προνοοῦ καλὰ ἐνώπιον Κυρίου καὶ ἀνθρώπων — Nov., Vat. (и обрѣшиши млѣтъ) и налож елаги предъ бмѣ и чки, Vulg. (Et invenies gratiam) et disciplinam bonam coram Deo et hominibus.

11—12. ефди огнѧе всѣмъ ср҃цмъ на ба] Vid., B. ἵστι πεποῖθως ἐν ἐλῃ τῇ καρδίᾳ ἐπὶ θεῷ — Nov., Vat. Имѣни огнѧиie в га всѣмъ ср҃цмъ твоемъ, Vulg. Habe fiduciam in Domino ex toto corde tuo.

12—13. И о скони прѣмѹдрости не величай сe] Vid. om. o, B. ἐπὶ δὲ σῇ σοφίᾳ μὴ ἐπαλψου — Nov., Vat. и не отиман (Nov. не отими) разоумя твоего, Vulg. et ne innitaris prudentiae tuae.

14—15. Еи всѣхъ поижехъ сюонхъ зиан ю] Vid., B. πάσαις ὁδοῖς σου γνώριζε αὐτήν — Nov., Vat. Еи всѣхъ поижехъ твоихъ мисли от га, Vulg. In omnibus viis suis cogita illum. (Nov. смисли о гк).

15—16. да правитъ поиже твоe] Vid., B. ηνα ἐρδοτομῇ τάς ὁδούς σου — Nov., Vat. и та исправитъ стопи твоe, Vulg. et ipse diriget gressus tuos.

16—17. а нога твоeк не иматъ поитикати сe] Vid., B. om., Νε, а ο δε πους σου μη просякотти — Nov., Vat., Vulg. om.

18. о сиѣкъ] Vid., B. παρὰ σεαντω — Nov., Vat. самъ о сиѣкъ, Vulg. apud temetipsum;

¹⁾ Vrb. 2 бм¹, 3 бмк.

ibid. εον же се га] Vid., B. φοβοῦ δὲ τὸν θεόν — Nov., Vat. εον се ба, Vulg. time Deum (Nov. εον се га).

18—19. и оуклони се от всякого зла] Vid., B. καὶ ἔκκλινε ἀπὸ παντὸς κακοῦ — Nov., Vat. и отсторони от зла, Vulg. et recede a malo.

20—21. Тыгда ие ёкленне боудетъ т'ёлоу твоему] Vid., B. τότε ἕσται τῷ σώματί σου — Nov., Vat. И ц'ёкленне боудетъ чр'ёломъ твоимъ, Vulg. Sanitas quippe erit umbilico tuo.

21—22. и прилежанинъ] Vid., B. καὶ ἐπιμέλεσσα — Vat. и приложенин (костямъ твоимъ), Vulg. et irrigatio (ossum tuorum). Nov. прилежанинъ к.

22—23. Чти га от твоихъ правданъ твоуда] Vid., B. τίμα τὸν χύριον ἀπὸ σῶν δικαίων πόνων — Nov., Vat. Чти га от твоего союзствиек (Nov. союзства), Vulg. Honora Dominum de tua substantia.

23—25. и начетки дани емог от твоихъ плодъ правдиихъ] Vid. (начетки et om. плодъ), B. καὶ ὀπάρχου αὐτῷ ἀπὸ σῶν καρπῶν δικαιοσύνης — Nov., Vat. и от правини¹⁾ ке'хъ плодъ твоихъ, Vulg. et de primitis omnium frugum tuarum da ei.

25—27. Да испльнет се житнице твои мноожествою²⁾ пашинце] Vid., B. Καὶ πάμπληται τὰ ταμεῖα σου πλησμονῆς αἰτῷ²⁾ — Nov., Vat. И напанетъ се житнице твои синостию, Vulg. Et implebuntur horrea tua saturitate (Nov. напанетъ се).

27—1. (Fol. 226). вино же точила твои истачаютъ] Vid., B. οἶνῳ δὲ αἱ ληροὶ σου ἐκβλύζωσιν — Nov., Vat. и виномъ точила твои облъкют се (Nov. обилъкют!), Vulg. et vino torcularia tua redundabunt.

Fol. 226 а.

1—3. Σήε не пр'кемаган о наказани гни] Vid., B. Υἱέ, μὴ ὀλγάρει παιδεῖας Κυρίου — Nov., Vat. Наказаник бжиг'е чедо мое не отверзи, Vulg. Disciplinam Domini, filii mi, ne abiicias.

3—4. ии ослаебъти от него обличаемъ] Vid., B. μηδὲ ἐκλύου νπ' αὐτοῦ ἐλεγχόμενος — Nov., Vat. егда от него кажешъ се, Vulg. nec deficias cum ab eo corriperis.

4—5. Божие бо любить га показающъ] Vid. om., B. Ήν γάρ ἀγαπᾷ Κύριος ἐλέγχει — Nov., Vat. егоже бо любить га того и наказоуетъ, Vulg. Quem enim diligit Dominus corripit (Nov. любить га).

5—7. ранитъ же всякого сна егоже пр'нелаетъ] Vid. om., B. μαστιγοῖ δὲ πάντας οὐδὸν τὴν παραδέχεται — Nov., Vat. и л'кни оц бо о снѣк оғодитъ си'къ, Vulg. et quasi pater in filio complacet sibi.

7—8. Бжикъ чкъ иже обр'кте пр'кмоудростъ] Vid., B. μακάριος ἄνθρωπος δὲ εὑρεν σοφιαν — Nov., Vat. Бжикъ чкъ ии обр'кшетъ моудростъ, Vulg. Beatus homo, qui invenit sapientiam (Nov. иже обр'кшетъ).

8—9. и семиртыкъ иже внд'къ моудростъ] Vid., B. καὶ θυητὸς δὲ εἰδεν φρόνησιν — Nov., Vat. и ии обнлоуетъ моудростю, Vulg. et qui affluit prudentia.

9—11. Лоуче бо тогу коуповати иеже з'латоу и сретроу скованце] Vid., B. κρείττον γάρ αὐτήν ἐμπορεύεσθαι ή χρυσίου καὶ ἀργυρίου θησαυρούς — Nov., Vat. лоуче (Nov. лоуче) естъ пренсканне ее (Nov. пренсканне его) паче сретра и злата праваго и пречистаго (плодъ ее), Vulg. Melior est acquisitione eius negotiatione argenti et auri primi et purissimi (fructus eius).

¹⁾ Nov. и првии плодъ тв.

²⁾ N.c.a. A си'коу.

12—13. Δραγ'ши же ест' каменик многоцѣнна] Vid., B. τιμιωτέρα δὲ ἐστιν λιθῶν πολυτελῶν — Nov. Πλοδὸς εἰς многоцѣнна кѣхъ дѣлъ, Vat. (плодъ εἰς) многоцѣнне кѣхъ плодъ, Vulg. (fructus eius) Pretiosior est cunctis opibus.

13—14. не проптишт се ии нищоже лоукавно] Vid., B. οὐκάντιτάξεται αὐτῇ οὐδὲν πονηρόν — Nov., Vat., Vulg. om.

14—16. Σладка ест' кѣхъ привлажаюшим се ии] Vid., B. εὐγνωστός ἐστιν πᾶσιν τοῖς ἐγγίζουσιν αὐτῇ — Nov., Vat., Vulg. om.

16—17. всако же драгое недостонное εε естъ] Vid. (недостонно¹), B. πᾶν δὲ τίμιον οὐκάντιον αὐτῆς ἐστιν — Nov., Vat. и вса желитеана (Nov. желитеана) не такмна ии, Vulg. et omnia, quae desiderantur, huic non valent comparari.

18—19. Δлгота во житиѣ и лѣта жибота в десници ε] Vid., B. μῆκος γὰρ βίου καὶ ἔτη ζωῆς ἐν τῇ δεῖκῃ αὐτῆς — Nov., Vat. Длгота во дни в десници ε, Vulg. Longitudo dierum in dextera eius.

19—21. к' шогици же εε εграт' ство и слв] Vid. и в шогици (sic) «...; B. ἐν δὲ τῇ ἀριστερῷ αὐτῆς πλοῦτος καὶ δόξα — Vat. и в шогици ε..., Vulg. et in sinistra illius divitiae et gloria (Nov. om. к' шогици ε).

21—23. От огсткн' εе исходит² правда, закон же и ласт³ на езинк' носит⁴] Vid., B. ἐκ τοῦ στόματος αὐτῆς ἐκπορεύεται δικαιοσύνη, νόμον δὲ καὶ ἔλεον ἐπὶ γλώσσης φορεῖ — Nov., Vat., Vulg. om.

24. поутн дөвери] Vid., B. ὁδὸς καλαί — Nov., Vat. поутн красни, Vulg. viae pulchrae.

25. (сткви) в мирк] Vid., B. (οἱ τρόποι) ἐν εἰρήνῃ — Nov., Vat. (стаз) мириин, Vulg. (semitae) pacifcae.

25—27. Δрѣко жибот'но ест' кѣхъ дрѣжеимъ се ε] Vid., B. ξύλον ζωῆς ἐστι πᾶσι τοῖς ἀντεχομένοις αὐτῆς — Nov., Vat. дрѣко жибота естъ всемъ дрѣжеимъ и, Vulg. Lignum vitae est his, qui apprehenderint eam (Nov. дрѣжеимъ и).

27—28. и веланайшим се на ии ёко на га твр'дад] Vid. (ёко нога [!] тврда), B. καὶ τοῖς ἐπερειδομένοις ἐπ' αὐτὴν ως ἐπὶ Κύριον²) — Nov. 2, Vat. Бжнн иже (Nov. 1 ии) дрѣжитъ, Vulg. et qui tenuerit eam, beatus.

Ne méně nežli rozbor a srovnání textů hlaholských mezi sebou, důležité jest srovnání textu hlaholského s cyrillským. V této příčině jest práce usnadněna po dvojí stránce.

Text knihy Přísloví Šalomounových, alespoň pokud jest obsažen v breviářích Vrbnických, t. j. hl. I.—III. 18, byl přijat do Parimejníka či Prophetologia církve Východní. I jest dnes obecně zavádělým přesvědčením, že překlad textů parimejných, vedle evangelských perikop a čtení z Apoštola, náleží k literární činnosti sv. Cyrilla a Methoda. (Srov. prof. Jagiće Zur Entstehungsgeschichte, I., str. 17—18, 45—46.)

S druhé strany máme uveřejněnu řadu textů cyrillských z knihy Přísloví, pokud se zachovaly v nejstarších rukopisech Parimejníka, v pře-

¹) Vrb. 2 недостонно εε естъ, Vrb. 3 недостонно естъ ии.

²) В а в + ασφαλη.

hledném vydání prof. Brandta. A sice: v I. díle str. 79—83 hl. I. vv. 1—20; v témž sešitě str. 90 hl. I. vv. 20—23; v II. seš. str. 91—93 pokrač. hl. I. vv. 23—33; tamže str. 99—102 hl. II. 1—20; a str. 109—113 hl. III. 1—18. Jak slov. auktor vykládá v úvodě, položil za základ čtení parimejníka Grigorovićova z XII. neb XIII. věku, k němuž přidal pod čarou různočtení z 12 jiných parimejníků věku XIV. a jednoho parimejníka stol. XVI.

Vyjma posléze jmenovanou (Ljapunovský) jsou všecky památky psány na pergamenu a nalezí jednak k recensi bulharské (Grigorovićův, Lobkovský) jednak k recensi rusko-slověnské: Zacharinský, Ofonasjevský, Stefanovský, Porfyrevský, Ljapunovský, Nikoforovský I. a II., Fedorovský, Michajlovský, Třicetilistný, Kozminský a Pokrovský. Mimo to jsou tu i různočtení tištěného parimejníka z r. 1890, ke kterémuž jsem ovšem při srovnávání méně přihlízel.

Cyrillské texty na počátku zejména v hl. I. ukazují, jak byl pozměněn původní text i nejlépe zachovalých památek hlaholských (I. breviáře Vrbnického a Vidova); ponenáhl u však oprav ubývá, až konečně hlaholský text zase nejednou pomáhá, pro který text v pestré směsici čtení cyrillských bylo by asi se rozhodnouti, jakožto pro text pravděpodobně původní.

Ne méně důležitou pomůckou bude při stanovení původního čtení řeckého, z něhož asi překlad byl pořízen. Toto ovšem není úkolem naším; zde spokojím se, uvedu-li několik příkladů, na nichž bude patrné, jak text hlaholský pomáhá k doplnění, jinak též k opravení textů památek cyrillských. Tak na př. hl. II. v. 8 v parim. Grigorovićově zní: **И ѡждитъ исправленіиъ спасение. и защищитъ же шествие ихъ. съ хранити путь исправленіиъ ихъ.**

Nehledě k dialektickým změnám textu, po srovnání s textem hlaholským, vidíme, že jest oprávněn text hlaholský **и схранити поут' оправленіи[и]** a to i v části, která následuje: **и поут' говециих' емоу схранит'**, kterou kodex Grigorovićův zcela opouští, jiné nepravým způsobem nahrazují jako Porf. a Ofon. **готокавицъ**, Lobk. **готокавицъ съ**, Stef. **готокавиоци!**

Jiné podobné místo jest v hl. III. v. 10, u Grigoroviče: **да испльнѣтъ съ житници твою и ножъствию пшеница; hlaholský text Vrbnický má** **Да испльнет се житнице твоє и ножъством' пшенице** atd. a to jednak proti textu kodexu Stefanov. ve shodě s kodd. Zach., Lobk., Of. i Porfyrevským.

Takovým způsobem ukazuje se i jinde text hlaholský rozhodčím mezi texty cyrillskými, ovšem s výsledkem ne vždy stejným, jak ukazuje přiložený rozbor.

1—2. **Пригче соломоица]** Пригъча Соломона; B. ΠΡΙΓΓΗΣΑΙ Σαλωμάντος.

2—3. **црд Излла]** еже цръсткова въ Изли; B. ὁς εβασίλευσεν ἐν Ἰεραπόλι.

3—4. **на познание премудрости]** познати премудростъ, B. γνῶναι σοφίαν.

4. **казаникъ]** наказание (Novl. наказаникъ), B. παιδεῖαν.

б. и пригти] приятни же, B. δέξασθαι τε.

6—7. **строение огчене]** словесъ; известия Stef., Zach., Of., Porf.; изъяснения Lob.; B. строфас лόγуи.

7. **правди и соуда]** разоумѣти же правдъ истиннij и сѫдъ исправлѣти; B. νοῦσαὶ τε δικαιοσύνην ἀληθῆ καὶ χρήμα κατευθύνειν.

8. **да дастъ се]** да дастъ, B. οὐα δῶ; дѣтетмъ] незлобенътъ, B. ἀκάκοις.

9. **юношцам же]** отроков же юнош, B. παιδὶ δὲ νέῳ.

9—10. **вѣдѣніи и разоумъ]** чювѣствиye же и (с)мъисль; Ljap. ч. и разоумъ, B. αἴσθησίν τε καὶ ἔννοιαν.

10. **слише, Nov. слишавъ]** слѹшашаиъ, B. ἀκούσας.

11. **моудръ]** премудръ; Lobk. премудръин, Of. моудръин.

моудрѣкъ] премудрѣкъ(и).

11—12. **и разоумъкъ (Pasm. разоумѣн, Nov. разоумѣкъ)]** и разоумъкъ; Zach., Of.: разоумъкъин, B. ὁ δὲ νοήμων.

12. **строение]** строителѣство, Porf. строенин, B. хибернѣти.

13. **Оуразоумѣти]** разумѣти же.

13—14. **и исправленїе]** и тѣмно слово (Stef., Ljap. тѣмноe), B. καὶ σκοτεινὸν λόγον.

14. **слвскъ моудрнхъ]** гланникъ же премудръхъ (Ljap. стѣки), B. ἥγεσεις τε σοφῶν.

15. **и гланникъ гананіј** и гжанникъ, Zach. гананнія, B. καὶ αἰνῆματα.

15—16. **Почеткъ]** начатокъ; Lobk., Ljap. начало.

16—17. **страхъ гнкъ]** боязнь Гнкъ; Ljap. страхъ Господънъ.

18. **творешемъю** благотворилътъ; Lobk. творилинъ ж; Of. тв.ю; B. ποιοῦσιν (σοφίαν).

18—19. **Благовѣрии же]** благовѣрѣствиye же; Zach., Stef. **благовѣрии** (Lobk. = на).

19. **въ** на Евъ; Zach., Stef., Ljap. въ Евъ.

19. **страхъ гнкъ]** страхъ Гнкъ, B. от.

19—20. **начало]** начало; Of. начало, Perf. начатокъ (въ нач.).

20. **човѣтикъ, Pasm. човѣтико]** чювѣтикъ, Of. чювѣтико.

21. **и огчене]** и наказанне, B. καὶ παιδεῖαν.

21—22. **изоумни огнничижкотъ]** нечѣстивыи огнничижкть [са]; Perf., Zach., Of., Stef., Ljap. нечѣстиви, B. асевеи; огнничижкать: Of., Stef., Ljap.

Fol. 224c.

1. **Слѹшан снѣ мон]** Слѹшан снѣ (мон от.); B. ἀκουε, νιέ; Lobk., Stef. слѹшан, Ljap. послѹшан; Zach., Of., Stef. сноу.

1—2. **огчене, Nov. наказаніе]** законъ, B. παιδεῖαν; Stef. наказанie; Of., Zach., Ljap. наказаннія.

2. не поутишан] не Шрекан; Zach., Stef., Porf., Ljap. не Шрини; Lobk., Of. не Шеркан; В. μὴ ἀπώση.

3. закона]. наказание; Zach., Porf., Ljap. наказанием, Of. показ—; Stef. закона, В. θεσμούς.

3—4. да придаст се (к'еница благодетливи) [в'еница во благодетливи] придаши, В. (стече-
фавону гдър харгтву) дзэгъ.

4. в'еница благодетливи] в'еница во благодетливи; Zach.: благати, Stef. благъ да, Of. благодетливы, В. стечефону гдър харгтву.

5. глаглк твоен] на връск твоенъ; Lob., Of., Ljap. на твоимъ връск; Zach., Stef., Porf. на сконъмъ вр.; В. отъ хоруфъ;

и григна златга] и григниж златж; Lobk. гр. златга, В. жаъ хлоидун хръсевон.

6. шин твоен] на своемъ въи, Zach., Porf. и ср. в.; на тв. в. Ljap., В. перъ съ
тракчълъв;

Сне мон] Сне (мон от.); Of., Stef. Сноу; В. Υἱός.

7. да не прѣклесетъ тѣ] да не прѣклесатъ тъби; мажки] мажнъ; Lobk., Zach., Of., Stef., Porf. мажки.

7—8. нечистиин] нечестивъ; Of., Porf.: нечестивъ; Ljap. ич. мояжъ; Zach.
нечистиин; Stef. лястивъ; В. асебеенъ.

8. ии походиин] ии въехотън; Lobk. = Orig.; Ljap.: ии; Zach., Of., Stef., Porf.,
Ljap. въеходиин; В. ии юлуңнәшън;

кепросетъ тѣ] Айти та; Lobk. оғмолитъ; Zach., Of., Stef., Porf. оғмолатъ;
рекоуцие] глаиже.

9. понди] приди, В. 'Елде.

10. да причестимъ се] и причасти са; Porf., Ljap. от. и; В. хоинънъсъон.

11—12. скрыемъ скрытие правдному бес правдин] Скрыемъ же въ кръви прав-
дедна мажка бес правды, Of. и скрытымъ, Stef. скрываемъ же; В. хръфомъен дѣ еїс γῆν
ἀνδρα δίκαιον ἀδίκως; Zach., Lobk., Of., Stef., Porf., Ljap. въ земли; мажка праведна
Lobk., Of., Stef., Porf., Ljap.; Stef.: бес правды же.

12—13. пожрелъ] пожрелъ же и; Ljap. поглотимъ иго; В. хатапъюмен дѣ аутон.

13. аѣки адъ] 'eko адъ;

и възлемъ] възлемъ; Of., Stef., Porf., Ljap. и възлемъ; Zach. и възлемъ же;
В. жаъ дзэрюмен.

14—15. все же стежаше его] Стажанне его множине; Ljap. стажение; Zach.
множино; многое Porf., Lobk.; многое Of.; В. тѣю хтѣшии аутой тѣю полустелѣ.

15. расхватали] прѣхватаи; Lobk. прѣхемъ; прѣнемъ Zach., Ljap., Porf., Of.,
Stef.; В. хаталабѡмѣда.

15—16. и напаини(м')] и напаинимъ же; и от. Zach., Lobk., Stef., Ljap.;
испаинимъ Lobk., Stef.; от. же Stef., Porf.; В. пльсюмен дѣ.

16. доми наше користи] домы нашъ корыстим; Stef. домъ нашъ користи; Ljap.
егатиства; В. оѣкоус юметероус схълъю.

17. Жрѣкъ скон] Жрѣкен же скон; Of. и оғчастык скон; В. тѹ дѣ сѹн хлѣроу.

17—18. положи вкѹпъ снамъ] положи с.и[л](а)ми; Of. положи к намъ; вѣлъ ён һимъ.

18. да обиши] обиши + же; В. βαλλάντιον.

19. врѣтнїре єдино] и вѣкшані(и) єдино ; врѣтнїре Zach., Lobk., Of., Stef., Porf., Ljap.; B. марапѣтпюс єв.

20. да боуѓет² в сѣх³ нас⁴] да бѫдетъ въсѣхъ настъ; Of. да боуѓетъ намъ; Ljap. д. с. всѣмъ н.; B. үенъзѣтво тѣмъ.

21. Сиңе мон] Сиңе мот; Of., Stef. сиңу; Ljap. сиңе; Zach., Lobk., B. о м; не ходи] не иди;

с ними въ пажъ; Zach. въ почи; въ пажъ съ ними Zach. (-ти), Lobk., Of., Stef., Porf.; Ljap. от. въ п.; B. ён ѳдѡ мет⁵ аўтав;

ны үгклони] үгклони же; үгклони же Zach., Lobk., Stef., Porf., Ljap.; и үгклони Of.; B. ёххлінов 86.

22. ногоу твою] ногж сюа; Zach., Of. ногоу твою; Porf., Ljap. и. теконю; Lobk., Stef. ногы твою; B. тѹн пѣдна сю.

22—23. ноги со их⁶] ногы со ихъ; Ljap. ноги.

23. на зло] на зловѣ; Lobk., Of., Stef., Porf., Ljap. на зло! B. еїс хаклау. текоут⁷] рицкјтъ; вујма тиштены текоутъ!

23—24. и спѣшет⁸] и скорыи ежджт; и ск. сажта omnes; N.c. a. тахуои еисиу (подес).

24. пролити крѣ⁹] на пролитие крѣви; Of. въ пролитии кр.; пролити крѣви Zach., Porf., пролити к. Lobk., Stef., кровь пролити Ljap.; N.c.a., A. tou үгхеас ациа.

24—25. Не еїс правди во] Не бес правды во omnes; Lobk. от. не.

25. личет се сѣт¹⁰] пропинаютъ (см.) мрѣжж; протяжатсем Ljap., B. ёхтевнется дѣхтуа; Stef., Ljap. мрѣжа ихъ.

25—26. прѣд¹¹ очима птиц¹²] (Nov. пернатѣхъ!) въстамъ·пернатымъ; omnes от. вѣсѣмъ; Ljap. перна; B. птервтоюс.

26. Сами вистиной] т[ы](и) во; rel. от. во.

26—27. противоу крѣви себи лечоут¹³] -швѣшашии(e) са крѣви сѣвирал(тъ) въ себи злак¹⁴; Of. швѣшающи; Perf. швѣшающи; Ljap. кровемъ причишаютъ са; B. оі фоюн метехонте.

28—29. и мислест¹⁵ лист¹⁶ противоу дѹшамъ¹⁷ своимъ¹⁸] раздрѣшнение же мжжъ законопрѣтажникъ зл[ы](o); Of., Stef. раздрѣшнение; Of. моужемъ законопрестоупникомъ; Ljap. -жю, -к8; B. ѫ ёдѣ хатастрофы ёндрѡн параномиау хахнъ.

29. си поугти] Си пажти; Perf. И си; Zach., Ljap. си; Lobk. пажъ; аўтас аі ѡдоі.

Fol. 224 d.

1. в них¹⁹ (Vrb. 2, 3, Pasm. вѣхъ) сар'шашюших²⁰] въсѣхъ скончашюшихъ; Zach., Porf., Stef. скончавающиҳъ (Stef. -че-); Of. вѣкшашюшихъ; Lobk., Ljap. вѣхъ творящиҳъ; B. пачтаву тѡн сунтелеоуутав.

1—2. везакон'на т[и] б[о](e)законъна, Of. везаконъна; Lobk. -ннк; Zach., Porf., Ljap. -нни; B. та әнорда.

2. и нечестнѣмъ²¹ своимъ²²] нечестнѣмъ во; Zach. нечѣтвикъ, Stef. нечѣтъ; неч. во сконмъ Zach., Of.; и неч. сконмъ Ljap., B. тї үар әсевеа.

3. Дѣс²³ свое погоублюших²⁴] свою дѣшъ Шем[и](ли)тъ; свою дѣшъ Stef., Ljap., Zach. (сконмъ дишю), Porf. (и сконмъ д.); имлєткъ Stef., имлєткъ Porf., Шимлєткъ Of., Zach.

4—5. Прѣмоудрост²⁵ блогѣкаюши виѣ²⁶] Прѣмоудростъ въ исходнцинъ поетъ са; Stef. ко исходѣ; B. Софіа ё, ёхъбоис үмненстан..

5—6. на ст'гнахъ даєт² глас³ скон] на п'ятехъ же дръзвовение входитъ; на кранхъ же ст'кни засяралнъхъ проповѣдаєть са; Ljap. на поутн; Lobk. входитъ см; Stef. входитъ; Ljap. входитъ см; B. єу дѣ плактеаис таффорюса Ѹгес¹ єп' ѿхрову дѣ таіхъеву хоруссетаи; Of. во врат'ехъ(!).

6—7. Е' глагѣ же народ¹ випинет²] въ врат'ехъ же сиагыхъ прис'едитъ; B. єп' дѣ таіахъ душастои пакредбренеи; Ljap. въдкоромет са; Stef. от.

7—8. в' врат'ехъ града износит² елвса своѣ рикогим¹] въ врат'ехъ же граднъхъ дръзашими глагъ; Ljap. проповѣдающе глагъ; B. єп' дѣ таіахъ польес ѡарроўса лёгес; Of. градоғ.

9. Банко] Банко оғбо лѣ; Ljap. см. аще врѣмла; B. "Осан ѧн ҳронѹ.

9—10. незловиви] незловиви; Zach., Of., Stef., Porf. незловиви; B. ѿхако:

10. по правд'к] по правд'ж; по правд'к Lobk.; правды Ljap.; B. (Ѣхантаи) тїс дехакисунъг.

10—11. ии имоут² постыдѣти се] не постыдатъ са; B. оўх аісխун҃нъсонтас.

11—12. Безоғми ж] а безоғми; Zach., Of., Stef., Porf., Ljap. безоғмиин; Ljap. безоғм. же; B. оі дѣ ѻфроес.

12. досаждениѣ соғиже похочтици] досаждению сажре похочтици; Ljap. (безоғмиин же) соғиже досады жалаютъ; B. тїс ѿброеас ՚чтвас єпішумътас.

13—14. нечисти (Vid. нечистви) виже] нечистви вывѣши; Of. нечист(и)вни соғиже; Ljap. нечистви же; B. ѿсевеес ՚геноменос.

14—15. възниавидѣши чоғ'стене] възниавидѣш чоғ'стене; Stef. чюкъстене, Lobk. (-нѣ).

15—16. и повинни бишие обличанием¹] и повиннии вывѣши обличанием¹; Lobk. повинници; B. хал ѿпевѹнѹю єзёнонто єл. єзъхойс.

16. Се прѣдлагамо вамъ] Се прѣдлагам и мъ; B. ՚боду проісомаи ՚м. ѿ.

17. моего днѧннѣ гланне] моего днѧ; Porf. своеого; днѧннѧ Zach., Lobk., Porf., Stef., Ljap. (Се прѣ спокою моен д.); Stef. и гланню; B. ємѣс пноїс рѣси.

19. и не послѹшасте] и не слышасте; не послѹшасте Lobk., Of., Stef., Porf., Ljap.; B. хал оўх ՚птихоустане.

20. простиրѣхъ елвса] и простирахъ словесе; простирихъ Zach., Lobk., -рохъ Of., Porf., Ljap.; Porf. слово; словеса Zach., Lobk., Of., Ljap.; B. хал єзётеинов лόгous.

20—21. и не виисте] и не виимасте; B. оў простирахете.

21. ик отвѣгосте] ик Шмитасте; Ljap. но нескрещенны сткори(c)те; B. ѿлла ѿхърусы єзоеите.

22. Тѣмже оғбо и аз¹] Тѣмъ же оғбо азъ; Ljap. Их оғбо (тѣмъ же от.); B. тоигарону; и аз omnes vel.; B. хакъв;

ib. кашен погнѣкли] в кашен погнѣвали; w. от. omnes (exc. Stef.); B. тї ՚маетерә ՚птихолаеа.

23. посмѣю се] посмѣю са; Ljap. порадоѹюс; B. єпігелъсомаи.

23—24. порадоѹю же се] и порадоѹю же са; и от.: Zach., Lobk., Stef., Porf., Ljap.; Of. от. totum; B. хатахъароѹмас дѣ.

24. град] виенгда же; виенгда Stef., Porf., Ljap. (от. же); Lobk. ՚гда; B. ՚ніхака ՚н; ib. придет² на ви] градетъ на ви; Lobk. придетъ; Ljap. приходитъ; B. єрхентас ՚нмн; Ljap. вамъ.

25—26. **Θέρα** же **нападетъ** на ви **млквя**] или **Έκο** **ενίδετη** на въ **εκεζαπтъ** **млквя**; **Zach.** **и**; **Ljap.** **и**; **B.** **χαλ** — **Ljap.** **ище**, **B.** **ός ἄν** — **нандетъ** **Of.**, **Stef.**, **Porf.**, **Lobk.**; **Ljap.** **приидетъ** к **валъ**, **B.** **ἀφίκηται** **ύμδν** — **вънезапно** **Lobk.**, **вънезапно** **Zach.**, **Of.**, **Porf.**, **Ljap.**, **Stef.** (**молва** **ви**); **Ljap.** **матежъ**; **B.** **ἄφνω** **ἄρρυβος**.

Fol. 225 a.

1. и **напрасно разорение подобно боути**] и разорение боути **πᾶσι** **прідесъ**; **Ljap.** **развращение**; **подобно боути** **Zach.**, **Of.**, **Stef.**, **Ljap.**; **B.** **όμοιως** **хатайгдът**; **Lobk.**, **Porf.** **от**, **боути** — **вждетъ** **Zach.**, **Lobk.**, **Porf.**; **B.** **παρῆ**.

2—3. И **εγ'α** **приидетъ** **валъ** **печалъ**] или **егда** **приидетъ** **валъ** **печалъ**; **Porf.**, **Zach.** **и** **ег.** **приходатъ**; **B.** **ἢ ὅταν** **ἔρχηται**; **Stef.**, **Porf.** **на** **въ**, **B.** **ύμδν**; **Ljap.** **скорбъ**, **B.** **Ἄλψις**.

3—4. и **градомъ об'стоехни**] и градоу **въстомнине**; **Ljap.** **гр.** **разорение**, **B.** **χαл** **πολιορκία**;

* **ἢ ὅταν** **ἔρχηται** **ύμδν** **ὅλεθρος**; **2°** **от**.

4—5. **Боудетъ** **бо** **егда**] **Еждете** **егда**; **Lobk.** **И** **е** **бо** **егда**; **Ljap.** **Егда** **же**; **B.** **Естаси** **γάρ** **ὅταν**.

5—6. **звати** **ме** **въчнете**] **позовете** **мл**; **Ljap.**, **Of.** **призовете**; **B.** **ἐπικαλέσησθε** **м.**

6—7. **не послушати** **въч'ноу**] **не послушаша** **васъ**; **Porf.**, **Ljap.** **не** **слушашю**, **B.** **оук** **εἰσακούσομαι** **ύμῶν**.

7. **Безпощутъ** **бо** **зали**] **възвыржть** **мене** **зали**; **Lobk.** **възвыржте**; **понциотъ** **мл** **Ljap.**; **Stef.** **незлобивни**; **B.** **ζητήσουσι** **με** **хахол**.

9. **прѣмогдростъ**] **прѣмѣждростъ**; **Ljap.** **-сти**; — **и** **страхъ** **α** **страхъ**; **Stef.** **и** **страхъ**; **Of.** **страхъ** **же**; **Ljap.** **страхъ** **же** (**Гикъ**); **B.** **λόγον**, **N.C.a.** **С** **фобон**.

10. **не изволишъ**] **не изволишъ**; **Ljap.** **не** **внаже!** **B.** **оў** **проеланто**.

10—11. **и** **и хотѣши** (**Vid.** **χοτέχογ**)] **и** **хотѣхъ**; **Ljap.** **въскотѣша**; **B.** **ούδε** **Ἄδελον**.

11. **монхъ** **внимати** **сакесъ** (**Vid.** **εικέτη**)] **внимати** **монахъ** **сакетъ**; **Ljap.** **монахъ** **словесемъ** **внимати**; **Of.** **монахъ** **послушати** **сакетъ**; **B.** **εμαῖς** **προσέχειν** **вouлaiсъ**.

12. **на подрѣжаше** (**Vid.** **подражахъ** **же**) **вса** **наказованікъ** **мотъ** (**Vid.** **мотъ** **οεли-**
ченікъ)] **подражахъ** **же** **мотъ** **въщеникъ** **recte**: **въличинъ**; **B.** **έμυκτήριζον** (**-ριсанъ**) **δὲ**
эмовъс **έлэгхоус**.

13. **Тѣмже** **оубо сиѣдегъ**] **Тѣмъ** **же** **снадатъ**... **оубо**; **тѣмъже** **оубо** **Zach.**, **Lobk.**,
Of., **Stef.**, **Porf.**, **Ljap.**; **Тоигароунъ**.

14. **своего поугти**] **своего пажти**; **Ljap.** **своихъ** **поугти**; **B.** **τῆς** **έαντων** **όδоу**

15. **и** **своегъ неч'стни**] **и** **своемъ неч'стни**; **Ljap.** **свой** **εινιстни**; **B.** **τῆς** **έαντων** **άσεβειαс**.

16. **зане** **ео**] **зане** **ео**; **Ljap.** **Понеже** **оубо**; **B.** **άνδ** **ών** **γάρ**.

16—17. **свидѣхъ** **младне**] **свидѣхъ** **младыша**; **Of.** **видахъ**; **Ljap.** **опраедниша** **мла-**
деница; **B.** **τδхоу** **νηтлоус**.

17—19. **Испитание** **нечистигни** **гоуентъ**] **испита** **неч'стигни** **и** **Биопетъ**!; **Zach.**, **Lobk.**,
Porf., **Of.**, **Stef.** **испытанни**; **Ljap.** **стлаванни**; **B.** **χαл** **έξετασμὸς** **άσεβεις** **δλеи**; **Ljap.**
погоубитъ **неч'твыхъ**; **погоубитъ** **неч'стигни** **Stef.**, **Porf.**, **Ljap.**; **гоуентъ** **Zach.**, **Lobk.**;
Of. **погоуби**; **var.** **ο' λέσει**.

19. **слѹшашенъ** **слѹшаша**; **Lobk.**, **Of.**, **Porf.** **слѹшашаи**; **Ljap.** **послушашаи**; **B.** **άхоуѡнъ**.

20. **на оупованне**] **на** **оупованне**; **B.** **έπ'** **έλπиди**; **Ljap.** **о** **надежди**.

20—21. **и** **без'мѣни** **творитъ**] **и** **безмъльствитъ**; **Lobk.**, **Stef.** **безмъльствитъ**; **Ljap.**
оумолчите; **B.** **χαл** **ήσυχάссеi**.

21. сестрахъ] бѣ стѣ; B. афѣвѡс; Of., Stef., Ljap. без грѣха.

21—22. от всякого зла] о тѣснѣ зла; Zach., Lobk., Of., Stef., Porf., Ljap. о тѣснѣ зла.

22. Сиѣ Сиѣ; Stef. Сиѣ.

22—23. приемъ] приемъ; Of., Stef., Ljap. приимъ.

23. глаже моє глажинъ; Ljap. глѣ моѧ; B. рѣши; запади скриешинъ] заповѣдни мѣ
съкрытиши; Zach., Of., Porf. монахъ зап.; B. емѣтъ энтолѣтъ.

Fol. 225 b.

1. И приложиши] и приложи сим Of., Porf.; Zach., Lobk., Stef., Ljap. приложиши; B. калъ парофалесъ;

срѣце твоє срѣце твоє; Ljap. свое.

2. приложиши же къ (Vrb. 2, 3 e) приложиши же; Lobk., Porf. приложи же; Of. и прил. же; Stef. и приложиши; и приложитъ же см. Ljap.; B. парофалесъ да автѣнъ.

2—3. на наказаніе наказаніе; Ljap. въ наказ., B. ѣпъ нouдѣтъсъ.

3. сноу твоемоу] сноу твоемоу; Ljap. снѣ своемъ.

5. и разоумоу ласи] и разоумъ; и разоумоу rel.; B. калъ тѣ сундѣсъ да фѣсъ.

5—6. гласъ твои] гла твои; г. свои Zach., Lobk., Of., Stef., Porf., Ljap. (св. гла.).

7—8. тко срѣбра и тко злата иониши его отъ; Stef. тако и; Porf. аки; Stef. и тако и зл.; B. ѡсъ ѣг҃уриоу калъ ѡсъ ѣнгасиуруѣ ѣхърасуннѣтъ автѣнъ; Ljap. екрови.

10. разоумъ бжї разоумъ бжї; Ljap. познаніе бжї; B. ѣпъ гыншатъ деоу.

11. дастъ прѣмѣнѣостъ] дастъ прѣмѣнѣостъ; Stef. дакть пр.; Ljap. дастъ.

12. и от лица] о лица; B. калъ апѣ прозѣптоу; разоумъ и практъ разоумъ и практъ; Of. премѣнѣостъ и пр.; Ljap. познаніе и разоумъ; B. гыншатъ калъ сундѣсъ;

13—14. и цидитъ неправляющими] и цидитъ неправѣющими (sic); B. калъ ѣнгасиуруї тобъ хаторюоу.

14. защищитъ же и защищитъ же; и отъ: Lobk., Stef., Porf.; Ljap. защищаетъ; B. ѣпъ пераспіе.

15. шкетки] шестки; Zach., Lobk. шкетки; B. тѣнъ пореіанъ.

15—16. и схранитъ съхранитъ; Lobk. и съхранитъ; Zach., Of., Porf. с(ъ)хра-
нитъ; B. той фулѣзъ.

16. погти оправданіи] пожѣ оправданіе ихъ; Zach., Stef., Porf., Ljap. погти; B. ѣдоу (var. ѣдоу) оправданіи Of., Stef. (ни); ихъ отъ rel.; B. (ѣдоу) да жас-шмѣтъу.

16—17. и иоу говевиухъ емоу схранитъ] отъ; Zach. погти; Of., Porf. готевиухъ! иоу см. Lobk., Stef. готевиуци! Ljap. благоготѣвиуци предъ ними; B. калъ ѣдоу евла бюмѣнъ автѣнъ да асфулѣзъ.

17—18. Тыгда] Тогда.

18—19. правдоу и сѹди] практъ и сѫдъ; Ljap. сѹдъ и практъ; B. дикаюсунъ калъ хрѣма.

19. и исправиши] Grig. отъ и; B. калъ хаторюоу.

19—20. вса влагъ] вѣсѣ влагѣ; Zach. влага вѣсѣ; Lobk., Of. вѣсѧ твомъ влаг-
амъ; Stef. вѣсѧ и влаги.

20. приде^{тъ} прѣмѹдрост^ъ] приде^{тъ} прѣмѹдрост^ъ; Zach., Porf. вѣниде^{тъ} пр.; Stef. прѣмѹдръ приде^{тъ}; B. єлѡгъ тѣ софіа.
22. а чоғе^{ствиє} а чюкестви^{къ}; чюкестви^е (тѣ ^е Lobk.), Zach., Of., Porf., Ljap.; B. тѣ дѣ аѣсѡщас^и (тѣ сї Ѩуҳї).
23. добро] добро; Stef. добрѣ; B. халѣ; (еънай).
24. Свѣт^ъ добр^ъ схрани^{тъ} тѣ] om.; Ljap. и свѣтъ; Lobk. скѣкъ же; Of. добръи; B. бουлѫ халѣ филѣс^и се.
25. смишленне же] съмъшленне же; B. єнноса дѣ.
26. съблюдѣт^ъ тѣ] съблюдѣтъ; Lobk. съблюдаєть тѣ; B. тюроїс^и се.
27. Т чка] Ш чакка; B. отѣ андрѣс.
28. иицтоже вѣрно] иицтоже вѣрно; Stef. ииц. вѣрна.

Fol. 225 c.

1. Остагавлиши] Ш ѿстагавше; Zach. G ѿстагавлишен; Ljap. ѿставиши; B. ѿ ѿи єжатале^{тъ} поонтес;
- поутн прави^е] пѣтъ правы^и; B. Ѹдоунс єудеа^с.
- 2—3. по поутем^ъ тъмнин^ъ] по пѣтемъ тъмны^имъ; Lobk., Of. om. по; Stef. в путь тъмны^и; Ljap. тъмны^им (ом. пѣтъмъ); B. єн єдоунс скѣтътъс.
3. о веселенен се] Ш веселене са; B. о ѿ єнфраун^имено.
4. и радоѹщен си] и радоѹщие са; B. хал^и харонтес.
- 4—5. о страшени злѣ] в съврѣшени зла; Of. в съврѣшени^{къ} злѣ; о съврѣшени^(-и) злѣ Lobk., Stef., Porf.; в разгрѣшени^и Ljap.; B. єпѣ діасстрофѣ хажѣ.
5. Ихже поутн] ихъже пѣтн; Stef. имже; Ljap. стеза^и; B. ал^и трѣбо^и.
6. оғлажена] оғлажена; Zach., Lobk., Porf. оғлажена; харитулаи.
7. створи, Vrb. 2, Vid. створити] створити; Porf. створитѣ; B. поиѣс^и.
- 7—8. права] права отнес; Ljap. прааго.
8. тоғждано] тоғждано.
9. Гнѣ Гнѣ] Stef., Porf. сно^г.
- 9—10. да не постигнет^ъ тѣс^и] да не постигнетъ тѣс^и; Stef. да тѣс^и не п.
10. злъ^и свѣт^ъ] злъ съмѣтъ; Ljap. свѣтъ золъ.
11. остави^н] ѿстави^н; B. тѣ аѣтоле^{тъ} поону^с; Ljap. ѿскоудѣкаю^и.
- 11—12. забын^и забѣт^ъ єжн^и] забын^и скѣтъ єжн^и; Lobk. забыны^и; забѣтъ Zach., Lobk., Of., Stef., Ljap., B. дасѣт^и жигу^и ѿсле^{тъ} лѣтъс^имъ.
14. съ земнини] съ земны^имъ; Lobk., Of. земланы^имъ (игынин^и); B. мета^и тѡн^и гигенѡн.
15. кен^и ходиши] И вѣси ходиши; Zach., Lobk., Of., Stef., Porf., Ljap. om. И; Lobk., Of. ходиши; Porf. -и; B. пан^итес о ѿ пореѹмъено.
- 15—16. по нем^ъ] по нем^ъ; Stef. во нъ.
- 16—17. Ни имоуг^ъ постигноутн^и] ни иматъ постигнижт^и; Lobk. не им. бо ихъ постигн^и, Ljap. ниже постигн^истъ, Porf. не постигн^ити бо; B. оўдѣ мѣ жаталѣбѡс^и.
18. правих^ъ] правыхъ; Zach., Of., Stef. правъдны^ихъ; B. (трѣбо^и) єудеа^с.

18—19. не постигногут во ихъ] не постигножтъ во ихъ; Lobk. и не имажтъ во ихъ постигножти; B. оў юаф хаталамбояонтас.

19. лѣта животоу] лѣта живота omnes; Ljap. ислаюютъ! подъ лѣтомъ жизни; Par. typis impress. (ни во достигножт) лѣтъ жизни.

20. си ҳодилъ еж ҳодилъ; Lobk. вышъ ҳодилъ; в поуты өлғи] өзъ пакти өлғенъ; Zach., Of., Stef., Porf. благы; B. (el үәр) өткоремонто үрбюс әғаңзас.

21. обрѣли си үүсө] обрѣли еж; обрѣтили Zach., Lobk., Of., Porf., Ljap.; үүсө Lobk., Ljap.; вышъ Lobk.; B. өўросан ән;

стъзи праевдни и гладки] стъзиа праевдныхъ глаткы; Lobk. стъзи; Ljap. праевдинкъ; Porf. праевдъ; Typis impr. працы; B. төрбюс діхалосунъяс леңсүс.

23. жителе на эми] жителе на земи; Zach., Of., Stef., Porf., Ljap. жители; Porf. на земли тон; B. отп. Н (хропсто өсөнчеси) оихүторес үңс!

23—25. незлобенки же останоут' на нен] незлобенки же шеганжтъ на нен; Of., Stef., Porf., Ljap. незлобенки; B. хал өсиси үтөлеїфұйғоснотас өн айтті.

25—27. Ҙко праки наслет' землю и прѣподобни останоут' на нен] сим Zach., Lobk., Of. (пракин); Grig. haec отп.; Of. преп. твон; Zach. праевдинин; Of. наслѣдтк; B. әті өвдесіс хатасхәнішсуси үңн, хал өсиси үтөлеїфұйғоснотас өн айтті.

27—29. поутни же нечистиихъ ө змѣи погиблют'. И законо прѣстоупинци вириноут се ө не] omnes отп. excepto typis impresso: Пѣтіе нечестійхъ Ш земле погиблеть, пребеззаконні же һэрніншсем Ш не.

Fol. 225d.

1. Сиң] Сиң; Zach., Stef. Сиң; ib. законъ] законъ; Zach., Of. заповѣдни; Stef. газъ; B. нормалы.

2. Глы бо] глы же; Zach. и глы же; B. та дѣ өрмата; Stef. и законъ.

3. да блюдетъ сице твоє] да съблюдетъ твоє сре; Of., Stef. блюдетъ; срадце твоє Zach., Stef.; B. түретів соғ жардіса.

4. житиѣ] житиѣ; Stef. житию; Of. жигота.

4—5. и лѣта жизни и миropy] лѣта житиѣ; и миropy Stef., Ljap.; и миropy Zach., Lobk., Of., Porf., B. хал өтті қотіс хал еирінчы.

5—6. приложетъ ти се] приложжтъ ти са; Lobk., Stef., Ljap. приложитъ ти са; Typ. impr. приложатъ теск; B. проошнъсусын сол.

6. вѣри] вѣры; Stef. вѣрк; Zach., Porf. вѣра.

7. да не оставляютъ твое] да не штавятъ твое; Of., Porf. штавамютъ; Ljap. оскоғдектъ ти; Zach. штранкѣть; B. мѣ әхліттештасан се.

8. привези же с о своимъ винъ] привезжи же я с о своимъ винъ; Stef. и привезжеси; Ljap. шеложи; Ljap. ихъ; Of., Stef. отп. си; B. әффағас әтіл си үрхіләф;

ibid. винъ] Cyrill omnes (exc. Ljap.) addunt: и (на)пини я на скрижалы сре твоіго; A. үрафон дѣ аутас; ети то пілатос тиң жардіас сол; B. отп.

9—10. и помншлан добра] И помншлан өлғак; Of., Stef., Porf., Ljap. добра.

10. прѣда глы] прѣда Гемъ; Lobk., Of., Stef., Porf. прѣда Бромъ; B. әнш-тиюн Курлоу.

11. өүғди үғнугас] Қажды үғнугаси; Lobk. и өжди; Stef. үғнугас; B. Қсди пептоибас.

12. на бá] на Бá; Zach., Stef., Ljap. на Гá; B. єпъ Чефъ.

12—13. а о своен прѣмѹдростн] а своя прѣмѹдростна; Of., Ljap. и; в своен прѣмѹдрости Lobk., Of., Porf., Ljap., Stef.

13. не величан се] не величѣти са; Ljap. не возноси са; rel. не величѣни са.

14—15. знан ю] знал и; Zach., Lobk., Of., Stef. знат иж; Porf. знато (!); Ljap. известнавай тог; B. γνωρίζει αὐτήν.

15—16. погти твои] пажъ твои; пажи твои omnes exc. Stef. (om.); B. таc όδοις σου.

16. а нога] и нога; Lobk., Zach. а нога; Ljap. нога же; B. ομ. Ν. с. а. о δε (σου).

17. потыкати се] потыкнити са; Of. потыкати са; Zach. претыкати са; Ljap. притыкатися.

17—18. моудр'] мѫдрь; Ljap. прѣмѹдрь.

19. и ѹглонн се] ѹглонн са; B. καὶ Έχχλινε.

23. т твоихъ] θ своихъ οπῖνες;

ib. правди' троуды] праведнъхъ троудъ; Zach. θ св. троудъ праведн[и]и; Of., Ljap. треудовъ.

23—24. и начатки дни] и начаткы дни; Stef. начатокъ; Ljap. начинан; B. καὶ ἀπάρχου.

24. т ткоихъ] θ своихъ.

24—25. плод' правдинхъ] плодъ (superscr.) праведнъхъ; Porf. праведнъ^χ плодъ, Zach. прав. троудъ.

25—26. да исплынет се житнице твои] да исплынѣмътъ са житница твом; Zach., Stef. скровица тв., B. тѣ тамеа σου; Ljap. сокр.

26—27. множествою] множеству; Stef. множество; Zach., Lobk., Of., Porf. множествою; B. πλησμονѣ.

27. пшенице] пшеница; Stef. пшеници; Ljap. насыщенна; B. (πλησμονѣ) σιτῳ; ib. вино же] вино же; Of., Porf., Ljap. и вино же; B. οἶνῳ δὲ.

Fol. 226 a.

1. истачаютъ] истачкатъ; Lobk. да источ.; B. ἐκβλύζωσιν;

ib. Сиे] Сиे; Zach., Of., Stef. Сиоу.

2—3. о наказани] в наказани(и); Lobk., Of., Stef., Porf., Ljap. и наказ.

3. ии ослаєши] ии ослаєши; Zach., Ljap. ослаєши; Stef., Porf. ослаєли; B. μηδὲ ἐκλύσου.

4. Его же бо] его же; eg. бо rel.; B. δν γάρ.

5. ранитъ] и ранитетъ; Zach., Lobk., Of., Stef., Porf., Ljap. снить (ει); B. μαстїю.

6—7. прнемлетъ] прнеметь.

7. (иж) обрѣте] приобрѣте; Zach., Of., Stef., Porf. ωβρέте; B. (δε) εῦρεν; Ljap. ωβριуетъ.

8. и смрътъ] и съмрътны omnes exc. typis impresso смртнъ; B. καὶ θνητὸς.

9. видѣ моудростъ] видѣ мѫдростъ omnes exc. Zach. ωβрѣте μ.; B. εἴδεν φρόνησιν;

ib. Λογче бо] Логче бо; Ljap. Логче бо естъ; В. хре́ттоν γάρ.

10. неже] негже; rel. нежели.

10—11. α'λατογ [и ερεβρογ] златоу [и]и еревроу; rel. отнес злата и еревра.

11. скровище] скровища; Zach., Lobk. скровища; Ljap. от.; В. Υσταυρούς.

12. каменикъ] камни; Zach., Lobk., Of., Stef., Porf. каменна (-къ); Ljap. -нъ;

12—13. много цѣпина] многоцѣпина; Of., Porf. многоцѣпинаго; Ljap. -ныхъ;

В. λέων πολυτελῶν.

13. не противитъ се] не противитъ же са; же от. Zach., Ljap.; не против. бо са Lobk., Stef.; В. οὐκ ἀντιτάξεται.

14. лукавно] лжакаво; Lobk., Of., Porf. лжакаво; Ljap. (ничтоже в нынѣ стро-
потно и л.); В. πονηρόν.

15—16. приближающим се еи] приближажущимъ са еи; Zach., Stef., Ljap. любящимъ
ю; В. τοῖς ἐγγίζουσιν αὐτῆς.

16. есаю] въсѧко; Lobk., Of., Stef., Porf., Ljap. сяко.

17. недостонное еи естъ] недосторно εἰ (ε)стъ; Zach. недост. ии εἰ; Ljap.
и недост. тои естъ; Stef. не достонть (!) ии исти; В. οὐχ ἔξειν αὐτῆς ἐστιν.

18. живота] живота; Ljap. животог; Zach., Of. жизнн.

19. в десници ее] въ дес. еи; ии Of., Stef.

19—20. в' шоғици же ее] и въ шоғици εἰ; Zach., Of., Lobk., Ljap. от. и;
Stef. от. же; Lobk., Ljap. еи.

21. Ὁ φυτὴν «ε» и Φυτὴν εἰ; Lobk., Of., Stef., Porf., Ljap. от. и; Zach.
Φυτὴ же; В. έχ τοῦ στόματος αὐτῆς; Ljap. изо фусть; Lobk. εи.

23—24. Πορτην εἰ Πήτη ει; Ljap. Πήτη; Of. -ти же; Zach. -ти; Porf. -ти
же; Lobk., Stef. от.; В. αἱ ὄδοι εὐτῆς.

24—25. и все ствзи ее в мирѣ] и въса ствзы (ниа) въ мирѣ; Ljap. с миромъ;
В. ен елрнъ.

27. и веланающим се на ню] и въслѣнѣемиимъ са на на; Zach. по ню; Lobk., Stef.
въслана —; Porf. слана —; Of. въслан —.

27—28. Έκο на γά τερδα] Έκο на Γά τερдад; Lobk. на Γά τερдад; Ljap.
и Гдѣк твердѣ; В. ώς επὶ κύριον (Ва в + ασφалη).

2. Kníha Ekklesiastika (Sirachova).

Поченют' книги Еклисијистика.

Fol. 236 b
Еса прѣмѹдрост' δέ γὰ и с ним'
м' ест' въ вк'. 2 Πέκк' мօρ'ски
и капле дъжд'ниe и дни вка.

ΣΟΦΙΑ ΣΕΙΡΑХ.

ΠΑΣΔ σοφία παρὰ Κυρίου, καὶ μετ' αὐτοῦ ἐστιν
εἰς τὸν αἰῶνα.

2 ἅμμον θαλασσῶν καὶ σταγόνας ὑετοῦ καὶ ὥμερας
αἰῶνος τοῖς ἐξαρεθμήσει;

кто изъчтет³. 3 Бисотоу нвс'
 5 и шириногу змле⁴ и вездноу и прѣ
 моудрост⁵ кто ислѣдит⁶.
 4 Прѣжде всего създана бис
 т' прѣмоудрост⁷ и разоумъ
 моудрости Ѹ вка. 5 Источник⁸
 10 прѣмоудрости слво вжие⁹
 въ виших¹⁰ и шкстик¹¹ ее за
 певди вѣчніе. 6 Корен¹² прѣмоу
 дности колюу от'кри се¹³ и мн
 ого вѣдѣніе ее кто разоу
 мѣ. 8 Един¹⁴ ест¹⁵ прѣмоудр¹⁶ стра
 шн¹⁷ зѣло¹⁸ сѣде на прѣстол
 Ѳ¹⁹ своеи²⁰. и гдѣствовуе. 9 Гъ сам²¹
 създал²² ю²³ и видѣ²⁴ и (sic) и чте ю²⁵ и
 проли²⁶ ю на всѣх²⁷ дѣлѣх²⁸ с
 20 воих²⁹. 10 Гъ всему плътию подан
 ию его³⁰ и дарова ю любвиш³¹ и.
 11 Страх³² гнъ слва и похвла³³ и
 веселие и вѣнц³⁴ радости.
 12 Страх³⁵ гнъ възвеселит³⁶ ср҃це³⁷.
 25 и даст³⁸ веселие и радост³⁹.

³ῦψος οὐρανοῦ καὶ πλάτος γῆς καὶ ἀβυσσον καὶ
 σφίλων τις ἐξεινάσει;

⁴προτέρα πάντων ἔκτισται σοφία,
 καὶ σύνεσις φρονήσεως ἐξ αἰῶνος.

⁵ἡρξα σοφίας την ἀπεκαλύφθη;
 καὶ τὰ πανουργεύματα αὐτῆς τις ἔγνω;

⁶εἰς ἑστὸν σοφός, φοβερὸς σφέδρα,
 καθήμενος ἐπὶ τοῦ θρόνου αὐτοῦ.

⁷Κύριος ἀντὸς ἔκτισεν αὐτήν,
 καὶ ἦδεν καὶ ἐξηριζμησεν αὐτήν,

(¹⁰) καὶ ἐξέχεεν αὐτὴν ἐπὶ πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ,
 μετὰ πάσης σαρκὸς κατὰ τὴν δόσιν αὐτοῦ,

καὶ ἔχοργήσει αὐτὴν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν.

¹¹φόβος Κυρίου δέξα καὶ καύχημα
 καὶ εὐφροσύνη καὶ στέφανος ἀγαλλιάματος.

¹²φόβος Κυρίου τέρψει καρδίαν,

и дълготоу дни. ¶ 13 Еоешоумоу
се га валго богудет' на посл
ѣдк' и в дни кончаник' своего ·
вли' богудет'. 14 Зачело прѣмоу
дрости боѣти се га · и с вѣ
р'ними в ложеснѣк' създана ви

Fol. 236 c ст' им'. 15 Съ чки основание в
ѣчно оугнѣзди · и съ сѣменем'
моях' оугѣрит се. 16 Множест
во прѣмоудрости боѣти се

5 га · и оупаѣет' е ѣ плод' свои
х'. 17 Еае' дом' свои испльнит'
желаник' · и житнице ѣ жит
а · своего. 18 Еѣнц' прѣмоудро
сти страх' гнѣ процвита
10 е мир' и здравие цѣленик'
19 и видѣк и чте ю · Хоудожъс
д'ство (sic!) и вѣдѣнне разоум
а одъждиль · и славоу дѣлъ
жецих' ю взнесе. 20 Корен' прѣ
моудрости боѣти се га и

καὶ δῶσει εὐφροσύνην καὶ χαρὰν καὶ μακροημέρευσιν.

¹³ τῷ φοβουμένῳ τὸν κύριον εὐ̄ ἔσται ἐπ’ ἐσχάτων,
καὶ ἐν ἡμέρᾳ τελευτῆς αὐτοῦ εὐρήσει χάριν.

¹⁴ ἀρχῇ σοφίας φοβεῖσθαι τὸν θέόν,
καὶ μετὰ πιστῶν εὐ̄ μητρῷ συνεκτίσῃ αὐτοῖς·

¹⁵ καὶ μετὰ ἀνθρώπων θεμέλιον αἰώνος ἐνόσσευσεν,
καὶ μετὰ τοῦ σπέρματος αὐτῶν ἐμπιστευθήσεται.

¹⁶ πλησμονῇ σοφίας φοβεῖσθαι τὸν κύριον,
καὶ μεδύσκει αὐτοὺς ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῆς·

¹⁷ πάντα τὸν οἶκον αὐτῆς ἐμπλήσει ἐπιδυμημάτων,
καὶ τὰ ἀποδοχεῖα ἀπὸ τῶν γενημάτων αὐτῆς.

¹⁸ στέφανος σοφίας φόβος Κυρίου,
ἀναζáλλων εἰρήνην καὶ ὑγείαν ίάσεως.

¹⁹ καὶ εἴδει καὶ ἐξηρίζμησεν αὐτήν,

⁽²⁴⁾ ἐπιστήμην καὶ γνῶσιν συνέσεως ἐξώμβρησεν,
καὶ δόξαν κρατούντων αὐτῆς ἀνύψωσεν.

²⁰ ἥζα σοφίας φοβεῖσθαι τὸν κύριον,
καὶ οἱ κλάδοι αὐτῆς μακροημέρευσις.

в'ѣтви е длъгодніе. 22 Не м
 ожет' ѣрост' непрвдна опр
авдати се час' во ѣрост
 и его паданіе емоу. 23 До врѣ
 20 мене стрѣпит' длъго трѣпѣ
ливи и на послѣдьк' взд
аст' емоу веселіе. 24 До врѣ
мене скриет' слвеса своть'
 и оустни многих' испвдѣт' ра
 25 зоум' его. 25 Е скровицих' прѣм
оудрости притче хоудожъс
тва мр'зост' же грѣшник
оу вгоч'стие. 26 Е ждел'к'
прѣм оудрости с'блюди
 30 запвди и гь подаст' ти ю.
 27 Прѣм оудрост' во и наказа
ние страх' гнь и благоволе
ние его вѣра и кротост'.
 Fol. 236 d. 28 Непротиви се страхоу гн
ю и не пристоупай к немоу с
рцль двоином'. 29 не соумни се оу
сти члвччи и оустнайлъ

²² οὐ δυνήσεται θυμὸς ἄδικος δικαιωθῆναι·
 ή γάρ διοπὴ τοῦ θυμοῦ αὐτοῦ πτῶσις αὐτῷ.

²³ ἔως καὶροῦ ἀνθέξεται μακρόθυμος,
 καὶ ὑστερον αὐτῷ ἀναδώσει εὐφροσύνη·

²⁴ ἔως καὶροῦ κρύψει τοὺς λόγους αὐτοῦ,
 καὶ χελή πιστῶν ἐκδιηγήσεται σύνεσιν αὐτοῦ.

²⁵ ἐν Σησαυροῖς σοφίας παραβολὴ ἐπιστήμης,
 βδέλυγμα δὲ ἀμαρτωλῷ θεοσέβεια.

²⁶ ἐπιθυμήσας σοφίαν διατήρησον ἐντολάς,
 καὶ Κύριος χορηγήσει σοι αὐτήν.

²⁷ σοφίᾳ γάρ καὶ παιδείᾳ φόβος Κυρίου,
 καὶ ή εὐδοκία αὐτοῦ (²⁸) πεστίς καὶ πραστής.

²⁸ μἱ ἀπειθήσῃς φόβῳ Κυρίου,
 καὶ μὴ προσελλῆς αὐτῷ ἐν καρδίᾳ δισσῇ.

²⁹ μὴ ὑποχριθῆς ἐν στόμασι ἀνθρώπων,
 καὶ ἐν τοῖς χειλεσίν σου πρόσεχε.

5 **своим' внемли.** 30 **Не взне-**
си се да не бпадеши и на
ведеши на дшоу свою ве-
счстие и бкриет' гъ тан
ние твое и по срѣдѣ сънма
10 **низложит' те бко не прис**
тоупиль еси страхом' гни
м' и срѣде твое исплын' лошка
в'ства. Ч II. 1 Чедо аще прис
тоупаеши работати гоу.
15 **тоу оуготован дшоу сво-**
ю в напости. 2 Исправи срѣ-
твое и стрыпи и не тъци се в'
брѣме наведеник'. 3 прилѣ
пи се елюг и не бстогупи да
20 **израстеши на послѣдк'**
свои. 4 И се¹⁾ елико нанесено т'
и боудет' прими и въ излѣ
нение слѣбренинк' своеего дл'
го трьпи. 5. бко огнем' искоужено
биваєт' злато чци прие

³⁰ μὴ ἐξύφου σεαυτόν, ἵνα μὴ πέσῃς
 καὶ ἐπαγάγῃς τῇ ψυχῇ σου ἀτιμίαν,
⁽³⁰⁾ καὶ ἀποκαλύψει Κύριος τὰ κρυπτά σου,
 καὶ ἐν μέσῳ συναγωγῆς καταβαλεῖ σε,
⁽⁴⁰⁾ δὲ οὐ προστῆνες φόβῳ Κυρίου,
 καὶ η̄ καρδία σου πλήρης δόλου.

¹⁾ Τέκνον, εἰ προσέρχῃ δουλεύειν Κυρίῳ θεῶ,

έτοιμασον τὴν ψυχήν σου εἰς πειρασμόν·

²⁾ εῦθυνον τὴν καρδίαν σου καὶ καρτέρησόν,

καὶ μὴ σπεύσῃς ἐν καιρῷ ἐπαγωγῆς.

³⁾ κολλήνητι αὐτῷ καὶ μὴ ἀποστῆς,

ἵνα αἱένησις εἴπει ἐσχάτων σου.

⁴⁾ πᾶν δὲ ἐὰν ἐπαχθῇ σοι δέξαι,

καὶ ἐν ἀλλάγμασιν ταπεινώσεως σου μακροδύμησον·

⁵⁾ δὲ ἐν πυρὶ δοκιμάζεται χρυσός,

¹⁾ Chyba písceva místo vše.

25 тни въ връхме смирените.
 6 Екроуи емоу и застопнитъ
 те и оправи поута свое
 и оупви на н'. 7 Боещи се га
 пожидатте его мъсти и не
 30 оуклонятте се да не паде
 те. 8 Боеши се га въкроуи
 те емоу и не бпадет' мъз'
 да ваша. Боеши се га на
 Fol. 237 а дъвите се блгих' и на вес
 елие вика и мъст'. 10 Езри
 те на дръжкие роди и ви
 дите к'то въкроуав' гък
 5 и постидатъ се или кто прѣ
 вист' въ страстъ его и оста
 влен' въи. Или кто призыва и и пр
 юзрѣ и. 11 зане щедр' и мъсти
 въ гъ оставляет' грѣхи и
 10 спасет' въ време скр'би. 12 Гор
 е срѣмъ страшното и рошка
 м' ослабленам' и грѣшниког
 находеши на дѣлъ стъзѣ.

-
- καὶ ἄνθρωποι δεκτοὶ ἐν καμίνῳ ταπεινώσεις.
^οπίστευσον αὐτῷ καὶ ἀντιλήμψεται σου·
 εὖλον τὰς δόδοις σου καὶ ἔλπισον ἐπ' αὐτὸν.
^οοἱ φοβούμενοι τὸν κύριον, ἀναμελύατε τὸ ἔλεος αὐτοῦ,
 καὶ μὴ ἐκκλινητε, ἵνα μὴ πέσητε.
^οοἱ φοβούμενοι Κύριον, πιστεύσατε αὐτῷ,
 καὶ οὐ μὴ πταίσῃ δι μισθὸς ὑμῶν.
^οοἱ φοβούμενοι Κύριον, ἔλπισατε εἰς ἀγαθὰ
 καὶ εἰς εὐφροσύνην αἰώνος καὶ ἔλέους.
^ομβλέψατε εἰς ἀρχαῖς γενεᾶς καὶ ἔδετε·
 τις ἐνπίστευσεν Κυρίῳ καὶ κατηγράψῃ;
⁽¹²⁾ἢ τις ἐνέμεινεν τῷ φόβῳ συντοῦ καὶ ἐγκατελεῖφθῃ;
 ἢ τις ἐπεκαλέσατο αὐτόν, καὶ ὑπερεῖδεν αὐτόν;
^οδιότι οἰκτερμῶν καὶ ἔλεημῶν δι κύριος,
 καὶ ἀφῆσιν ἀμαρτίας καὶ σῶζει ἐν καιρῷ θλίψεως.
^ονάλια καρδίας δειλαῖς καὶ χερσὶν παρειμέναις,
 καὶ ἀμαρτωλῷ ἐπιβαλοντι ἐπὶ δύο τρίβσις.

13 Горе ср҃цоу ослабленоу: Чек
о не вѣроуетъ: сего ради непо
крайено боудетъ. 14 горе вамъ по
губельшили: трыпѣниe и что
створите егда посѣтить гъ.

15 Боеши се га непротиветъ се
гломъ его: и любеши с'блудоу
тъ поутти его. 16 Боеши
и се га понищоутъ благовол
еникъ его: и любеши понищоутъ

20 закона. 17 боеши се га оугото
вегтъ ср҃ца своѣ: и прѣд нимъ
слиѣреутъ даше свое. 18 Да вп
адемъ в роуцѣ гни: а не в роук
и члache. ѣкоже бо величие

25 его такоже и мѣстъ его. III. 1 Мене
оца послѹшашите чеда: и си
це створѣте да спасите се.

2 Бѣ бо прославилъ оца о. чедѣхъ
и соудъ материнъ огнебрѣдилъ

¹³ οὐαὶ καρδίᾳ παρειμένῃ, ὅτι οὐ πιστεύει·
 διὰ τοῦτο οὐ σκεπασθήσεται.

¹⁴ οὐαὶ νῦν τοῖς ἀπολωλεκόσιν τὴν ὑπομονήν.

(¹⁷) καὶ τὶ ποιήσετε ὅταν ἐπισκέπτηται ὁ κύριος;

¹⁶ οἱ φοβουμενοι Κύριον οὐχ ἀπειδῆσουσιν ἥματων αὐτοῦ,
 καὶ οἱ ἀγαπῶντες αὐτὸν συντηρήσουσιν τὰς ὄδονς
 αὐτοῦ.

¹⁰ οἱ φοβουμενοι Κύριον ζητήσουσιν εὐδοκίαν αὐτοῦ,
 καὶ οἱ ἀγαπῶντες αὐτὸν ἐμπλησθήσονται τοῦ νόμου.

¹⁷ οἱ φοβουμενοι Κύριον ἔτοιμάσουσιν καρδίας αὐτῶν,
 καὶ ἐνώπιον αὐτοῦ ταπεινώσουσιν τὰς ψυχὰς αὐτῶν.

¹⁸ ἐμπεσούμεδε εἰς χεῖρας Κυρίου καὶ οὐχ εἰς χεῖρας
 ἀνθρώπων.

(²³) ᾧς γὰρ ἡ μεγαλωσύνη αὐτοῦ, οὗτας καὶ τὸ ἔλεος
 αὐτοῦ.

III. ¹⁹ Εμοῦ τοῦ πατρὸς ἀκούσατε, τέκνα,
 καὶ οὕτως ποιήσατε, ἵνα σωθῆτε.

²⁰ δὲ γὰρ Κύριος ἐδέξασεν πατέρα ἐπὶ τέκνοις,
 καὶ χρίσιν μητρὸς ἐστερέωσεν ἐφ' οἵοις.

на си⁷хъ. 3 Чти оца оц⁸кст
ит' гре⁹хи · 4 и ёко¹⁰же вгатеи
се прославлаен матер' с
5 вою. 5 Чти оца взвесели
т' се о чед¹¹х' · и в днъ молв
и свое послушан' боудет'
6 Проставлаен оца дльги
дни створит' · и послушае
10 и га поконит' матер' свою.
7 и ёко¹²же владикали пора
вотает' рожд¹³шила и — 8 Дѣ
лом' и слави чти оца свое
го · да наайдет' ти блнне ѳ и
15 его — 9 Блнне бо оче оутвержд
ает' доми чед' · клетва же
материна искоренает' осно
вани¹⁴ — 10 Не слави се в везь
честии оца своего · н¹⁵кст' бо
20 ти слава к бесчестию — 11 Слав
а бо чкоу ѳ чести оца свое
го · и поношение чедом' матери
в веславин — 12 Чедо вастоуп

³ δ τιμῶν πατέρα ἔξιλάσσεται ἀμαρτίας·

⁴ καὶ ως ὁ ἀποθησαυρίζων διοξάζων μητέρα αὐτοῦ.

⁵ δ τιμῶν πατέρα εὑφραντήσεται ὑπὸ τέκνων,
καὶ ως ὁ ἀποθησαυρίζων διοξάζων μητέρα αὐτοῦ·
καὶ ἐν ἡμέρᾳ προσευχῆς αὐτοῦ εἰσακουσθήσεται.

⁶ διοξάζων πατέρα μακροθιμερένσει,
καὶ ὁ εἰσακούων Κυρίου ἀναπαύσει μητέρα αὐτοῦ,
καὶ ως δεσπόταις δουλεύσει ἐν τοῖς γεννήσασιν αὐτόν,

⁸ ἐν ἔργῳ καὶ λόγῳ τίμα τὸν πατέρα σου,
⁽¹⁰⁾ ἵνα ἐπέλθῃ σοι εὐλογία παρ' αὐτοῦ·

⁹ εὐλογία γάρ πατρὸς στήριζει οἰκους τέκνων,
κατάρα δὲ μητρὸς ἔκριζος θεμέλια.

¹⁰ μὴ διοξάζου ἐν ἀτιμίᾳ πατρὸς σου;

οὐ γάρ ἐστιν σοι δόξα πρὸς ἀτιμίαν·

¹¹ η γάρ δόξα ἀνθρώπου ἐκ τιμῆς πατρὸς αὐτοῦ,
καὶ ὅνειδος τέκνοις μήτηρ ἐν ἀδοξίᾳ.

и в старости оца своего.

25 и не оскрьби его в животе его —

13 и аще изоумиша се то не разори емуг · и не оукори его всему крѣпостию своему ·

14 Милостина во оча не забы

30 вена боудет' и в грѣхъ либес то привезиждет' ти се · 15 и в дн' скрьби твоё вспоменет' ти се · Чкоже юг' на мраз' · та

Fol. 237c ко растают' ти се грѣси —

16 Коль хоулын' оставлыи оца · и проклет' глы · раздражаети матер' свою — 17 Чедо дѣла

5 свою с кротостью прѣпрова ждан · и чкомъ пристномъ взл юблен' боудеши — 18 Еллия вел ик' еси · толма смиѣри се · и прѣд' глы обрешиши вагод

10 Чт' — 20 Чико велие можение гн

¹² τέχνον, ἀντιλαβοῦ ἐν γήρᾳ πατρός σου,
καὶ μὴ λυπήσῃς αὐτὸν ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ·

¹³ καὶ ἀπολείπῃ σύνεσιν, συγγνώμην ἔχε,
καὶ μὴ ἀτιμάσῃς αὐτὸν ἐν πάσῃ ισχύι σου.

¹⁴ ἐλεημοσύνη γὰρ πατρός οὐκ ἐπιλησθῆσεται,

(¹⁵) καὶ ἀντί ἀμαρτιῶν (¹⁷) προσαγοικοδομηθῆσεται σου·

¹⁵ ἐν ἡμέρᾳ Ἰλιψεώς σου ἀναμνησθῆσεται σου·
ὅς εὐδίᾳ ἐπὶ παγετῷ, οὕτως ἀναλυθῆσονται σου αἱ ἀμαρτίαι.

¹⁶ ως βλάσφημος ὁ ἐγκαταλιπὼν πατέρα,
καὶ κεκατηραμένος ὑπὸ Κυρίου ὁ παροργίζων μητέρα αὐτοῦ.

¹⁷ Τέχνον, ἐν πρεξύτητι τὰ ἔργα σου διέξαγε,
καὶ ὑπὸ ἀνθρώπου δεκτοῦ ἀγαπηθῆσῃ.

¹⁸ ὅσῳ μέγας εἰ, τοσούτῳ ταπεινοῦ σεαυτόν,
καὶ ἔναντι Κυρίου εὑρήσεις χάριν·

²⁰ ὅτι μεγάλη ἡ δυναστεία τοῦ κυρίου
καὶ ὑπὸ τῶν ταπεινῶν δοξάζεται.

ε· и смѣрени мисла — 21 *Доѹч'ш
иχ' сеve не ици· и крѣп'ших' с
еве не пигтai· 22 ҃же ти пов
елѣна соѹт' та разоѹм'к*
 15 *вай· нѣст' бо ти потрѣба
таних' — 23 Еъ избн'ц'вх' д'к
ль своих' не распигтai. ве
щe бо разоѹма члв'ка по
казано ти вист' — 24 Многи бо*
 20 *прѣкъстило мнѣниe их'· и м
нѣниe лоѹкаво погоѹбило ε
ст' срѣкт' ихъ — 25¹⁾ Ср҃це же
стоко озлобит сe на посл
ѣдк'· и любеи вѣдоу в nei по
25 гибнет'. 27 Ср҃це жестоко отe
готит сe волѣзын'ли· и грѣ
шник' приложит' грѣхи на гр
ѣхи — ? Могдрост' и вѣдѣниe и
разоѹм' закона Ѹ га· люби
 30 и слѣд' добра д'гла Ѹ него
ест'· блазн' и тма съгрѣш'
ники вгнѣзды сe· Беличаe
сe с' скоею злобою· с'стар*

²¹ χαλεπѡтерά σου μὴ ζῆτει,
καὶ λοχυρότερά σου μὴ ἔξεταζε.

²² ὁ προσετάγη σοι, ταῦτα διανοοῦ·

(²³) ὅν γάρ ἐστιν σοι χρεία τῶν χρυπτῶν.

²⁴ ἐν τοῖς περισσοῖς τῶν ἔργων σου μὴ περιεργάζου·

(²⁵) πλείονα γάρ συνέσεως ἀνδρώπων ὑπεδείχνῃ σοι.

²⁶ πολλοὺς γὰρ ἐπλάνησεν ή ὑπόλημψις αὐτῶν,

καὶ ὑπόνοια πονηρὰ ωλισθησεν διανοίας αὐτῶν.

²⁷ καὶ ὁ ἀγαπῶν κινδυνον ἐν αὐτῷ ἐμπεσεῖται·

καρδία σκληρὰ κακωδήσεται ἐπ' ἐσχάτων,

καρδία σκληρὸ βαρυνθήσεται ἐπ' ἐσχάτων.

²⁸ καρδία σκληρὸ βαρυνθήσεται πόνοις,

καὶ ὁ ἀμαρτωλὸς προσδήσει ἀμαρτίαν ἐφ' ἀμαρτίαις.

¹⁾ Z řeckého t. vypuštěn jeden verš.

Fol. 237d
 1 Фет се ш нею · 28 наведению в
 еличиваго и́кест' исцѣлени
 2 · сад' во лоукав'ства оуко
 рени се в нем' — 29 Ср҃це разоуми
 5 ваго разоуми́тет' притчоу ·
 и оуко послоушилива вжде
 лание прѣмоудра · 30 Огн' пал
 еш' оуѓасит' вода · а мило
 стина оцѣстит' грахи —
 10 31 Ездаети благодѣти помни
 м' вибаёт' присно · и въ врѣм
 е скр'ви свое окреїшет' оу
 твръждение — IV. Чедо живота
 нищаго не лиши · и не лини оч
 15 ию просливоу · 2 дшѣ лачоуши
 е не оскр'ви · и не раз'гнѣван
 моужка въ нищетѣ его · 3 ср҃ца р
 аз'гнѣвана не привзлюти ·
 И не лимонеси даѣниѣ тѣбоу
 20 ющаго · 4 раба скр'веша не ѩр
 ёки · и не ѩврати лица сво
 его ѩ нищаго · 5 ѩ тѣбенюющаго и

²⁸ ἐπαγωγῇ ὑπερηφάνου οὐκ ἔστιν ἕασις,
 φυτὸν γάρ πονηρὰς ἐρρίζωκεν ἐν αὐτῷ.

²⁹ καρδία συνετοῦ διενοθήσεται παραβολῆν,
 καὶ οὐδὲ ἀκροατῶν ἐπιδύμια σοφοῦ.

³⁰ πῦρ φλογίζμενον ἀποσβέσει ὑδωρ,
 καὶ ἐλημοσύνη ἐξιλάσεται ἀμαρτίας.

³¹ ὁ ἀνταποδίδοντος χόριτας μέμνηται εἰς τὰ μετὰ ταῦτα,
 καὶ ἐν καιρῷ πτωσεως εὐρήσει στήριγμα.

IV. ¹Τέκνον, τὴν ζωὴν τοῦ πτωχοῦ μὴ ἀποστερίσῃς,
 καὶ μὴ παρελκύσῃς ἐφιδαλμοὺς ἐπιδεεῖς.

²Ψυχὴν πεινῶσαν μὴ λυπήσῃς,
 καὶ μὴ παροργίσῃς ἄνδρα ἐν ἀπορίᾳ αὐτοῦ.

³καρδίαν παροργισμένην μὴ προσταράξῃς,
 καὶ μὴ παρελκύσῃς δόσιν προσδεομένου.

⁴Ικέτην θλιβόμενον μὴ ἀπαναίνου,
 καὶ μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπόν σου ἀπὸ πτωχοῦ.

ε ὁβρατι¹ очию — И не даст' м
ъеста чкоу² клети тв³ б кльноу⁴
25 шоу⁵ во тв⁶ в горести дш⁷ сво
её⁸ молви его оуслишит⁹ с
твори и — 7 При¹⁰тель сворищоу¹¹
створи се¹² и воларину¹³ си¹⁴
рай главоу¹⁵ свою¹⁶ · 8 приклони оу
30 хо¹⁷ свое нищемоу¹⁸ и б¹⁹ещай
емоу²⁰ мирно в кротости — 9 Изв²¹
ми овидимаго из роуки ови
дешаго²² и не изнемаган ег²³

Fol. 238 а да соудниши — 10 Боуди сирим²⁴ щ
ко оць и в моужа в мъесто ма
тери их²⁵ · и боудеши щко снь в
ишнаго²⁶ и взлюбит²⁷ те пач
5 е неже мати тво²⁸ — Епрост²⁹
е дни ч — 11 Прѣмлюгдрост³⁰ сни с
вое взнесе³¹ и застогпает³²
исконищих³³ ее. 12 любен ю любит³⁴
жизн³⁵ и ютрыньюющен к нен испа³⁶

⁵ ἀπὸ δεομένου μὴ ἀποστρέψῃς ὁφθαλμόν,
καὶ μὴ δῶς τόπον ἀνθρώπῳ καταράσσων σε·

⁶ καταρωμένου γάρ σε ἐν πικρίᾳ ψυχῆς αὐτοῦ,
τῆς δεήσεως αὐτοῦ ἐπακούσεται ὁ ποιήσας αὐτόν.

⁷ προσφιλῆ συναγωγῇ σεαυτὸν ποίει,
καὶ μεγιστᾶντι ταπείνου τὴν κεφαλὴν σου.

⁸ κλῖνον πτωχῷ τὸ οὖς σου,
καὶ ἀποκρύθητι αὐτῷ εἰρηνικὰ ἐν πραγ्यτητι.

⁹ ἐξελοῦ ἀδικούμενον ἐκ χειρὸς ἀδικοῦντος,
καὶ μὴ δλιγοψυχῆσῃς ἐν τῷ κρίνειν σε.

¹⁰ γίνου ὁρφανὸς ὡς πατήρ,
καὶ ἀντὶ ἀνδρὸς τῇ μητρὶ αὐτῶν·

⁽¹¹⁾ καὶ ἔσῃ ὡς νίδος Ὑψίστου,
καὶ ἀγαπᾶσσε σε μᾶλλον ἢ μῆτηρ σου.

¹¹ Η σοφία υἱοὺς ἑαυτῇ ἀνύψωσεν,
καὶ ἐπιλαμβάνεται τῶν ζητούντων αὐτήν.

¹² δ ἀγαπῶν αὐτὴν ἀγαπᾷ ζωὴν,
καὶ οἱ ὁρθείζοντες πρὸς αὐτὴν ἐμπλησθήσονται
εὐφροσύνης·

10 нет се веселикъ · 13 др'жин се ѿ
наслѣдитъ сльоу · и идѣже
входитъ блвитъ гъ 14 Слоуже
щен еи послоужетъ стмоу · и
любвице ю влювнитъ гъ: 15 Пос
лоушаен ѿ наслѣдитъ ез
ики · и внимаем еи вселитъ се
надѣкъ се — 16 Іще вѣроуеши на
слѣдиши ю · и въ одр'жании в
оудетъ родъ его · 17 Чко разврац
ено ходитъ ш нимъ въ прѣвихъ в
оѣзнъ и страхъ наведетъ нанъ ·
и помоучитъ и въ наказании
своемъ · Дондеже вѣроу имъ
етъ дши свои · и искоуситъ и
въ оправданихъ ѿ · 18 и паки въ
звратитъ се прѣмо къ немоу · и
възвеселитъ и · и бѣриетъ емоу
тании свое · 19 Іще заблугд
итъ оставитъ и · и прѣдастъ и
въ рѹгцикъ паданикъ своего —

¹³ δ κρατῶν αὐτῆς κληρονομήσεις δόξαν,
καὶ οὐ εἰστορεύεται, εὐλογήσει Κύριος·

¹⁴ οἱ λατρεῦοντες αὐτῇ λειτουργήσουσιν ἀγίῳ,
καὶ τοὺς ἀγαπῶντας αὐτὴν ἀγαπᾷ δὲ κύριος·

¹⁵ δὲ ὑπακούων αὐτῆς χρινεῖ Θυνη,
καὶ δὲ προσελῶν αὐτῇ κατασκηνῶσει πεποιῶσ·

¹⁶ ἐάν τις ἐμπιστεύσῃς, κατακληρονομήσεις αὐτήν,
καὶ ἐν κατασκέσει ἔσονται αἱ γενεαὶ αὐτοῦ·

¹⁷ δτὶς διεστραμμένως πορεύεται μετ' αὐτοῦ ἐν πρώτοις,
(¹⁸) φόβον δὲ καὶ δειλίαν ἐπάξει ἐπ' αὐτὸν,

καὶ βασανίσει αὐτὸν ἐν παιδὶ αὐτῆς,
ἐώς οὖν ἐνπιστεύσῃ τῇ Ψυχῇ αὐτοῦ·

καὶ πειράσει αὐτὸν ἐν τοῖς δικαιώμασιν αὐτῆς·

¹⁸ καὶ πάλιν ἐπανῆξει κατ' εὐθεῖαν πρὸς αὐτὸν καὶ
εὑφρανεῖ αὐτόν,

(²¹) καὶ ἀποκαλύψει αὐτῷ τὰ κρυπτὰ αὐτῆς.

¹⁹ ἐάν ἀποπλανηθῇ, ἔγκαταλείψει αὐτὸν,

καὶ παραδώσει αὐτὸν εἰς χειρας πτώσεως αὐτοῦ.

20 Съблюди врѣмѧ и схрани
се є лѹгавна и о дши своеи
не постиди се. 21 Есгъ во стѹг
Fol. 238 b д' наводє грѣхъ и естъ стѹг
д' слава и благодѣтъ — 21 Не при
ми лица на свою дшѹгъ и не с
рамлай се о падани своемъ
5 23 Не взврани слвесе въ врѣ
ме спсениѣ и не скривай прѣ
моудрости своеи ч 24 Гл҃во
м' во познана боудетъ прѣмъ
оудростъ и наказаніе гломъ
10 езика — 25 Не прѣрѣкай противѹ
рѣкнотъ и о ненаказаніи с
воеи срамлай се — 26 Не сти
ди се испвdatи грѣхъ сво
ихъ и не стани противѹ вис
15 тринѣ рѣчнѣки. 27 И не постели
себе мѹжкю боѹю и не ѹбини
се лица силнаго. 28 до семрь
ти подвизан се по рѣкнотъ
ѣ и гъ въ поворетъ по тѣбѣ —

²⁰ Συντήρησον καιρὸν καὶ φύλαξαι ἀπὸ πονηροῦ,

⁽²⁴⁾ καὶ περὶ τῆς ψυχῆς σου μὴ αἰσχυνθῆς·

²¹ Εστιν γάρ αἰσχύνη ἐπάγουσα δμαρτίαν,
καὶ ἔστιν αἰσχύνη δέξα καὶ χάρις.

²² μὴ λάβῃς πρόσωπον κατὰ τῆς ψυχῆς σου,
⁽²⁷⁾ καὶ μὴ ἐντραπῆς εἰς πτῶσιν σου.

²³ μὴ κωλύσῃς λόγον ἐν καιρῷ σωτηρίᾳ·
²⁴ ἐν γάρ λόγῳ γνωθήσεται σοφία,
καὶ παιδεία ἐν δύματι γλώσσῃς.

²⁵ μὴ ἀντίλεγε τῇ ἀληθείᾳ,
καὶ περὶ τῆς ἀπαιδευσίας σου ἐντράπηται·

²⁶ μὴ αἰσχυνθῆς ὅμολογησαι ἐφ' ἀμαρτίαις σου,
⁽³²⁾ καὶ μὴ βιάζου ὥστην ποταμοῦ.

²⁷ καὶ μὴ υποστρώσῃς σεαυτὸν ἀνδράπεψ μωρῷ,
καὶ μὴ λάβῃς πρόσωπον δυνάστου.

²⁸ Ξώς τοῦ θνατού ἀγώνισαι περὶ τῆς ἀληθείας,
καὶ Κύριος ὁ θεὸς πολεμήσει ὑπὲρ σου.

20 29 Ήε βούδι скор' εζиком' свои
м' и лѣн' и слав' в дѣлѣх' с
воих' — 30 Ήе βούδи ъко лъв' в до
моу своем' · и величае се в р
аѣх' своих' · 31 ηε βούди рѹка
25 твоѣ прострѣта на вѣти
е · а на даѣние скр'вена —
V. 1 Ηε належи имѣни своем' · и
не рѹци доволно ми ест' · 2 ηε
ходи в слѣд' дѣш'e своеe ·
30 и крѣпости своеe · 3 и р'ци кто м
е прѣможет' — Гѣ во мъстѣ м'
стит' · 4 ηε р'ци с'г҃рѣших' и чт
о ми вист' · гѣ во тѣлѣлии
Fol. 238c ест' 5 ο оцѣщени вестраха
ηε βούди приложити грѣх
и на грѣхи — 6 И ηε р'ци федрот
а его многа ест' · и множьс
5 тво грѣх' моих' оцѣстит' —
милост' бо и гнѣв' ог него · и н

²⁰ μὴ γίνου τραχὺς ἐν γλώσσῃ σου,
καὶ νωδὸς καὶ παρεμένος ἐν τοῖς ἔργοις σου.
³⁰ μὴ ζῶς ως λέων ἐν τῷ οἰκῳ σου,
καὶ φαντασιοκόπων ἐν τοῖς οἰκέταις σου.
³¹ μὴ ἔστω τι, χείρ σου ἐκτεταμένη εἰς τὸ λαβεῖν,
καὶ ἐν τῷ ἀποδιδόντι συνεσταλμένη.
V. ¹ μὴ ἔπειται τοῖς χρήμασιν σου,
καὶ μὴ εἴπης Διτάρχη μοι ἔστιν.
² μὴ ἔξακολούθει τῇ ψυχῇ σου καὶ τῇ ζωῇ σου,
πορεύεσθαι ἐν ἐπινυμάταις καρδίας σου
³ καὶ μὴ εἴπης Τίς με δυναστεύσει;
δὲ γὰρ κύριος ἐκδικῶν ἐκδικήσει σε.
⁴ μὴ εἴπης "Ημαρτον, καὶ τί μοι ἔγένετο;
δὲ γὰρ κύριός ἐστιν μακρόδυμος.
⁵ περὶ ἔξιλασμοῦ μὴ ἄφεσθαι γίνουν,
προσδεῖναι ἀμαρτίαν ἐφ' ἀμαρτίαις·
⁶ καὶ μὴ εἴπης 'Ο οἰκτειρμὸς αὐτοῦ πολὺς,
τὸ πλῆθος τῶν ἀμαρτιῶν μου ἔξιλάσσεται'
(?) ἔλεος γὰρ καὶ δργὴ παρ' αὐτοῦ,

а грѣшницихъ прѣстанетъ ꙗ
ростъ его · 7 не жиди обратитъ
и се къ гоу · и не бѣлаган днѣ
10 Ѹ днѣ · напрасно во изидетъ
гнѣвъ гнѣ и въ вѣкли мѣстѣ
и погибнеши · Ч 8 Не нае
жи имѣни неправдниихъ · ника
ке во ти ползи створитъ ·
15 въ днѣ онъ наведеникъ — 9 не вѣки
вѣкли вѣтры · и не ходи вс
ѣми поутгли · съ грѣшникомъ дво
єзичинъ 10 Боуди оутврѣжденъ
въ разумѣ своемъ и едино
20 боуди слово твоє · 11 боуди ск
оръ въ слышани своемъ · и дль
готрѣпѣніемъ провещавши Ѹ
вѣтъ — 12 Іще есть въ тебѣ раз
оумъ то бѣща искрѣннелюгъ · а
25 щели же иѣстъ то роука тво
ко боуди на оутвѣхъ твоихъ · 13 ꙗ
ко слава и бесчѣстие въ бѣ

καὶ ἐπὶ ἀμαρτωλούς καταπαύσει ὁ θυμὸς αὐτοῦ.

⁷ μὴ ἀνάμενε ἐπιστρέψαι πρὸς Κύριον,
καὶ μὴ ὑπερβάλλου τῷμέραν ἐξ ἡμέρας·

(⁹) ἔξαπινα γὰρ ἐξελεύσεται ὄργη Κυρίου,
καὶ ἐν καιρῷ ἐκδικήσεως ἐξολῆ.

⁸ μὴ ἔπειχε ἐπὶ χρήμασιν ὅδίκοις·
οὐδὲν γὰρ ὠφελήσεις ἐν τῷμέρᾳ ἐπαγωγῆς.

⁹ μὴ λίκμα ἐν παντὶ ἀνέμῳ,
καὶ μὴ πορεύου ἐν πάσῃ ἀτραπῷ·

οὔτως ὁ ἀμαρτωλὸς ὁ δίγλωσσος.

(¹⁰) σὺν ἑστηργμένος ἐν συνέσει σου,
καὶ εἰς ἑστὼ σου ὁ λόγος.

(¹¹) γνῶνυ ταχὺς ἐν ἀκροσέσει σου,

καὶ ἐν μακρῶνικῇ φύέγγου ἀπόκρισιν.

(¹²) εἰ ἑστὼν σοι σύνεσίς, ἀποκρίθητε τῷ πλησίον·

εἰ δὲ μή, τὴν χειρ σου ἑστὼ ἐπὶ στόματί σου,
(¹³) δέξα καὶ ἀτιμία ἐν λαλιᾷ,

седѣк — И єзикъ члъкъ пада
 ние ємоу · 14 не слови шыпътникъ
 30 и єзикомъ своимъ не лечи · ӯ
 тоготи¹⁾ стоудъ естъ и. ваз
 оръ зълъ о двоєзичнѣгай · —
 15 О велицѣкъ и о малѣкъ не разоу
 мѣквани · VI. 1 и в дроуѓа мѣсто
 не боуди врагъ имѣ во лоуќ
 ако стоудъ и поношение на
 слѣдѣтъ тако грѣшники
 5 Двоєзични — Не взноси с
 еве скѣтоль дшѣ своее ·
 да не расхищена боудеть
 ёко викъ дша твоѣкъ · З листви
 е свое поѣси · и плодъ свои
 10 погоѹбши и оставиши се
 ве ёко драѣво соѹхъ · 4 Дша л
 оукава погоѹбнитъ стежка
 вшаго ю · и радости враго
 мъ сткоритъ · 5 Грѣтканъ сладкъ

καὶ γλῶσσα ἀνθρώπου πτῶσις αὐτῷ.
 14 μὴ κληθῆς ψιθύρος,
 καὶ τῇ γλώσσῃ σου μὴ ἐνεδρευθῆς·
 (17) ἐπὶ γὰρ τῷ κλέπτῃ ἐστὶν αἰσχύνη,
 καὶ κατάγνωσις πονηρὰ ἐπὶ διγλώσσου,
 18 ἐν μεγάλῳ καὶ ἐν μικρῷ μὴ ἀγνοεῖ,
 VI. ¹καὶ ἀντὶ φλοιου μὴ γίνου ἔχθρος·
 ὅνομα γάρ πονηρὸν αἰσχύνη, καὶ ὁνειδος κληρονομήσει·
 οὕτως δὲ ἀμαρτωλὲς δὲ διγλωσσος.
²μὴ ἐπάργης σεαυτὸν ἐν βουλῇ ψυχῆς σου,
 ἵνα μὴ διαρπαγῇ ὡς ταῦρος ἢ ψυχή σου·
³τὰ φύλλα σου καταφάγεσαι·
 καὶ τοὺς καρπούς σου ἀπολέσεις,
 καὶ ἀφήσεις σεαυτὸν ὡς ξύλον ἕηρον.
⁴Ψυχὴ πονηρὰ ἀπολεῖ τὸν κτησάμενον αὐτήν,
 καὶ ἐπίχαρμα ἔχθρῶν ποιήσει αὐτόν.
⁵λάρυγξ γλυκὺς πληγνυεῖ φλοιους αὐτοῦ,

¹⁾ Tak i v brev. II. a III. Vrbnickém.

- 15 οὐμινογιτ' дроуғи своє' и εζ
ик' добро глив' · οὐμινογιτ' д
оброу веседоу — б Сліткаючиен
се да боуғдоуғ' с тобою мно
зи' скѣтници же твой єди
20 н' ð тисоуџ' — 7 Аще твориши др
оұға то в напастех' ст
вори и · и не скоро оұтқери се ем
οү · 8 Ест' во дроуғ' в врѣмі св
ое' · и не прѣбоуғет' в днъ скр'ви
25 твоое' · 9 и ест' дроуғ' прѣлиѣнае
се и бывае враг' · и ствар' по
ношеник' твоего бѣриет' — 10 И ес
т' дроуғ' овѣщник' трыпезам' ·
и не прѣбоуғет' в днъ скр'ви
30 твоое' · 11 и в добрѣ твоем' боуд
ет' ѣкоже и ти' и на раби тв
ое прострет се · 12 Аще слѣренк
боудеши то на те боудет'
и ð лица твоего скриет се —
13 О враг' своих' блouгчи се · и ð
дроуғь своих' вниман. 14 Др

Fol. 239a

- καὶ γλῶσσαν εὐλαλος πληθυνεῖ εὐπροσῆγορα.
οἱ εἰρηνεύοντες σοι ἔστωσαν τολλοί,
οἱ δὲ σύμβουλοι σου εἰς ἀπὸ χιλίων.
εἰ κτᾶσαι φίλον, ἐν πειρασμῷ κτῆσαι αὐτόν,
καὶ μὴ ταχὺ ἐμπιστεύσῃς αὐτῷ.
ἔστιν γάρ φίλος ἐν καιρῷ αὐτοῦ,
καὶ οὐ μὴ παραμείνῃ ἐν ἡμέρᾳ θλίψεως σου·
καὶ ἔστιν φίλος μετατιμένεος εἰς ἔχθραν,
καὶ μάχη ὄνειδισμοῦ σου ἀποκαλύψει·
καὶ ἔστιν φίλος κοινωνὸς τραπεζῶν,
καὶ οὐ μὴ παραμείνῃ ἐν ἡμέρᾳ θλίψεως σου·
καὶ ἐν τοῖς ἀγάποῖς σου ἔσται ώς σύ,
καὶ ἐπὶ τοὺς οἰκέτας σου παρρησιστεται·
ἔὰν ταπεινωθῆς, ἔσται κατὰ σοῦ,
καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου κρυβήσεται.
ἀπὸ τῶν ἔχθρῶν σου διαχωρισθῇ,
καὶ ἀπὸ τῶν φίλων σου πρόσεχε.

οὐγὰς εἰκρήν' κρινόν¹⁾) κρίπκ' · οερή
 5 τ' ι же οερήτης скровище —
 15 Δρούγγον εἰκρηνόν ικέστ' ζέκνι · ι
 ικέστ' εμέρη δοεροτής ερο ·
 16 Δρούγγας εἰκρήν' ουτήχα жит
 ию · ι воеиши се га οεреиоу
 10 Τ' ι —

¹⁴φίλος πιστὸς σκέπη χραταιά·
 δὲ εύρων αὐτόν, εὗρεν θησαυρόν.
¹⁵φίλου πιστοῦ οὐκ ἔστιν ἀντάλλαγμα,
 καὶ οὐκ ἔστιν σταθμὸς τῆς καλλονῆς αὐτοῦ.
¹⁶φίλος πιστὸς φάρμακον ζωῆς,
 καὶ οἱ φοβούμενοι Κύριον εὑρήσουσιν αὐτόν.

¹⁾ Asi chyba piscova m. κροκ'

B. TEXTY HOMILITICKÉ.

1. Homilia sv. Řehoře Vel.

na I. neděli v postě z hom. 16 na Evangelia (sv. Matouše).

Fol. 104 a Πο Μτᾶ
 Ε Ον врмѣ вѣден' бн спсъ д
оуходом' в поустиню · да и
скончил' се ви δ д'квла ·
 Fol. 104 b и прч · омл стгро гргра пп ·
Распачати се δ εтерихъ о
викает' · кил' дхмъ веденъ
бна' ви гъ спсъ в поусты
 5 нио · того ради жко в семъ
жде евнѣсцѣем' чтни
глєт се · Пот' и даквол'

Lectio sancti Evangeli secundum Matthaeum.

In illo tempore: Ductus est Jesus in desertum a Spiritu, ut tentaretur a diabolo. Et cum jejunasset quadraginta diebus, et quadraginta noctibus, postea esuriit. Et reliqua. Homilia sancti Gregorii Papae.

Homilia 16. in Evangelia.

Dubitari a quibusdam solet, a quo spiritu sit Jesus ductus in desertum, propter hoc quod subditur: Assumpsit eum diabolus in sanctam civitatem: et

в сти град' · и паки поѣтъ
и на гороу високому зѣло —
10 Рѣкъ Растрѣгнѣте ср҃ца ва
ша · а не ризъ вашихъ · и овра
ти́те се къ гоу бояжко благо
дѣти и місъръдъ естъ — Еѳ
Да оставитъ нечиистиви
15 поутъ свои · и лоужъ крикъ по
мишленікъ своїкъ · и обратъ
ицъ се къ греѣ · и помоуетъ и · ч
Ны рѣсенікъ и безъ всакого по
рока приемлетъ се · да сти
20 мъ дхмъ в поустиню веденъ
вѣровалъ се би · Да талю є
го дхъ свои вел би · идѣжъ
є дхъ злобиви на искоушанъ
и обрѣлъ би — Рѣкъ Прѣломи л
25 ачоушоумоу хлѣбъ твои · и егда
нага¹⁾ облѣци его · нищее и в
ѣдниe в домъ твои · тъгда пр
оститъ се Ѳеко ютро свѣтъ т
вой · и прѣд лицемъ твоимъ идѣ
30 тъ правда твоїкъ · Еѳ Егда в
идиши нага облѣци его и

rursum: Assūmpsit eum in montem excélsum valde. Sed vere et absque ulla
quaestióne conveniénter accípitur, ut a sancto Spíritu in desératum ductus credátur :
ut illuc eum suus Spíritus duceret, ubi hunc ad tentándum malignus spíritus
inveníret. Sed ecce, cum díicitur Deus homo vel in excélsum montem, vel in
sanctam civitátem a diábolo assúmptus, mens réfugit crédere, humánae hoc
audíre aures expavéscunt. Qui tamen non esse incredibilia ista cognóscimus,
si in illo et ália facta pensámus.

R. Scíndite corda vestra, et non vestiménta vestrâ : et convertímini ad
Dóminum Deum vestrum :

* Quia benígnus et misericors est. V. Derelínquat impius viam suam, et
vir iniquus cogitáções suas, et revertátur ad Dóminum, et miserébitur ejus. —
Quia benígnus.

¹⁾ Orig.: cum videris nudum, operi cum (II. Respon. III. Nokt. 1 ned. postn).

неосквр'ни пльти твоєе · Ч
 Нъ егда сиे глеть се . да бъ.
 Fol. 104c чкъ любо в сти град' · л
 юбо на гороу високому з'бл
 о поѣт' бил би · мисль н'ѣк
 их' чкъ оѹв'кает' чсц'ко во
 5 оуши сиे оѹстрашаєта се ·¹⁾ (Sic)
 Нъ обак' всакомуу в'крите
 лино бити знаменати мо
 же' аще всём' и дроугаїк
 створеник' мисли' — Трим
 10 и вистиноу искоусали га
 ншго дъб'ял' искоуша · пръв
 ёк' лакомостнию пожр'тк
 а · егда рече елюу · аще сиъ
 вжки еси · р'ци да камение си
 15 е хл'еби боудоут'. Дроугов
 ицею же тъщеславиелъ
 егда елюу рече · аще сиъ бо
 жи еси · в'зи се низоу — Тре
 тицею же жел'чиел' им'кн
 20 иѣ · егда рече елюу · вса си
 ёк' дам' ти · аще пад' покл
 ониши ли се · Братиїк не чоуд

Certe iniquórum ómnium caput diáboli est: et hujus cápitíis membra sunt omnes iníqui. An non diáboli membrum fuit Pilátus? an non diáboli membra Judaei persequéentes, et mílités crucifigéntes Christum fuérunt? Quid ergo mirum, si se ab illo permisit in montem duci, qui se pétulit étiam a membris illius crucifigi? Non est ergo indígnum Redemptóri nostro quod tentári vóluit, qui vénérat occidi. Justum quippe erat, ut sic tentatiónes nostras suis tentatióníbus víceret, sicut mortem nostram vénérat sua morte superáre.

R. Frange esuriénti panem tuum, et egéños vagósque induc in domum tuam: * Tunc erúmpet quasi mane lumen tuum, et anteíbit fáciem tuam justitia tua. V. Cum víderis nudum, óperi eum, et carnem tuam ne despéxeris.— Tunc.

¹⁾ Orig.: humanae hoc audire aures expavescunt (1 Čtení hom. brev. Trident; homil. Lublaň. оуши си слившире... Šafařík. Památky str. 55).

- о ест' аще гъ наши кнезовъ в
всѣхъ вѣсъ искоушати се под
25 а още во вѣши приша и тъ огдъ
его насъ ради вѣнъ вити и р
аспетъ — Глава же и кнезъ
всѣхъ вѣсъ дѣвла есть
оуди же его соутъ вкоупъ съ
30 всѣми вѣси пилатъ и не
вѣрни иудѣи пропыншени
га толи вси звали п...л¹⁾
Фдоующе дѣвлоу з?л
- Fol. 104 d ими дѣви . На фкоже гъ ншъ п
опра дѣвла . Тако и ми вкор
оживше се помошни гнею
попираимъ все листи дѣ
вла ские — Рш Аниамъ сво
5 имъ запвѣдѣ о тѣвѣ . хра
нити те въ всѣхъ поутехъ т
войхъ на роукахъ възмоутъ т
е да не прѣтькнеши о каменъ
ноги твои . Бр На аспидоу
10 и василискъ настоупиши и
попереши лава и змиѣ —

Sed sciendum nobis est, quia tribus modis tentatio agitur: suggestione, delectatione, et consensu. Et nos cum tentamur, plerumque in delectationem, aut etiam in consensum labimur: quia de carnis peccato propagati, in nobis ipsis etiam gerimus, unde certamina toleramus. Deus vero, qui in utero Virginis incarnatus, in mundum sine peccato venerat, nihil contradictionis in semetipso tolerabat. Tentari ergo per suggestionem potuit: sed ejus mentem peccati delectatio non momordit. Atque ideo omnis diabolica illa tentatio foris, non intus fuit.

R. Angelis suis Deus mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis: * In manibus portabunt te, ne unquam offendas ad lapidem pedem tuum. V. Super aspidem et basiliscum ambulabis, et conculcabis leonem et draconem. — In manibus. Gloria Patri. In manibus.

(Breviarium Rom. dominica I. Quadragesimae.)

¹⁾ посѣдѣствующе (Šaf. Pam. 55).

2. Homilie ctih. Bedy

na neděli III. v postě. — V nadpisu jest mylně ohlášena hom. sv. Jeronýma; touž homilií klade Řím. breviář dosud, a sice jest vzata z IV. knihy hl. 48 na ev. sv. Lukáše hl. XI.

Fol. 118d **Чтъ стго єхъ по лицъ —**
Е Он врмѣ· вѣ исъ изгоне въ
ѣсъ· и тъ вѣ нѣмъ И егда
изъгна вѣсъ· прогла нѣмъ
 5 **и и дивлахѹ се народи**
и прѣчъ· Омилѣк стго Єрони
ма прѣвѣра· Тыгда приве
денъ би исѹ вѣсни· слѣпъ
и нѣли· и исцѣли его· та
 10 **ко єкоже прогла и прозрѣкъ·**
Три знаменикъ вкоупь в' єд
иномъ чѣкъ свр'шена соутъ
Слѣпи видитъ нѣли гле
ть вѣсни би вѣса одр'жимъ
 15 **и избавляетъ се· Ёже во т'**
гда тѣлесно створено е
стъ глыъ то нне по все дни
в прѣживаніе вѣронихъ а
оуχено испльнаетъ се —

Lectio sancti Evangeli secundum Lucam.

In illo tempore : Erat Jesus ejiciens daemónium, et illud erat mutum. Et cum ejecisset daemónium, locútus est mutus, et admirátae sunt turbae. Et reliqua.

Homilia venerabilis Bedae Presbyteri.

Daemoniacus iste apud Matthaeum non solum mutus, sed et caecus fuisse narratur : curatúsque dicitur a Dómino, ita ut loquerétur, et vidéret. Tria ergo signa simul in uno hómine perpetrata sunt : caecus videt, mutus lóquitur, posséssus a daemone liberátur. Quod et tunc quidem carnáliter factum est, sed et quotídie complétur in conversióne credéntium : ut expúlso primum daemone, fidei lumen aspiciant; deinde ad laudes Dei tacéntia prius ora laxéntur. Quidam autem ex eis dixerunt : In Beélzebub príncipe daemoniórum éjicit daemónia. Non haec áliqui de turba, sed Pharisæi calumniabantur et Scribæ, sicut álli Evangelistæ testántur.

Fol. 119a **Да из'гнаним' прѣждѣ вѣс
ом' · слѣпи свѣтъ видитъ ·**
по том же на хвалоу бжию
мльчеща оуста бвараю
5 **т се · и хвалетъ ба с прил
ежанием' · Рѣ Достоинѣ си
ѣкъ трѣпим' ѹко с'грѣшихом' в в
ратрѣкъ нашемъ · видоуше тоу
гоу дше его · егда прошаše ни**
10 **и ми не слоуشاхом' — сего рад
и обрѣтоу ни скр'ви · Бѣ Рече р
оувим' к братии своимъ · еда
не рѣхъ вали' не мозѣте с'грѣ
шити вѣ отроцѣ · и не слишас**

твѣ ме.

R. Mérito haec pátimur, quia peccávimus in fratrem nostrum, vidéntes angústias áimae ejus, dum deprecárétur nos, et non audívimus : * Idecíco venit super nos tribulátio. V. Dixit Ruben frátribus suis : Numquid non dixi vobis : Nolite peccáre in puerum; et non audistis me? — Idcírco.

(Viz Breviarium Rom. Dominica III. Quadragesimae.)

SEZNAM DŮLEŽITĚJŠÍCH SLOVÍČEK,

O NICHŽ JE ŘEČ V ROZBORU (viz str. 50—70).

А.

αδη̄ *ιτ.* ἀδη̄ς 224c 13; cfr. πυκλ.

Б.

βεζμαλъвни; βεζмалъвни творити *v.* ησυχάζειν (ησυχάσειν) 225a 20—21; cfr. βεζмалъвк-
ствити (безмалъвнти, оғмалъвнати *in* codd. сур.).

βεζмалъвкестити, -влиж *v.* ησυχάζειν; cfr. βεζмалъвни творити.

εεс праведды adv. ἀδίκως 224c 12, 24—25.

εити, εкък *v.* μαστιγώω; cfr. ранити, ранкествовати.

благовѣрниe п. ευσέβεια; благовѣрне же в *в* 224b 18, cfr. благовѣркествие.

благовѣркествие п. ευσέβεια; cfr. благовѣрниe.

благодѣткни adj. χάριτος 224c, 4—5.

благъ adj. χρηστός 225c 27.

боязнь f. φόβος; cfr. страхъ.

В.

κρѣтиште п. μαρσίπιον 224c 19.

κъзмети, κъзъмък *v.* αἱρέω; възмем' помет' его ^Τ τὸ земле 224c 13—14.

κъллагалиште п. βαλλάντιον τό 224c 18—19.

κъсланнати са, -наш *v.* ἐπερείδομαι 226a 27.

κъириняжти, -иж *v.* ἔξωθέω 125d 1.

къяма f. τράχηλος 225d 8; cfr. шина.

кънкуци *т.* отéфавоc δ; в. благодѣткни 224c 4—5.

Г.

ганиниe п. αἴνιγμα 224b 15.

говѣти, -тик i -влиж *v.* εὐλαβεῖσθαι; поуѓ' говешиχ' εμογ' схранит' 225b 16—17; cfr.
in codd. сур. благоговѣнкествовати.

гриевна f. χλοιόν τό 224c 5.

гръло п. τράχηλος 225d 8; cfr. къяма, шина.

громети, гръдък *v.* ἕρχεσθαι; cfr. принти.

Д.

досаждениe п. ὕβρις, -εως; εεозумни досаждениk соғише поҳотници 224d 1—13.

дръжати са, -жж са; незлобенни дръжет се по правдѣ, Ѿхакои єхонутас тѣс дикатисунъ; 224d 9—10.

дръжати са, -жж са *v.* ἀντέχομαι; дръжко жибот'но ест' всѣм' дръжиши се ee 226a 25—26.

Ж.

- животъ т. ζωή 225с 24, 226а 19; cfr. жизнъ.
 животънъ adj. ζωῆς; ἀρέβο жиботъно 226а 25.
 жизнъ f. ζωή 225д 5; cfr. жиботъ.
 жителъ т. οἰκητῶρ 225с 28.
 жигтие п. βίος 225д 4; cfr. животъ, жизнъ.
 жигтица f. (ἀποδήμη) ταμιεῖον 225д 26.
 жречъ т. ἀλιτρός; жречъ' свои положи в коупъ с наим 224с 17—18.

З.

- зачало п. ἀρχή; cfr. начало.
 звати, зовж v. ἐπικαλέω (etiam med.) 225а 5; cfr. позвати, приводати in cod. cyr.
 зълъ adj. κακός 225с 15; cfr. лжевынъ.

И.

- испытание п. ἔξετασμός 225а 17—18; cfr. ставанниe in cod. Ljap.
 ити, идк v. πορεύεσθαι; cfr. ходити.

К.

- коварство п. πανουργία 224б 8—9.

Л.

- лекы сопj. ὕστερ 224с 13; cfr. ико.
 ляцати, -чж v. capio, illaqueo скривем' сътн лечофтре прав'дномог 224с 11—12; не бес
 правди ео лечет се сът' оүгюр' ἀδίκως ἔκτεινεται δίκτυα ibid. 24—25 сами про-
 тиког кр'ви своим лечофт' ibid. 26—27.
 лжевынъ adj. πονηρός; не противит се ни иначоже ложкавио 226а 13—14; cfr. зълъ.

М.

- мъва f. θύρυβος 225а 1; cfr. млатежъ.
 млатежъ f. θύρυβος cfr. мъва.

Н.

- надежда f. ἐλπίς; cfr. оғыскание.
 наказание п. νοιζέτησις 225б 3.
 наказование п. Ἐλεγχος τέ(!) 225а 12—13; cfr. обличениe.
 напаинти, -ниж v. πάμπλημι; напаини(мы) доми наше користи 224с 15—16.
 начало п. ἀρχή 224б 19—20; cfr. начатъкъ, начатъкъ, зачало.
 начатъкъ; начетки дан емоу ተ ተወነዑ? плод' правдниж' — አጋርዎሁ አሂተዑ ሲጠስ ድንብ እርጥና
 ማረጋገጫንን; 225д 23—25.
 назловенък adj. ἄκακος 224д 9.
 нечистъ adj. ἀσεβής 224д 13; cfr. нечистивъ.
 нечистивъ (нечистивъ) adj. ἀσεβής 224с 7—8.
 нечистъ f. ἀσεβεία 225а 15.

О.

- обличениe п. Ἐλεγχος τό 225а 12—13 in cod. Viti et cyr.; cfr. наказование.
 обстояние градомъ п. πολιορκία 225а 4.
 ославѣти, -віж v. ἐχλύω (etiam med.); ни ославѣн ተ него обличаем' 226а 3—4.

II.

пερικλατъ adj. πτερωτός; 224с 21 (in cod. Noviano et cyrillicis).
 пeчaлкъ f. Υλίψις 225а 3; cfr. скръбка.
 пoгoгбepати, -лaж v. ἀφαίρεομαι (ψυχήν); 224d 3.
 пoгyвati, -bajk v. ὅλλυμαι 225с 33.
 подражати, -жaж v. μυχτηρίζειν; подражжаше все наказованнé (al. обличеннé) мoж 225a 12—13.
 положити, -жж v. βάλλω 224с 17—18; cfr. жречъ.
 постигнijти, -ниж v. καταλαμβάνω; да не постигнет' твое эы' сеќт' 225с 14—15.
 потыкати сm, -каjк сm V. προσκόπτω; а нога твоё не имат' потыкати се 225d 17.
 похоткти, -хoштж v. βούλομαι 224с 8.
 похоткникъ m. ἐπιθυμητής; п. досажденинѣ 224d 13.
 початъкъ m. ἀρχή; п. πρέμoудростъ стрaх' гн̄ 224b 15—16.
 правити, -вaж v. δρόσoρoμeω; (прeмoудростъ) да правит' поути твоe 225d 15—16.
 принити, -идж v. ἔρχeοδaз 224d 24; cfr. гржети.
 прилежание n. ἐπιμέλeиx; п. кoстeм' твоим' 225d 21—22.
 приходити, -хoждж v. ἔρχeοдaз; cfr. гржети, принити.
 причестити сm, -штж сm V. κοινόρoмaз; да причестим се крън 224с 10.
 прeнemагати, -лaж v. δλγyωρeω; не прeнemаган о наказани гн̄ 226a 2—3.
 поuштати, -таjк v. ἀπωθeω; не поuштан закона матиe твоe 224с 2—3.
 птишти m. πτερωtός 224с 26; cfr. пeкнатъ.
 пikkъ m. ἄδης; к пikkу отвeчeши се 24 б Is. 14 15; cfr. адъ.

P.

разoгmъ m. σύνεσiς 224b 17.
 разoриенниe п. κataстrofή 225a 1—2; cfr. разврaщение in codd. Ljap.
 ранити, ранж v. μaстiγów 226a 5; cfr. ранкстворати, вити.
 ранкстворати, -вoгiж v. μaстiγów; cfr. ранити, вити.
 расхватити, -штж v. κaтaлaмбáнow; все же стeжанне ego расхватим' 224с 14—15.

G.

скръбкъ f. Υλίψiς; cfr. пeчaлкъ.
 стрaхъ m. φόbоs 224b 16; cfr. винзи.
 стронение p. κyбeрнoгiсs 224b 12.
 съмъшалиенниe п. ζynoiс; смишленie же прeподобено склонет'ги 225b 25—26.
 страпытка m. adj. σkoлиbс 225c 5.
 сътажание п. κтῆsiс; все же стeжанне ego расхватим' 224с 14—15.
 сътажати, -жж v. κтáомai; строение стeжит' 224b 12—13.

T.

тeрьда adj. ἀσφaлήс; eслaнаюшim сe на ю єко на гa тeр'да 226a 27—28.
 точило п. λyгoс; винно же точила твоё истачают' 225d 27.

Oy.

oгkлонити, -ниж v. ἀxхлýgω; oгkлони пoгoг eвeю T стeж' иж' 224с 21—22; oгkлони сe T всakого вla 225d 18—19.

ογλ̄χιτη; ογλ̄ченъ, καμπύλος; ογλечена колеса их' 225 с 5—6.
 ογпъванніе п. ἐλπίς 225 а 20; cfr. надежда.
 ογρазоумѣти, -ќиј v. νοέω; ογρазоумѣти притче 224 б 13.
 οгченіе п. παιδεία; οгченіе безоглъни οгивничакът' 224 б 21—22.

X.

ходити, ҳождак v. πορεύεσθαι 224 с 21; cfr. ити.

Ч.

чоғыкстегеніе п. αἰσθησις; страдъ гнк начело чоғыстегік 224 б 19—20.

III.

шия f. τράχηλος 224 с 6; cfr. въш.
 штадѣти, -жадж v. Θησαυρίζω; шедит' исправляющим? спсение 225 б 13—14.

И.

ико conj. ὁσπερ; cfr. лѣкы.

OBSAH.

ÚVOD

Strana
III—V

I. Historický přehled literatury chrvatsko-hlaholské.

1. Období nejstarší	VI—VIII
2. Období druhé	VIII—X
3. Období třetí	XI—XIV

II. Popisy breviářů hlaholských starší doby.

A. C. k. studijní knihovna v Lublani.

1. Breviář zn. C 161 a/2 .	XIV—XVI
2. Breviář zn. C 163 a/2 díl I.	XVI—XX
3. Breviář zn. C 163 a/2 díl II.	XX

B. Kapitolní archiv v Novém (Vinodolu).

1. Breviář č. 1	XXI—XXV
2. Breviář č. 2	. XXVI—XXX

C. Národní knihovna v Paříži.

Kodex slav. č. 11	XXXI—XLI

D. Fideikomisní knihovna Lobkovická v Praze.

Kodex sign. M S 562	XLI—XLIII

E. C. k. universitní knihovna v Praze.

Kodex sign. XVII. A 1	XLIV—XLV

F. Knihovna Vatikánská v Římě.

1. Breviář sign. Illyr. 5	XLV—XLVIII
2. Breviář sign. Illyr. 6	XLVIII—XLIX
3. Breviář sign. Illyr. 10 .	XLIX—LII

G. Archiv kapitoly sv. Petrské v Římě.

Breviář sign. D 215	LII—LV

H. Knihovna Angelica v Římě.

Kodex Brozičův sign. G 8 21	LV—LXI

I. C. k. Dvorní knihovna ve Vídni.

1. Breviář Vítá z Omišlje (slav. 3)	LXI—LXVII
2. Kodex slav. sign. 77	. LXVII—LXVIII
3. Kodex slav. sign. 121	LXVIII—LXIX

Strana

J. Farní archiv Vrbnický (na ostrově Krku).

1. Breviář zn. I.	. 1—99
2. Breviář zn. II.	LXIX—LXXII
3. Breviář zn. III.	LXXIII—LXXV
4. Breviář zn. IV.	LXXVI—LXXVIII

K. Archiv Jihoslovanské akademie v Záhřebě.

1. Breviář sign. Id 34	. LXXIX—LXXX
2. Breviář Vinodolský	LXXX—LXXXIII
3. Breviář Pažmanský	. LXXXIII—LXXXVII
4. Breviář sign. III b 25	. LXXXVII—XCI
5. Breviář sign. III c 12	XCI—XCII

L. Královská universitní knihovna v Záhřebě.

1. Breviář sign. S M XI. C 7	XCII
2. Prvotisk Baromićův z r. 1493	. XCII—CI

M. Metropolitní knihovna v Záhřebě.

Breviář sign. 34—6 .	CI—CV
Závěr úvodu; ocenění památek	CV—CVIII

PRVÝ BREVIÁŘ VRBNICKÝ.

Zevnější úprava	1—4
I. Jazyk a pravopis	4—6
1. Hláskosloví. A. Samohlásky	6—14
B. Souhlásky .	14—16
2. Tvary. Archaistické tv. A. Jmenné a zájmenné	. 17
B. Slovesné .	17—19
Dialektické tvary: A. Jmenné a zájmenné	19—20
B. Slovesné .	. 20—21
II. Vlastnosti a zvláštnosti palaeografické	21—28
Vývoj hranaté hlaholice chrátské	28—30
III. Obsah a osnova.	
Obsah čtení biblických	. 31—35
Osnova čtení a úchylky od ní	. 35—38
IV. Ukázky textů.	
A. Texty biblické. 1. Kniha Přísloví I.—III. 18 .	. 40—49
2. Poznámky. Rozbor a srovnání různých textů hlaholských	. 50—59
3. Srovnání textu hlaholského s cyriliským	. 59—70
4. Kniha Ekklesiastikus (Sirachova) I.—VI. 16 .	. 70—88
B. Texty homiliitické. 1. Hom. sv. Rehoře Vel. na I. ned. v postě	. 88—91
2. Homilie ctih. Bedy na III. ned. v postě	. 92—93
Seznam důležitějších slovíček, o nichž je řeč v rozboru	94—97

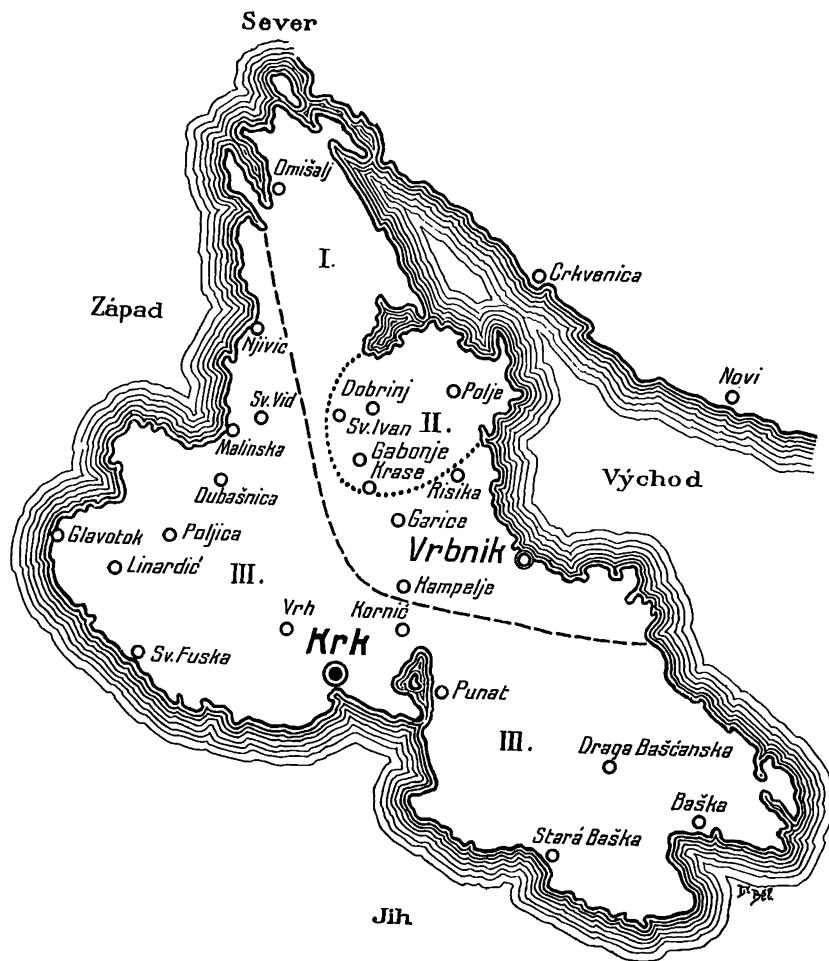
Ke konci konám milou povinnost a vyslovuji díky pp. dvornímu radovi prof. Dru. Jos. Kalouskovi, prof. Dru. Frant. Pastrnkovovi za laskavé doporučení tohoto spisu, a slavné Král. České Společnosti Náuk, jejíž nákladem dílo toto bylo vydáno. Sl. tiskařskému závodu »Politika« a grafickému ústavu p. Jana Štence v Praze děkuji za vzorné provedení prací tiskařských a reprodukčních.

V Praze, dne 5. listopadu 1910.

Spisovatel.

PŘÍLOHY.

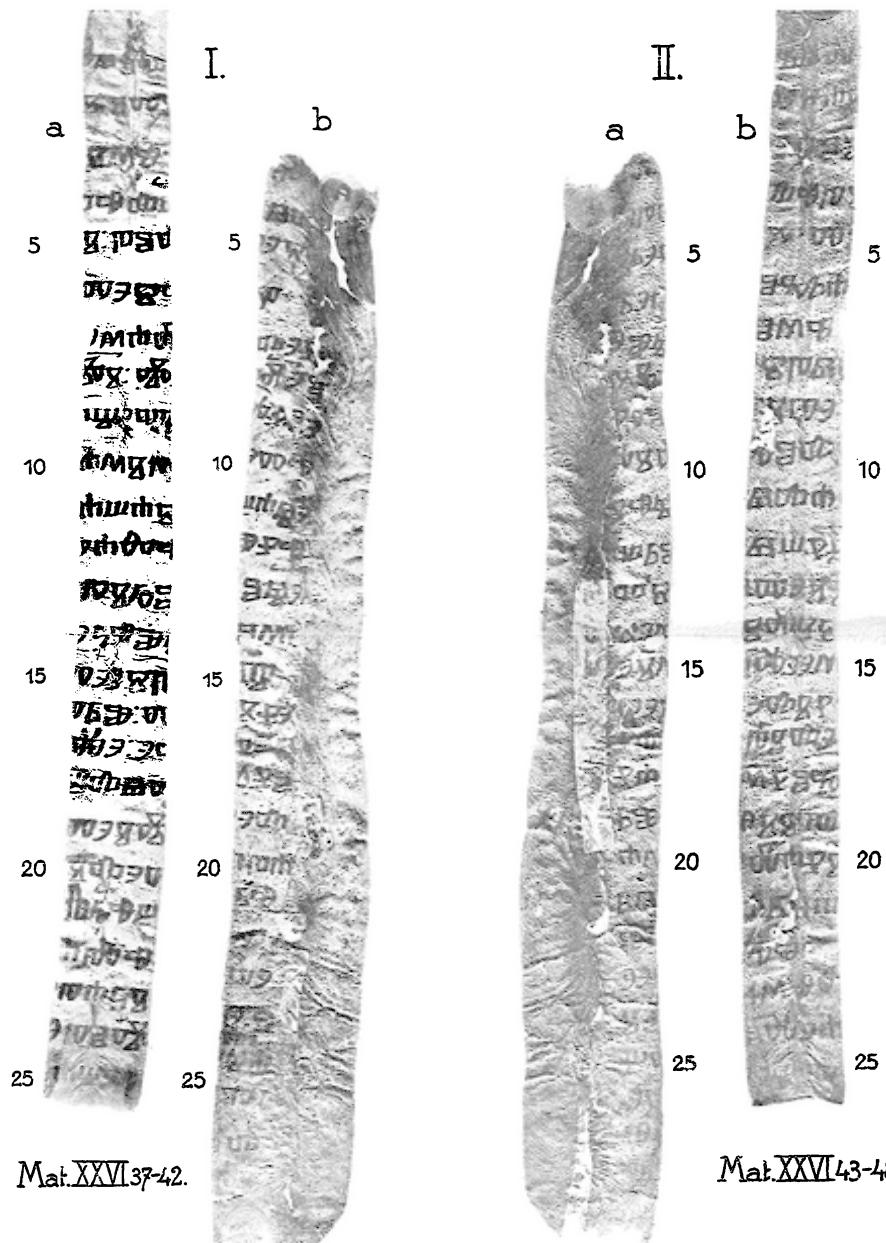
DIALEKTOLOGICKÁ MAPKA NÁŘEČÍ NA OSTROVĚ KRKU.

----- Hranice nářečí severo-východního (I.) a jiho-západního (III.).

Rozhraní podřečí Dobrinjského v území Omišalsko-Vrbnickém (II.).

ZLOMKY BAŠTANSKÉ.

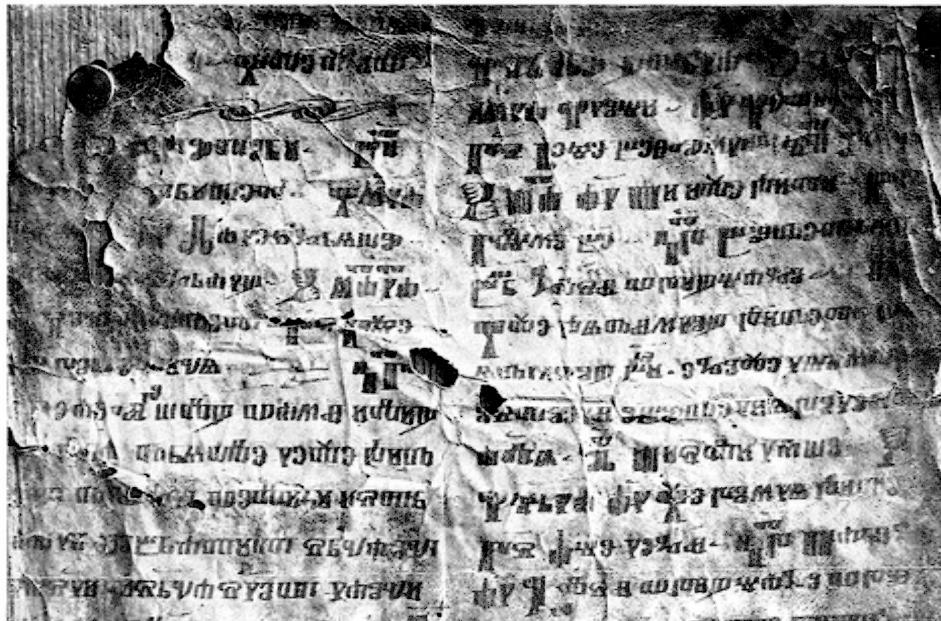

Zlomek misálu (pašije podle sv. Matouše 26, 37-48) málo zmenšený.

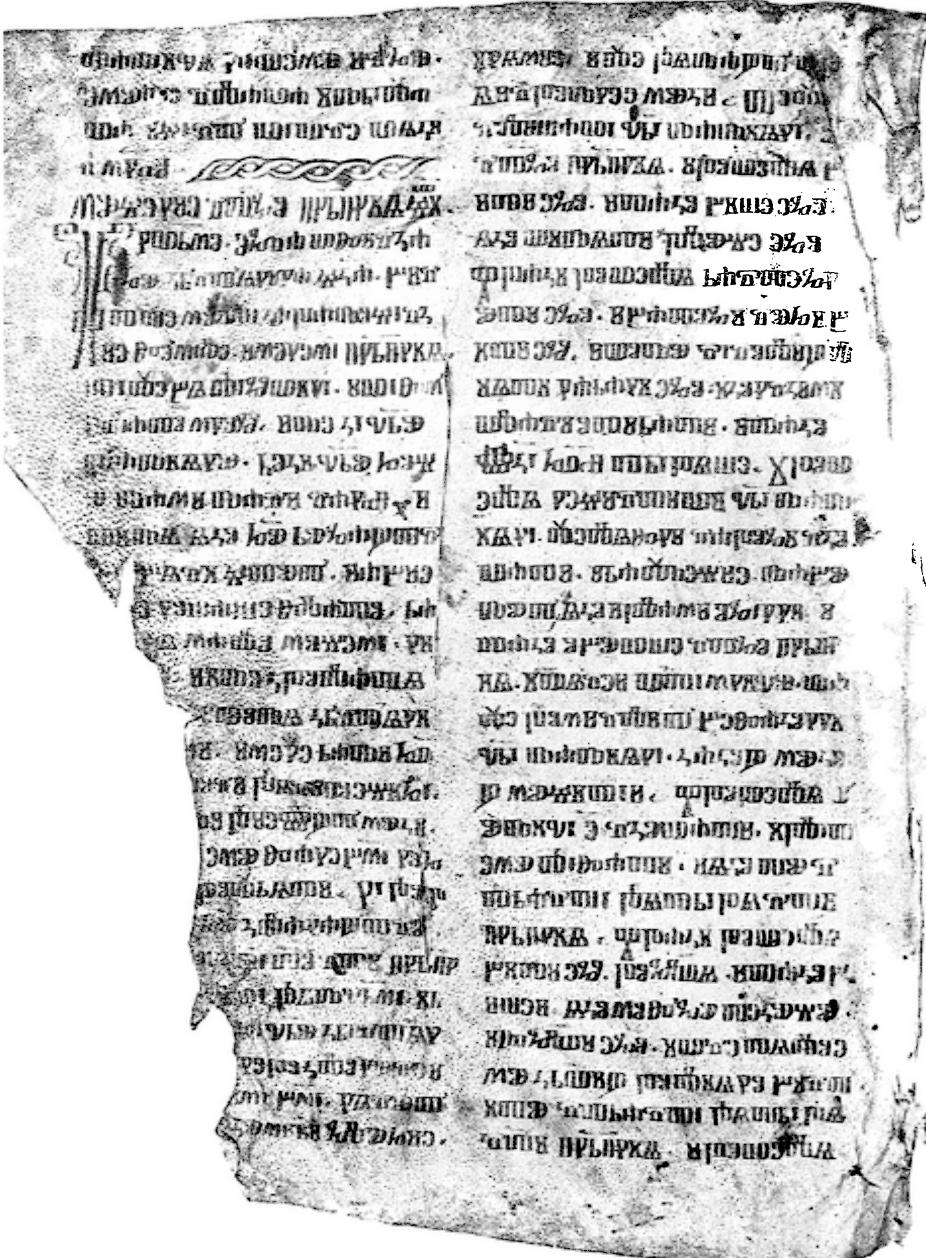
ZLOMEK BREVIÁŘE (HOMILIÁŘE) LUBLAŇSKÉHO.

Homilie na III. neděli postní cíhod. Bedy.

I. ZLOMEK VRBNICKÝ.

II. ZLOMEK VRBNICKÝ.

Mučenictví sv. Jiří (z pasionálu as 2/3 skutečné velikosti).

